Ştefan NEMECSEK

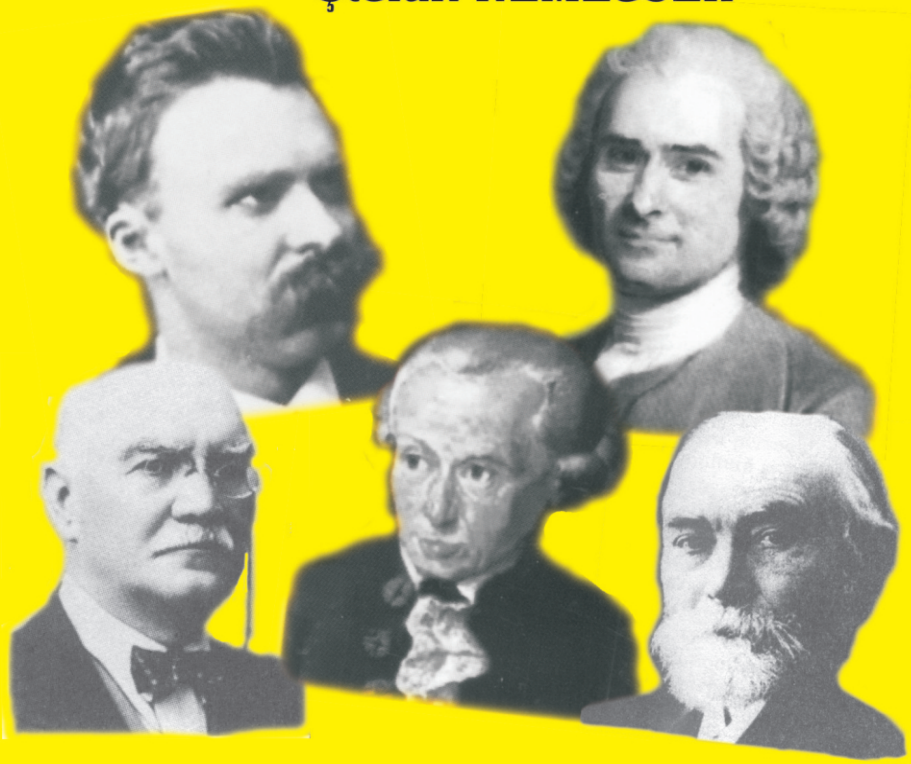

CONTROVERSE FILOSOFICE

Editura Realitatea Românească - 2006

1

Ştefan NEMECSEK

CONTROVERSE FILOSOFICE

Editura REALITATEA ROMÂNEASCĂ
- 2006 -

©Copyright –
Editura **REALITATEA ROMÂNEASCĂ** şi autorul

Toate drepturile sunt rezervate
Editurii **REALITATEA ROMÂNEASCĂ**
VULCAN, 336200, Str. Mihai Viteazu, nr. 24, bl. 17, sc. E, ap. 1-2
Jud. Hunedoara – ROMÂNIA
Tel./Fax: 0254-571089, Tel.: 0723321466

Reproducerea integrală sau parțială - digitală, mecanică, fotocopiere sau în orice alt mod - a conținutului acestei lucrări este posibilă numai cu acordul prealabil în scris al autorului sau al Editurii **REALITATEA ROMÂNEASCĂ**.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
NEMECSEK, ŞTEFAN
Controverse filosofice / Ştefan Nemecsek. – Vulcan: Realitatea Românească, 2006
Bibliogr.
ISBN (10) 973-88085-0-2; ISBN (13) 978-973-88085-0-8

14(100)

Tehnoredactare computerizată: **ing. Cristian NEMECSEK**
ing. Zoltan MIKLOS

Editor: **ing. Daniela MIKLOS**
Copertă: **ing. Cristian NEMECSEK**
Corectură: **Mihaela Nicoleta PÜSÖK**

Dedic această carte
memoriei soției mele, MARGARETA!

Cuvânt înainte

Prin volumul său de ***Controverse filosofice***, **Ştefan NEMECSEK**, cunoscut ziarist şi editor, debutează în mod fericit şi în literatura teoretico-filosofică. Doctorand în filosofie, după absolvirea unui masterat în acelaşi domeniu şi a două facultăţi aparent polare, una tehnică şi alta umanistă (de jurnalism), dar complementare şi benefice pentru o viziune de ansamblu, Ştefan NEMECSEK a ajuns la momentul în care poate împărtăşi şi altora din acumulările sale în tainele dragostei de înţelepciune. Şi reuşeşte acest lucru dezinvolt, stăpân nu numai pe cunoştinţele livrate, ci şi pe modalităţile evaluării acestora, ca şi pe meşteşugul redării adecvate, specifice limbajului teoretic, conceptual.

Cartea pe care o recomandăm cuprinde expunerea şi interpretarea unor concepţii moderne şi contemporane, cu deosebit ecou în zilele noastre, referitoare la stat şi societate (la Jean-Jacques Rousseau), la adevăr (cu accent pe modernii Descartes şi Kant şi pe contemporanii Russell şi Heidegger), la filosofie şi valoare (în concepţia lui Nietzsche), la fenomenologie şi hermeneutică (Husserl şi Heidegger), la determinism şi indeterminism în societate, la psihologia poporului român în concepţia lui C-tin Rădulescu-Motru. Eterogene prin problematică, studiile sunt unitare atât din punct de vedere metodologic, cât şi stilistic.

Metodologic, autorul îmbină de fiecare dată reconstituirea ideilor atât cu raportarea la contextul lor socio-istoric şi cultural, prin care le explicitează, cât şi cu analiza comparativă, prin care le surprinde nu numai noutate, ci şi reverberația în resemnificările ulterioare şi actuale.

Stilistic, grație, desigur, şi exercițiului ziaristic îndelungat, autorul prezentelor eseuri posedă arta frazării limpezi şi precise, fără torsionări inutile sau alte zorzoane de prisos.

Plăcut surprinşi de debutul său filosofic, ne aşteptăm de la Ştefan Nemecsek să „recidiveze" şi să ne ofere şi alte surprize similare şi, poate, chiar un roman filosofic.

prof. univ. dr. Ioan N. Roşca,
Decanul Facultății de Filosofie şi Jurnalism
Bucureşti

Cuvântul autorului

Conform unei înțelepte zicale din patrimoniul înțelepciunii românești, fiecare lucru este bine de făcut la timpul său. Sunt multe lucruri în viață care dacă nu sunt făcute la vremea lor, sau nu se mai fac deloc, sau se fac cu extrem de mari greutăți şi eforturi. Aşa este şi cu învățătura, cu ştiința de carte…

Părinții mei au fost oameni simpli. Nu au avut studii complexe. Dar pe fondul înțelepciunii genetice, au avut mult bun simț şi o moralitate socială sănătoasă, în acest spirit educându-şi copiii. În acest context, având cei şapte ani de acasă şi un liceu real absolvit, am urmat cursurile unei facultăți tehnice şi apoi a uneia „mai umaniste". Într-o vreme când studentul nu putea ajunge în anul V de facultate fără a promova examenele restante din anul unu şi următorii. A fost greu? A fost uşor?. Ce mai contează…

Anii au trecut. Ca orice persoană rațională, pe baza cunoştințelor acumulate, a culturii însuşite, a educației părinților, a exemplului dascălilor şi nu în ultimul rând a bunului simț, am încercat să clădesc în viață câte ceva care să-mi poarte amprenta existenței. În acest sens nu pot să nu-mi amintesc de prima învățătoare Maria Pardos şi apoi Felicia Cioroboiu. Imaginea distinşilor profesori din timpul anilor de liceu, Gheorghe Licher, Gheorghe Jurca, Francisc Csimbalmos, Liviu Macea, Gheorghe Antoce, Tiberius Socaci, Ion Uifălean

îmi sunt vii în memorie şi acum. Exemplul şi modul de conduită profesională şi umană a deosebiților profesori de la Institutul de Mine: Emil Pop (cel care mi-a fost şi coordonatorul ştiințific al lucrării de licență la absolvirea Facultății de Maşini şi Instalații Miniere din cadrul Institutului de Mine Petroşani), Nicolae Iliaş, Nicolae Dima, Alexandru Florea, Francisc Koronka, Iosif Covaci mi-au fost exemple în conturarea personalității. Din perioada activității profesionale pot nominaliza multe persoane care puteau fi modele demne de urmat. Din sectorul energetic: Eugen Traistă, Alexandru Aruncuteanu, Alexandru Flaider. Din domeniul mineritului: Dan Otto Surulescu, Iosif Bocan, Ioan Beserman, Gheorghe Ile, Petre Tudor, Francisc Appel. Începutul activității jurnalistice şi formarea în acest domeniu îi revine **omului** Teodor Rusu care m-a sfătuit ori de câte ori am avut nevoie şi m-a sprijinit în clipele de cumpănă ale existenței pentru a depăşi cu bine greutățile vieții. Ca modele de competență şi profesionalism în jurnalistică pot aminti pe: Simion Pop, Toma Țîțîrcă, Iosif Bălan, Ioan Dubeck, Ion Mustață, Dorin Gheța, Constantin Moraru. Apoi Dumitru Titus Popa, coordonatorul lucrării de liceență în jurnalistică la absolvirea Facultății de Ziaristică, Dumitru Bălăeț, Anton Dumitrescu, Ioan Coman.

Ce şi cum am reuşit să realizez în existența de până acum, profesional şi nu numai, las să aprecieze cei care m-au cunoscut, cei care au existat şi există încă în jurul meu.

Dar pentru ca trăinicia a tot ce faci să fie reală şi statornică, cred că nu trebuie niciodată întreruptă setea creierului de a acumula noi şi noi cunoştințe de a menține active cât mai multe sinapse ale neuronilor. După o pauză destul de îndelungată în care am permanentizat studiul individual, am decis că ar fi bine, poate şi util, să reiau studiul instituționalizat, orientându-mă spre un masterat în jurnalistică. Am constatat cu regret că nu este posibil. În „rețeaua" învățământului universitar românesc nu exista o astfel de specializare, nici ca masterat, nici doctorat. Menținând legătura

profesională şi de prietenie cu mulţi colegi şi distinse cadre didactice de la Universităţile din Capitală, într-un mijloc de vară toridă am primit de la aceştia o veste îmbucurătoare: Facultatea de Filozofie şi Jurnalism Bucureşti face înscrieri pentru masterat. Sigur, nu am stat pe gânduri. Am făcut formele pentru înscriere. După doi ani de examene şi referate susţinute cu profesori universitari de excepţie – prof. univ. dr. Ioan N. Roşca, prof. univ. dr. Ioan Tudosescu, prof. univ. dr. Gheorghe Al. Cazan, prof. univ. dr. Marin Aiftincă, prof. univ. dr. Ioan Ivanciu, prof. univ. dr. Axinte Dobre - am fost absolvent al primei promoţii de master în filosofie şi jurnalism.

Contactul cu ştiinţele predate de distinşii profesori mai sus nominalizaţi, îndemnul acestora spre **a continua,** m-a determinat **să continui**, cu toate că nu mai eram la vârsta studenţiei. Deşi nu a fost uşor, nu mi-a părut rău că am urmat sfatul şi îndemnul acelor călăuzitori şi formatori de destine şi personalităţi româneşti. Spun acest lucru, ştiind că multe nume sonore din politica românească, din persoanele publice sau cu funcţii importante de stat şi nu numai au fost **formaţi şi modelaţi** de aceşti profesori cărora foştii învăţăcei, de cele mai multe ori i-au întors spatele. Dar, să n u intrăm în amănunte…

Aşadar, am decis. După masterat pot continua cu doctoratul. Am întrunit condiţiile de înscriere la examenul de admitere la Institutul de Filosofie şi Psihologie „Constantin Rădulescu Motru" din cadrul Academiei Române. Era o onoare pentru mine. În acelaşi timp însă, şi o obligaţie şi un autotest de a-mi verifica posibilităţile intelectuale, cultura acumulată şi puterea creierului. Ştiam că va fi greu. Dar mai ştiam că pentru a reuşi, prima condiţie este să încerci. Să îndrăzneşti. Eram optimist. Deşi nu încep niciodată **„o confruntare"** dacă nu sunt convins că voi câştiga, în minte mi s-a întipărit ideea unei alternative. Ştiam că până a ajunge doctorand mai ales în structurile academice faci mai multe încercări, un an, doi, trei sau chiar mai mulţi. În consecinţă am decis să încerc şi o a doua variantă. Adică, încă un examen de admitere pentru

doctorat la o universitate transilvană de prestigiu, cunoscută şi recunoscută atât în ţară cât şi în străinătate. Este vorba de Universitatea 1 decembrie 1918 din Alba Iulia. Am consultat cerinţele pentru înscrierea la examenul de admitere. Întrunindu-le am făcut înscrierea.

Soarta a decis ca zilele examenelor de admitere să nu se suprapună. Aşa că **„azi”** am fost la Bucureşti, respectiv **„mâine”** la Alba Iulia. Am reuşit şi colo şi colo… Cu media notelor obţinute, care odată afişate, nu mă obligau să privesc în lateral şi să fiu demn că sunt din Valea Jiului. Eram doctorand atât al Institutului de Filozofie şi Psihologie „Constantin Rădulescu Motru” din cadrul Academiei Române cât şi al Facultăţii de Filologie şi Istorie a Universităţii 1 Decembrie 1918 Alba Iulia, având doi coordonatori eminenţi în persoana **prof. univ. dr. Angela Botez** şi respectiv, **prof. univ. dr. Mircea Popa.**

Urmează o perioadă sufocantă. Examene, studiu, referate. Am cunoscut şi alţi profesori universitari de excepţie din a căror ştiinţă de carte mi-am însuşit idei noi, concepte noi, mi-am verficat şi confirmat multe „teze personale”: prof. univ. dr. Alexandru Boboc, membru al Academiei Române, prof. univ. dr. Mircea Braga, prof. univ. dr. Ioan Buzaşi, prof. univ. dr. Constantin Cubleşan. Apoi, întâlniri şi discuţii pe tema tezelor de doctorat cu coordonatorii ştiinţifici.

La îndemnul unui coleg deosebit, prof. dr. Constantin Ion şi încurajat de prof. univ. dr. Ioan N. Roşca – decanul Facultăţii de Filozofie şi Jurnalism Bucureşti, decid gruparea studiilor şi textele referatelor materializate în perioada susţinerii examenelor pentru masterat şi a lucrării de disertaţie, pentru a fi publicate. Aşa s-au conturat lucrările „**CONTROVERSE FILOSOFICE” şi „TOLERANŢA ÎN FILOSOFIA LOCKEEANĂ”.** Dacă vor fi bine primite, voi continua cu o altă lucrare filosofică **„TEME EPISTEMOLOGICE POPPERIENE”** apoi trei alte titluri legate de jurnalistică: **„NIMIC FĂRĂ MASS-MEDIA”,**

„ISTORIA PRESEI HUNEDORENE” şi „SCRIITORI DIN VALEA JIULUI ŞI ȚINUTUL HUNEDOAREI”. În limita timpului voi încerca finalizarea a două romane filosofico-psihologice a căror schiță este deja conturată. Este vorba despre titlurile „**AM VRUT SĂ-L SLUJESC PE DUMNEZEU” şi „AM IUBIT O PROSTITUATĂ”.** Este vorba despre două istorii inspirate din viața de zi cu zi. În primul, un tânăr educat într-o profundă credință ortodoxă decide să se facă preot pentru a-l sluji pe Dumnezeu. Decepționat de comportamentul „dascălilor”, de contradicțiile dintre ce zice popa şi ce face popa, abandonează ideea şi se dedică altor preocupări „mai umane şi mai prospere”. Al doilea proiect are în vedere povestea unui cuplu care după o relație de mai mulți ani au o discuție în care bărbatul află că toți anii precedenți femeia a împărțit patul cu el **nu pentru că l-a iubit sau a ținut la el** ci pur şi simplu pentru că aştepta **„un tratament preferențial”**.

Voi încerca în fiecare carte să dezvolt şi o PARTE A DOUA. În completarea prezentării tematicii de fond a lucrării, voi prezenta trei teme: o problematică religioasă, o problemă de cultură - istorie legată de spiritualitatea meleagurilor hunedorene şi o a treia problematică legată de activitatea jurnalistică.

Nu doresc să fiu exemplu în eforturile făcute pentru pregătirea şi lansarea acestor lucrări cât şi a celor viitoare. Ar fi totuşi o satisfacție personală dacă aş putea constata fie şi doar câteva exemple din jurnalistica Văii Jiului, prin care la colegi de vârste când studența, setea de cunoaştere din dorința de afirmare prin valoare, să fie o voință relevantă. Veleitățile existente, fărâmițarea până la derizoriu a ceea ce se vrea jurnalistică, aerele de **„eu sunt cel mai bun”** autoaprecierea şi autoclasificarea în ierarhi jurnalistice care nu sunt clădite pe fundamente realiste nu fac nimic altceva decât să pună într-o lumină cu totul obscură una dintre cele mai frumoase,

dinamice, responsabile, dificile şi periculoase meserii din câte există.

Aşadar, învățați dragi tineri colegi jurnalişti, faceți ziaristică scrisă şi audiovizuală adevărată, de valoare şi nu vă înstrăinați cunoştințele. Societatea în care trăiți vă va aprecia efortul. Şi zău, că nu există satisfacție mai mare decât atunci când membrii societății, membrii comunității în care trăieşti să te salute cu respect pe stradă sau te miri unde, comentând în urma ta, cu o voce mai mult sau mai puțin sonoră: **UITE UN ZIARIST…**

Mulți prieteni, colegi, cunoscuți, binevoitori sau răuvoitori mi-au pus întrebarea: **„La ce-ți ajută la vârsta ta un doctorat? Viața trebuie trăită nu îngropată în cărți şi examene…”**

Răspund simplu: **ARMONIA EXISTENȚEI ÎNSEAMNĂ UN CREIER MEREU ACTIV CARE SĂ ALIMENTEZE CU ENERGIE VITALĂ UN SPIRIT CE VECI NU ÎMBĂTRÂNEŞTE!**

Ştefan NEMECSEK

Capitolul 1

DETERMINISM ŞI INDETERMINISM ÎN VIAŢA SOCIALĂ

DETERMINISMUL SOCIAL ÎN GÂNDIREA VECHILOR GRECI

Problema determinismului, cu privire la faptele omului şi manifestările sale sociale, este una dintre cele mai vechi în istoria filosofiei Occidentale, fiind legată într-un mod indisolubil de conceptul de libertate.

Încă vechii greci erau preocupați de a afla rosturile ascunse ale lumii şi naturii umane. Preocuparea lor față de aceste probleme o putem regăsi în vechile lor mitologii. Astfel, **legenda regelui MIDIAS** este grăitoare în acest sens. Se spune că Midias, cel mai bogat şi cel mai faimos om al timpului său ar fi fost obsedat de problema cunoaşterii şi a libertății umane. Vrând să afle cu orice preț secretul acesta el află că singura modalitate de a-l obține era aceea de a-l prinde pe bătrânul **SILEN**, zeitate a pădurii, care , se spunea că în înțelepciunea sa le cunoştea pe toate. După o vânătoare de câteva zile el reuşeşte să-l captureze şi să-l facă să mărturisească, după torturi cumplite, secretul cunoaşterii şi al naturii umane. Într-un sfârşit, Silen-ul mărturiseşte acel secret atât de dorit:

„mai bine pentru om să nu se fi născut, iar dacă s-a născut să se întoarcă cât mai degrabă în împărăția morții!”.

Aşadar putem observa din această sugestivă legendă că viziunea vechilor greci despre natura umană, secretul libertății şi al cunoaşterii, este una încărcată de pesimism: omul nu poate fi nici liber nici deplin cunoscător fără ca prin aceasta să aibă de suferit.

O viziune asemănătoare o găsim în Vechiul Testament, la Ecleziastul, care ne spune că:

„Acolo unde este multă cunoaştere este şi multă durere”.

Deci, problema cunoaşterii este strâns legată de limitele ontologice ale naturii umane. Sesizăm în aceste concepții filosofice vechi, un determinism imanent naturii şi cunoaşterii umane. Obținerea libertății este sinonimă cu pierderea inocenței! De fapt, este vorba despre aceeaşi problemă ridicată şi de iudaism şi atât de plastic exprimată în chiar începutul Vechiului Testament: **muşcând din mărul cunoaşterii, la îndemnul şarpelui, omul a devenit cunoscător şi odată cu această cunoaştere, una luciferică, cum ar spune Blaga, şi-a pierdut şi inocența originară**. Este o problemă care va urmări în mod obsedant, în diferite forme, întreaga istorie a gândirii Occidentale, de la vechii greci la filosofia contemporană.

O concepție deterministă despre posibilitatea realizării libertății umane, inclusiv în legătură cu libertatea socială, o putem regăsi la dramaturgii **Eschil** şi **Sofocle.** Tragediile lor se înscriu aproape de fiecare dată într-o schemă simplă, şi sunt determinate de un conflict între două sau mai multe legi. Pentru vechii greci existau trei tipuri de legi, fiecare dintre ele fiind socotită imuabilă: **legea cetății**, **legea divină** şi **legea familiei**. Dramele celor doi clasici greci se bazează pe conflictul dintre două sau chiar trei dintre aceste legi, astfel omul fiind pus în situația de a face alegeri indisolubile, prin care într-un mod inevitabil, respectându-se o lege se încălca cealaltă. Astfel, **Antigona** va încălca legile cetății, îngropându-şi fratele şi respectând în felul acesta legea familiei. **Agamemnon**, dimpotrivă, va respecta legile cetății, dar va încălca în mod

drastic legile familiei, sacrificându-şi fiica. Dar, poate cel mai grăitor cu privire la aceste tip de determinism este drama **„Oedip”**. În cadrul ei întâlnim mai multe astfel de conflicte. **Regele Laios** încalcă legea divină, devenind impertinent față de zei, prin rugămințile sale de a avea un fiu, iar aceasta numai pentru a respecta legea cetății care îi cerea să aibă un moştenitor la tron. Nenorocirile ce vor urma în urma încălcării acestei legi vor lovi nu numai în sine ci şi în moştenitorul său, ba chiar în întreaga familie.

Pentru a explica acest tip de determinism cauzal de la nivelul vieții sociale, vechii greci foloseau termenul de **tuche**. În acelaşi timp ei aveau nişte zeițe impersonale numite Moira, care întruchipau destinul, destin la care însăşi zeii trebuiau să se supună. Găsim în această concepție, o viziune pesimistă asupra puterii omului de a-şi construi singur viața, urmându-şi idealurile şi fiind în acelaşi timp moral.

Fiind o ființă complexă, omul are atât dorințe şi idealuri cât şi moralitate. Acestea pot intra în conflict, uneori fără să existe o rea voință a individului însuşi în acest sens.

DETERMINISMUL SOCIAL ÎN FILOSOFIA ANTICĂ GRECEASCĂ

Conflictul respectiv pare de nerezolvat, totuşi stoicii oferă o soluție magistrală în acest sens. Secretul libertății nu

constă în îndeplinirea tuturor dorinţelor şi idealurilor, în realizarea a tot ce îţi propui ci în dominarea propriilor dorinţe şi instincte. În felul acesta se poate obţine o stare de linişte interioară numită **ataraxia**, care odată câştigată, **„omul respectiv nu-şi mai doreşte nimic ajungând la o adevărată împăcare cu sine”**. Această viziune o întâlnim în special la stoicismul târziu sau roman, prin reprezentanţii săi de marcă: Epictet, Marc Aurelius şi Seneca.

Epictet, în al său **„Manual”** (de comportare în viaţă) va elabora o serie de legi care odată respectate ofereau garanţia libertăţii şi a depăşirii determinismului cauzal al vieţii sociale. El face celebra distincţie între **SUA** (cele proprii) şi **ALIENA** (cele străine). **ALIENA** sunt acelea care, aşa cum spune Epictet, nu ţin de noi, în această categorie intrând: trupul, lucrurile exterioare, bogăţiile, onorurile şi faima de conducător; iar **SUA** sunt cele care ţin de noi şi anume toate cele care sunt proprii eului nostru: părerea, impulsurile, dorinţa şi propria voinţă. A încerca să le obţii pe cele care prin natura lor nu ţin de tine însuţi, în mod obligatoriu te face să devii sclav.

Aceeaşi idee este exprimată de **Marc Aureliu** într-un mod mult mai plastic în lucrarea **„CĂTRE SINE”**:

„Tot ce-ţi este potrivit ţie, o Univers, mi se potriveşte şi mie. Nimic nu mi se pare prea devreme sau prea târziu, dacă pentru tine apare la timpul potrivit (cartea IV)” şi toate acestea pentru că

„Toate se împletesc unele cu altele, sfântă este înlănţuirea lor şi aproape nici unul nu este străin unul de celălalt. Căci toate sunt rânduite împreună şi desăvârşesc ordinea aceluiaşi univers. Fiindcă, din toate este alcătuit un singur univers, un singur zeu trăieşte în toate, o substanţă şi o lege unică…”.

Fiind creatură a aceluiaşi Principiu Unic şi dependent de lucrurile exterioare într-o mai mică sau mai mare măsură, singura soluţie care i se oferă omului constă în găsirea libertăţii sale interioare. De aici şi profunda înţelegere pentru

slăbiciunile, caracterul şi chiar natura generală a omului: **„Sunt om şi nimic din ceea ce-i omenesc nu mi-e străin (Seneca)”**.

Discuția asupra libertății din cadrul societății a fost una dintre problemele importante de meditație filosofică şi pentru clasicii filosofiei greceşti. Deja Socrate se spune că **„a coborât filosofia din cer, pe pământ”**, având ca temă de meditație privilegiată gândirea asupra omului şi a societății umane. Pentru el adevărata libertate nu putea să existe decât în cadrul societății, prin respectarea legilor acesteia dar mai ales prin debarasarea de propriile prejudecăți şi preconcepții din gândire. Fidel până la capăt acestei viziuni filosofice **„cel mai înțelept atenian al timpului său”** va sfârşi prin a fi condamnat la moarte de către însăşi concetățenii săi. Motivele formale ale acestei condamnări le găsim exprimate foarte clar în mai multe documente ale vremii, dar mai ales în dialogurile platonice **„Fedon”** şi **„Apologia lui Socrate”**. Ele sunt simple şi clare, dar totodată false şi tendențioase: coruperea tineretului atenian şi credința în alți zei decât cei ai cetății. Motivul real al condamnării îl aflăm în chiar **„Apărarea lui Socrate”**, unde marele filosof îi dojeneşte pe proprii concetățeni: **„S-ar putea să fiți supărați pe mine; aşa au fost şi aceia care dormeau şi au fost treziți!”**. Credincios legilor cetății cât şi propriilor sale idealuri, Socrate va bea paharul cu cucută, aruncând în felul acesta anatema asupra societății ateniene a vremii sale şi devenind unul dintre simbolurile libertății de gândire ale culturii occidentale. De atunci şi până în filosofia contemporană actuală, libertatea umană începe să fie identificată, pe o scară destul de largă în mediile intelectuale, cu libertatea de gândire. Găsim în această viziune una dintre cele mai elocvente exprimări ale negării determinismului social. Aceasta cu atât mai mult cu cât Socrate nu dovedeşte nici o clipă resentimente față de societatea care, pe nedrept, îl condamnase la moarte. Aşadar, moartea filosofului devine şi o pildă pentru omul de geniu în general care se poate ridica, prin tăria spiritului său, deasupra societății în care trăieşte,

indiferent că aceasta este coruptă, invidioasă şi plină de tare.

Consecvent principiilor ilustrului maestru, **Platon** va continua, în dialogurile sale viziunea filosofică a lui Socrate, dezvoltând principiile acestei filosofii până la ultimele sale consecințe. Viziunea sa ontologică va face de asemenea o carieră lungă în istoria gândirii occidentale, imprimând acesteia o viziune dualistă care va marca întreaga sa dezvoltare ulterioară. Aşa cum se ştie, Platon a împărțit lumea în două părți opuse: **lumea sensibilă** (lumea materială) şi **lumea inteligibilă** (lumea ideilor). Lumea sensibilă era, în viziunea lui Platon, doar o copie imperfectă a lumii inteligibile. Iar, aşa cum lucrurile nu pot fi perfecte, perfecțiunea revenindu-i ideii, tot aşa nici omul nu poate fi perfect, perfecțiunea putând să-i aparțină în acest caz doar omului ideal din lumea inteligibilă. Decăderea sufletelor şi ajungerea lor în lumea materială şi plină de imperfecțiuni, se datorează unei căderi ontologice inițiale care este foarte plastic descrisă prin intermediul mitului sufletului înaripat din dialogul **„Phaidros”**. Odată căzute în lumea sensibilă, sufletele particulare nu pot avea altă soartă decât cea a căutării originii ideale, încercând a se reîntoarce în acea lume perfectă pe care odată au văzut-o. Că sufletele au trăit într-o lume ideală înainte, se demonstrează în dialogul **„Menon”** prin doctrina reamintirii.

Tributară acestei ontologii dualiste, viziunea lui Platon despre societate se va încadra într-o schemă ideală pe care o găsim cel mai clar exprimată în dialogul de mare întindere **„Republica”**. În cadrul acestuia găsim aceeaşi meditație amară asupra limitelor ființei umane şi a dificultății ontologice de a-şi depăşi propriul orizont. În **„mitul peşterii”** din dialogul amintit, prin intermediul imaginii plastice a celor două lumi: **lumea cavernei** şi **lumea solară**, se exprimă acelaşi model al dualismului ontologic. Aceasta însă e mai puțin important. Ceea ce ne interesează acum este finalul mitului, destul de pesimist, în care omul care doreşte eliberarea prizonierilor din lanțuri, **„este mai degrabă ucis sau marginalizat decât să fie**

urmat”. Fiind o metaforă şi pentru moartea lui Socrate, mitul peşterii ne pune în faţa unor întrebări justificate şi legitime credem: **este viziunea lui Platon despre om una total deterministă?** Este individul neputincios în faţa propriilor sale prejudecăţi şi instincte?

Un răspuns afirmativ la aceste întrebări ar fi încurajat şi de **„mitul lui Gyges”** din acelaşi dialog. În cadrul lui se dovedeşte că practicarea dreptăţii este mai degrabă o constrângere socială decât un fapt de conştiinţă. Gyges, om drept până la dobândirea unei misterioase puteri care îl făcea de neoprit, va deveni nedrept îndată ce a existat convingerea fermă că nu poate fi stopat în nici un fel de către cei din jurul său. Începând cu acest mit găsim conturată în opera platonică, într-un mod implicit, o teorie asupra geniului: **nu orice om poate accede spre statutul de filosof, deci spre o viaţă eternă în lumea ideilor**. Ideea de faţă este întărită şi de ideea reîncarnării prezentă în alte dialoguri, prin care ni se spune că cei care nu s-au preocupat în această viaţă de suflet, practicând filosofia şi tinzând spre cunoaştere, se vor reîncarna în corpuri de: lei, măgari şi porci, după cum le-au fost pasiunile. Aşadar, spre finalul dialogului Republica găsim exprimată ideea mai sus menţionată: **societatea trebuie să fie clar ierarhizată, la conducere aflându-se filosofii, iar războinicii şi meşteşugarii ocupând alte două paliere ale sferei sociale**.

Fidel acestui model al societăţii ideale, Platon însuşi a crezut că poate pune în practică modelul cetăţii ideale, la curtea tiranului Dyonisos, după moartea acestuia şi ajungerea la putere a lui Dyonisos cel tânăr, nepotul tiranului. Aventura lui Platon s-a dovedit a fi fără finalitate, umplând în final de ridicol pe celebrul filosof, care a exclus din calculele sale multe din variabilele lumii sensibile. Dezgustat de natura imperfectă a omului, de prejudecăţile lumii şi de mentalitatea coruptă a epocii, bătrânul Platon va încerca revizuirea atât a ontologiei sale, prin dialogurile **„Parmenide”** şi **„Sofistul”**, dar şi a viziunii sale despre societate, prin ultima sa lucrare, **„Legile”**.

În această lucrare finală, bătrânul Platon îşi exprimă credința că numai existența unui sistem de legi foarte bine pus la punct poate conduce către o societate apropiată de modelul ideal. Nu credem a greşi, spunând că viziunea finală a lui Platon se apropie de un determinism, privind viața socială în întregul său, asupra căreia acționează tot felul de factori aleatori şi imprevizibili, care o influențează într-un mod teleologic. Ieşirea din cercul plin de imperfecțiuni al societății nu o pot face decât un număr redus de persoane, cei care ştiu că în această viață trebuie să se preocupe mai mult de suflet şi mai puțin de corp şi plăcerile sale. Libertatea, în viziunea platonică, se reduce la un efort continuu de îmbunătățire a propriilor cunoştințe şi a propriei vieți spirituale. Este vorba de o asceză psihică şi morală, neaccesibilă omului de rând. Însă, succesul unor oameni, exprimat de chiar maestrul lui Platon, prin curajul în fața morții şi tinderea spre o viață cât mai apropiată de perfecțiune, dovedeşte că libertatea (interioară) poate fi atinsă, deci, un punct bonus pentru indeterminismul social. Acelaşi principiu îl regăsim exprimat într-un principiu creştin, transformat într-un mod magistral de către iluminişti: **„dacă un om se poate salva, umanitatea este salvată odată cu el”**. Aşadar, individualul conține în sine generalul, pe care îl poate îngloba totodată.

Tensiunea relației dintre **individual şi general** o regăsim prezentă şi la cel mai faimos şi totodată cel mai rebel elev a lui Platon, **Aristotel**. Având la baza filosofiei sale o concepție influențată şi de viziunea sa biologistă, Aristotel va dezvolta un model teleologic al existenței, în opoziție cu viziunea idealistă platoniciană, bazată pe concepția de matematician al acestuia. În centrul sistemului metafizic aristotelician se află categoriile, în care se încadrează întreaga existență. În topul acestei table categoriale se află **Substanța**, „regina categoriilor”. Toate lucrurile cad sub incidența categorială a Substanței, forma sa ideală fiind **„Gândirea care se gândeşte pe sine”**, exprimată magistral în cartea a XII-a a

„Metafizicii". Teleologismul aristotelic se simte clar în exprimarea faptului că toate lucrurile, de la cele mai imperfecte până la cele mai evoluate, tind într-un fel sau altul spre principiul care le-a generat. Această concepție ni-l prezintă pe Aristotel drept predecesor a lui **Plotin**, deşi acesta e îndeobşte considerat, platonician prin excelență.

Este meritul filosofului francez **Pierre Aubenque „Problema ființei la Aristotel"** de a fi dezvăluit această viziune teleologică, prezentă în însăşi miezul operei aristotelice. Acelaşi teleologism îl regăsim exprimat şi cu privire la viziunea socială a Stagiritului. Filosof sistematic, acesta şi-a exprimat ideile cu privire la spațiul social şi sociabilitatea omului în **„Politica"**, în care găsim şi o interesantă definiție a omului ca fiind **„zoon politikon"**, adică animal social. Argumentul pentru sociabilitatea omului este bazată pe un argument organicist, de sorginte biologistă: **la fel cum un organ din corp nu poate exista în afara corpului respectiv, fiind organ numai cu numele, tot aşa nici omul nu poate exista în afara societății, fiind ori zeu ori fiară.** Deci, sociabilitatea este garantată de însăşi constituția ontologico-fizică a ființei umane. Este vorba aici despre un determinism clar, fățiş, pe care îl regăsim şi în **„Parva Naturalia"**. În această excelentă lucrare, Stagiritul vorbeşte despre principiile funcționării memoriei umane, supuse unor legi fiziologice mecaniciste. Această viziune teleologică nu este salvată nici măcar în **„Despre suflet"**. În această lucrare, sufletul uman, deşi unic ca esență, este prezentat în mod ierarhizat sub următoarea formă: suflet nutritiv, suflet motor, suflet pasional, suflet rațional şi intelect activ. Dintre toate acestea numai o singură parte supraviețuieşte ființei individuale şi anume **intelectul activ.** Acesta se reîntoarce în Principiul din care a plecat, **„Sufletul Universal"** sau **„Gândirea care se gândeşte pe sine"**. Totuşi, prin aceasta principiul individuației nu este nicidecum salvat. Uniunea indisolubilă dintre suflet şi corp se destramă odată cu destrămarea constituției biologice a

ființei umane; aşadar, în esență, o concepție care se apropie mult de modelul biologiei actuale, deci un determinism din care cu greu ar putea fi salvată libertatea umană. Iar ceea ce este valabil pentru om în general e valabil şi pentru filosof în particular, aşa cum bine observa celebrul aristotelician **Pierre Aubenque**:

„Negăsind ceea ce căuta (Ființa pură), filosoful găseşte în însăşi această căutare ceva ce nu căuta”.

Poate exista o libertate în acest sens? Poate da, dar în tot cazul doar una telurică, cea a omului de ştiință, a savantului, bucuros de propriile sale realizări ştiințifice, care-i oferă libertatea unei mai bune înțelegeri şi comprehendări a lumii în care trăieşte. Sesizăm aşadar, la fel ca şi la Platon, o pendulare între determinism şi indeterminism, cu o aplecare mai vădită înspre direcția determinismului, atât social cât şi ontologic.

DETERMINISMUL SOCIAL ÎN FILOSOFIA MEDIEVALĂ

Influențele clasicilor filosofiei greceşti, le vom regăsi în întreaga desfăşurare ulterioară a filosofiei occidentale. Astfel, în perioada medievală, urmele influenței aristotelice şi platoniciene, le întâlnim la toți marii autori ai vremii. Însăşi **„Cearta Universalilor”** are la bază o problemă care a constituit mărul discordiei dintre Platon şi Aristotel: problema universalilor. În general filosofia medievală se încadrează în conceptul de determinism divin, idee care lasă prea puțin spațiu

de manevră unei gândiri neînregimentată dogmatic. Găsim preocupări, în această perioadă, pentru demonstrarea existenței lui Dumnezeu, argumentele ontologice fiind pe prim planul căutărilor filosofice. Cât priveşte societatea umană, ea este văzută doar ca o manifestare, prin excelență, a ordinii divine. Astfel, monarhia apare justificată ca formă de guvernare stabilită de însăşi puterea divină. Este vorba aici de un determinism teologal, pe care îl întâlnim pe parcursul întregii perioade medievale. Spre exemplu la **Sf. Augustin** găsim ideea acestui determinism divin, într-o formă originală. Filosofând pe marginea problemei dreptății, Augustin afirmă că aceasta este cunoscută fără efort atât de omul drept cât şi de cel nedrept. Ne dăm seama de aceasta prin faptul că până şi răufăcătorii pot judeca cu pricepere faptele ca fiind bune sau rele, chiar dacă ei se îndreaptă spre practicarea faptelor ilegale. De aici şi întrebarea legitimă: **cum poate să fie cunoscută dreptatea chiar şi de către omul nedrept, el însuşi nepracticând-o?** Răspunsul filosofului medieval este unul simplu: **prin faptul că răufăcătorul însuşi are în suflet principiile dreptății, imprimate acolo de către însuşi Dumnezeu**. Se observă aici acelaşi determinism ca şi la ceilalți autori medievali: omul este liber atâta timp cât nu cade sub influența principiului negativ. Aşa cum afirmă Creştinismul, oricând este momentul pentru schimbare şi **„astăzi poate fi ziua potrivită pentru naşterea omului nou”**. În acest sens, adevărata libertate este numai cea care poate fi oferită de apropierea de Dumnezeu şi urmarea modelului Cristic. Libertatea se găseşte aşadar la nivelul conştiinței, deci un model apropiat de cel al stoicilor. Pentru demonstrarea acestei apropieri, edificatoare rămâne întâlnirea dintre fiul lui Dumnezeu şi reprezentanții acestei şcoli filosofice în care însuşi Isus afirmă **„adevărat vă spun că voi nu sunteți departe de adevăr”**.

Imitatio Cristi, devine, deja începând cu primele secole creştine, cheia libertății umane. Din păcate, modelul ascetic impus de Isus va fi deteriorat de felul în care a evoluat

biserica, îndeosebi în forma ei apuseană. De asemenea, coabitarea, uneori dezastruoasă, dintre modelul monarhic, pe alocuri perimat şi biserica catolică, a determinat răsturnarea acestui model social.

DETERMINISMUL SOCIAL ÎN FILOSOFIA MODERNĂ

Într-adevăr zorii Revoluției Franceze au fost anunțați încă de primii filosofi moderni, îndeosebi de raționaliști dar şi de empiriști. Deşi tributar în mare parte gândirii care l-a precedat, raționalistul Descartes va oferi un model pentru ieşirea din chingile determinismului teologal al gândirii anterioare lui. Prin intermediul îndoielii hiperbolice, el reuşeşte, precum **Husserl** în filosofia contemporană, să pună bazele filosofiei interiorității. Rezultatul efortului său metodologic şi filosofic se poate reduce la formula: **Dubito-Cogito-Sum** sau într-o formă mai puțin pretențioasă: **Mă îndoiesc-Gândesc-Deci exist**. Descoperim aici o libertate pe care nu o poate contesta nimeni: libertatea eului cugetător, din existența căreia este dedusă ulterior întreaga existență exterioară, lumea însăşi. Libertatea merge aici mână în mână cu indeterminismul. Omul poate fi liber datorită faptului că are un eu cugetător.

Mai puțin metodologist şi lipsit de rigurozitatea Descartiană, şi mult mai organic ca gânditor, **Blaise Pascal** va

traduce cogitoul descartian într-un eroism al ființei umane gânditoare. În ale sale **„Scrieri alese”**, Pascal va face o interesantă paralelă între om şi Univers. Omul este o ființă firavă, slabă, destructibilă, şi nu este nevoie ca întregul univers să se înarmeze pentru a-l distruge, fiind îndeajuns o picătură, un abur. Universul este reprezentat ca o forță uriaşă, dar oarbă, pe când omul are o forță fizică redusă, **„este cel mai slab din natură”**, dar tăria sa extraordinară stă tocmai în conştiința sa, în faptul că poate gândi. Metafora pascaliană a **„trestiei gânditoare”** va face carieră nu numai în filosofia existențialistă a secolului XX reprezentată exemplar de **J. P. Sartre** şi **Albert Camus** cu a sa celebră operă **„Omul Revoltat”** iar în filosofia românească de **D.D. Roşca** cu celebra sa carte **„Existența tragică”**, ci şi de o întreagă literatură al cărei strălucit exemplu poate fi **Ernest Hemingway** cu celebrul său mini roman **„Bătrânul şi marea”**. În această celebră operă nu putem să nu recunoaştem influența pascaliană într-unul dintre ultimele monologuri ale bătrânului, în care se afirmă explicit: **„Omul poate fi distrus, dar nu înfrânt”**. Din nou, forța omului rezidă în conştiința sa şi nu în ultimul rând în imposibilitatea înduplecării conştiinței sale. În lupta bătrânului cu marea găsim desigur metafora pascaliană a **„măreției ființei gânditoare”** cât şi evidenta paralelă între Universul orb şi puternic, reprezentat prin mare, peşte, rechini şi furtună pe de o parte şi Omul, slab din punct de vedere fizic dar cu conştiința neânduplecată, reprezentată prin continuul monolog al bătrânului, de partea cealaltă.

Revenind la Pascal, putem afirma că el încearcă găsirea unui fundament pentru dovedirea existenței libertății umane. Acest fundament este găsit în spațiul conştiinței, în existența gândirii umane. Găsim din nou, în acest tip de filozofie, o exprimare a indeterminismului cu privire la ființa umană. Iar, dacă un individ poate fi liber, prin forța gândirii sale, acelaşi lucru poate fi aplicat şi la societate în întregul său cu condiția să existe un număr suficient de persoane care să dețină o

conştiinţă suficient de puternică pentru a nu putea fi supusă. Această idee va fi exploatată de filosofia politică de sorginte liberală a secolului XIX şi XX, prin celebrii săi reprezentanţi: **Fr. Hayek**, **J.Stuart Mill**, **John Rawls**, **R. Nozick** şi **Karl Popper**.

Potrivit acestor gânditori, desigur cu nuanţele de rigoare, acea societate poate atinge starea de democraţie şi liberalism, care are în componenţa ei indivizi cu spirit nesupus şi cu o reală dorinţă de a acţiona conform propriei lor conştiinţe în orice situaţie, chiar şi cu preţul pierderii propriei vieţi. Acesta este de fapt şi principiul gândirii individualiste, în opoziţie cu variantele socialismului care predispun la o gândire de tip colectivist, statalist.

Reîntorcându-ne la gânditorii moderni, găsim în operele lor o continuă tensiune între determinismul social şi încercarea de salvare a libertăţii umane. Astfel, în celebra **„Monadologie"** a lui **Leibniz**, monada, ne spune gânditorul german, este o entitate absolut simplă care nu are ferestre, adică nu comunică cu exteriorul, ea doar reflectând realitatea înconjurătoare ei. În această lume de entităţi simple, există totuşi o scară a diferenţierii monadelor, ele fiind totuşi diferite unele de altele căci **„în natură nu există niciodată două făpturi cu desăvârşire una ca cealaltă şi în care să nu putem găsi nici o deosebire internă, sau întemeiată pe o determinaţie intrinsecă"**. În acest univers, în aparenţă inert, Monada Monadelor (Dumnezeu) este cea care menţine principiul ordinii sociale şi fizice. Întregul Univers este guvernat de principiul raţiunii suficiente, potrivit căruia nu există nimic fără rost sau fără un scop bine determinat. Există o ordine prestabilită în care toate lucrurile şi fiinţele îşi au locul lor. Problema care apare într-o astfel de construcţie metafizică constă în dificultatea explicării răului din lume cât şi a imperfecţiunii. Aici Leibniz se salvează prin introducerea unui grad de libertate în lume. Astfel **„creaturile îşi datoresc perfecţiunile lor influxului primit de la Dumnezeu, dar imperfecţiunile le**

au de la natura lor proprie, care nu poate fi lipsită de limite, căci în aceasta stă deosebirea lor de Dumnezeu. Imperfecțiunea aceasta originară a creaturilor se observă în inerția naturală a corpurilor".

Aşadar, introducerea unui anumit grad de libertate în lume este reclamată de către însăşi structurile ontologice ale lumii. Aceasta este şi soluția din finalul **„Monadologiei"**, unde ni se sugerează că adevărata libertate nu poate exista decât în conformitate cu esența divină:

„În sfârşit, sub această guvernare perfectă n-ar exista nici o acțiune bună fără recompensă, nici una rea fără pedeapsă, totul trebuind să ducă la bine pentru cei buni, adică pentru aceia care în acest mare stat nu sunt nişte nemulțumiți, ci îşi pun încrederea în Providență, după ce şi-au făcut datoria, şi iubesc şi imită cum se cuvine pe autorul a tot binele, delectându-se în contemplarea perfecțiilor sale".

Această libertate, cerută, aşa cum am văzut, de către stringențele logice ale sistemului metafizic însuşi, nu înseamnă că omul se transformă într-un papagal al divinității, imitând într-o manieră cât mai exactă Creatorul. Dimpotrivă, acest tip de acțiuni însemnă urmarea unor posibilități şi anume pe cele mai perfecte, iar omul prin natura sa nu poate găsi o cale proprie în viață deoarece toate posibilitățile se află dintru eternitate în ființa divină.

Față de curentele de sorginte existențialistă din filosofia contemporană în care se postulează că **„existența precede esența"** şi **„omul este absolut liber şi absolut responsabil"** fiind propriul său creator de posibilități, concepția lui Leibniz este exact la polul opus. Cu toate că în acest sistem metafizic regăsim aceeaşi preocupare pentru găsirea unui argument ontologic cât şi încercarea continuă de justificare a perfecțiunii legilor divine, tendințe prezente în întreaga perioadă medievală, totuşi Leibniz rămâne unul dintre cei mai importanți filosofi ai timpului său. Sistemul său este eliberat de dogmatismul

teologic şi omniprezentul peripatetism al perioadei medievale. Ne găsim în fața uneia dintre cele mai merituoase încercări de a găsi o explicație logică sistemului social şi a legilor care îl guvernează. Cu toate că este marcat de un accentuat determinism, sistemul social prezentat de Leibniz este o construcție a cărei validitate a fost tot mai mult confirmată de curentele fizicaliste, logice şi matematice din secolul XX. Şi nu este de mirare că iluministul german a activat în toate aceste științe, operele sale filosofice purtând pretutindeni amprenta sa de logician şi matematician. În ciuda acestui fapt, fizicalismul lui Leibniz nu este unul cauzalist şi naturalist de genul celui al lui Newton cu susținătorii căruia, filosoful german a avut un lung şi interesant dialog filosofic în epocă. Cauzalitatea lui Leibniz nu este una naturalistă deşi găsim şi în a sa **„Monadologie”** urmele mecanicismului atât de răspândit în epocă. Cu toate acestea, Determinismul inerent metafizicii leibniziene este mai degrabă un imanentism logico-matematic decât un cauzalism fizicalist.

Problema mecanicismului, motiv recurent al gândirii secolului XVII, apare exprimată nu numai cu privire la lumea naturală, dar şi cu privire la viața socială. O mărturie elocventă a acestei concepții apare în întreaga operă a filosofului olandez **Baruch Spinoza**, dar îndeosebi în lucrarea sa **„Etica”**. Construită pe baza unui model axiomatic de sorginte matematică, întreagă această operă poartă urmele tensiunii determinism - indeterminism. Determinismul universal, prezentat cu precădere în primele două părți ale lucrării, îi serveşte lui Spinoza spre a combate superstițiile religioase şi ignoranța atât de răspândite încă în epoca sa. De asemenea panteismul imanentist a lui Spinoza, vine ca un atac concertat împotriva dogmatismului religios. Identificând pe **Dumnezeu** cu **Substanța** şi pe aceasta cu **Natura**, Spinoza deschide calea cercetării științifice a naturii şi înlătură într-un mod subtil şi implicit maxima care a făcut o lungă carieră în Evul Mediu: **„Crede şi nu cerceta!”**. Profundul gânditor olandez observase

că superstițiile se datorează de multe ori refuzului cunoașterii iar credința în Dumnezeu servește ca justificare a lenei din gândire. Este mult mai comod a te consola cu gândul că: **„aşa a vrut Dumnezeu”**, decât a căuta explicații raționale pentru toate fenomenele necunoscute sau nedescoperite încă. Cauzalismul este omniprezent în opera lui Spinoza, el făcând de fapt legătura dintre primele doua părți ale **„Eticii”** şi restul lucrării. În sistemul lui Spinoza, gnoseologia se reduce la cunoaşterea cauzelor unui lucru sau fenomen. Numind dogmatismul **„superstiție sălbatică şi tristă”** gânditorul olandez va sublinia faptul că singura cale spre obținerea libertății stă în cunoaşterea cauzelor. Însăşi diferența dintre om şi Dumnezeu rezidă în această problemă: Dumnezeu este causa sui, adică propria-şi cauză. Din acest motiv el este şi capabil de a cunoaşte toate cauzele posibile şi actuale, ceea ce înseamnă omnipotența şi omniscienta divină. Omul poate cunoaşte numai o parte dintre cauzele înconjurătoare iar diferența dintre oameni constă tocmai în numărul de cauze şi principii pe care le poate cunoaşte cineva. Dar, marea diferență între ignorant şi cunoscător constă în faptul că ignorantul doar se crede liber, fiindcă îşi cunoaşte numai acțiunile, nu şi cauzele lor. Or ignoranța cea mai mare constă în autoînşelarea cu privire la propriile acțiuni. Ignorantul se crede stăpânul propriilor sale acțiuni şi creatorul propriului său destin; în opoziție cu acesta, înțeleptul cunoaşte că Universul se prezintă ca o înlănțuire complexă de cauze din care propriile sale acțiuni exprimate în termeni de cauzalitate nu reprezintă decât o mică parte, ele putând fi contracarate oricând de către cauze mai puternice, incontrolabile, de fapt de către necesitatea însăşi. Ideea etică de bază a lui Spinoza este aceea că numai cunoscând cu exactitate natura noastră pe care dorim s-o desăvârşim şi totodată, natura lucrurilor, numai cunoscând în mod just deosebirile, acordurile şi opozițiile lucrurilor, numai atunci vom concepe just cum pot şi cum nu pot fi modificate lucrurile. Ca ***mod*** **al Substanței** înseşi omul este lipsit de libertate, totuşi ca substanță el este

liber. Secretul libertății constă nu în dominarea cauzelor ci în înțelegerea lor. Aceasta este o consecință aproape matematică a determinismului din prima parte a „Eticii" căci, dacă în univers nu există decât substanța, atributele şi modurile lor, atunci omul nu este decât un mod al substanței şi al atributelor sale, o parte a naturii şi nu face excepție de la legile ei. Înainte de toate înțeleptul îşi va da seama că este o parte a naturii, că tot ce există, că tot ce se întâmplă în natură există şi se întâmplă cu o necesitate de neînfrânt. Cunoscând aceasta, el va şti ce poate să facă pentru a-şi îmbunătății soarta, nu va mai fi sclavul unor dorințe deşarte, nici al superstițiilor care-i întunecă viața, făcându-l să se teamă de forțele naturii sau de puteri supranaturale inexistente. Cunoscând că toate decurg din legile naturii, în care nu există nici bine, nici rău, vom trăi împăcați cu lumea şi cu noi înşine, vom ajunge la o linişte sufletească pe care nimic nu o poate tulbura, suferind **„cu resemnare întâmplările potrivnice folosului nostru, dacă am avea conştiința că ne-am făcut datoria, că n-am putut face mai mult pentru a le ocoli şi că suntem o parte a naturii întregi la ale cărei legi suntem supuşi"**.

Reiese de aici o concepție etică foarte apropiată de cea a stoicilor, o seninătate aparte în fața existenței care se apropie de conceptul ataraxiei stoice. Tot aici găsim prefigurate câteva dintre ideile care vor face carieră mai târziu, ideea kantiană a libertății morale, singura cunoaştere practică în care se poate exprima libertatea umană dar şi ideea nietzscheană din **„Dincolo de bine şi de rău"** a relativității conceptelor de bine şi de rău.

Marile probleme ridicate de către raționalişti vor fi reluate şi amplu dezvoltate în filosofia clasică germană. Spre exemplu I. Kant în al său sistem critic va dezvolta un sistem gnoseologic complex în care ideea libertății umane are un loc important. În prima lucrare a sistemului critic **„Critica rațiunii pure"**, Kant va încerca să rezolve o dilemă care a stat la baza controversei dintre raționalism şi empirism. Este vorba de

răspunsul la întrebarea: **cunoaşterea noastră provine din experienţă sau se obţine pe calea raţiunii?** Prin descoperirea celor două forme de bază ale constituţiei noastre ontologice, forma simţului intern (timpul) şi forma simţului extern (spaţiul) cât şi a tabelei celor 12 categorii, Kant arată că aproape întreaga noastră cunoaştere este circumscrisă constituţiei noastre ontologice care este totuşi predeterminată. Să fie vorba aici de un determinism pur? Desigur nu, căci miza kantiană este tocmai aceea a judecăţilor sintetice a priori, singurele care pot demonstra o cunoaştere autentică, care îmbogăţeşte orizontul nostru epistemologic şi care totuşi nu provine din experienţă. În felul acesta Kant realizează un compromis între concepţia empiriştilor şi cea a raţionaliştilor, arătând că atât simţurile cât şi raţiunea au rolul lor în cunoaştere. Această concepţie este exprimată într-un mod sintetic şi foarte clar în următoarea frază: **„Intuiţiile fără concepte sunt goale, conceptele fără intuiţii sunt oarbe”.**

Însă, problema care ne interesează pe noi acum, cea a libertăţii în cadrul vieţii sociale este exprimată abia în cea de-a doua carte a sistemului critic, cea referitoare la cunoaşterea practică (Critica raţiunii practice). Aceasta deoarece marele Kant nu putea oculta exprimarea practică a raţiunii pure aşa cum se arată din chiar titlul original al operei **„Critica raţiunii practice”**. Aici Kant încearcă să găsească fundamentul ontologic practic al libertăţii omului. Astfel, Kant împarte tipurile de acţiuni posibile umane în trei categorii:

1. cele contrare datoriei;
2. cele conforme datoriei dar realizate dintr-o înclinaţie;
3. cele realizate din datorie.

Dacă cele din primul tip nu implică o discuţie prea elaborată, ele conducând la o încălcare a moralităţii şi fiind făcute din înclinaţie (pasiune), cele din a doua categorie implică o discuţie filosofică mai serioasă. Deşi ele sunt conforme datoriei şi lăudabile până la un anumit punct, totuşi şi acestor acţiuni le lipseşte valoarea morală. Ele pot însă să

induce în eroare pe un novice în ale moralei, care ar putea să socotească cu uşurinţă pe practicantul acestor tipuri de acţiuni o fiinţă morală, fără ca aceasta să fie şi real. Descrierea şi exemplificarea acestui tip de acţiuni este realizată de către filosoful german deja într-o operă anterioară **„Criticii raţiunii practice”** şi anume **„Bazele metafizicii moravurilor”**, drept pentru care este de presupus că sistemul critic se doreşte o exemplificare şi demonstrare a ideii valorii morale a acţiunilor noastre. Singurele acţiuni cu valoare morală, sunt potrivit lui Kant, acelea realizate din datorie. În cadrul lor găsim şi ceea ce ne interesează pe noi în acest moment, ideea libertăţii umane. Acest tip de acţiuni sunt realizate de către o persoană, fără să acţioneze asupra sa nici o presiune externă sau înrâurirea vreunei dorinţe ori pasiuni (înclinaţii). Şi tocmai acesta este spaţiul întemeierii imperativul categoric, acela de a considera orice fiinţă umană întotdeauna ca scop şi niciodată numai ca mijloc. Aici găsim nu numai salvarea libertăţii umane ci şi întemeierea ei. Valoarea operei de morală a lui Kant, stă în faptul că până la el nici un gânditor nu reuşise să salveze atât libertatea interioară a omului cât şi moralitatea acestuia. Prin efortul său din scrierile morale, Kant este şi cel care reuşeşte să fundamenteze într-un mod adecvat moralitatea umană.

Pe lângă descoperirea acelor tipuri de acţiuni practice care constituie secretul şi baza libertăţii umane, se pare că gânditorul german meditase şi asupra libertăţii din cadrul socialului în general. Astfel, el vede, ca posibilitate a realizării libertăţii umane în general, „un imperiu al scopurilor”, altfel spus o societate în care toţi oamenii sunt liberi deoarece toţi respectă legea morală exprimată prin imperativul categoric. Acest **„imperiu”** rămâne doar o promisiune, el fiind de ordinului posibilului mai degrabă decât de cel al realului. La finalul carierei sale filosofice, acest clasic al filosofiei germane îşi trădează preocuparea pentru libertatea umană, printr-un pasaj astăzi celebru: **„cerul înstelat deasupra noastră şi legea morală în noi”**. Acest pasaj cuprinde în mod sintetic atât

preocupările de cosmologie ale lui Kant din perioada tinereții (ipoteza Kant-Laplace) cât şi preocupările de morală din scrierile de bătrânețe, acolo unde se formulează cu atâta precizie imperativul categoric şi acțiunile realizate din datorie. Aşadar, departe de a-l vedea pe Kant ca pe unul dintre adepții determinismului, el este unul dintre filosofii care găseşte un fundament real pentru exprimarea libertății umane. Indiferent de criticile care i s-au adus ulterior, filosofia kantiană rămâne o epopee de gândire coerentă şi rigurozitate conceptuală, la un nivel greu de atins de către urmaşii săi într-ale filosofiei.

Marele succesor a lui Kant, din cadrul aceleiaşi filosofii clasice germane, **Hegel**, va fi departe de linia gândirii morale a lui Kant. Filosofia hegeliană, frescă a manifestării spiritului absolut, va încerca explicarea existenței lumii, naturii, istoriei universale şi a istoriei filosofiei, prin intermediul **manifestării Spiritului Absolut**, entitate anterioară şi exterioară lumii în care trăim. **„Hrănindu-se"** cu substanța acestei lumi, Spiritul Universal se foloseşte pentru manifestările sale fenomenale de natură, istorie şi chiar de indivizii particulari. Spiritul este lipsit de moralitate, acțiunile sale fiind departe de a putea fi judecate obiectiv de către vreo ființă umană.

Odată cu această concepție se deschide calea unui amoralism, concepție care va domina şi filosofia ulterioară lui Hegel, exprimată prin Schopenhauer şi Nietzsche. Hegel însuşi afirmă că marii oameni ai istoriei sunt departe de a reflecta asupra moralei umane. Dimpotrivă, ca purtători ai voinței Spiritului Universal, ei nu ezită să acționeze **„dincolo de bine şi de rău"**, pentru îndeplinirea ideilor lor. Totuşi, Hegel arată, în **„Prelegerile de filosofia istoriei"**, că nici chiar aceşti oameni mari ai istoriei **„nu au avut o soartă prea fericită…odată scopul lor atins, ei cad ca tecile uscate ale unei plante: fie mor de timpuriu ca Alexandru Macedon, fie sunt ucişi ca Cezar ori mor exilați pe o insulă pustie, ca Napoleon"**. Ne găsim aici în față unui sistem teleologic de sorginte istoricistă în care moralitatea umană joacă un rol puțin

important. La fel se întâmplă şi cu problema libertății umane. Libertate absolută o are doar Spiritul Universal, iar persoanele particulare nu sunt decât o exprimare, într-un fel sau altul, a voinței acestui spirit. Desigur, apare regretul în fața pieirii atâtor elemente de cultură înfloritoare şi a marilor imperii care au marcat istoria lumii, dar trebuie să ne consolăm cu ideea că orice formă umană care s-a manifestat vreodată în istoria universală a contribuit la autoedificarea Spiritului Universal. Teleologismul, cuprins în opera lui Hegel, este una dintre cele mai clare exprimări ale ideii de determinism.

DETERMINISMUL SOCIAL ÎN FILOSOFIA CONTEMPORANĂ

Deşi influențându-se, în mod clar din ideea hegeliană expusă mai sus, a lipsei de moralitate a acțiunilor marilor oameni ai istoriei, Fr. Nietzsche va da o altă soluție pentru libertatea umană. El socoteşte că morala este doar o convenție şi deci, o invenție, folosită de multe ori în scop pervers, de a domina şi supune. Construită pe baza a patru concepte fundamentale: **MOARTEA LUI DUMNEZEU, VOINȚA DE PUTERE, SUPRAOMUL** şi **ETERNA REÎNTOARCERE A IDENTICULUI**, opera lui Nietzsche se va dovedi un atac concertat şi dur împotriva tuturor sistemelor idealiste ale filosofiei anterioare lui. El va împărți oamenii în două categorii, oameni cu voință slabă şi oameni cu voință puternică.

Adevărată libertate o au doar cei din ce-a de-a doua categorie, pentru Nietzsche nu toți oamenii putând fi încadrați pe baza aceloraşi concepte. Libertatea deplină o au doar creatorii, aceia care prin puterea voinței lor au reuşit să-şi impună propriile valori şi celorlalți. Se deschide aici calea unor numeroase interpretări şi variabile. Aşa s-a şi întâmplat; ideologiile fasciste vor prelua ideea nietzscheană a supraomului, considerând că **putere absolută şi libertate are doar acela care poate supune, într-un mod brutal, voința celuilalt.** În această interpretare chiar şi o filozofie, în esența ei esteticistă, poate să constituie baza justificării unui sistem dictatorial. Iar într-un sistem dictatorial, aşa cum s-a dovedit într-un mod concret, se ajunge la performanța ca nimeni să nu fie liber, cu atât mai puțin dictatorul.

Reprezentanții filosofiei de sorginte anglo-saxonă din secolul XX, terifiați de dezastrele dictaturilor secolului XX, vor fi preocupați să găsească o bază socială pentru manifestarea libertății umane în cadrul societății. Soluția aproape unanimă este aceea că omul îşi poate găsi libertatea doar într-un sistem bazat pe reguli civice în care fiecare este adeptul respectării regulilor şi legilor sociale şi încercând tocmai pe baza lor să-şi găsească propriile valori şi idealuri. Desigur, nu lipsesc nici variante mai pesimiste potrivit cărora omul modernității actuale devine un simplu pion manipulat de către explozia necontrolată a mass-mediei cât şi de o subtilă psihologie a reclamei. Din nou încap şi aici nuanțări cu privire la ce înseamnă libertate şi cum poate fi ea reprezentată. De aceea nu trebuie uitat că realizarea libertății depinde în ultima instanță de valori.

Discuția referitoare la determinismul sau indeterminismul vieții sociale, continuă astăzi nu numai în filozofie ci şi în ştiințele sociale mai noi desprinse din acesta: sociologia, psihologia, antropologia şi nu în ultimul rând domeniile interconexioniste ca sociobiologia, biopsihologia sau antropogeografia. Fiecare, la rândul lor, folosesc argumente pentru demonstrarea determinismului sau indeterminismului vieții sociale.

SOCRATE
(c.409-399 Î.Hr.)

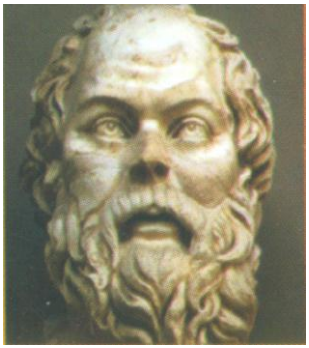

S-a născut în Atena. A trăit între anii 469-399 î.e.n.. Este socotit ca fiind unul dintre cei mai importanți și interesanți filosofi ai antichității, precursor al idealismului obiectiv. Învățătura sa filosofică nu a fost moștenită în scris, ideile sale fiind exprimate și transmise în cadrul unor expuneri și convorbiri, rămânând până astăzi subiectul unor controverse.

Socrate a orientat gândirea filosofică spre subiect, spre om, spre problemele gnoseologice și morale. A considerat că adevărul poate fi descoperit prin reflecție filosofică și prin maieutică. După afirmațiile lui Aristotel, unul dintre discipolii lui Socrate, principalele contribuții ale „maestrului său" ar fi **teoria conceptului și teoria reducției** pe care însă le-a aplicat exclusiv în domeniul meditației etice. Socrate și-a motivat conceptele filosofice prin cunoașterea de sine (**„Cunoaștete pe tine însuți!")** fiind atașat de metoda dialectică riguroasă ca instrument de delimitare a adevărului de eroare. Pe lângă Aristotel, mai putem numi printre discipolii filosofului grec pe Platon, Antistene, Aristip și Xenofon, pe baza scrierilor

acestora putându-se de fapt reconstitui viața şi învățăturile lui Socrate.

A fost un bun soldat, luptând în **Războiul peloponesiac.** După terminarea ostilităților războinice s-a retras din așa zisa viață publică, ținându-se departe de frământările vieții politice.

O bună perioadă de timp Socrate a trăit în oraşul său natal, Atena. Comparativ cu filosofii greci dinaintea lui a fost mai puțin preocupat de problemele metafizice abstracte, concentrându-şi mai cu seamă atenția spre întrebările practice privitoare la condiția umană în contextul unei vieți decente şi ordonate, respectiv ce înseamnă aceasta pentru om. Deseori este numit părintele ramurii filosofice numită etică. Tocmai preocuparea şi orientarea sa către chestiunile de etică au generat numeroase conflicte, deseori deosebit de violente, cu înțelepții şi conducătorii cetății – asociindu-i-se acuzații conform cărora ar fi corupt şi influențat mințile generației tinere, printre care numeroşi copii a celor bogați cu idei populiste şi revoluționare.

Fiind atenți la amănuntele existenței sale şi judecându-i opera, se poate spune despre Socrate că a fost un nonconformist. Acesta, obişnuia deseori să-şi provoace auditoriul la a găsi definiții şi explicații pentru diferite noțiuni uzuale ca „frumos", „bine", etc, doar pentru a dovedi cu judecăți argumentate că toate definițiile propuse şi conceptele comune duceau la paradoxuri sau absurdități. Contemporanii săi, considerau în parte că există o viclenie în metodele sale şi că acesta **ar şti mult mai multe decât ar fi lăsat că se creadă.**

Metoda sa evidențiază însă pericolul acceptării necritice a credințelor. Apoi, despre el se poate spune că este persoană căreia filosofia îi datorează în mare parte evoluția către o disciplină modernă a unei reflecții critice continue.

„Cel mai mare pericol, atât pentru individ cât şi pentru societate, constă în suspendarea gândirii critice" – spune Socrate.

Ideile şi conceptele sale filosofice au găsit o largă audienţă şi receptivitate în rândul tinerilor care l-au admirat şi apreciat. Pe acest fond însă, filosoful şi-a făcut numeroşi duşmani care nu vedeau cu ochi buni propagarea în comitate a unor **„mentalităţi viciate”**. În jurul vârstei de 70 de ani, Socrate este dus în faţa justiţiei. Acuzaţia: **„corupere a tineretului”** şi **„lipsa de credinţă în zeii oraşului”**.

Paralel cu o presupusă vinovăţie reală, se crede că acuzaţiile au fost **„lucrate”** pentru a determina să renunţe la discursurile sale publice provocatoare şi pentru a convinge cetăţenii Atenei că noua conducere ducea o politică fermă în privinţa legii şi ordinii. În timpul derulării judecăţii Socrate şi-a susţinut cauza în stilul său care-l caracteriza, apărându-se singur, cu fermitate, **acuzându-şi acuzatorii,** afirmând că Dumnezeu însuşi îl trimise-se să practice şi să predea filosofia. Se crede că dacă pleda vinovat, era achitat, putându-şi trăi restul vieţii în linişte, ca cetăţean de rând. Însă, este **găsit vinovat.** Cerându-i-se părerea cu privire la sentinţă, Socrate sfidează instanţa de judecată. Drept replică, scandalizaţi şi consideraţi jigniţi, chiar şi cei dintre membrii Curţii, care **nu-l găsiseră vinovat** îşi schimbă votul, condamnându-l la moarte prin obligarea acestuia să beie o cupă de cucută. Cu un calm desăvârşit Socrate a acceptat sentinţa supunându-se legilor Curţii, interzicând familiei şi prietenilor să solicite amânarea execuţiei.

Toată istoria procesului lui Socrate, sfârşitul acesteia, precum şi discursul său final, sunt deosebit de frumos şi emoţionant redate de Platon în **„Apologia”**, **„Curiton”** şi **„Phaedon”.**

Rămân celebre cuvintele lui Platon: **„Singurul lucru pe care îl ştiu e că nu ştiu nimic”.**

PLATON
(c.427-347 î.Hr.)

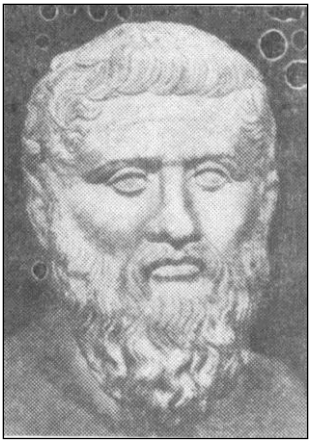

Anul naşterii lui Platon este 427 î.e.n. Nu se ştie însă cu precizie locul naşterii, localităţile unde se presupune că a văzut lumina zilei fiind presupuse a fi Atena sau Egina. Numele său original este Aristocles. Filosof grec, este considerat unui dintre cei mai importanţi gânditori ai antichităţii. A întemeiat la Atena (c. 387 î.e.n.) Şcoala filosofică numită **Academia.** Principal discipol al lui Socrate este recunoscut ca fiind **purtătorul de cuvânt** al acestuia, în cele peste 20 dintre dialogurile sale printre care amintim **„Banchetul”**, **„Fedom”**, **„Statul”**, **„Parmenide”**, ş.a. Aristrocrat atenian, are ambiţii politice. Ca apropiat a lui Socrate, ajunge de mai multe ori în Sicilia, unde îl cunoaşte pe tiranul Dinoysos şi anturajul acestuia. Deşi nu există certitudine în privinţa scrierii dialogurilor, acestea sunt repartizate de regulă în trei grupuri: timpurii, de mijloc şi târzii.

După Platon, adevărata realitate o constituie **Ideile sau Formele** (eidos- forma de frumos sau frumosul de sine, ideea de om). Esenţe inteligibile, constituind o existenţă în sine în

afara spațiului şi timpului. Copiile sau umbrele degradate ale ideilor ar fi lucrurile din realitatea sensibilă. Acestea din urmă fiind într-o continuă curgere şi devenire nu au deplină realitate, nu pot fi obiect al ştiinței ci numai al „opiniei" (docsa). Adevărata ştiință se întemeiază pe „reamintirea" (anamnesis) ideilor, pe care sufletul nemuritor al omului le-a contemplat într-o existență anterioară. În ciuda fondului său idealist, Teoria platonică a ideilor conține o gândire dialectică prețioasă.

Se poate spune cu certitudine că Platon a pregătit terenul pentru constituirea logicii ca ştiință de către urmaşul său Aristotel. Concepția filosofică platoniană constituie fundamentul unei utopii sociale arisocratice. Statul ideal imaginat de el, trebuia să fie împărțit în trei caste: 1- **filosofii** – adică aceia care erau conducătorii. 2 – **gardienii –** adică apărătorii statului. 3 – **agricultorii şi meseriaşii** – sclavii care nu făceau parte din Stat. În contextul bogatei sale creații filosofice, Palton poate fi considerat întemeietorul unor teorii etice şi estetice originale, bazate şi ele pe Teoria ideilor. Întreaga evoluție a idealismului a fost influențată de filosofia platoniană, care a rămas până astăzi un model clasic. Este recunoscut ca fiind un desăvârşit maestru al dialogului şi unul dintre marii stilişti ai prozei din Grecia antică.

Alfred North Whitehead afirma în mod justificat că **„cea mai corectă caracterizare a filosofiei occidentale este cea a unei serii de note de subsol la Platon".** Nu există vreo temă de interes filosofic care să nu îşi găsească locul în corpus-ul operei sale. În acest context este mai mult decât dificil de caracterizat şi evaluat un asemenea vast şi cuprinzător canon al gândirii. Sintetizând însă, putem observa însă că în marea parte a scrierilor sale el tratează conceptul unei realități a formelor ideale. În gândirea platoniană, lumea experiențelor este iluzorie, din moment ce doar ce este neschimbător şi etern este real. Ideea este „împrumutată" de la Parmenide.

„Aşadar, - spune Platon – **trebuie să existe o lume a formelor eterne, neschimbătoare, care sunt modele ale**

fenomenelor efemere, pe care le observăm cu ajutorul simțurilor". Gândirea creştină a fost profund influențată de această idee, în care omul este creat după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu. Iată doar un exemplu prin care filosoful grec şi-a pus amprenta asupra teologiei creştine.

Teoria platoniciană a formelor nu privea doar obiectele materiale. După părerea filosofului **„există forme ideale ale conceptelor abstracte sau universale, ca frumos, dreptate, adevăr şi ale conceptelor matematice, anume numărul şi clasa"**. Prin susținerea concepției platoniciene de Frege şi Godel, concepție care se regăseşte în ansamblul gândirii filosofice a acestora, scoate în evidență influența lui Palton asupra filosofiei secolelor scurse de-a lungul a peste două milenii de existență umană.

Lucrarea cea mia cunoscută şi comentată a lui Platon este **REPUBLICA.** Conținutul acesteia aprofundează Teoria formelor. Din dorința de a încerca înțelegerea naturii şi valoarea dreptății filosoful ne oferă **o viziune a unei societăți utopice condusă de o elită formată din gardieni educați de la naştere în spiritul conducerii, restul societății fiind împărțiți în soldați şi oameni de rând.** Cetățeanul ideal din cadrul republicii înțelege că trebuie să-şi pună energiile şi întregul talent în folosul comunității, asumându-şi această sarcină. Libertățile şi drepturile individului în REPUBLICA lui Platon nu cunosc o atenție deosebită; **deoarece totul este controlat cu rigurozitate de conducători, pentru binele statului, ca întreg.**

Republica reprezintă o încercare de a descompune forma ideală a unei societăți. O societate reală ar trebui să promoveze binele comun al tuturor membrilor societății. O astfel de societate ar putea fi puternică şi invincibilă, imposibil de cucerit şi stăpânit de către duşmani.

„Însă, cel mai important, o asemenea societate ar fi dreaptă cu toți cetățenii săi, luând şi dând fiecăruia partea sa, fiecare dintre ei participând la binele tuturor." – credea

Platon. Societatea ideală, gândită şi prezentată de filosof rămâne şi astăzi un subiect deschis controversei.

Cum era şi normal, Platon a avut şi destui critici. Unul dintre cei mai virulenți a fost Bertrand Russel. Acesta a acuzat susținerea unui regim totalitarist şi elitist, guvernat de principii socialiste. Criticile lui Russel şi alți filosofi la adresa operei platoniene ajung la rândul lor subiecte ale unor intense dezbateri de-a lungul timpului.

ARISTOTEL
(384-322 î.Hr.)

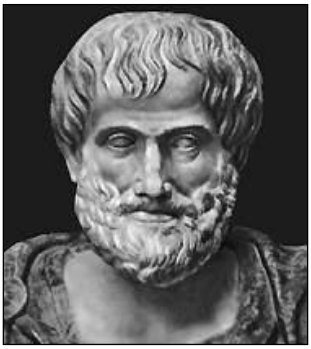

Se naşte în oraşul Stagira din Grecia în anul 384 î.e.n. După denumirea oraşului natal i se mai spune **Stagiritul**. Este savant şi filosof grec. Este cunoscut ca fiind unul dintre cei mai de seamă discipoli ai lui Platon. De la vârsta de 17 ani a învăţat şi s-a instruit la **„Academia"** lui Platon. Stagiul de studii platoniene durează aproape două decenii, până la decesul **maestrului.** În perioada ce a urmat, Aristotel îşi formează propria instituţie pe care a numit-o **„Lyceum"** unde va promova un concept filosofic cu totul diferit de cea a fostului său dascăl, atât ca metodă cât şi conţinut. A concentrat multitudinea cunoştinţelor dobândite până la el din diferite domenii, punând bazele multor discipline noi ca: **logica formală** („ORGANON"), **psihologia** („Despre Suflet"), p**olitica şi economia politică** („Politica"), **etica** („Etica nicomanică"), **estetica** („Poetica")**,** zoologia, etc. Pe baza deosebirii dintre facultăţile sufleteşti a clasificat ştiinţele în: teoretice, (metafizica, fizica, matematica), practice, (politica, economia, etica) şi poetice (poetica, retorica). A considerat că ştiinţele trebuie să explice fiinţării şi devenirii lucrurilor

individuale compuse din **materie** şi **formă**, trecerea lor de la **potență** la **act**. A considerat **formele** ca inseparabile de **materie** şi generalul de individual. Ştiința supremă este metafizica, ea ocupându-se cu studiul primelor cauze şi principii („Metafizica"). A elaborat o gnoseologie realistă, cu elemente dialectice. Fizica, în egală măsură ştiință a naturii şi filosofiei, va studia ştiința în măsura în care participă la **mişcare** („Fizica"). După concepția sa materia este pasivă, o simplă potențialitate care se actualizează numai prin acțiunea **formei,** la adus în cele din urmă la idealismul obiectiv, la postularea divinității ca **formă pură** şi ca **„prim motor imobil"**. Concepând creația artistică drept o **mimesis** conturează în **„Poetica"** o doctrină devenită mai târziu clasică în care generalizează principii ale artei ce vor căpăta ulterior caracter normativ. Metafizica, cosmologia şi fizica lui Aristotel, interpretate de multe ori denaturat, au dominat, începând din secolul XIII gândirea medievală europeană. Logica lui şi numeroase dintre virtuțile sale în toate domeniile, îşi păstrează actualitatea până în zilele noastre.

Este uimitoare şi de neîntrecut contribuția lui Aristotel la dezvoltarea şi desăvârşirea istoriei şi gândirii occidentale. În egală măsură om de ştiință, astronom, gânditor politic, nu în ultimul rând filosof şi inventator a ceea ce astăzi numim logică, formală sau simbolică. Lucrările sale de biologie, psihologie, etică, fizică, metafizică şi politică, gândite şi elaborate cu mai bine de două milenii în urmă, au avut şi au o veşnică actualitate, multe dintre conceptele sale fiind subiect de curs în facultățile unor mari universități ale lumii.

Aproape două secole de moartea filosofului grec, scrierile sale au fost considerate pierdute. Printr-o fericită întâmplare însă, acestea au fost descoperite în insula Creta. În jurul anului 500, **Boethius** traduce majoritatea operelor lui Aristotel în limba latină, fiind astfel posibilă răspândirea şi perceperea conținutului acestora în toată zona orientului apropiat. Țările bătrânului continent au ignorat scrierile lui

Aristotel fiind acceptate lucrările lui Platon. De abia în secolul al XIII-lea creația aristotelică trezeşte interesul Europei Occidentale datorită lui Toma d'Aquino, care a încercat să împace doctrina creştină cu opera filosofului grec.

Poate că mai mult ca toți gânditorii din perioada existenței sale, Aristotel a pus accent în studiile sale pe observația şi clasificarea strictă a datelor., fapt pentru care este considerat părintele metodei ştiințifice şi a ştiinței empirice. Este interesant de constatat că, acum mai bine de 2000 de ani, un filosof grec considera important să țină cont şi să ia în considerare pentru luarea unei decizii importante, atât de opiniile experților cât şi de cele ale oamenilor de rând, înainte de a-şi prezenta propriile argumente. Caracteristica acestei metode filosofice statuate de Aristotel era rigurozitatea, lipsindu-i tonul prozelit al multora dintre predecesorii săi. Spre deosebire de Platon, nu era de acord cu existența unei discipline bazate pe un principiu filosofic universal căreia i-ar fi subminate toate ramurile diversificate ale cercetării umane.

„Ştiințe diferite, necesită axiome diferite, şi admit grade variate de precizie în conformitate cu subiectul tratat" – susținea Aristotel. De asemenea, acesta nega posibilitatea existenței unei legi exacte ale naturii umane, susținând însă că anumite categorii metafizice – cum ar fi cantitatea, calitatea, substanța şi relația – sunt aplicabile descrierii tuturor fenomenelor.

BARUCH (BENEDICT) SPINOZA (1632-1677)

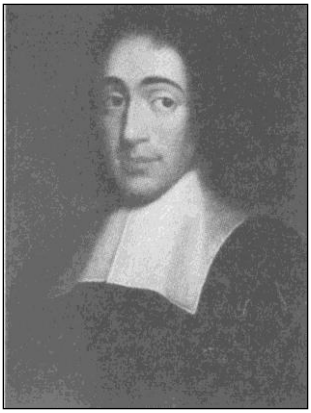

Este născut în marea metropolă Amsterdam în anul 1632. În unele lucrări prenumele său apare ca Benedict în loc de Baruch, explicația fiind exprimarea în „varianta latinizată". Este filosof raționalist, evreu-olandez. Familia sa este originară din Portugalia. A fost exclus din comunitatea evreiască fiind considerat eretic. Biserica Reformată îl condamnă pentru concepția sa de toleranță şi pace care nu coincidea cu „**linia doctrinară a religiei"**.

Spinoza este unul dintre marii inițiatori ai filosofiei moderne. Având ca model ştiința fizicii matematice a conceput filosofia ca formulare de axiome – adică adevăruri certe imposibil de negat – şi deducere a consecințelor ce decurg din ele în domeniile care-l preocupă pe filosof. Dorind să-şi prezinte deductiv vederile despre ce este bine pentru oameni, a considerat că este important să stabilească mai întâi adevărurile despre natura ființelor pe care le-a derivat din adevăruri fundamentale şi a început cu ființa absolut infinită a corei

existență nu poate fi logic negată. Spinoza a numit această ființă **„Dumnezeu sau Natura”**, ceea ce înseamnă că ea nu este distinctă de lume, existând o singură substanță şi că acest Dumnezeu – mult diferit de cel teist – este imanent lumii. În acest sistem rigid, nu mai rămâne loc pentru libertate decât dacă aceasta este identificată cu unitatea rațiunii şi a realității.

În centrul sistemului său filosofic, prezentat în una din principalele sale lucrări publicată postmortem **Ethica ordine geometrico demonstrata** (Etica demonstrată în mod geometric) se află noțiunea substanței unice absolute pe care o numeşte „Dumnezeu sau Natura” şi din ale cărei atribute cunoaştem numai două: întinderea şi gândirea. Cunoaşterea adecvată se cunoaşte numai prin rațiune. Prin puterea rațiunii putem să ne eliberăm de „sclavia afectelor” să atingem fericirea supremă, sentimentul comuniunii cu natura şi cu eternitatea numită de filosof **„Tratatul teologic-politic”**. Spinoza a avut marea îndrăzneală de a critica **Biblia** afirmând că ea nu conține nici un fel de adevăruri teoretice, ci numai învățături morale adaptate imaginației celor care nu sunt în stare să se conducă după o rațiune.

„**Influențat în mare parte de Descartes şi Euclit, filosoful duce la extreme exercițiul logic caracteristic raționalismului, hotărât fiind să expună principiile unui sistem etic în formă axiomatică, asemănător metodei folosite de Euclit în demonstrarea teoremelor geometrice**”[1].

Ca şi în **Parmenide**, o idee filosofică centrală a lui Spinoza ar fi că în Univers totul este **Unul**. Există o singură substanță pe care noi o putem considera ca Dumnezeu sau Natura. Această substanță are un număr infinit de atribute, însă omul, caracterizat de finitudine, poate percepe două dintre ele: **gândirea** şi **spiritul.**

„**Această realitate înțeleasă ca Dumnezeu sau Natură, există în sine, este concepută prin sine, îşi este propria cauză şi se defineşte prin sine. Totul în Univers face**

[1] **Philip Stokes – 100 mari gânditori ai lumii – Ed. Lider. Bucureşti, 2003, p. 79.**

parte din Dumnezeu şi tot ce se întâmplă este în mod necesar parte a expresiei naturii divine".

Drept rezultat, această concepție panteistă înlătură liberul arbitru din paleta activităților umane. Dacă ființele umane fac parte din realitatea divină, nu mai rămâne loc pentru acțiuni cauzale independente.

Fiind un determinist convins Spinoza se declară mulțumit de această concluzie: „**experiența ne arată clar că oamenii se consideră liberi doar pentru că sunt conştienți de acțiunile lor nu şi de cauzele ce determină aceste acțiuni. Mai mult, e limpede că dictatele minții sunt pur şi simplu un alt nume pentru dorințele ce variază în funcție de diferitele stări ale corpului**".

În acest context ce am putea spune oare despre ticăloşie, păcat şi răutate? Din moment ce totul este integrat unei singure realități, nu există ceva de genul răutății din perspectiva întregului, din perspectiva eternității. Aparența unui lucru ca fiind rău ține de faptul că noi avem o înțelegere fragmentată, neputând discerne lanțul cauzal ce face din toate evenimentele o parte necesară a realității divine. Pentru epoca în care a trăit Spinoza, această afirmație a fost deosebit de şocantă reflectând sentimentul exprimat de acei creştini care îndură cu stoicism persecuțiile afirmând că „**necunoscute sunt căile domnului**" și că „**noi nu trebuie să cercetăm căile Sale**". Însă pentru Spinoza, a cerceta este exact ce trebuie să facem pentru a ne câştiga libertatea.

Despre filosofia lui Spinoza se poate afirma în egală măsură că este în acelaşi timp mistică, rațională dar şi teistă. Cu toate acestea şi-a atras antipatia comunității evreieşti, fiind acuzat de ateism de creştini şi considerat a fi o persoană cu o influență atât de malefică încât cărțile sale au fost arse în public.

În contradicție cu rigurozitatea şi integritatea operei sale, Spinoza rămâne unul dintre filosofii raționaliști lăsați „**mai în umbră**" fiind mai puțin studiați.

BIBLIOGRAFIE:

- **Aristotel** - *Metafizica* , Ed. Iri, Bucureşti, 1996;
- **Aurelius MARC** - *Către sine*, Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1984;
- **Hegel** - *Prelegeri de filozofie a istoriei,* Ed. Academică, 1964;
- **Immanuel KANT** - *Critica raţiunii pure*, Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1971;
- **Immanuel KANT** - *Critica raţiunii practice,* Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1972;
- **LEIBNIZ** – *Monadologia*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1994;
- **PLATON** - *Opere***,** Vol. II-V, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1970;
- **SPINOZA** – *Etica*, Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1957;

Capitolul 2

CONCEPȚIA LUI ROUSSEAU DESPRE RAPORTUL DINTRE SUVERAN ŞI PRINCIPE, RESPECTIV POPOR ŞI GUVERNĂMÂNT

CONTRACTUL SOCIAL, CONTEXT ISTORIC ŞI SOCIAL

Pentru a înțelege opera unui mare gânditor, nu este de ajuns să ne aplecăm reflexiv asupra ei însăşi ci trebuie să o gândim, dacă vrem să avem o imagine corectă a ei, în spiritul epocii în care a fost scrisă. Aşa cum bine observa şi marele Hegel, intimitatea dintre filosofie şi actualitatea prezentului este una indisolubilă, indiferent de vizionarismul autorului respectiv. Într-una dintre celebrele sale lucrări, filosoful german dă curs acestei idei într-un fragment astăzi celebru :

„În ce priveşte individul, fiecare este desigur un fiu al timpului său; aşa este şi filosofia, timpul său este prins în gânduri. Este tot atât de nebunesc a-şi închipui că o filosofie trece dincolo de lumea contemporană ei ca şi a crede că un individ sare peste timpul său…Dacă teoria sa depăşeşte aceste limite, dacă el îşi construieşte o lume aşa cum trebuie să fie, atunci această lume există desigur, dar numai în părerea sa - un element slab în care se poate imagina orice[2]".

---

[2] G.W.F. Hegel - **Principiile filosofiei dreptului**, Editura Academiei, Bucureşti, 1969, p.18-19;

Pornind de la acest fragment, putem arăta care a fost impactul filosofiei roussoiste asupra spiritului epocii şi mai ales cum Rousseau, ca fiu al timpului său, a ştiut să îmbrace într-o serie de concepte, dintre care unele au făcut carieră, diversele tendințe deja prezente în epoca Luminilor.

Dar ce este propriu acestei epoci, merită să ne întrebăm? În primul rând faptul că a aşezat omul în centrul viziunii sale. Această tendință, prezentă deja în cadrul Renaşterii, a fost reluată şi mult adâncită în timpul perioadei Iluministe care este una în care se pune pentru prima dată accentul pe educarea maselor, educația devenind astfel punctul de maximă focalizare a orientărilor politice din această epocă. Aceste tendințe le sesizăm şi în simbolismul prezent în diverse reprezentări ale epocii.

Spre exemplu în pictura lui Regnault, intitulată **„Libertatea sau moartea”**, apare un bărbat gol, cu brațele deschise, plutind pe cer, cu aripi şi cu fruntea împodobită cu o flacără cerească. La dreapta lui, aşezată pe un nor, Libertatea ține în mână talgerul Egalității. Simetric, pe latura opusă, moartea, ieşită parcă dintr-un cenotaf din evul baroc, schelet descărnat înveşmântat în negru, sprijinit în coasă. Această dialectică bipolară apare la aproape toți artiştii luminilor, începând cu Fussli şi terminând cu Goya. Ambii ne prezintă imagini terifiante, Fussli evocând, în special în lucrarea **„Coşmarul”** puterea umbrelor şi a nopții pe când Goya revelează în special în lucrarea **„Dezastrele războiului”**, universul fantasmelor şi al cruzimii.

Aşadar: **tenebre şi lumini**, **viață şi moartea**.

În această dialectică a opuşilor şi contradicțiilor se situează şi veacul luminilor. Cu toate aspectele menționate, epoca luminilor are valoarea ei pentru că vine cu o nouă viziune asupra lumii, plecând de la o viziune asupra omului. Iar omul luminilor **„stăpân pe propriul său destin, o dată înlăturate piedicile prejudecății, ale religiei şi ale condiționărilor inerente propriei sale firi, se deosebeşte de**

celelalte animale, ca fiinţă raţională: a creat artele, ştiinţele, activitatea producătoare de bogăţii, într-un cuvânt civilizaţia. Este maleabil şi perfectibil, istoria oamenilor fiind cea a progresului, aşa cum se încadrează el între limitele vieţii de aici, de pe Pământ, în măsura în care scopul lui ultim îl constituie fericirea terestră.[3]"

Acesta este şi veacul în care sesizăm o modificare semnificativă a raportului omului cu transcendentalul. Reprezentările vehiculate de biserică încep să devină tot mai evanescente iar omul de ştiinţă ia locul teologului în explicarea originii lumii. Totuşi, nu trebuie înţeles că vechile obiceiuri şi habitudini s-au schimbat cu totul. Ele încă vor continua să existe şi vor coabita vreme îndelungată alături de ideile noi ale epocii. Astfel, nu putem ignora faptul că în preajma Revoluţiei franceze, aproximativ 85% din populaţia Franţei trăia şi lucra încă în spaţiul rural. De asemenea **"nu putem ignora faptul că discursului senzualist aflat la originea consideraţiilor despre omul moral s-ar cuveni să-i contrapunem lectura rousseauistă despre bunătatea originară a omului, pervertită de societate"[4].**

Dar, dacă societatea este cauza pervertirii, tot în ea se află şi soluţia salvatoare. De aceea asistăm iarăşi, aici, la o imagine contradictorie atât despre secolul cât şi despre omul luminilor:

"Discontinue şi reductoare în mod inevitabil, cele câteva trăsături de la care am pornit pentru a schiţa profilul omului Luminilor, la nivelul masei anonime, aduc un bilanţ contrastant: stabilitate a trăsăturilor profunde, relativă rigiditate a cadrelor existenţei. Acest univers este fragmentat în funcţie de contrastele determinate de poziţia

[3] Vovelle Michel- **Omul Luminilor**, Ed. Polirom, Iaşi, 2000, p.9;
[4] Idem, p.8;

socială, de raportul oraş-sat, de situarea geografică. În domeniul cultural, ca şi în cel al economiei şi societăţii, se conturează poli de difuzare a elementelor de noutate şi zone de umbră"[5].

În acest univers trebuie să situăm şi opera lui Rousseau, care reliefează şi ea o serie de contradicţii specifice acestei epoci, dar până la urmă contribuie şi la autoedificarea acestui veac.

INFLUENTA LUI ROUSSEAU ASUPRA ISTORIEI FILOSOFIEI

Chiar dacă astăzi Rousseau este un filosof mai puţin influent şi deci mult mai puţin citat ca alţi autori moderni precum Kant sau Hegel ori compatriotul său Descartes, opera lui conţine, la o privire mai atentă, o adevărată comoară din care s-au inspirat toţi acesti gânditori. Să nu uităm de mărturisirea faimoasă a lui Kant în care meticulosul profesor konigsbergian ne destăinuie că sigura dată când a renunţat la obişnuita plimbare de după-amiază a fost atunci când a citit **„opera de pedagogie"** a lui Rousseau, **„Emil sau despre educaţie"**. Probabil aceasta era doar prima dintre lucrările lui Rousseau pe care Kant apucase să-şi arunce privirile. Citind astăzi **"Contractul social"** este imposibil să nu recunoaştem

[5] Vovelle Michel- **Omul Luminilor**, Ed. Polirom, Iaşi, 2000, p.13;

influența iluministului francez asupra moralei kantiene. Chiar dacă astăzi etica lui Kant, expusă în magistralele sale lucrări **„Critica rațiunii pure”**, **„Metafizica moravurilor”** şi **„Bazele metafizicii moravurilor”** le par unor contemporani primele studii filosofice în care se oferă fundamente stabile moralei umane, putem uşor recunoşte influența roussoistă asupra moralei kantiene, prin expunerea unui simplu fragment din **„Contractul social”**:

„Pe baza celor de mai sus, s-ar putea adăuga la avantajele stării civile libertatea morală, singura care-l face pe om să fie cu adevărat stăpân pe sine; căci impulsul exclusiv al poftei înseamnă sclavie, pe când ascultarea de o lege pe care singur ți-ai stabilit-o înseamnă libertate. Dar iată că am stăruit şi aşa prea mult asupra acestui punct, şi sensul filosofic al cuvântului libertate nu intră în subiectul meu[6].”

Putem fi convinşi că o astfel de preocupare, pe care, aşa cum am văzut, filosoful francez nu şi-o propusese, ar fi condus la o serie de concluzii mult apropiate de cele pe care Kant avea să le expună în mod magistral în a sa **Critică a rațiunii practice**. Chiar şi aşa, sesizăm la iluministul francez, măcar în germene, conturată ideea că libertatea este un act superior al conştiinței deoarece omul ascultă în cadrul ei doar de o lege pe care singur şi-o oferă şi nu de o “înclinație”, cum am spune în limbaj kantian. Uşor de sesizat aici iminența “imperativului categoric” al filosofului de la Konigsberg, prin care acesta reuşea să şi găsească o lege superioară a naturii umane. De fapt însăşi acțiunile realizate din datorie şi nu prin mijlocirea vreunei înclinații (conformă sau contrară datoriei) conferă omului atât de valoroasa autonomie a conştiinței. Dacă ar fi să

[6] **Jean-Jacques ROUSSEAU**- **Contractul social**, Ed. Moldova, Iaşi, 1996, p.80;

traducem în limbaj roussoist celebrele tipuri de acțiune practică a lui Kant, am putea spune că individul acționează din datorie, atunci când îşi pune voința individuală în acord cu Suveranul.

Acum, putem sesiza mai bine apropierea dintre cei doi gânditori, pe linia eticii. Ceea ce îi desparte este de fapt o diferență de accent. În timp ce francezul pune accent mai mare pe spațiul comunitar, exprimat în mod frecvent în cadrul **„Contractului social"** prin conceptul de suveran, germanul este mai relaționist, raportându-se mereu la raportul dintre individ şi acțiunile sale asupra societății, dar şi mai profund, preocupându-se de felul în care acțiunea practică ia naştere sub forma unui act moral şi profund liber, în spațiul conştiinței.

Deşi diferența dintre filosofia hegeliană şi cea kantiană este una de esență, ea fiind subliniată în repetate rânduri de destui filosofi, şi creatorul celebrului sistem din filosofia modernă găseşte o bună sursă de inspirație în opera lui Rousseau. Nu ar fi de mirare ca însăşi ideea **„Spiritului Universal"** să-i fi venit marelui clasic al filosofiei germane, tocmai citind **„Contractul social"**. Un fragment mai puțin celebru din lucrarea iluministului francez ne-ar putea îndritui spre o astfel de concluzie:

„Pentru a descoperi cele mai bune reguli de societate care se potrivesc națiunilor, ar trebui o *inteligență superioară* care să cunoască toate pasiunile oamenilor şi care să nu aibă nici una ; care să nu aibă legătură cu firea noastră umană, dar care s-o cunoască în mod profund; a cărei fericire să fie independentă de noi, dar care totuşi să vrea să se ocupe de a noastră; în sfârşit, care asigurându-şi o glorie îndepărtată, în decursul vremurilor, să poată acționa într-un anumit secol, iar de bucurat să se bucure în altul"[7].

[7] **Jean-Jacques ROUSSEAU- Contractul social**, Ed. Moldova, Iaşi, 1996, p.102;

Aşadar sesizăm o asemănare izbitoare a acestei *inteligenţe superioare*, postulate aici de filosoful francez, şi Spiritul Universal a lui Hegel. Influenţa lui Rousseau asupra lui Hegel pare a nu se opri în acest punct deoarece descoperim la ambii autori aceeaşi viziune teleologică asupra istoriei şi acelaşi mecanicism simplist atunci când e vorba de analiza raporturilor dintre spaţiul geografico-economic şi cel social. Iată ce ne spune autorul francez cu privire la acest lucru:

"Locurile ingrate şi sterpe în care produsul nu preţuieşte cât munca depusă, trebuie să rămână necultivate şi pustii sau să fie locuite doar de sălbatici; locurile unde munca oamenilor nu are drept randament decât strictul necesar trebuie să fie locuite de popoarele barbare; nici un fel de politie nu ar fi acolo cu putinţă. Locurile unde surplusul de produse faţă de muncă este mijlociu se potrivesc popoarelor libere"[8].

Acelaşi tip de argumentare îl găsim în **„Prelegerile de filosofia istoriei"** ale lui Hegel. Totuşi, în timp ce filosoful german foloseşte acest tip de argumente pentru a justifica starea de sclavie, monarhismul şi colonialismul, Rousseau se declarase în mod făţiş împotriva sclaviei care contravenea principiilor sale civice. Fragmentul ales îl putem considera o inconsecvenţă a iluministului francez, inconsecvenţă datorată viziunii sale mecaniciste asupra formelor de guvernământ şi a modului rigid de raportare asupra relaţiei dintre spaţiul geografic şi cel social.

Influenţele **"Contractului social"** a lui Rousseau se întind însă dincolo de perioada modernă, la chiar autorii contemporani. Astfel, nu se poate să nu sesizăm apropierea

[8] **Jean-Jacques ROUSSEAU- Contractul social**, Ed. Moldova, Iaşi, 1996, p.148;

dintre iluministul francez şi Fr. Nietzsche, atunci când discuția se poartă asupra creştinismului. Un fragment de la sârşitul operei amintite ne face să credem că însuşi originalul filosof de la Basel, cel puțin dacă nu s-a inspirat în mod direct din iluminismul francez, în mod sigur i-a apreciat ideea cuprinsă în următorul fragment:

„Adevărații creştini sunt făcuți pentru a fi sclavi; ei o ştiu şi nu sunt prea impresionați: viața aceasta scurtă are prea puțin preț în ochii lor”[9].

Totuşi, în timp ce reacția iluministului cu privire la creştini este una justificativ-admirativă, cea a autorului **„Amurgului idolilor”** este contestatar-critică. Acesta este poate şi unul din motivele datorită căruia în "Amurgul idolilor" J.J. Rousseau este **“înțepat”** destul de dur de către Fr. Nietzsche în chiar începutul subcapitolului **“Incursiunile unui inactual”**:

“Figurile mele imposibile. Rousseau: sau întoarcerea la natură in impuris naturalibus “[10].

Desigur cel de-al doilea motiv al criticii, aşa cum şi reiese din fragmentul citat, este tocmai inconsecvența roussoistă a diferențierii dintre natură şi cultură sau spațiul civicului, care ne lasă mereu în dilemă asupra părții de care se situează. De remarcat însă că atacul critic al filosofului de la Basel este mult mai blând cu acest filosof decât cu alți filosofi cum ar fi Socrate, Platon, Kant sau curente filosofico-religioase, precum creştinismul, cu care Nietzsche are o divergență de principii căci: **“Creştinismul este o morală de sclavi (Genealogia moralei)”** sau **“Creştinismul e o**

[9] Ibidem, p.207;

[10] Friederich Nietzsche, **Amurgul idolilor**, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1994**,** p.500;

metafizică de gâde (Amurgul idolilor).”

Influențele lui Rousseau nu se opresc la Nietzsche, filosof al sfârşitului de secol XIX ci merg până la filosofii secolului XX. Ar fi într-adevăr greu de crezut că O.Spegler şi F.Fukuyama cu viziunile lor fataliste privind destinul civilizațiilor, nu s-au inspirat din iluministul francez, care cel puțin în unele fragmente ne prezintă o viziune foarte apropiată de acești autori:

“Corpul politic, întocmai ca şi corpul omului, începe să moară încă de la naşterea sa şi poartă în sine cauzele propriei sale distrugeri”[11].

În alt fragment se apropie mai mult de ideea organicistă a lui Spengler privind viața popoarelor:

“Ca şi majoritatea oamenilor, cele mai multe popoare nu sunt docile decât în tinerețea lor şi, îmbătrânind, devin incorigibile”[12] .

Dar, domeniul în care pare să se simtă cel mai mult influența filosofului francez, este filosofia politică. O mare parte dintre problemele pe care Rousseau le ridică în **Contract** vor fi prezente în această ramură a filosofiei în special la autori precum: Karl Popper, Fr. Hayek, J.S. Mill sau R. Nozick. În continuare ne vom concentra atenția tocmai asupra acestei părți din lucrarea sa **“Contractul social”**, parte în care se găseşte statuată şi diferența dintre principe şi suveran.

[11] Jean-Jacques Rousseau- **Contractul social**, Ed. Moldova, Iași, 1996,p.157;

[12] Idem, p.107;

CONTRACTUL SOCIAL MERITE ŞI LIPSURI

De-a lungul timpului, **„Contractul social”** a lui Rousseau a trezit atât admirația, ba chiar extaz în epoca revoluției de la 1789, cât şi dezaprobarea, de multe ori însoțită de critici înverşunate. Astăzi la mai bine de 240 de ani de la scrierea acestei cărți, cred că ar fi necesar să păstrăm măsura, subliniindu-i atât meritele cât şi lipsurile.

Dacă ar fi să începem cu partea negativă, putem observa încă de la primele pagini influențele care au marcat scrierea acestei lucrări, autori din care Rousseau preia idei, de multe ori neinspirat deoarece acestea se contrazic reciproc, fiind greu de salvat ulterior coerența întregului.

Astfel putem sesiza influențele clasicilor filosofiei greceşti: Platon, dar mai ales Aristotel. Apoi, foarte vizibilă devine influența lui Hobbes, pe care Rousseau îl şi citează de multe ori în paginile cărții. De fapt, ideile empirismului englez joacă un rol important în opera lui Rousseau, putând fi sesizată nu numai influența autorului “Leviatanului” ci şi a lui John Locke. Dintre francezi, desigur Montesquieu este autorul căruia Rousseau îi datorează cel mai mult dar şi juriştilor olandezi Grotius şi Pufendorf. De la fiecare iluministul francez va prelua câte o mică idee, ceea ce nu va face însă opera sa întru totul neoriginală.

Totuşi, o problemă, care apare şi la Thomas Hobbes şi de care Rousseau nu poate nici el scăpa este chiar începutul “Contractului social”. Lucrarea vrea să explice însăşi sociabilitatea omului, plan ambițios mai ales dacă ne gândim că problema este una dintre cele mai dificile ale filosofiei. Ne-am

astepta poate, aici, la soluții convingătoare şi bine argumentate. Din păcate, ne trezim, la fel ca şi la ilustrul Hobbes, în fața aceleiaşi greşeli conceptuale şi logice pe care nu o putuse depăşi nici ilustrul iluminist britanic: confundarea antecedentului cu consecventul sau **pettitio principi.**

Astfel, în încercarea explicării sociabilității umane Rousseau presupune existența unui contract social, adică un pact ales printr-o deplină libertate de către om, pentru a-şi atinge țelul său, acela de a trăi într-o mai mare siguranță şi pace. Ideea este exprimată în chiar Cartea I a „Contractului social" în capitolul VI, intitulat **„Despre pactul social"**:

„Fiecare dintre noi pune în comun persoana şi toată puterea lui, sub conducerea supremă a voinței generale; şi primim in corpore pe fiecare membru, ca parte indivizibilă a întregului"[13] .

Pasajul, destul de pretențios la o primă privire, este totuşi simplu de înțeles, mai ales în corelație cu alte fragmente din acelaşi capitol: fiecare individ renunță la dreptul său de a se conduce singur, cu condiția ca toți ceilalți să facă la fel, autorizând în acelaşi timp un conducător pentru a stabili reguli întregii comunități. De menționat că, în această formă originară a contractului, însuşi conducătorul nu este decât un simplu membru al comunității. El nu are nici un privilegiu în plus față de ceilalți fiind doar responsabil pentru asigurarea respectării contractului. Însă aici este problema cea mai dificilă, problemă din care va rezulta continua pendulare a lui Rousseau între **"puritatea originară, naturală"** a omului şi respectarea strictă a civismului. Căci, cel care încheie contractul nu este încă om pe deplin decât după încheierea contractului; ori însăşi acest act al încheierii contractului presupune că el este deja om cu conştiință civică. În plus, în acea stare de dezordine socială a

[13] Ibidem, p.75;

începuturilor, cine poate garanta că toți oamenii, la un moment dat, se vor aduna *în acelaşi timp şi loc*, nu pentru a se ucide, maltrata şi fura reciproc, cum făcuseră până atunci, ci pentru încheierea acestui pact?

O altă problemă, care rezultă din aceiaşi premisă de bază a lucrării, este aceea privitoare la **starea de libertate**. Se pare că Rousseau vorbeşte despre două libertăți, dar uită să le diferențieze, rămânând la latitudinea cititorului să determine care dintre ele este mai importantă. În primul rând este vorba de o libertate, să-i zicem spațială, pe care în câteva locuri Rousseau o numeşte şi **"libertate naturală"** şi care este specifică începuturilor dar care este şi anti-civică în acelaşi timp. În cadrul ei omul avea posibilitatea să acționeze neîngrădit de nici o lege sau principiu social. Însă, el renunță la aceasta tocmai pentru că în această stare **"viața şi bunurile îi erau în mod continuu amenințate de ceilalți"**. Acesta este şi motivul creării contractului social, un motiv pragmatic să-i spunem.

Odată stabilit contractul, se va ajunge la un alt tip de libertate pe care Rousseau o preamăreşte din nou, este vorba despre libertatea civică, care are loc la nivelul conştiinței. De fapt este vorba de însăşi conştiința civică. Starea de libertate din cadrul ei rezultă din respectarea şi ascultarea unei legi **"pe care singur ți-ai stabilit-o".** Este vorba desigur despre **"libertatea morală"** pe care omul şi-o impune în mod conştient şi din care rezultă desigur **"unele avantaje"**.

Această contradicție, mereu observabilă, între starea de natură şi cea din cadrul societății, minează întreaga structură a "Contractului social", dar totodată îi şi conferă o dialectică internă aparte. Nu este de mirare că această lucrare a stat la baza gândirii şi reformelor cetățeneşti din timpul Revoluției franceze. Propriu-zis, singura soluție care se impune pentru concilierea acestor contradicții imanente Contractului, este, aşa cum însuşi Rousseau o declară implicit, o **"religie civică"**. Această "religie" presupune un anume naturalism civic, dacă

ne-am putea exprima aşa, adică o stare în care toţi cetăţenii se respectă între ei, pe baza conştiinţei lor morale. Găsim din nou aici, o apropiere de **"imperativul categoric"** a lui Kant dar şi de ceea ce acesta numea **"imperiul scopurilor"**. Marx însuşi va fi înflăcărat de existenţa acestei idei, iar liderii comunişti de mai târziu, precum Lenin, vor încerca chiar s-o pună în practică. Că ideea este doar o utopie, o observaseră deja chiar aceiaşi lideri. Lenin însuşi se pare că înţelesese încă dinaintea revoluţiei bolşevice că ideea nu are un fundament real şi că, proletariatul, în care îşi pusese toate speranţele este departe de a fi o forţă revoluţionară:

"Cu cât observa mai mult comportamentul muncitorilor din Rusia şi din afara ei, cu atât mai clară devenea concluzia, total contrară premiselor marxismului, că proletariatul nu era o clasă revoluţionară chiar deloc: lăsată de capul ei, această forţă ar fi dus mai degrabă la întărirea capitalismului ca întreg decât la răsturnarea lui…Concluzionând că, proletariatul era în mod inerent o clasă non-revoluţionară, Lenin avea două alternative. Una era aceea de a renunţa la ideea de revoluţie, cealaltă era de a de a realiza o revoluţie din umbră, prin conspiraţie şi lovitură de stat, fără prea multă preocupare cu privire la dorinţele maselor. La prima idee Lenin nu putea renunţa datorită unor raţiuni psihologice, descrise de noi mai înainte, sfârşitul idei de revoluţie, în care el a crezut atâta timp, ar fi însemnat pentru el sfârşitul său ca individ. Din această cauză, el a optat pentru cea de-a doua idee"[14].

Aşadar, ideea utopică a religiei civice şi a egalitarismului a avut o viaţă lungă, fiind preluată de Marx şi marxişti dar şi de liderii sistemelor totalitare comuniste.

[14] Pipes Richard - **The Russian Revolution**, New York, 1990, p.345;

Aceeaşi soartă o îmbracă şi ideea întoarcerii la natură, la o presupusă stare de originaritate şi tihnă, specifică începuturilor. Şi această idee are o viața destul de îndelungată, putând să o regăsim la Mircea Eliade în celebra sa **„Nostalgie a originilor”** dar şi în mişcări ce se vor laice, cum ar fi cele ale renumitei perioade a anilor ‘60 supranumită **“sixties”**. Atât curentul hippy din acea vreme cât şi mişcările ecologiste, mai ales cele din sfera anglo-saxonă cum ar fi **“Green Peace”**, şi-au avut ca punct de plecare contestarea imperfecțiunilor societății, contestare care venea în acelaşi timp cu postularea întoarcerii la natură. Contradicțiile ideologice cuprinse în aceste mişcări, pot fi surprinse şi în “Contractul social”. Studiind modul de conduită al acestor mişcări şi curente, putem avea o imagine a ceea ce înseamnă exemplificarea practică a contradicțiilor cuprinse în “Contractul social”. De exemplu asociațiile de genul “Green Peace”, militează pentru protejarea naturii şi mai mult civism în cadrul societății, dar mijloacele prin care o fac se dovedesc adesea anti-civice: blocarea unor drumuri şi poduri, demonstrații contestatare şi mitinguri împotriva războaielor, chiar şi atunci când acestea sunt purtate împotriva dictatorilor, adică a unor persoane care în țara lor au dus la o încălcare flagrantă a drepturilor civice şi ale omului chiar.

Acelaşi fel de contradicții le sesizăm din nou în paginile cărții lui Rousseau. El se ridică împotriva ideii de sclavie şi polemizează cu ideile din **“Politica”** lui Aristotel, idei care justifică într-o anumită măsură sclavia şi inegalitatea din cadrul societății. Totuşi, însuşi Rousseau observă că nu există guvernământ care să pună în practică în mod echitabil şi echidistant ideea egalității şi care să asigure în acelaşi timp o libertate deplină tuturor membrilor ei:

“Omul s-a născut liber, dar pretutindeni e în

lanțuri”[15].

O astfel de societate e o utopie, Rousseau pare să înțeleagă şi acest fapt în ultimul capitol din cartea III intitulată **“Despre religia civilă”**, în care ni se spune:

„Ni se spune că un popor de adevărați creştini ar alcătui cea mai desăvârşită societate ce s-ar putea închipui. Nu văd în această presupunere decât o singură dificultate: aceea că o societate de adevărați creştini n-ar mai fi o societate de oameni”[16].

Presupunerea se dovedeşte întemeiată, căci, o societate de adevărați creştini n-ar mai fi animată de pasiuni, n-ar mai avea viciile omului real, care din pricina acestor pasiuni şi acestor vicii nu se poate lipsi de societățile particulare. O societate de adevărați creştini este deci pentru Russeau o adevărată utopie. În primul rând, ea nu ar fi cea mai perfectă, aşa cum bine sesizează Rousseau însuşi:

“Afirm că această societate închipuită, cu toată perfecțiunea ei, n-ar fi nici cea mai puternică şi nici cea mai durabilă: fiind desăvârşită, i-ar lipsi legătura; viciul său distrugător ar fi însăşi perfecțiunea sa”[17].

Nostalgia unei lumi perfecte, a unei libertăți absolute, în care să domnească dreptatea se pare că nu există. Aceste contradicții sunt bine surprinse şi de către celebrul romancier Victor Hugo, care în lucrarea **“Mizerabilii”** ni-l prezintă pe energicul şi incoruptibilul comisar de poliție Javier. Ideal al omului care respectă legile, gândirea lui Javier intră în colaps atunci când trebuie să înțeleagă că nu numai rațiunea ci şi

[15] Jean-Jacques Rousseau- **Contractul social**, Ed. Moldova, Iaşi, 1996, p.62;

[16] Idem, p.205;

[17] Ibidem, p.205;

simțirea trebuie să stea la baza unei bune societăți. Dar, pentru că am mai discutat despre acestea înainte, vom trece peste respectivul subiect.

În ciuda utopismului, imanent în întregul "Contractului social", el rămâne o operă care stă la baza gândirii civice şi a filosofiei politice din secolul XX. Sesizăm aceasta cel mai bine în Cartea a III-a din cadrul ei, acolo unde se face diferența dintre principe, suveran şi guvernământ, dar şi în Cartea a IV-a.

ROUSSEAU SAU ADEPTUL ORDINII CIVICE

Aşa cum am precizat mai înainte, vom încerca să subliniem pe parcursul acestei lucrări şi meritele "Contractului social", până acum subliniind doar lipsurile.

Rousseau este un nostalgic al naturii care încercă să-şi consume nostalgiile căutând soluții pentru o societate civică cât mai perfectă. Filosofia politică a sfârşitului de secol XIX şi început de secolul XX desigur îi datorează multe iluministului francez. Dacă privim cu un ochi foarte atent lucrarea sa, observăm că autorul este într-o continuă şi tensionată căutare a fundamentelor civice ale societății. El doreşte cu înfrigurare să găsească soluția optimă pentru problemele sociale din vremea sa. Şi soluția pe care o postulează este desigur aceea a **civismului**. Nu poate exista la el ordine socială în afara civismului. Scopul final al acestei structuri este unul pragmatic şi simplu: **binele general**. Rousseau se grăbeşte să afirme

aceasta încă de la începutul Cărții a II-a , idee ce va fi reluată şi dezvoltată magistral în cartea a III-a. Chiar la începutul acesteia cititorul este avertizat că trebuie să fie atent. În această carte Rousseau vorbeşte despre principiile care fac posibilă guvernarea. În acest context se operează cu câteva distincții care trebuie ținute minte dacă vrem să înțelegem desfăşurarea ulterioară a cărții. Dacă suveran este poporul, principele este şi el un întreg colectiv. La limită, principele corespunde cu suveranul iar guvernământul, reprezentat de ansamblul de indivizi care trebuie să conducă, poate fi după caz, un om, câțiva sau întreg poporul. De aceea, nu trebuie să ne surprindă faptul că în cazul democrației cei trei termeni coincid aproape perfect. Din păcate, Rousseau vede democrația în mod mecanicist, ca şi conducere a poporului de-a dreptul (reprezentativitatea prin vot fiind şi ea criticată deoarece ar conduce la autocrație în final). Într-adevăr găsim la Rousseau un mod ciudat de a privi democrația, manieră pe care nu o întâlnim nici măcar în **"Politica"** lui Aristotel sau **"Republica"** lui Platon, din care totuşi iluministul francez se inspiră:

„Luând cuvântul în sensul lui strict, o adevărată democrație n-a existat niciodată şi nici nu va putea exista vreodată. Este împotriva ordinii fireşti ca numărul mare să guverneze, iar cel mic să fie guvernat. Nu ne putem închipui un popor stând necontenit în adunare, ocupat cu treburile publice, şi lesne se poate vedea că n-ar putea institui pentru aceasta comisii, fără ca forma administrației să se schimbe"[18].

Din acest motiv, ne-am aştepta ca aristocrația să fie îmbrățişată de autorul "Contractului social". Nu se întâmplă asta tocmai pentru că aristocrația nu mai e potrivită vremurilor

[18] Jean-Jacques Rousseau - **Contractul social**, Ed. Moldova, Iaşi, 1996, p.130;

prezente. Ideea aceasta din "Contract" ne duce la nu mai puțin celebra operă **"Discurs asupra inegalității dintre oameni"**, unde ni se explică cum societatea a pervertit în natura omului ceea ce era bun şi drept. Aici, în lucrarea de față se arată cum mersul societății a determinat şi anacronicizarea formei de guvernare aristocratice care a fost bună la timpul său:

"Cele dintâi societăți s-au guvernat aristocratic. Şefii de familie hotărau între ei asupra treburilor publice. Cei tineri cedau fără greutate în fața autorității experienței. De aici numele de preoți, bătrâni, senat, geronți. Sălbaticii din America de Nord se guvernează astfel şi în zilele noastre, şi sunt foarte bine guvernați. Dar pe măsură ce inegalitatea creată prin instituții a căpătat mai multă preponderență decât inegalitatea naturală, bogăția sau puterea a fost preferată vârstei, şi aristocrația a ajuns să fie electivă. În sfârşit, puterea transmisă copiilor de către tată o dată cu bunurile făcând ca famiile să devină patriciene, a făcut ca şi guvernământul să fie ereditar, astfel că s-au putut vedea senatori la vârsta de douăzeci de ani"[19].

În continuare sesizăm aceaşi viziune contextualistă, care ne spune că fiecare regim e bun în funcție de particularitățile mediului sau ale poporului cu care are de-a face. Desigur, autocrația sau despotismul este respins din start căci ea are ca prezumție ca un singur om să dicteze iar restul să asculte, ceea ce se reduce la sclavaj, iar sclavajul este respins din start. Cu toate acestea, Rousseau ar fi gata să accepte o anumită formă de dictatorism şi anume aceea în care dictatorul este un conducător luminat:

"Un adevărat om de merit într-o funcție înaltă este o raritate aproape tot atât de mare ca şi un prost în fruntea

[19] Ibidem, p.136;

unui guvernământ republican. Iată de ce când printr-o întâmplare fericită, într-o monarhie aproape complet ruinată ajunge la cârma treburilor publice un astfel de om, născut pentru a conduce, rămâi surprins de câte resurse găseşte, lucru care face epocă în istoria unei ţări”[20].

Totuşi, astfel de oameni sunt rari şi îndemânarea de a conduce este dată de multimplele lor experienţe de viaţă şi nu de educaţie, din care cauză monarhia de tip ereditar este una rea:

“Cei mai mari regi din istorie n-au fost crescuţi pentru a domni; aceasta este o ştiinţă care ţi-o însuşeşti mai bine ascultând decât poruncind”[21].

Care este atunci soluţia care se întrevede pentru depăşirea acestor impasuri în care se pare că intră din nou gândirea lui Rousseau? Conturarea unei soluţii o găsim în chiar debutul ultimei cărţi din “Contractul social”. Ea constă în **voinţa generală**. Aceasta este în viziunea lui Rousseau una indestructibilă. În momentul în care se unesc toţi membrii societăţii în vederea unui scop comun, aici este adevărata virtute şi civism. Totuşi, raţionalistul Rousseau nu poate să excludă faptul că această unanimitate este greu de obţinut. În acest punct, poate mai mult decât în toată desfăşurarea ulterioară a lucrării, Rousseau este cel mai aproape de modul în care ar putea fi concepută o democraţie reală:

“Dacă deci, în condiţiile existenţei pactului social, se găsesc şi persoane ce i se opun, opoziţia lor nu anulează contractul, ci împiedică doar includerea lor în pact: sunt nişte străini printre cetăţeni. Când statul este instituit, consimţământul constă în domiciliere; a locui pe un

[20] Ibidem, p.141;
[21] Ibidem, p.146;

teritoriu înseamnă a te supune suveranității. În afară de acest act primitiv, votul majorității îi obligă întotdeauna pe toți ceilalți. Este o urmare a contractului însuşi."[22].

În ciuda celor spuse, care ni l-ar prezenta pe Rousseau ca pe un real adept al democrației, Rousseau naturalistul revine cu obsesia lui pentru libertatea absolută a omului, idee de care nu scapă pe tot parcursul lucrării şi care-l face să recadă în utopismul său originar:

"Dar se pune întrebarea: cum poate un om să fie liber şi în acelaşi timp silit să se conformeze unor voințe care nu sunt ale lui? Cum pot fi opozanții liberi şi totodată supuşi unor legi la care nu au consimțit?"[23]

Astfel, ideea care-l face pe Rousseau un adevărat democrat este şi cea care îl va conduce spre utopism, aceasta fiindcă este vorba de o idee bicefală şi contradictorie în acelaşi timp, un paradox din care iluministul francez nu a ştiut să se salveze. Într-adevăr, puțin mai încolo, în capitolul IV, capitol dedicat **comițiilor romane**, el cade în aceeaşi nostalgie după o ipotetică stare naturală:

"Statul acesta, fiind statul celor mai demni patricieni, a fost respectat de toată lumea; viața simplă şi laborioasă a celor de la țară a fost preferată vieții trândave şi uşuratice a târgoveților de la Roma; astfel, un om care la oraş n-ar fi fost decât un biet proletar, ca plugar la țară devenea un cetățean respectat. Nu degeaba, spunea Varron, marii noştrii străbuni au stabilit la țară pepiniera acelor oameni viguroşi şi viteji care-i apărau în timp de război şi-i

[22] Ibidem, p.176;
[23] Ibidem, p.176;

hrăneau în timp de pace"[24].

Recunoaştem uşor aceeaşi viziune idealizată, de data aceasta cu privire la un episod din istoria romană. Soluția finală se încadrează din nou în aceeaşi viziune utopică care presupune o religie naturală, atât de dorită şi sperată de autor. Cartea se încheie cu nişte observații deosebit de strălucitoare care rămân valabile până azi:

"Cei care fac deosebire între intoleranța civilă şi intoleranța teologică, după părerea mea, se înşeală. Aceste două feluri de intoleranță sunt inseparabile"[25].

În concluzie, putem relua o idee pe care am exprimat-o ca premisă în chiar debutul acestui subcapitol: **ROUSSEAU ESTE UN NOSTALGIC AL NATURII CARE ÎNCERCĂ SĂ-ŞI CONSUME NOSTALGIILE CĂUTÂND SOLUȚII PENTRU O SOCIETATE CIVICĂ CÂT MAI PERFECTĂ.**

[24] Ibidem, p.182;
[25] Ibidem, p.210;

JEAN - JACQUES ROUSSEAU (1712-1778)

Cel mai important filosof francez, reprezentant al Iluminismului, răspunzător de apariția curentului romantic în filosofia continentală, s-a născut în anul 1712 la Geneva în familia unui ceasorni-car. Nu la multă vreme de la data naşterii, mama sa moare, producând un dezechilibru evident asupra existenței familiare. Când tânărul Jean – Jacques împlinea 10 ani, tatăl său este exilat din Geneva. Rămâne singur, nesupravegheat, continuând să ducă o existență dezorganizată. Nu după multă vreme, mai precis la vârsta de 16 ani, părăseşte şi el Geneva. Destui de mulți ani, Rousseau rătăceşte de ici colo, fără a se decide pentru o preocupare stabilă. Ajutat de fizicul plăcut, de un şarm personal caracteristic şi un limbaj elevat, **„dezvoltă”** o viață amoroasă activă. Are o sumedenie de relații de dragoste mai mult sau mai puțin trecătoare. Se pare însă că cea mai importantă „legătură” a fost cu **Therese Levasseur**, cu care are cinci copiii nelegitimi. Sentimentul patern nefiindu-i o caracteristică, copiii ajung până la urmă într-un orfelinat. Este

totuşi interesant de reţinut faptul că la vârsta de cincizeci şi şase de ani, Rousseau se căsătoreşte cu Therese.

Filosoful francez este remarcat, ajungând în atenţia publică, putând vorbi chiar de un început de celebritate, în anul 1750, când împlinea treizeci şi opt de ani. Atunci, Academia din Dijon oferise un premiu pentru cel mai bun eseu, care trebuia să de un răspuns la întrebarea: **„artele şi ştiinţele erau sau nu benefice pentru morală şi societate?"** În eseul lui Rousseau era dezvoltată ideea conform căreia **progresul din artă şi ştiinţă NU este benefic omenirii.** Astfel, datorită premiului câştigat, Jean – Jacques Rousseau porneşte pe o cale sigură a gloriei.

Dedicându-se creaţiei filosofice, scrie la intervale scurte numeroase lucrări printre care cele mai importante ar fi: **Discursul despre originea inegalităţii** (1755)**, La Nouvelle Heloise** (1761), **Emile** (1762), **Contractul social** (1762) şi **Confesiunile** (1770) care i-au întărit celebritatea respectiv pe de altă parte aducându-i un prestigiu incontestabil.

Pe lângă activitatea filosofică Rousseau a mai fost preocupat şi chiar pasionat de muzică. A reuşit să scrie două opere care şi-au găsit locul în patrimoniu mondial, fapt puţin mediatizat şi cunoscut. Este vorba despre **„Les muses galantes"** şi **„Le devin du village".** A mai compus muzică de operă **„Vrăjitorul satului"**, **„Igmalion"** precum şi multe alte cântece. Este autor al unui sistem de notaţie muzicală. A abordat probleme de estetică şi de teorie a muzicii.

Ca urmare a influenţelor sale filosofice, este mult răspândită concluzia că **scrierile lui Rousseau au contribuit la apariţia socialismului, naţionalismului, romantismului, totalitarismului, antiraţionalismului,** că au pregătit terenul propice declanşării şi desfăşurării Revoluţiei franceze şi au prefigurat idealurile moderne de democraţie şi egalitate. Apoi, este recunoscut că Rousseau a avut o influenţă considerabilă asupra teoriei educaţiei. Numeroşi filosofi ai timpului spun că teoria conform căreia **„oamenii sunt aproape exclusiv**

rezultatul mediului în care trăiesc” în consecință fiind complet maleabili, îi aparține. O altă idee controversată, mult discutată, considerată a fi lansată de Rousseau, este cea referitoare la efectele dăunătoare ale tehnologiei moderne şi civilizației, îndemnând la promovarea idealului întoarcerii la natură, dezvoltând profilul **„sălbaticului nobil”**.

Analizând succint **„conceptul sălbaticului nobil”** în contextul operei filosofice rousseauene putem observa că această expresie nu poate fi regăsită în scrierile sale. Noțiunea **„sălbaticului nobil”** a fost răspândită cu mult timp înainte, printre alții şi de poetul englez John Dryden, cu aproape 100 de ani înainte de naşterea lui Rousseau. De asemenea, în nici o lucrare a sa nu poate fi găsită afirmația **„că societatea este dăunătoare”.** Dimpotrivă, prin ideile exprimate, milita pentru promovarea importanței societății necesare pentru om.

Este important să lămurim şi problema adversității lui Rousseau, cu privire la tehnologie. În perioada scursă de la anii de existență şi creație filosofică a lui Rousseau au trecut mai bine de două secole. Se ştie care a fost explozia descoperirilor ştiințifice în toată această perioadă şi ce consecințe au avut acestea asupra umanității. S-a dovedit faptic că orice succes ştiințific poate, din păcate, să fie „utilizat” la fel de bine în mod benefic dar şi malefic. Iată doar câteva exemple: energia nucleară poate aduce multe beneficii în sfera vieții civile (producție de energie electrică etc), dar în fracțiuni de secundă poate distruge existența planetei (vezi Hiroschima şi Nagasaki). Utilizarea unor tehnologii generatoare de noxe distruge stratul protector de ozon al planetei fapt care are consecințe dramatice asupra echilibrului climatic, încălzirii planetare şi topirii calotelor glaciare din zonele polare. Apoi putem constata că radiațiile care nu mai sunt filtrate pătrund spre Terra afectând nu numai vegetația, regnul animal, dar şi omul care este „traumatizat” şi din această cauză atât psihic cât şi chiar genetic. Apar boli necunoscute până în urmă cu câțiva ani. Specialiştii spun că o cauză importantă ar putea fi printre altele

poluarea aerului, solului şi a apei prin utilizarea unor tehnologii benefice economic dar **„malefice”** ca efecte secundare asupra vieții şi existenței în general. Exemplele ar putea continua. În acest context, felul şi măsura în care Rousseau s-a opus tehnologiei, pot fi considerate fără relevanță şi nesemnificative. Cu atât mai mult, între manifestările şi „orientările” antitehnologice din epoca contemporană şi scrierile lui Rousseau nu poate fi făcută nici o asociere. Acțiunile „ostile” față de tehnologiile moderne se pot explica nici mai mult nici mai puțin ca fiind reacții față de efectele secundare produse de aplicarea fără discernământ a tehnologiilor din ultimul secol.

Legat de pregătirea terenului pentru revoluția franceză, există o unanimitate de păreri că scrierile lui Rousseau au avut incontestabil mai multă **„contribuție”** în acest sens decât lucrările lui Dyderot sau d'Alembert, fiind depăşit doar de Voltaire, a cărui operă a fost mai timpurile, mai voluminoasă, mai accesibilă şi mult mai extinsă. Doctrina politică a lui Rousseau avea să devină platforma democrației radicale iacobine în timpul revoluției franceze.

„Din punct de vedere temperamental, Rousseau ar putea fi considerat un antiraționalist, spre deosebire de ceilalți scriitori francezi ai vremii sale. Dar, o asemenea atitudine nu e câtuşi de puțin neobişnuită. Crezurile noastre politice şi sociale îşi au adesea originea în emoții şi prejudecăți, deşi le găsim întotdeauna motivații raționale.” precizează Michael H. Hart.

Referitor la literatură, putem spune fără nici o rezervă că Rousseau a avut un rol însemnat în evoluția romantismului. Principiul revenirii la natură (denumit ulterior „Rousseauism”) şi ideea primordialității sentimentului în raport cu rațiunea (caracteristică şi pentru deismul său), care străbat principalele scrieri literare ale lui Rousseau – romanul epistolar **„Iulia sau noua Eloiză”,** precum şi **„Confesiunile” –** au făcut din el un precursor al romantismului francez şi european. Şi-a pus pecetea şi asupra teoriei şi practicii educaționale. El, **a**

minimalizat importanța lecturii în educația unui copil, recomandând ca emoțiile sale să fie cultivate înaintea rațiunii. A insistat mult pentru a conştientiza importanța experienței în procesul de învățare. Un aspect interesant îl constituie mănunchiul de demersuri prin care a pledat pentru avantajele hrănirii copilului la sân. Am insistat asupra acestor aspecte, considerând interesant că o persoană care nu a fost în stare să-şi îngrijească, crească şi educe proprii copii să aibă astfel de preocupări, să îndrăznească să dea lecții publice despre cum trebuie să modeleze părinții personalitatea propriilor urmaşi. Cu toate aceste observații, este incontestabil că ideile lui Rousseau au influențat profund teoria educației moderne.

În analiza operei lui Rousseau nu putem face abstracție de la scrierile politice unde putem descoperi numeroase concepte interesante şi originale. Una pe care o putem consemna ca fiind de fond, scote în evidență dorința de egalitate şi certitudinea că structura existentă a societății este nedreaptă.

„omul s-a născut liber, dar pretutindeni este înlănțuit." Cuvinte foarte bine cunoscute cu care filosoful îşi începe **„Contractul social".** Rousseau nu a îndemnat la violență dar a promovat un îndemn către semeni, pe care îi îndemna să se orienteze **„mai degrabă spre o revoluție violentă decât spre o reformă treptată".**

Proprietatea privată şi numeroase alte aspecte ale vieții sociale au fost în atenția lui Rousseau, concepțiile referitoare la ele deseori prezentând concluzii divergente. Este cunoscută caracterizarea proprietății ca fiind **„cea mai sacră dintre toate drepturile cetățeneşti"**. Se poate constata însă că atacurile sale la adresa proprietății private au avut un efect mai deosebit asupra comunității decât comentariile sale laudative.

„Rousseau s-a numărat printre primii scriitori moderni însemnați care au atacat în mod serios instituția proprietății private şi prin urmare poate fi considerat unul

dintre precursorii socialismului şi comunismului modern" – precizează acelaşi Michael H. Hart.

Iată că în prezentarea ideilor şi conceptelor ce caracterizează opera lui Rousseau am ajuns şi la teoriile constituționale. Lucrarea reprezentativă la acest capitol este **„Contractul social"**, ideea centrală constituind-o **„alienarea totală a fiecărui asociat şi a tuturor drepturilor sale, în folosul întregii comunități"**.

Mulți dintre cei care au studiat conținutul lucrărilor lui Rousseau – fiind influențați sau chiar fascinați de ideile acestuia, l-au caracterizat ca fiind un geniu, gânditor profund al epocii sale, dar şi un nevropat, paranoic, un misogin, un filosof confuz **„ale cărui idei sunt lipsite de utilitate practică"**. Numeroase dintre reproşuri sunt justificate.

„Dar mai importante decât minusurile sale sunt sclipirile de intuiție şi originalitate care continuă să influențeze gândirea modernă de mai bine de două secole".[26]

Având o viziune de ansamblu, foarte pe scurt prezentată, putem spune despre Rousseau că a fost un rebel, o persoană care s-a riscat să se ridice împotriva autorităților timpului. Scrierile sale au deranjat multă lume. Încă din 1762 a început să aibă probleme cu personalități de rang înalt. Mulți dintre prieteni, susținători şi asociați l-au părăsit. Încet, încet, Rousseau îşi pierde rațiunea. Din informațiile existente rezultă că în ultimii douăzeci de ani de existență, a fost un om nefericit şi scârbit de viață. A murit în anul 1778 la Ermenonville, în Franța.

[26] Michael H. Hart - **100 de personalități din toate timpurile care au influențat evoluția omenirii**, Ed. Lider, Bucureşti, 2003, p. 210

BIBLIOGRAFIE:

- **G.W.F. HEGEL**, *Principiile filosofiei dreptului*, Editura Academiei, Bucureşti, 1969;
- **Friederich NIETZSCHE**, *Amurgul idolilor*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1994;
- **Pipes RICHARD**, *The Russian Revolution*, New York, 1990;
- **Jean-Jacques ROUSSEAU**, *Contractul social*, Ed. Moldova, Iaşi, 1996;
- **Vovelle MICHEL**, *Omul Luminilor*, Ed. Polirom, Iaşi, 2000.

Capitolul 3

PROBLEMATICA ŞI CONTROVERSE FILOSOFICE ACTUALE PRIVIND ADEVĂRUL ŞI CRITERIILE DE ADEVĂR

ADEVĂRUL CA VALOARE A CUNOAŞTERII

Dezvoltările recente ale teoriei adevărului impun necesitatea sintetizării rezultatelor diverselor modalităţi de tratare a adevărului, chiar şi a acelora din trecut. Logica, instrument de studiu al condiţiei obţinerii şi justificării propoziţiilor adevărate, este direct implicată în studiul adevărului. Ea analizează un tip al adevărului formal şi determină condiţiile formale ale adevărului factual. Cercetarea logică explică acest concept prin reintegrarea lui în cadrul unor sisteme de analiză cum ar fi cel semantic care ţine de structura limbajului. În cercetările logice conceptul de adevăr se edifică prin construcţia lui în cadrul unei serii de sisteme semantice obţinându-se astfel o structură riguroasă. Diverse perspective metodologice vizează adevărul ca valoare ce reglează raportul teoriilor cu experienţa ajungându-se, în final, la constituirea procedurilor de confruntare a ipotezelor ştiinţifice prin apel la experiment. Această perspectivă teoretică apare îndeosebi în studiul teoriilor, al testărilor. În această direcţie problema principală o reprezintă determinarea locului adevărului în sistemul valorilor ştiinţifice care reglează adecvarea empirică a acestuia. Deşi central, adevărul constituie doar un moment al valorii ştiinţifice.

În cadrul acordării epistemice se formulează criterii epistemice mai generale cu privire la rolul adevărului. Dintre întrebările epistemice se detaşează următoarele :

- Ce gen de entitate este adevărul însuşi ?
- Ce tipuri de adevăr există şi care sunt raporturile lor reciproce ?
- Ce raport există între adevăr şi semnificaţie ?
- Ce rol joacă adevărul în judecarea structurii şi adecvării dar şi al cunoaşterii ştiinţifice ?
- Este adevărul singura valoare a cunoaşterii ?

Intrarea teoriei cunoaşterii, în special a epistemologiei, în faza acordării interdisciplinare impune coordonarea abordărilor logico-metodologice şi epistemologice precum şi a coroborări lor cu acelea ale studiului istorico-critic al ştiinţei. Semnul caracteristic al cercetării logice asupra adevărului îl constituie relativizarea conceptului în raport cu anumite sisteme de analiză logico-conceptuală. În logica ştiinţei adevărul este reconstruit local, el este revelat şi recunoscut mai ales prin testul coerenţei şi prin comunitatea ştiinţifică a cercetătorilor recunoscuţi dintr-un anumit domeniu.

Logica ştiinţei ţine să obţină un concept construit progresiv şi care să rămână permanent sub control şi decizie teoretică ; deschis şi biunivoc, comportând o mulţime de dimensiuni. De obiecei conceptul epistemologic nu coincide cu reprezentările logice particulare asupra adevărului, constituite în raport cu anumite sisteme deductive. În acest mod o structură riguros organizată se realizează pe seama pierderii în universalitate şi complexitate.

Perspective complementare, abordarea logică şi cea epistemică, ţin de niveluri diferite de reflexie asupra cunoaşterii, comportând strategii de abordare şi tehnici de analiză diferite care conduc la rezultate distincte : universalitatea şi polimorfismul concepţiei epistemice a adevărului, unicitatea şi constructivitatea concepţiei logice a adevărului. Adecvat analizei special a teoriilor formalizante, a

structurilor interne şi a relaţiilor lor cu interpretările şi cu modelele, conceptul logic relativizat nu poate servi nemijlocit la aprecierea cunoaşterii în totalitatea momentelor şi formelor ei, în raporturile ei dinamice cu experienţa ştiinţifică. În schimb, analiza exactă, în detaliu, a structurii teoretice, cere un concept al adevărului comensurabil cu structura acestor sisteme ; el serveşte însă doar unor sarcini speciale descrierii exacte a relaţiei enunţurilor teoriei cu modelele acesteia.

Analiza logică contribuie pe de altă parte la determinarea exactă a unui moment semnificativ tuturor procedurilor de testare ; momentul logic al semnificării şi ca urmare atât studiul epistemologic cât şi cel metodologic presupun abordarea logică.

TEORIA ASUPRA SEMNIFICĂRII ŞI STRUCTURII ADEVĂRULUI

Concepţia cea mai longevivă dar şi cea mai răspândită a adevărului ne spune că adevărul reprezintă adecvarea lucrului la intelect. Această teorie a rămas ca punct de referinţă în toată perioada antică, dar şi cea medievală. Medievalii spuneau : *Veritas est adeqvatio rei et intelectus.*

În lucrarea sa **„Metafizica”** Aristotel concepe adevărul în sensul unui realism naiv, ca o corespondenţă dintre enunţuri şi stările de lucruri la care acesta se referă. Formula adecvării a

constituit mereu un punct de plecare şi de referinţă pentru dezvoltările ulterioare, în măsura în care acestea au încercat să explice, să precizeze şi să adâncească această înţelegere elementară a adevărului. Însă teoriile epistemologice moderne asupra semnificaţiei adevărului se despart dincolo de analiza clasică a conceptului simplu al adevărului, prin modul diferit de specificare a contextului şi relaţiilor dintre adevăr şi alte instanţe care-l fac posibil, dar şi privitor la relaţia de adecvare.

PROBLEMA PURTĂTORULUI

Adevărul este un concept gnoseologic şi nu unul ontologic, cel puţin aşa susţin teoriile epistemologice moderne. Deci universul asupra căruia poartă este cel al cunoaşterii. Obiectele şi fenomenele nu sunt nici adevărate nici false. Adevărul nu e ceva exterior gândirii aşadar nu este întemeiată afirmaţia că el ar putea fi descoperit. Domeniul fiinţări adevărului este cel al eforturilor de raţionare ale gândirii obiectivate sub forma unor ansambluri de enunţuri care sunt de ranguri diferite din punct de vedere al nivelului sau gradului de profunzime dar şi din punct de vedere al gradului de integrare în sistemele mai mult sau mai puţin organizate. Ca răspuns la prima întrebare s-au formulat o serie de concepţii. În general ele atribuie adevărul judecăţii. Există însă o unitate şi mai elementară cu care operează gândirea. Cea mai elementară formă a gândirii este noţiunea. Noţiunile pot fi afirmate sau

negate, dar nu se poate spune despre ele că sunt adevărate sau false. De fapt conceptul e definit ca o mulțime de propoziții inferențiale.

Un alt punct de vedere ale teoriilor despre adevăr consideră adevărul o proprietate a propozițiilor (logico-matematice) acestea fiind însă considerate *obiecte eterne* pe care omul le poate descoperi**. Frege** consideră adevărul ca fiind reprezentat de obiectul ideal denotat al enunțurilor adevărate, ceea ce conduce la identificarea adevărului cu referentul sau designatul propoziției.

O a treia concepție consideră adevărul şi falsul, dacă cunoaşterea este a cuiva sau a ceva, pe un alt plan, ceea ce înseamnă că adevărul nu poate exista decât în contextul relației dintre cunoaştere şi obiect. Nu obiectul trebuie să concorde cu enunțul ci invers. O condiție pe care trebuie să o îndeplinească o aserțiune pentru a fi evaluată din punct de vedere al valorii ei de adevăr este necesitatea sensului. O aserțiune are sens dacă producerea ei se realizează în conformitate cu regulile sintactice, semantice şi pragmatice ale limbii. În acest context există trei principii care trebuie respectate pentru a putea vorbi de adevăr:

1. O aserțiune are sens dacă nu e autocontradictorie;

2. Prezența, cel puțin ipotetică, a unui subiect cunoscător;

3. Trasarea distincției dintre a fi adevărat şi a şti că este adevărat.

În acest sens subiectul cunoscător cade pe plan secund deoarece, spre exemplu, într-o teorie ştiințifică pot exista propoziții adevărate de care nici un teoretician nu este conştient. Propozițiile care au fost enunțate într-o anumită etapă de un subiect oarecare precum şi consecințele deduse din sistemele teoretice acceptate pot fi adevărate chiar dacă în prezent nu se ştie despre adevărul lor. În acest sens putem fi în

posesia adevărului chiar şi fără să ştim acest lucru.

PRINCIPALELE TEORII ASUPRA ADEVĂRULUI

Există cinci teorii de bază asupra adevărului:

a. TEORIA CORESPONDENȚEI,
b. TEORIA COERENȚEI,
c. TEORIA PRAGMATICĂ
d. TEORIA INSTRUMENTALISTĂ.
e. TEORIA ADEVĂRULUI CA STARE DE NEASCUNDERE A FIINȚEI.

TEORIA ADEVĂRULUI CORESPONDENȚĂ

Dintre teoriile de bază asupra adevărului cea mai răspândită este cea a corespondenței. Potrivit ei adevărul desemnează acordul cunoaşterii cu realitatea faptelor la care se

referă. Această viziune asupra naturii adevărului e prezentă în cadrul gnoseologiilor realist-tradiționale. Realismul gnoseologic a dat ideii adevărului corespondență sensul unui acord simplu nemijlocit al cunoştinței cu obiectul ei. Această concepție are atât merite cât şi slăbiciunile realismului naiv. Trecerea de la acesta la realismul operațional a necesitat reconstrucția ideii adevărului corespondență, astfel încât adevărul să nu mai fie înțeles ca adecvare a două realități eterogene, constituite anterior şi independent una de alta, ci ca acord între orizonturile cunoaşterii şi cele ale realității ce se instituie pe baza activităților structurante ale subiectului epistemic. Ideea acordului cunoaşterii cu obiectul ei nu ne oferă automat un concept al adevărului de a fi folosit în aprecierea unor rezultate ale cunoaşterii de diferite tipuri. Ideea globală asupra adevărului ne oferă doar o idee prealabilă care poate organiza cercetarea şi a unor criterii specifice ale diferitelor domenii ale cunoaşterii. Nemijlocită şi rămasă la nivelul unei înțelegeri intuitive, ideea adevărului corespondență întâmpină dificultăți în adecvarea teoriilor ştiințifice la obiectul lor. Ea se dovedeşte a fi inoperantă dincolo de nivelul intuitiv al cunoaşterii comune. În primul rând ea nu se aplică logicii şi matematicii. Ca răspuns la asemenea dificultăți s-au formulat o serie de reconstrucții exacte ale ideii adevărului corespondență în cadrul concepției analitice asupra cunoaşterii. Acestea au ca presupoziție generală premisa de adecvare între limbaj şi realitate.

Cele mai cunoscute încercări de a explica ideea adevărului corespondență în termenii izomorfismului aparțin lui Schlick şi Wittgenstein. Conform lor trebuie să explicăm corespondența printr-o relație biunivocă între anunț şi fapt. Un enunț e adevărat dacă el se află cu faptele într-o relație unu la unu. Wittgenstein sugera că o propoziție reprezintă o imagine logică a realității iar adevărul un gen de relație de proiecție între fapte şi enunțuri. Printre diferendele tezei izomorfismului se numără aceea că nu se poate defini corespondența ca

izomorfism decât între structurile matematice bine definite, ori matematica nu este o astfel de structură. Însă apelul la izomorfism eşuează din cauza următoarelor fapte: orice teorie ştiinţifică conţine constructe care nu au corespondent în realitate şi care fac imposibilă teoria mai sus enunţată. Astfel, oricare fragment de realitate reprezintă caracteristici cu neputinţă de reflectat în fapte. Tocmai de aceea o serie de teoreticieni ai cunoaşterii i-au reproşat ideii adevărului corespondenţă ideea atomistă, idee care face imposibilă compararea cu realitatea. Adevărul ar viza astfel relaţia unor componente elementare cu realitatea. Adevărul trebuie înţeles luând în consideraţie teoria ca unitate structurală de sine stătătoare a cunoaşterii. Dacă există vreo corespondenţă între teorie şi fapte ea trebuie să fie globală şi nu punct cu punct. Enunţurile asupra lumii înfruntă reicitatea explicaţiilor sensibile nu în mod individual ci numai ca unitate corporativă. Eşecul doctrinei corespondenţei în faza ei ultimă, pleacă de fapt de la Kant care rupe lumea sensibilă de cea inteligibilă reducându-le pe ambele la imanenţa lumii fenomenale. În acest context adevărul este dat de evidenţa fenomenelor în câmpul conştiinţei şi mai puţin de corespondenţa lor cu *lucrul în sine* care rămâne doar un construct fără corespondenţă faptică.

Teorii mai recente, cum ar cea a lui Mario Bunge reiau aceeaşi dilemă printr-o explicaţie simplă şi clară: enunţurile nu pot fi confruntate cu faptele ci doar cu alte enunţuri iar faptele doar cu alte fapte. Depăşirea acestei dificultăţi fără a cădea în capcana anulării sau reducerii corespondenţei la adecvarea ideilor, presupune înţelegerea şi reconstrucţia întregii complexităţi a confruntării teoriilor ştiinţifice cu realitatea, sarcina metodologiei ştiinţei. Aceasta trebuie să decidă asupra condiţiilor în care enunţurile comparabile sunt în acord reciproc. În acest cadru îşi are loc şi explicaţia logico-semantică a conceptului de adevăr factual. În spatele unei idei metaforă se ascunde, în această viziune, un ansamblu de demersuri incluzând transferuri conceptuale ale teoriei şi

interpretărilor teoriei, printr-o serie de relații care să permită întâlnirea dintre teorie şi experiență.

În înțelegerea semnificației adevărului, în ştiințele factuale, ideea corespondenței rămâne cu toate slăbiciunile acestei teorii, un fapt inalienabil. Ea urmează să descrie relația dintre un sistem de enunțuri şi referenții lor. Corespondența poate caracteriza global şi sintetic semnificația şi structura adevărului în ştiințele factuale; Cum însă acestea integrează în calitate de teorii logic anterioare, matematica şi logica, conceptul de adevăr corespondență integrează la un moment dat conceptul de adevăr specific ştiințelor formale: adevărul coerență.

Deoarece confruntarea teoriei realitatea presupusă de ideea adevărului corespondență constă în ceea ce are ea logic sau semantic, de fapt în confruntarea a două structuri conceptuale: un model teoretic şi modelul faptelor reprezentate prin mulțimi de enunțuri. Un enunț teoretic din ştiințele factuale va fi declarat adevărat dacă e în acord cu o mulțime de enunțuri teoretice şi empirice, toate părțile implicate având o referință factuală.

TEORIA ADEVĂRULUI COERENȚĂ

O primă definiție a doctrinei adevărului coerență presupune coerența formală a ideilor unei teorii, adevărul lor nefiind unul în sine ci reieşind doar comparativ, prin integrarea

unei serii faptice sau a unui fapt într-un ansamblu eidetic. O asemenea concepție a adevărului a dominat filosofia raționalistă clasică precum şi concepția comună asupra ştiințelor formale. În epoca contemporană cele mai cunoscute poziții epistemice de acest fel aparțin unor neohegelieni şi a unor reprezentanți ai teoriilor formaliste ale ştiinței logicii matematice în care adevărul e redus la noncontradicție. În ştiința unificată ne străduim să elaborăm un sistem de propoziții protocolare şi neprotocolare lipsit de contradicții. De aceea când ni se prezintă o nouă propoziție o comparăm cu cele de care dispunem şi controlăm dacă noua propoziție e în contradicție cu sistemul. Dacă e în contradicție cu sistemul o putem considera ca inutilizabilă (falsă) sau o putem accepta şi modifica apoi sistemul astfel încât acesta, îmbogățit cu această nouă propoziție să rămână fără contradicție.

Conform pozițiilor epistemologice de nuanță neohegeliană, universul formează un sistem unitar, în consecință susțin mari metafizicieni, un enunț nu poate fi considerat adevărat dacă nu face parte dintr-o unitate unitară şi comprehensivă a universului. Adevărul e expresia unitară a unui univers unitar, coerent şi comprehensiv. Adevărul perfect trebuie să însumeze ideea de adevăr sistematic. De aici, gradul de adevăr la care am ajuns şi pe care îl deținem, constă în gradul de sistemicitate pe care o structură l-a atins. Gradul de adevăr al unei propoziții trebuie judecat în primul rând prin coerența ei cu restul întregului, în ultimă instanță prin coerența propoziției cu acel întreg cuprinzător şi complet articulat spre care gândirea tinde şi în care ea poate să se încheie. În acest sens, coerența e în final sigurul criteriu al adevărului şi în acelaşi timp singurul garant al cunoaşterii adevărului. Teoria adevărului corespondență reține din ideea complexă a adevărului doar o condiție necesară a acestuia. Importanța sau valoarea acestei teorii, constă în indicarea rolului relației unei propoziții cu ceilalți constituenți ai sistemului teoretic în determinarea rolului de adevăr. Nu poate fi cunoscut adevărul

unui enunț luat în completă izolare. Tocmai de aceea teoria coerenței indică un moment indispensabil al aspectului metodologic al adevărului şi anume momentul logic al testării. Prin absolutizarea momentului coerenței se ajunge la formularea justificării cunoaşterii în ansamblul ei, nu prin confruntarea cu obiectul ci exclusiv cu anumite momente interne ale ei (structuri a priori).

Alături de corespondență şi coerență adevărul a fost şi mai este încă identificat în unele teorii prin *evidența* sau prin *recunoaştere ca adevăr*. De aceea trebuie făcută specificarea că adevăr şi adevărat nu se identifică. Adevărat: acele enunțuri care sunt cunoscute ca adevărate.

Adevărul mai e confundat cu demersurile sau criteriile prin care se verifică adevărul cunoştințelor. Cel mai frecvent se confundă adevărul cu confirmarea. În ciuda unor analogii formale noțiunile sunt complet diferite. Noțiunea de adevăr e semantică pe când cea de confirmare e pragmatică, de aceea trebuie spus că adevărul şi verificarea lui nu sunt acelaşi lucru. Procesul verificării nu creează adevărul, nu generează ci doar evidențiază adevărul. Cunoştințele sunt sau nu sunt adevărate, independent de verificarea lor. Putem fi în posesia adevărului fără să ştim acest lucru. Verificarea nu creează adevărul ci doar îl dezvăluie.

TEORIA PRAGMATICĂ A ADEVĂRULUI

În această perspectivă adevărul e asimilat eficacității în dominarea lumii. În forme oarecum diferite această concepție a fost formulată de **Charles Peirce** şi **Williams James**. După Peirce, opinia care e sortită să fie în final acceptată de toți cei care cercetează, este ceea ce înțelegem prin adevăr, iar obiectul reprezentat e cel real. Aici Peirce are un concept pragmatic al adevărului care presupune elaborarea unor explicații pentru acceptare şi acord. În conferințele sale asupra pragmatismului James a elaborat o teorie diferită de cea a lui Peirce. Teoria lui Peirce e una a semnificaților scopul principal fiind acela de a explica sensul conceptelor intelectuale, de a le substitui pe cele neclare cu altele bine definite în cadrul unei concepții mai cuprinzătoare asupra naturii semnelor, comunicării şi activităților raționale. El anticipează astfel operaționalismul. Pentru James teoria adevărului e legată de cea a semnificației. El consideră această teorie a sa nu atât ca un substitut pentru celelalte cât o completare necesară a lor. El acceptă conceptul simplu al adevărului; diferența începe cu specificarea exactă a corespondenței şi realității ce intenționează să ofere sensul acestor termeni. El obiectează celorlalte concepții ipostazierea adevărului. Adevărul, afirmă el, reprezintă un proces nu o calitate în sine, atemporală, cum ar fi esențele invocate de vechile filosofii. Împotriva raționalismului pentru care adevărul se prezintă ca o abstracție pură, pragmatismul intenționează să transfere adevărul într-o valoare efectivă în cadrele experienței, să convertească valoarea absolut vidă a unei relații statice de corespondență între mințile noastre şi realitate, în aceea a unei

relații bogate şi active între gândurile noastre şi marele univers al experiențelor în care ele îşi joacă rolul şi sunt utilizate.

Adevărul nu exprimă o relație transcendentă, o relație ce poate fi izolată de realitatea fenomenală a adevărurilor efective. Deci întrebarea: **Ce este adevărul?** atunci când se referă la un singur obiect sau esență nu poate fi una reală. De aceea abordarea lui James este cea a adevărurilor la plural, a procesului real ce conduce la ele. Adevărul trebuie înțeles ca devenire nu ca relație statică, determinată printr-un echilibru epistemologic subtil. Adevărul unei idei nu e o propoziție stagnantă, inerentă ei; adevărul unei idei se produce, ideea devenind adevărată datorită unor evenimente iar adevărul ei este un proces şi anume procesul autoverificării. Verificarea ei este procesul validării ei. Adevărul este numele procesului prin care ideile sunt asimilate, coroborate, validate şi verificate.

Ori de câte ori din stocul general de idei ce pot fi relevate practic pentru mai multe situații posibile una devine relevantă pentru unul dintre evenimentele noastre se poate spune despre ea că este utilă pentru că e adevărată sau e adevărată pentru că e utilă. Adevărul desemnează astfel nu corespondența statică cu valoarea intrinsecă a ideilor; posedarea unor idei adevărate înseamnă oriunde posedarea unor instrumente de acțiune valoroase. În acest proces activ se verifică ideile. Adevărul rezidă în procesul de verificare. El nu este o trăsătură caracteristică ideilor în intervalul de repaus din activitatea de verificare.

CONSENS ŞI ADEVĂR. TEORIA CONSENSUALISTĂ

Cunoaşterea ştiinţifică se distinge de alte întreprinderi teoretice prin controlul intersubiectiv al ideilor. În ştiinţa exactă obiectul controlului îl constituie demersurile deductive, demersurile matematice şi faptele experimentale. Posibilitatea de a reprezenta experienţele deductive şi calculele precum şi procesul derivării consecinţelor din sisteme logice şi culturale creează bazele unui consens general în aprecierea bunei întemeieri şi a valorii de cunoaştere a rezultatelor cercetării. Aceasta fiindcă o cunoaştere despre realitate cum este cea fizică care se întemeiază pe experienţă şi în care accentul cade pe caracterul obiectiv al experienţei ştiinţifice. Sublinierea puterii de explicaţie al teoriilor vizează şi evidenţierea caracterului obiectiv al cunoaşterii. Principiul ştiinţei şi aproape orice definiţie a ei ne spune că proba oricărei cunoaşteri este experienţa. Experienţa este sigurului judecător al adevărului ştiinţific. Examinând cerinţa ca implicaţiile derivate cu rigoare din principiile unei teorii să fie supuse confruntării cu faptele s-a ajuns la considerarea ca principalul considerent după care se conduc oamenii de ştiinţă să fie următorul: dacă aceleaşi concluzii sunt în acord cu faptele de observaţie atunci putem vorbi despre adevăr, dacă nu teoria trebuie să cadă. O exigenţă elementară şi fundamentală a cercetării este ca cel care propune un rezultat nou să-l supună în prealabil unei examinări critice, aplicând criteriile după care se conduce întreaga comunitate ştiinţifică. Deci, cercetătorul autentic va încerca să examineze cât mai multe posibilităţi de a-şi infirma propriile ideii şi concluzii. Omul de ştiinţă obiectiv

şi imparţial îşi controlează rezultatele înainte de a le supune comunităţii specialiştilor. În cazul în care va face acest lucru, pe cât îi stă în putinţă, cu atât mai puţin va risca să fie confruntat din partea membrilor comunităţii ştiinţifice cu obiecţii critice.

Instanţa supremă de validare a rezultatelor cercetării este decizia geniilor ştiinţifice, a reprezentanţilor autorizaţi, a comunităţii cercetătorilor competenţi. Acest consens este un indiciu, o dovadă indirectă că noţiunile şi legile ştiinţei oferă o descriere aproximativ adecvată a proceselor şi structurii lumii reale. Consensul apare astfel ca o proiecţie a adevărului.

Un reprezentat de seamă a teoriei consensualiste este Habelmas, el analizând condiţiile în care apare şi se dezvoltă teoria adevărului. Conform teoriei sale, propoziţiile sau enunţurile sunt adevărate sau false atunci când sunt date drept afirmaţii şi sunt susţinute în faţa unei posibile contraziceri sau respingeri din partea altor cercetători. De la acest punct el derivă definiţia: **adevărul este pretenţia de valabilitate pe care o legăm de enunţuri, afirmându-le.** Teoria consensului îşi propune să stabilească ce înseamnă împlinirea discursivă a cerinţelor de valabilitate fundamentate pe experiment şi experienţă. Conform acestei concepţii cineva poate să atribuie unui obiect un predicat atunci şi doar atunci când oricare altul care ar intra în conversaţie cu respectivul ar putea să atribuie aceluiaşi obiect, acelaşi predicat.

Pentru a face diferenţa între enunţuri adevărate şi enunţuri false trebuie să luăm drept punct de orientare judecata tuturor celorlalţi cu care am pornit la discuţie. Condiţia pentru adevărul unor enunţuri este acordul potenţial al celorlalţi, oricare altul ar trebui să se poată convinge că atribuind cu perfectă justificare obiectului x predicatul p şi ar trebui apoi să-l aflăm. Adevărul se referă la promisiunea de a obţine un consens rezonabil.

TEORIA ADEVĂRULUI CA STARE DE NEASCUNDERE A FIINȚEI

Filosoful german Martin Heidegger venind din şcoala fenomenologică a lui Husserl are o teorie originală şi mult diferită de toate teoriile anterioare cu privire la adevăr. Într-un secol dominat de ştiinţificitate şi tehnologizare Heidegger are o abordare surprinzătoare asupra acestei probleme. În lucrarea sa **„Fiinta şi Timp”**, el face o destrucție a istoriei filosofiei coborând până la presocratici, Platon si Aristotel. El afirmă că odată cu modernitatea s-a pierdut ceva esențial din ceea ce a însemnat inițial adevărul şi problematica sa. El afirmă că vechii filosofi greci erau într-o cunoaştere originară a adevărului drept pentru care enunțurile şi judecățile lor se situau **„în inima Ființei”**. Din păcate modernitatea cu tot alaiul ei de consecințe şi mai ales printr-o tehnologizare excesivă a făcut ca acest tip de cunoaştere să fie ocultat. În modernitate Daseinul **„cade pradă ființării”**. El ajunge să confunde ființarea cu Ființa astfel încât Adevărul ajunge să-i scape de fiecare dată. Modernitatea este un timp nepropice pentru reflecția filosofică şi pentru înțelegerea Ființei în întregul ei. Prin propoziția **„ne-am născut prea târziu pentru zei, dar prea devreme pentru Ființă”**, Heidegger vrea să arate că noi cei din modernitate suntem nişte entități ale intervalului, ale unui spațiu în care Ființa este ocultată.

Heidegger face diferența între Daseinul autentic şi cel neautentic. Daseinul autentic este cel care *spune da Ființei, se situează în starea de deschis,* având un raport privilegiat cu

Ființa. El înțelege Ființa pornind de la chestionarea asupra sinelui şi asupra esențialității implicate de însăşi esența sa de ființă întrebătoare. Daseinul neautentic cade pradă ființării şi se înțelege pe sine plecând de la ființare, de la ceea ce este doar de ordin material, ceea ce poate fi văzut sau atins, ceea ce înseamnă că ajunge să confunde Ființa cu ființarea şi să-i scape tocmai esența chiar şi a sa proprie.

Pentru Heidegger adevărul înseamnă *o stare de neascundere a Ființei,* un spațiu privilegiat în care are loc „întâlnirea" între Dasein şi Ființă. Această întâlnire presupune şi un moment privilegiat al timpului şi anume clipa în care se produce o dezvăluire a Ființei la fel cum în *mitul peşterii* a lui Platon prizonierul care iase din peştera unde era înlănțuit ajunge afară şi vede lucrurile în adevărata lor natură, sesizând astfel Adevărul şi nu aparența de Ființă pe care o întâlnise atâta timp în lumea peşterii.

ADEVĂR ŞI VALOARE ŞTIINȚIFICĂ

Pe lângă valoarea de adevăr a enunțurilor ştiințifice corespunzând realităților într-un model sau corespondența lor cu stările de lucruri, teoria cunoaşterii se interesează şi de alte determinări, aspecte şi dimensiuni ale enunțurilor care depăşesc problema adecvării şi care le poate conferi o evaluare mai generală decât cea a adevărului (de exemplu valoarea ştiințifică).

Caracteristicile constitutive ale valorii integrale se stabilesc prin analiza domeniului enunțurilor, sfera sau gradul de generalitate, sistemicitatea, puterea diferenței, conținutul informației, capacitatea sau puterea explicativă, valoarea operațională, gradul sau puterea de organizare şi condițiile inerente ale unui domeniu al experienței.

Valoarea ştiințifică integrală este un concept dependent de natura problemelor care se pun în legătură cu enunțurile ştiințifice. Având în vedere problema verificării Karl Popper definea astfel valoarea ştiințifică ca fiind preferabilă teoria care cuprinde o mai mare cantitate de informație empirică şi e mai bogată în conținut. De asemenea, aceasta este mai tare din punct de vedere logic, are o capacitate predictivă mai mare şi poate fi testată mai sever prin compararea unor date mai precise. Valoarea ştiințifică a unui enunț este mai complexă, mai bogată, decât valoarea lui de adevăr. Cele două valori sunt însă corelate. Adevărul formează baza constituirii valorii ştiințifice integrale. Există enunțuri adevărate fără valoare ştiințifică, după cum pot exista enunțuri cu valoare ştiințifică fără ca acestea să poată fi determinate sau determinabile sub raportul adevărului. Deşi există o interrelație între adevăr şi alte elemente cu valoare ştiințifică, adevărul nu se reduce la alte proiecții ale valorii ştiințifice aşa cum susține pragmatismul.

Corelația dintre adevăr şi valoarea integrală este destul de greu inteligibilă pentru anumite domenii ale analizei gnoseologice dar şi a teoriilor ştiințifice. Ea este totuşi importantă în special pentru înțelegerea problemei verificării şi a selecției teoriilor ştiințifice. Verificarea în ştiință a unui enunț constituie un moment care participă alături de alte procedee şi operații la stabilirea valorii ştiințifice.

Verificarea empirică nu poate fi considerată separat de alte teste la care sunt supuse enunțurile teoretice, de alte tehnici şi strategii de evidențiere a valorilor ştiințifice.

Verificarea experimentală nu se face independent de cercetarea, evidențierea şi deci luarea în considerație a

nivelului sau gradului de generalitate a faptului dacă acesta este element sau nu al unui ansamblu de enunțuri mai mult sau mai puțin structurate din punct de vedere logic. Criteriul experimental al adevărului nu poate fi izolat de celelalte criterii de judecare a valorii științifice a enunțurilor. Cercetarea adevărului se face pentru un enunț formulat şi integrat într-un context de cunoaştere adecvat şi în consecință nu este independentă de legi ce se stabilesc între el şi restul elementelor cunoaşterii teoretice. În cadrul cunoaşterii teoretice adevărul îndeplineşte un dublu rol: unul constitutiv şi unul regulativ. El reprezintă un moment care participă esențial la determinarea şi definirea structurii interne a cunoaşterii în general şi a sistemelor teoretice în special, dar şi la determinarea relațiilor lor cu realitatea extraconceptuală la care se referă şi pretind a fi. Ideea de adevăr constituie atât un temei pe care se definesc elementele ce asigură unitatea şi coerența internă a cunoaşterii cât şi valoarea limitată care prezidează şi reglează selecția, acceptarea sau respingerea teoriilor, precum şi constituirea funcțiilor acestora.

Pe baza adevărurilor logice existente într-un sistem teoretic se constituie şi structura deductivă, logică şi unitatea sintactică, elemente şi dimensiuni necesare pentru constituirea teoriilor științifice ca sisteme integrate de cunoaştere. Prin adevărul logic se fundează validitatea şi corectitudinea inferențelor, se organizează şi structura deductiv semantică a enunțurilor. Adevărurile logice constituie infrastructura, deci cadrul formal al cunoaşterii. Cunoaşterea, în speță teoriile științifice, au nevoie de aceste adevăruri deoarece ele permit trecerea de la un enunț la altul, ele formează o rețea de relații care poate urca miza şi structura, corpuri de enunțuri oferindule o structură deductivă. În cadrul acestei structurii validitatea trecerilor inferențiale şi corectitudinea lor se bazează pe totalitatea legilor logice a adevărurilor formale. În cunoaştere adevărurile logice au prin excelență un rol sau o funcție sistematizatoare, o funcție integrativă, asigurând ordinea şi coerența discursivității şi discursului care promovează cunoaşterea.

Gottlob FREGE
(1848-1925)

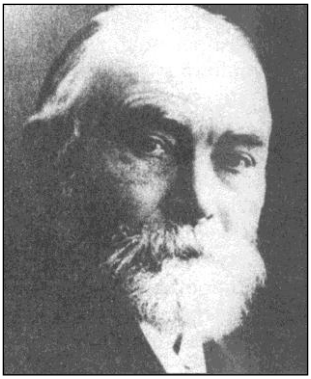

Născut în anul 1848 în Germania, este una dintre personalitățile complexe ale secolului XIX. Se remarcă în mod deosebit ca logician, matematician, dar şi filosof. A fost considerat ca principal întemeietor al logicii simbolice moderne. Dintre principalele sale lucrări putem aminti: „**Teoria conceptului, un limbaj formalizat al gândirii pure după modelul aritmeticii", „Concept şi obiect", „Sens şi semnificație".**

Cu toate că multitudinea cercetărilor sale au fost evidențiate în perioada vieții, majoritatea ideilor exprimate în lucrările lăsate umanității devin valori deosebite pentru logica şi filosofia matematicii secolului XX. Se spune că filosofia datorează în mare măsură lui Frege **„cotitura sa lingvistică",** adică prezentarea reflecților ontologice şi metafizice, bazate pe analiza modului în care asemenea asumări se ivesc în limbaj.

„Invenția logicii cuantificaționale reprezintă cea mai importantă realizare în acest domeniu de la Aristotel

încoace, înlocuind complet logica silogistică aristotelică în cadrul cursurilor ținute în facultăți"[27]

Fără a intra prea mult în amănunte este important să dăm un scurt exemplu pentru a înțelege în ce fel şi-a adus contribuția la dezvoltarea logicii şi filosofiei contemporane prin respingerea analizei aristotelice a propoziției ca fiind fundamental sub forma subiect/predicat. Potrivit analizei clasice, o propoziție sub forma **„CODREA ESTE ÎNȚELEPT"** este compusă din două părți distincte. Mai întâi subiectul **„CODREA"** apoi o proprietate a subiectului **„a fi înțelept"**. Pe parcursul a peste două milenii, logica şi filosofia îşi asumase această învățătură, ivindu-se unele probleme insolubile printre care şi cea privitoare la noțiunea de substanță şi cea a statutului ontologic al universaliilor şi individualului.

Filosoful german nu a făcut altceva decât să schimbe direcția investigaților făcând analiza propozițiilor prin apel la modelul matematic al funcției şi argumentului. Conform conceptului lui Frege, propoziția „Codrea este înțelept" conține o funcție **„ ( ) este înțelept"** unde Codrea apare pe post de argument în cadrul acestei funcții, umplând spațiul gol rămas în expresia funcției incomplete **„ ( ) este înțelept"**. Această abordare i-a permis lui Frege să introducă o nouă etapă în dezvoltarea filosofiei limbajului.

Distincția dintre sens şi referință a devenit piesa centrală a multor teorii contemporane asupra semnificației. Potrivit lui Frege, sensul unei expresii este dat de referirile ei directe. Unii filosofi au crezut de cuviință că trebuie să existe o conexiune esențială între **ceea ce spunem** şi **ceea ce există**.

Această idee a dat naştere automismului logic, regăsit în lucrările a numeroşi filosofi fiind prezentă şi într-o serie de volume filosofice contemporane.

---

[27] **Philip STOKES – 100 Mari gânditori ai lumii**, Ed. Lider, Bucureşti, 2003, p. 158

Friedrich Albert Moritz SCHLICK (1882-1936)

Filosof şi fizician austriac. A fost un apreciat profesor al universității din Viena. Este reprezentant al neopozitivismului logic. Din lucrările sale nominalizăm: **„Teoria generală a cunoaşterii”, „Spațiu şi timp în fizica contemporană”.**

Schilick se numără printre membrii fondatori a cunoscutei mişcări pozitiviste **„Cercul de la Viena”**. În gândirea sa filosofică a fost profund influențat de Wittgenstein prin ideile exprimate de acesta în **Tractus Logico-Philosophicus** (Tratat de logică filosofică). Ca urmare, filosoful austriac s-a preocupat îndeosebi cu studiul limbajului şi semnificației, dezvoltând teoria **„verificaționistă”** a semnificației. Potrivit lui Schilick, o propoziție are sens dacă este adevărată prin definiție sau dacă este în principiu verificabilă prin experiență. Pentru filosof, **enunțurile ştiinței au sens doar dacă ÎN PRINCIPIU există o metodă prin care ele pot fi verificate.** Noțiunea ÎN

PRINCIPIU trebuie evidențiată şi subliniată întrucât aceasta permite să afirmăm că enunțurile false au în aceeaşi măsură **sens** ca şi cele adevărate.

„Enunțurile false sunt enunțuri ce ar fi putut fi adevărate, însă prin controlul experienței sau dovedit a fi false. Pe de altă parte, anunțurile fără sens sunt acelea pe care în principiu experiența nu ar putea vreodată să le confirme."[28]

Nenumărate sunt exemplele care s-ar putea da în acest sens: **„Sufletul supraviețuieşte după moarte", „Totul este Unul", „Dumnezeu este atotcunoscător şi milostiv"** etc. Despre toate aceste „afirmații" se poate spune că **nu sunt nici adevărate, nici false, ci pur şi simplu fără sens.**

Impactul de anvergură al principiului verificării urma să se producă în a doua jumătate a secolului XX. Având în vedere că doar enunțurile ştiinței, dintre care doar acelea adevărate prin definiție au sens, trebuiau explicate şi propozițiile eticii, esteticii şi alte enunțuri nonpropoziționale. Pentru Schilick **„acestea nu au un sens literar, ci doar exprimă o atitudine au exclamație în numele vorbitorului".**

Ideea a avut o influență extinsă, fapt oglindit prin apariția a numeroase teorii **„emotiviste"** în etică şi estetică deopotrivă. Enunțurile matematice şi logice, sunt considerate a se încadra în categoria enunțurilor adevărate prin definiție. Potrivit lui Schilick acestea sunt literalmente tautologii.

„Această idee generează o majoră problemă în explicarea verificaționistă a semnificației. Căci nu era prima dată când filosofii susțineau că enunțurile matematice sunt adevărate pur şi simplu prin definiție, a le echivala cu nişte tautologii, pare cel puțin o afirmație

[28] **Philip STOKES – 100 Mari gânditori ai lumii**, Ed. Lider, Bucureşti, 2003, p. 168

pripită. Prin definiție, o tautologie nu face altceva decât să repete sau să implice ceva deja afirmat."[29]

Chiar dacă avem în vedere cele mai sus exprimate, matematica este o disciplină a descoperirilor. Dezvoltarea ei a fost evidentă din antichitate până la matematicile moderne ale lui Cantor, Hilbert, Teoria haosului, Teoria seriilor fractuale ale lui Mandelbrot.

Schlick împreună cu majoritatea membrilor Cercului de la Viena, au scos în evidență un important principiu metodologic prin analiza verificabilității. În perioada anterioară, filosofii au dat dovadă de lipsă de rigurozitate în stabilirea sensului precis al unei propoziții înainte de a formula interogatorii asupra adevărului şi falsității ei. Activitatea acestora a dus la creşterea accentului pus pe limbaj şi a subliniat necesitatea unei teorii a semnificației ANTERIOR stabilirii oricăror chestiuni filosofice.

[29] **Philip STOKES – 100 Mari gânditori ai lumii**, Ed. Lider, Bucureşti, 2003, p. 169

Ludwig WITTGENSTEIN (1889-1951)

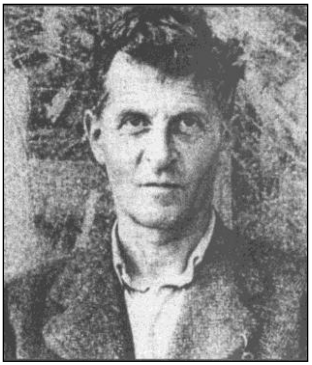

Vede lumina zilei în anul 1889 la Viena. Face parte dintr-o respectabilă familie austriacă. Se dedică ştiinţelor exacte studiind ingineria în Germania şi Anglia. Devine interesat de fundamentele matematice. Este atras de filozofie, urmând studii în acest sens sub îndrumarea lui Russel şi Frege. Participă la primul război mondial în cadrul armatei austriece. În anul 1929 se stabileşte în Anglia. Activează ca profesor universitar la Cambrige. Este unul dintre întemeietorii neopozitivismului, în cadrul Cercului de la Viena. Prin opera sa fundamentală **„Tractatus Logico- Philosophicus"** apărută în anul 1922 a adus contribuţii importante la dezvoltarea logicii simbolice. A dat o interpretare idealist-subiectivă conceptelor logicii simbolice susţinând că legile logice nu exprimă proprietăţi şi structuri ale realităţii **(„investigaţii filosofice").**

Conţinutul **caietelor de notiţe** păstrate în timpul războiului au stat la baza **„Tractatus Logico-Philosophicus"** care mai târziu va constitui tema tezei de doctorat la Cambrige,

exercitând şi o îndelungată influenţă asupra membrilor Cercului de la Viena. La vârsta de 32 de ani, perioadă în care a finalizat şi publicat Tractacus-ul consideră că rezolvase **toate problemele filosofiei** se retrage din viaţa academică.

Opera fundamentală **„Tractatus Logico-Philosophicus”** tratează în general corelaţia dintre limbaj, gândire şi realitate.

„Limbajul – afirmă Wittgenstein **– este forma perceptibilă a gândirii legată fiind de realitate printr-o formă sau structură logică obişnuită”.**

Asemenea lui Frege inginerul filosof afirmă că **„semnificaţia expresiilor lingvistice trebuie să fie determinată de natura lumii, căci altfel, înţelesul sau sensul unei expresii ar fi viciat de nesiguranţă şi lipsa clarităţii”**. Spuneam ceva mai înainte că a avut ca îndrumător în aprofundarea studiilor filosofice pe Russell şi Frege. Ei bine, de la primul Wittgenstein a preluat ideea conform căreia **„atât limbajul cât şi lumea trebuie înţelese prin raportare la părţile lor constituente sau atomice.”** Însă, elevul îşi depăşeşte profesorul. Merge mai departe şi afirmă că structura logică aflată la baza propoziţiilor trebuie să oglindească sau să descrie în mod precis structura fundamentală a lumii. Ideea s-a făcut cunoscută ca: **„Teoria picturală a sensului”.**

„Din moment ce ordinea logică este necesară sensului – susţinea Wittgenstein - **limbajul comun nu poate fi imperfect din punct de vedere logic. Dimpotrivă, limbajul este ordonat. Orice poate fi spus, poate fi spus clar. Despre ceea ce nu se poate spune nimic clar, nu trebuie să se spună nimic.”**

Nu după multă vreme de la publicarea Tractatus-ului, decide ca din voinţă proprie să trăiască în exil. Renunţă la moştenirea care i se cuvenea din partea familiei şi hotărăşte să lucreze o perioadă mai întâi ca profesor de şcoală, apoi ca grădinar. În fine, decide să se întoarcă la Cambride fiind nemulţumit de activitatea sa de cercetare desfăşurată până în

acel moment. Ia la cunoştinţă faptul că **Tractatus Logico-Philosophicus** a fost primit mai mult decât bine de critică, începând să exercite o influenţă asupra şcolilor filosofice europene. Petrece ultimele două decenii ale vieţii încercând să limpezească şi să elimine unele confuzii filosofice strecurate în gândirea sa anterioară. Nu a reuşit să-şi mediatizeze toate lucrările „târzii", acestea fiind publicate postum într-un volum apărut în 1952 cu titlul **„Cercetări filosofice".**

Conţinutul acestei lucrări scote în evidenţă continuitatea preocupărilor şi atenţia cordată pentru natura limbajului, gândirii şi realităţii.

„Limbajul are multe funcţii. Cuvintele sunt asemenea unor instrumente sau unelte pe care noi le folosim în scopuri diferite, în contexte diferite. Limba nu este folosită doar pentru a reprezenta sau descrie ci şi pentru a pune întrebări, a juca jocuri, a da ordine, a insulta, etc." – precizează Wittgenstein.

Este dificil să facem o estimare a profunzimii influenţei exercitate de Wittgenstein asupra filosofiei contemporane. Este cert însă că lucrările sale conturate, dezvoltate şi publicate în prima parte a activităţii sale filosofice, se regăsesc în proiectele filosofice ale lui Quine, Donald Davidson, Michael Dummet ş.a. Ideile mediatizate în ultima parte a existenţei sale au avut o influenţă importantă asupra lui J. L. Austin şi a şcolii **„limbajului comun"** de la Oxford la fel ca şi asupra teoreticienilor moderni preocupaţi cu actele de vorbire.

Immanuel KANT
(1724-1804)

S-a născut în localitatea Königsberg din Germania în anul 1724 fiind considerat unul dintre cei mai însemnați şi influenți filosofi din toate timpurile. Activează ca profesor universitar în oraşul natal Königsberg. Este întemeietorul filozofiei clasice germane. Elaborează în anul 1755, în lucrarea sa **„Istoria generală a naturii şi teoria cerului”**, independent de la La Place, o ipoteză cosmogonică evoluționistă – numită ipoteza Kant-La Place – făcând o „primă breşă” în tabloul metafizic al naturii şi înlăturând **„impulsul primar”** identificat în ideologia lui Engels. Şi-a denumit sistemul filosofic **„idealismul transcendental”** pe care l-a expus mai cu seamă în cele trei lucrări fundamentale: **„Critica rațiunii pure”** (1781), consacrată teoriei cunoaşterii, **„Critica rațiunii practice”** (1788), consacrată eticii şi **„Critica puterii de judecată”** (1790) consacrată esteticii şi teoriei finalității.

Investigând rolul activ al subiectului în cunoaştere Kant a ajuns la concluzia că necesitatea şi universalitatea proprii judecăților ştiințifice provin din **formele apriorii** (independent

de experienţă) ale **sensibilităţii** (spaţiul şi timpul) şi din **categoriile apriorii ale intelectului** (substanţa, cauzalitatea).

Conform ideilor kantiene obiectele nu pot fi cunoscute decât prin intermediul acestor forme şi categorii subiective. Cunoaşterea „lucrurilor în sine" nu poate fi realizată, intelectului uman fiindu-i accesibile numai **„fenomenele".** Această dualitate exprimă trăsătura caracteristică a filosofiei critice, adică îmbinarea materialismului cu concepţia idealistă a incognoscibilităţii, a transcedenţei „lucrului în sine". Teoria **antinomilor**, destinate fundamentării acestei concepţii, evidenţiază în acelaşi timp mişcarea dialectică a gândirii, anumite contradicţii care apar necesar în cunoaştere.

În **ETICA**, prestigiosul filosof a reliefat ideea datoriei, a **„imperativului categoric"** postulând însă o opoziţie între imperiul ideal al scopurilor şi realitatea empirică care **„acţionează întotdeauna după o maximă care ai vrea în acelaşi timp să devină o lege universală" –** susţine **Kant.**

În **ESTETICĂ** a contribuit la relevarea specificului**,** autonomiei şi universalităţii fenomenului artistic. Instituie judecata de gust ca pe o universalitate neconceptualizată şi nedemonstrabilă, legile ştiinţifice fiind posibile prin acceptarea judecăţii teleologice, care se sprijină pe conceptul apriorii al finalităţii naturii. Despre gândirea social-politică a lui Kant se poate spune că se înscrie în coordonatele iluminismului european. În continuitatea disputelor dintre raţionalişti – ne referim aici la Descartes şi Leibniz – şi empirişti – adică Locke, Berkley şi Hume – filosofia transcedentală a lui Kant a întreprins o inovatoare cercetare a limitelor gândirii, încercând să determine condiţiile cunoaşterii, moralei, ale judecăţii estetice şi teleologice.

Despre Kant se poate spune că a dus o viaţă liniştită pe care şi-a petrecut-o aproape în întregime în oraşul său natal. Din poveştile ţesute în jurul filosofului, se poate reţine că acesta a fost un celibatar convins. Existenţa sa se derula după un program strict, totul desfăşurându-se la minut şi secundă. Se

spune chiar că localnicii îşi puteau fixa ora exactă după apariția filosofului pe traseul pe care-şi făcea plimbarea de seară. În viața lui Kant nu a existat nici măcar o scurtă perioadă aventuroasă. Nu a avut înclinații către muzică sau artă în general. În schimb preocupările sale au fost profund direcționate către matematică, logică şi ştiințe. Filosoful a susținut **„că prin lucrările sale a descoperit şi a stabilit principii universale ale gândirii aplicabile întregii umanități, pentru totdeauna".**

Autoritatea sistemului său reiese clar din primele două lucrări ale triadei Criticilor sale: **„Critica rațiunii pure**" şi **„Critica rațiunii practice".** În prima „critică" filosoful îşi propune să justifice metafizica drept subiect legitim al cercetării întrucât în opinia sa **„aceasta fuse-se discreditată de controversa dintre raționalişti (Leibnitz) şi empirişti (Hume)".**

În concepția raționaliştilor se susținea că judecățile metafizice – principiile fundamentale ce constituie temelia cunoaşterii – sunt cunoscute şi justificate doar de intelect. Pe de altă parte, în concepția empiriştilor, mintea este o coală de hârtie goală ce aşteaptă să-i fie întipărite datele experienței. Valoarea şi ineditul, genialitatea filosofului german, se identifică întocmai în găsirea unei modalități de a sintetiza aceste concepții opuse, proiect generat din interogația supra condițiilor necesare experienței.

„pentru a putea interpreta lumea fenomenală, mintea trebuie să impună anumite structuri fluxului de date ale sensibilității" – spune Kant. Spre definirea acestora el susține ideea a douăsprezece concepte fundamentale pe care le-a numit categorii: substanță, cauză/efect, reciprocitate, necesitate, posibilitate, existență, totalitate, unitate, multiplicitate, limitație, realitate şi negație, dar care nu pot fi aplicate decât într-un cadru spațial şi temporar. Atât conceptul categoriilor, cât şi spațiul şi timpul – numite „forme ale intuiției" – erau aplicate lumii fenomenale de către mintea

umană cu scopul ordonării şi înţelegerii datelor experienţei. Ideea este numită de Kant **„propria revoluţie copernicană”** concept care va influenţa în mare măsură reprezentanţii fenomenologiei şi psihologiei secolului XX.

În cea de-a doua „critică”, filosoful susţine că a descoperit **o lege morală universală** pe care a intitulat-o „imperativul categoric”, care acţionează numai conform acelei maxime prin care să poţi să vrei totodată ca ea să devină o lege universală. După o frumoasă, liniştită şi prolefică existenţă de opt decenii Immanuel Kant se stinge din viaţă în anul 1804, lăsând umanităţii o valoroasă operă filosofică, mereu actuală.

William JAMES
(1842-1910)

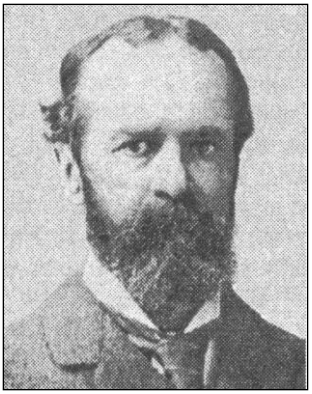

Se naşte la New York în anul 1942. Deşi devine medic prin absolvirea facultății de medicină şi cadrul Universității Hadward se reorientează spre psihologie şi filosofie, devenind profesor care predă aceste discipline. Devine celebru prin pragmatismul său, exprimat în dictonul **„nu poate să existe o diferență undeva care să nu facă diferență altundeva”** şi lucrarea **„Principii de psihologie”.**

W. James a reformat pragmatismul inițiat de Ch. S. Pierce, reuşind prin eseurile sale, să comunice principiile noii fisolofii unui larg cerc de public. A dezvoltat pragmatismul în direcții noi, abordând probleme de psihologie şi religie. Şi-a numit propria concepție filosofică **„empirism radical”** pentru a arăta că nu numai lucrurile fizice, dar şi cele de ordin spiritual sunt deopotrivă elemente ale experienței.

„…empirismul pusese prea mult accent pe elementele şi originea experienței, fără a acorda atenție relevanței, modului în care aceste elemente, sau date ale simțurilor sunt interpretate şi folosite în formularea

predicțiilor asupra experiențelor viitoare" – susține James, într-una dintre lucrările sale **„Eseuri despre empirismul radical".** Întreaga cunoaştere este pragmatică – insistă James – altfel spus, ceva este adevărat sau corect doar în măsura în care are o aplicație fructuoasă asupra lumii. Dacă două teorii concurente nu au nici o diferență practică imediată, atunci cea mai bună teorie poate fi aflată luând în considerare efectele pe care le-ar avea **CREDINȚA** într-una sau cealaltă, şi căutând măsura în care simpla credință într-o teorie ar contribui la un trai de succes. Aceasta este ideea principală care scoate în evidență viziunea filosofului asupra principiilor religioase, reprezentate în principalele sale două lucrări: **The will to Believe** şi **The Varieties of Religions Experience –** Varietatea experienței religioase.

Conform concepției lui James alegerea de a crede sau a nu crede în Dumnezeu este o chestiune **„de forță"**. Aşa că a susține agnosticismul sau scepticismul este echivalent cu a spune altora cum că **„este mai bine şi mai înțelept să ne menținem teama de a greşi decât să sperăm că putem avea dreptate".** Acest aspect constituie nimic altceva decât o amăgire, susține James – care formulează următoarea întrebare: **„ce dovezi avem că a ne amăgi în speranță este cu mult mai păcătos decât a ne amăgi în teamă?**". Altfel spus, CREDINȚA este tot o opțiune, ca şi atitudinea agnostică.

Fiind un adept al pragmatismului James nu oferă dovezi raționale ale existenței lui Dumnezeu. Filosoful avansează ideea conform căreia credința religioasă este atât **crucială** cât şi de **forță**, întrucât dacă este adevărată, va implica cu siguranță aspecte cruciale. La omul care-şi trăieşte viața în credința religioasă se manifestă un evident efect pozitiv asupra existenței de zi cu zi a disciplinei, gândirii şi chiar sănătății, forței şi tăriei de caracter, îi face trăirea mai bună decât dacă nu ar fi credincios.

BIBLIOGRAFIE

- **ARISTOTEL** - **Metafizica**, Editura Iri, Bucureşti, 1996;
- **DESCARTES** - **Meditații metafizice**, Editura Crater, Bucureşti, 1997
- **Mircea FLONTA** - **Cognitio**, Editura All, Bucureşti, 1994;
- **Immanuel KANT** - **Critica rațiunii pure**, Editura All, Bucureşti, 1997
- **Martin HEIDEGGER** - **Ființă şi timp**, Editura Grinta, Cluj Napoca, 2001
- **Martin HEIDEGGER** - Repere pe drumul gândirii, Editura Politică, Bucureşti, 1998
- **Bertrand RUSSELL** - **Problemele Filosofiei**, Editura All, Bucureşti, 1995

Capitolul 4

FILOSOFIE ŞI VALOARE ÎN OPERA LUI NIETZSCHE

O GÎNDIRE PROFUNDĂ, ENIGMATICĂ, CONTROVERSATĂ…

Oricum, **NIETZSCHE** rămâne unul dintre autorii care a exercitat o considerabilă influenţă asupra filosofiei secolului XX. Aproape că nu putem găsi un mare nume de filosof al secolului XX asupra căruia filosoful de la Basel să nu-şi fi exercitat magica influenţă. Deşi la moartea filosofului, în 1900, nu se putea vorbi despre un curent care să-i poarte numele sau despre o serie de discipoli care să se fi format sub oblăduirea şi conducerea lui, odată cu **Heidegger** care îi consacră, de acum, celebra sa lucrare în două volume, intitulată simplu, **NIETZSCHE,** asistăm la o redescoperire a acestui filosof şi totodată la o nouă raportare asupra operei şi personalităţii sale. După această lucrare iar apoi după studiul lui **Karl Jaspers** şi contribuţiile nu mai puţin importante ale lui **Delleuze, Francois Lacu-Labarde** şi ale altor mari filosofi, asistăm la o efervescenţă ba chiar la o adevărată atracţie în jurul operei sale. Poate tocmai de aceea, o încercare de a spune ceva insolit şi cu totul special despre viaţa, personalitatea sau opera sa devide supefluu, fiind nu numai dificil ci şi riscant. Acest risc fusese deja bine subliniat de însuşi Karl Jaspers. În cartea sa dedicată

filosofului german, Jaspers spunea că orice idee care se afirmă despre filosofia lui Nietzsche este oarecum riscantă, fiindcă el nu este un gânditor sistematic. Opera sa se prezintă sub formă de scrisori, aforisme, eseuri, poezii, lucrări filosofice cu un puternic accent personal, fragmente, însemnări. A-i încadra gândirea într-un curent, precum existențialismul, filosofia vieții sau alte mişcări filosofice este imposibil. Gândirea şi opera lui Nietzsche sunt rebele la orice fel de clasificare, la fel cum a fost pe întreg parcursul vieții, acest mare filosof. Personalitatea lui Nietzsche este una exemplară, care aruncă uneori lumini revelatoare asupra operei sale iar opera îi luminează de multe ori viața, dar nu este mai puțin adevărat faptul că uneori cele două se ocultează reciproc, aşa cum spunea Heidegger, astfel că este nevoie de ochiul unui specialist versat pentru a pătrunde în această lume a operei nietzscheene, pe care şi aşa creatorul ei a lăsat-o neterminată şi într-o completă dezordine. Această idee este exemplar surprinsă de acelaşi Jaspers care ne spune că opera lui Nietzsche se prezintă asemenea unui şantier în care toate materialele au fost pregătite, la fel şi planul general, dar edificiul nu a fost niciodată ridicat în întregime, şi nici măcar până la un nivel de la care s-ar putea ghici restul. Poate tocmai de aceea trebuie să ne ferim de a izola o idee sau o explozie a sentimentului şi de a face din ele un centru. Gândirea lui Nietzsche a fost şi este apreciată, extrem de diferit, fiindcă se accentuează anumite lucrări sau anumite idei ale operei, care par a fi fundamentale. Astfel, opera principală a lui Nietzsche a fost considerată fie **"Naşterea Tragediei"** fie **"Aşa grăit-a Zarathustra"**, dar la el nu există operă principală. Totuşi, în intenția filoasofului german această operă trebuia să fie **Voința de putere** din care, din păcate, au rămas doar fragmente şi însemnări, neordonate de Nietzsche însuşi, astfel că, în ciuda celor doi hermeneuți italieni, care au făcut o treabă bună recompunând acest puzzle, nu se poate ghici intenția de bază a autorului.

Dacă facem abstracție de toate acestea şi citim cu

atenție întreaga operă a filosofului de la Basel, reuşim să desprindem patru idei de bază, idei care stau la baza edificiului operei sale. Cele patru idei sunt:

Moartea lui Dumnezeu,
Voința de putere,
Supraomul
Eterna reîntoarcere a Identicului.

Aparent fără legătură una cu alta, aceste idei pot fi puse în relație iar apoi cuprinse într-un tot unitar. Astfel, schema obținută pare simplă, totuşi nu şi reductivă atâta timp cât ne poate oferi o cheie în înțelegerea operei filosofului german.

IDEEA MORȚII LUI DUMNEZEU, idee exprimată exemplar în **"Ştiința voioasă"** dar şi în **"Aşa grăit-a Zarathustra"**, **"Anticristul"** sau alte opere, poate constitui un punct de start în înțelegerea operei lui Nietzsche. Iată această idee, atât de plastic şi sintetic exprimată în **"Ştiința voioasă":**

"Unde a plecat Dumnezeu? Strigă el. Am să vă spun eu! Noi l-am ucis – voi şi eu! Noi toți suntem ucigaşii lui! Dar cum am făcut asta? Cum am putut să bem marea? Cine ne-a dat buretele pentru a şterge întregul orizont? Ce-am făcut când am desprins pământul acesta din lanțurile soarelui său? Încotro se îndreaptă acum? Încotro ne îndreptăm noi? Departe de toți sorii? Ne prăbuşim fără încetare? Înapoi, într-o parte, înainte, în toate părțile? Mai există oare un sus şi un jos? Nu rătăcim ca printr-un neant nesfârşit? Nu ne adie golul în față? Nu s-a făcut mai frig? Nu vine mereu noaptea şi încă mai multă noapte? Nu auzim încă nimic din gălăgia cioclilor care-l îngroapă pe Dumnezeu? Nu simțim încă nimic din mirosul putreziciunii divine? – şi zeii putrezesc! Dumnezeu a murit! Dumnezeu rămâne mort! Şi noi l-am ucis! Cum să ne consolăm, noi, ucigaşii ucigaşilor? Cel mai sfânt şi mai puternic din tot ce-a avut lumea până acum şi-a pierdut sângele sub cuțitele noastre – cine ne mai spală de acest sânge? Cu ce apă ne-

am putea curăța? Ce ispăşiri, ce jocuri sfinte va trebui să inventăm? Nu este oare dimensiunea acestei fapte prea mare pentru noi? Nu trebuie să devenim noi înşine zei pentru a părea cel puțin demni de ea? Faptă mai mare nu a existat niciodată - şi oricine se va naşte după noi va pătrunde, datorită acestei fapte, într-o istorie mai înaltă decât toată istoria de până acum!…

Se mai povesteşte că nebunul a pătruns în acea zi în mai multe biserici şi a intonat acolo al său Requiem Aeternam Deo. Scos afară şi cerându-i-se socoteală, a răspuns mereu doar atât: **Ce mai sunt aceste biserici, dacă nu sunt criptele şi monumentele funerare ale lui Dumnezeu?"**[30]

Ideea morții lui Dumnezeu, exprimată aici în mod metaforic, nu reprezintă, aşa cum novicii ar putea crede, moartea lui Isus pe cruce sau dispariția credinței oamenilor în Dumnezeu; prin această metaforă, estetică în esență, Nietzsche vrea să anunțe prăbuşirea unui întreg sistem de valori care l-a avut pe Dumnezeu în centru său. Nu este vorba numai de **"dispariția"** lui Dumnezeu ci a întregului eşafodaj moral care înconjura acest concept. Este ceea ce Nietzsche va numi, în repetate rânduri, **"răsturnarea tablei de valori"**. Având ca poli şi centrii de greutate conceptele de bine şi rău, vechea tablă de valori va fi supusă unei aspre critici, critică prezentă în toate scrierile filosofului german, pornind de la binecunoscuta **"Dincolo de bine şi de rău"** şi terminând cu **"Voința de putere"**.

În **"Dincolo de bine şi de rău"** se critică în primul rând conceptele care păreau imuabile pentru morala creştină: adevărul, binele, dreptatea. Nietzsche încearcă să privească

[30] **Frederich NIETZCHE**, **Ştiința voioasă**, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1994, p. 130-131;

dincolo de aceste concepte arătând valoarea creatoare, în esență vitalistă şi totodată estetică a minciunii, răului şi nedreptății. Aceeaşi critică va fi reluată în **"Genealogia moralei"** unde se încearcă găsirea originii conceptelor noastre morale, îndeosebi a celor de bine şi rău. Aşa cum vom vedea, revelarea originii lor va fi şi cheia înțelegerii mutației pe care aceste concepte au suferit-o de-a lungul timpului şi mai ales datorită creştinismului: "aprecierea de ***bun*** nu emană de la cei față de care s-a manifestat ***bunătatea***! Mai curând **"cei buni"** înşişi, adică cei distinşi, puternici, superiori prin poziție şi spirit, au fost cei care s-au considerat pe sine şi acțiunile lor drept bune, de prim ordin, în opoziție cu tot ceea ce era josnic, meschin, vulgar şi grosolan….Patosul distincției şi distanța, după cum spuneam, simțământul general, fundamental, durabil şi dominant al unei rase superioare şi stăpânitoare în raport cu o rasă inferioară, **"de jos"** ,- acesta este originea opoziției dintre ***bun*** şi ***rău***."[31]

Aceeaşi critică a celor două concepte amintite a fost pusă în pagină în mod aforistic şi în **"Ştiința voioasă",** lucrare anterioară "Genealogiei":

"Obârşia binelui şi răului – O îmbunătățire va fi inventată numai de acela care ştie să simtă că "lucrul acesta nu e bun"[32]

"Din rai – "Binele şi răul sunt prejudecățile lui Dumnezeu"- spuse şarpele. (p.161)"

"Pe cine îl consideri rău? – pe cel care vrea să facă ne-ncetat pe alții de ruşine. (p.163)"

"Ce consideri a fi faptul cel mai uman? – Să cruți pe cineva de ruşine. (p.163)"

"Care este pecetea libertății atinse? – Să nu-ți fie ruşine de tine însuți. (p.163)"

---

[31] **Frederich NIETZCHE, Genealogia moralei**, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1994, p.303;

[32] **Frederich NIETZCHE - Ştiința voioasă**, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1994, p.158;

Aceste motive şi critice reprezintă o recurență în filosofia nietzscheană, apărând, spre exemplu, într-o lucrare de la sfârşitul vieții, **"Amurgul idolilor"**. În această lucrare critica devine mai tăioasă dar şi mai explicită. Aici se explică mai ales ce este liberul arbitru, unul dintre conceptele cele mai valoroase ale creştinismului, deci ale vechii morale:

"Azi nu mai cunoaştem nici o milă față de noțiunea de liber arbitru, ştim prea bine ce-i acesta – tertipul logic cel mai dubios din câte există, în scopul de a face ca omenirea să devină responsabilă în sensul ei, adică de a o face dependentă de sine…Pretutindeni unde se caută responsabilități, instinctul dorinței de a pedepsi şi judeca e cel ce obişnuieşte să se caute…Toată vechea psihologie, psihologia voinței îşi are premisa în faptul că inițiatorii ei, preoții aflați în fruntea vechilor comunități, voiau să-şi creeze un drept de a da pedepse – ori să creeze lui Dumnezeu acest drept s-o facă…Oamenii erau concepuți ca fiind liberi, pentru a putea să se facă vinovați: prin urmare trebuia ca orice faptă să fie considerată ca voită, originea oricărei fapte ca aflându-se în conştiință…Creştinismul este o metafizică de gâde.[33]

Aşa cum se observă şi din acest fragment, conceptul morții lui Dumnezeu se împleteşte strâns cu critica creştinismului împreună cu tot alaiul său conceptual, care l-a însoțit de-a lungul istoriei sale. **"Amurgul idolilor"** prevesteşte, în unele pasaje ale sale, de fapt însăşi una dintre cele mai importante idei nietzscheene: eterna reîntoarcere a identicului:

"Dar nu există nimic în afara întregului! – Că

[33] **Frederich NIETZCHE - Amurgul idolilor**, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1994, p.484-485

nimeni nu mai e făcut răspunzător, că nu e permis să reduci felul ființei la o causa prima, că lumea nu formează o unitate nici o calitate de conştiință, nici ca spirit, asta abia înseamnă marea eliberare – abia prin aceasta e restabilită nevinovăția devenirii…Noțiunea de "Dumnezeu" a constituit până acuma cea mai mare obiecție adusă împotriva existenței…Îl negăm pe Dumnezeu, negăm responsabilitatea în Dumnezeu: abia prin asta mântuim lumea.[34]**„**

În aceeaşi lucrare, Nietzsche oferă şi motivul pentru acest atac critic. De fapt, prin dărâmarea conceptelor de bine şi rău, a celui de liber arbitru şi a conceptului de Dumnezeu se încearcă dărâmarea vechii morale. De aceea un adevărat filosof trebuie să fie lipsit de prejudecăți, să analizeze conceptele gândirii comune şi nu să-şi construiască pe baza lor edificiul filosofic, ceea ce ar însemna o pierdere a demnității filosofului dar chiar şi a gândirii însăşi. În nici un caz morala nu poate constitui un progres în drumul cunoaşterii, ea fiind mai degrabă un instrument de dominare. În plus, în concepția filosofului german, morala nu are nici un fundament ontologic, ea e o iluzie, întreținută artificial de interesele unor oameni: **"E cunoscută cerința pe care o adresez filosofului de a se situa *dincolo* de bine şi de rău - , de a avea iluzia judecății morale *sub* el. Această cerință rezultă dintr-o percepere a lucrurilor formulată pentru întâia oară de mine: *că nu există nici un fel de fapte morale*.**

Judecata morală are în comun cu cea religioasă credința în realități ce nu există…Un prim exemplu şi cu totul preliminar. Din toate timpurile s-a dorit "ameliorarea" oamenilor: asta mai ales se numea

[34] **Frederich NIETZCHE - Amurgul Idolilor**, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1994, p.486;

morală.[35]**“**

Ideea care se leagă într-un mod organic de cea a ***morții lui Dumnezeu*** este cea a ***voinței de putere,*** idee preluată de fapt de la Schopenheuer şi care poate constituie un al doilea pas în drumul înțelegerii lui Nietesche. Într-o lume în care Dumnezeu a murit ce mai poate rămâne? Desigur, o luptă oarbă a voințelor pentru putere. Scopul fiecărei voințe este dominarea voințelor din jur şi impunerea propriilor valori.

Nu trebuie să se creadă aici că este vorba de o dominația brutală şi absurdă făcută pe criteriul forței brute. Este mai degrabă o luptă estetică, între creatori, între marii oameni ai omenirii. Aici, Nietzsche îşi dovedeşte adevărata condiție de filosof al valorii şi înclinația de estetician. Căci, lupta voințelor pentru putere este câştigată de cel care reuşeşte să-şi impună propriile valori şi celorlalți. De aici şi stima sa deosebită pentru Napoleon spre exemplu, pe care îl umple de remarci elogioase, lucru rareori întâlnit în scrierile lui Nietzsche:

“Idealul antic însuşi s-a ivit în carne şi oase şi cu fast nemaiîntâlnit în fața ochilor şi a conştiinței umanității…Ca o săgeată arătând spre alt drum a apărut Napoleon, acel om, cel mai aparte şi cel mai tânăr din câți au existat vreodată, şi cu el problema întruchipată a nobilului ideal în sine – să se chibzuiască bine, ce fel de problemă avem aici: Napoleon, această sinteză dintre neom şi supraom…” Figura napoleoniană a exercitat o mare influență asupra lui Nietzsche, de aceea este cât se poate de întemeiată observația lui Ernst Bertram că: “Fără Napoleon n-ar fi existat nici un Zarathustra; fără acest *ens realissimus,* n-ar fi existat nici un supraom.[36]**„**

[35] Idem – p. 487

[36] Ernest Bertram, **Nietzsche, încercare de mitologie**, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1998.

Astfel, Nietzsche ajunge să glorifice oamenii cu voință puternică, cu voință liberă deoarece numai ei sunt cei care pot să fie creatori în adevăratul sens al cuvântului, doar ei se pot situa dincolo de conceptele moralei comune, detaşându-se de orizonturile lumii comune.

În **"Genealogia moralei"** Nietzsche oferă un indiciu clar a ceea ce înseamnă pentru el o voință liberă, o voință aparținându-i unui adevărat creator:

"Omul liber, posesorul unei voințe puternice, de nezdruncinat, îşi are în această posesie şi propriul etalon al valorii: privind dinspre el însuşi spre ceilalți, venerează sau disprețuieşte; şi aşa după cum, în mod necesar, îi onorează pe cei asemenea lui, pe cei puternici, pe cei în care te poți încrede (pe cei care pot făgădui), deci pe oricine care făgăduieşte ca un suveran, greu, rar, calm, care este zgârcit cu încrederea sa, care onorează când se încrede, care îşi dă cuvântul ca ceva pe care te poți bizui fiindcă se ştie destul de puternic pentru a-l putea respecta chiar şi în pofida accidentelor, chiar şi împotriva sorții – la fel de necesar îşi va păstra lovitura pentru fluşturaticii hămesiți care făgăduiesc fără să aibă dreptul, precum şi biciul pentru mincinosul ce-şi încalcă spusa în chiar clipa care o rosteşte…Mândria cunoaşterii, privilegiul deosebit al responsabilități, conştiința acestei rare libertăți, a acestei puteri asupra lui şi a sorții, a pătruns până în străfundul lui devenind dominant; - cum va numi el acest instinct dominant, presupunând că resimte nevoia unui cuvânt care să-l desemneze? Nu e nici o îndoială, acest om suveran îl numeşte conştiința sa…[37]**„.**

[37] **Genealogia moralei**, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1994, p. 338

Observăm şi în acest pasaj tendința estetico-moralizatoare a lui Nietezsche. Omul cu voință puternică se deosebeşte de cel cu voință slabă, de gloată de turmă care acceptă bucuroasă valorile compromisului, ale supunerii şi ignoranței. Dimpotrivă, omul cu voință puternică este exact opusul acestor calități. El nu cunoaşte nici resentimentul nici presiunea vinei şi nici conştiința încărcată. Toate acestea îi sunt străine. Se ştie cât de înverşunat a criticat Nietzsche aceste trei concepte. Această critică este şi cea care va face din Nietzsche cel mai original moralist al secolului XIX, aşa cum îl va numi **Max Scheller,** filosof care deşi va critica în mare parte concepția lui Nietzsche, va continua dezvoltarea acestor concepte, puse în scenă de autorul **Voinței de putere** într-un mod exemplar. Aceste concepte vor face carieră în filosofia morală a secolului XX şi aceasta îndeosebi datorită lui Max Scheller, filosoful care a ajuns să fie considerat cel mai mare moralist al secolului XX. Desigur, cei care cad sub incidența celor trei concepte amintite: **resentiment, conştiință încărcată şi vină** fac parte din turmă, fac parte dintre aceia care obişnuiesc să suspecteze, să critice neconstructiv, să vadă lumea cu ochi bănuitor şi suspicios. Printre aceştia se enumeră şi aceia care nu ştiu să înțeleagă nici sentimentele nobile cum ar fi prietenia. Legat de aceasta merită să amintim mult comentata întâlnire dintre Alexandru Macedon şi filosoful cinic Diogene.

Acesta din urmă refuză moneda oferită cu inimă largă şi cu noblețe de **cezar**, dovedind prin aceasta că nu cunoaşte unul dintre cele mai nobile sentimente umane: **prietenia.**

Conceptul voinței de putere şi toate celelalte probleme auxiliare lui, pe care le-am expus mai sus, se leagă în mod indisolubil de un al treilea concept care stă la baza ontologiei nietzscheene. Este vorba desigur despre **conceptul de Supraom**. Într-o lume în care Dumnezeu a murit şi există o continuă luptă a voințelor pentru supremație, cel care câştigă această luptă este desigur Supraomul. El este, aşa cum declară

filosoful german, dincolo de bine şi de rău nefiind nici **moral** nici **imoral** ci **amoral**, adică dincolo de orice idee de morală. El îşi creează singur valori pe care reuşeşte să le impună şi celorlalți. Aici, deşi există pagini întregi şi explicații despre felul în care ar trebui să fie supraomul, nici măcar Nietzsche însuşi nu consideră că acesta a fost vreodată încarnat prin cineva.

Cu toate că există tipuri umane exemplare care se apropie într-un mod asimptotic de atributele şi cerințele necesare atingerii acestui ideal, propriu-zis nici personalitățile față de care Nietzsche îşi exprimă elogiul şi admirația la modul cel mai declarativ, aşa cum o face față de Napoleon, Cezar sau Alexandru Macedon, nu încarnează într-un mod total ideea de supraom. Chiar şi în celebra lucrare **"Aşa grăit-a Zarathustra"** Supraomul este doar anunțat fără a se şi menționa printr-o ființare exemplară apariția şi încarnarea sa reală. Propriu-zis Supraomul nu este decât un ideal dionisiac, o sinteză a celor două concepte din opera de tinerețe a lui Nietzsche **"Naşterea tragediei".** Este vorba desigur despre **apolinic** şi **dionisiac.** Supraomul se apropie mai degrabă de latura dionisiacă a Ființei, fiind totuşi o idealitate şi o transcendență. Într-un sistem metafizic care şi-a pierdut transcendența prin moartea lui Dumnezeu, Supraomul apare ca o consecință firească a transgresării tuturor valorilor. Nici măcar Zarathustra nu este Supraomul aşa cum unii dintre comentatorii lui Nietzsche au fost tentați să creadă. Supraomul este doar o promisiune. El se defineşte în opoziție cu gloata, cu turma. În acelaşi timp el poate fi nimicit de puterea şi nimicnicia turmei.

De aici şi dezideratul nietzschean: să-i ferim pe cei puternici de cei slabi. Ca o exemplificare şi confirmare a celor afirmate până acum, putem oferi un pasaj din **"Aşa grăit-a Zarathustra"**:

"Dar Dumnezeu acum e mort! Oameni superiori, cel

mai cumplit pericol pentru voi era chiar Dumnezeu-acesta. De când se odihneşte el în groapă, voi toţi aţi înviat din nou. Abia de-acum soseşte Marea Amiază, abia de-acum omul superior va fi stăpân! Haideţi! Fiţi curajoşi! Oameni superiori! Muntele viitorului uman de-abia acum are să se nască. Ştiind că Dumnezeu e mort – noi vrem acum ca Supraomul să trăiască.[38]„„

Aici reiese foarte clar sensul transmutării, a înlocuirii sistemului de valori vechi cu unul nou din care Supraomul nu este decât conceptul central. Probabil de aceea opera lui Nietzsche este atât de plină de contradicţii: deşi el critică vechea tablă de valori, noul sistem de valori promis încă nu a apărut. Şi această afirmaţie nu trebuie să mire pe nimeni. Dacă Supraomul nu a apărut încă este normal că nici noul sistem de valori promis să nu fi apărut până acum. Din acest punct de vedere Zarathustra profetul poate fi similar cu Nietzsche însuşi, creatorul, poetul, prevestitorul unui nou ideal, ideal pe care nu a ajuns nici chair el să-l zărească încarnat. Asemeni unui profet Zarathustra-Nietzsche vesteşte**:**

“Cei mai îngrijoraţi întreabă astăzi: Cum poate omul să rămână om? Dar Zarathustra este primul şi singurul care întreabă: Cum poate omul să se depăşească? În inima mea zace Supraomul, el este cel dintâi şi totul pentru mine – nu omul: o! nu aproapele, nici cel sărac, nici cel ce suferă, nici cel mai bun. O, fraţi ai mei, tot ceea ce iubesc în om este că el e trecere şi dispariţie.[39]**„**

Aşadar, sistemul de valori promis nu va sosi decât odată cu dispariţia omului, atunci când o nouă rasă va înlătura de pe

[38] Friederich Nietzsche, **Aşa grăit-a Zarathustra**, Ed.Humanitas, Bucureşti, 1994, p.175

[39] Idem, p.180.

scena istoriei mărunta creatură care este omul. Această idee apare exprimată în mai multe dintre scrierile lui Nietzsche, nu numai în "Aşa grăit-a Zarathustra". Spre exemplu în **"Genealogia moralei"** această idee apare alături de critica unor concepte tradiționale:

"Vreau să spun că şi inutilitatea parțială, degradarea şi degenerarea, pierderea sensului şi a finalității, într-un cuvânt moartea, fac parte din condițiile adevăratului progressus ce apare întotdeauna ca întruchipare a unei voințe şi căi spre puterea mai mare şi se înfăptuieşte întotdeauna în dauna numeroaselor puteri mai mici. Importanța unui progres se măsoară chiar după masa tuturor ce au trebuit să-i fie sacrificate; omenirea ca masă, sacrificată propăşirii unei singure specii umane mai puternice – aceasta ar fi un progres…"[40]

Aceeaşi idee apare mult mai plastic exprimată în "Amurgul idolilor":

"Într-adevăr, asta este una dintre culorile noului simțământ: cel care ştie să înțeleagă istoria oamenilor ca pe a sa istorie, acela simte într-o imensă generalizare toată amărăciunea bolnavului care se gândeşte la sănătatea sa, a bătrânului care-şi visează tinerețea, a îndrăgostitului căruia I-a fost răpită iubita, a martirului căruia i se prăbuşeşte idealul, a eroului în seara bătăliei care nu a hotărât nimic – dar a purta, a putea să porți această uriaşă însumare a amărăciunilor de tot felul şi a rămâne în pofida lor eroul care, când mijeşte a doua zi a luptei, salută zorile şi norocul său, ca omul care are înaintea şi în urma sa un

[40] Friederich Nietzsche, **Genealogia moralei**, Ed. Humanitas, Bucureşti, p.357;

orizont de milenii, ca moştenitorul întregii distincţii a spiritelor apuse şi, mai cu seamă *moştenitorul angajat, ca cel mai nobil dintre toţi vechii nobili şi, în acelaşi timp, primul dintr-o noblețe nouă, al cărui egal nu l-au văzut sau visat nicicând vremurile,* a-ţi încărca sufletul cu toate acestea, cu ce-I mai vechi şi mai nou, cu pierderi, speranțe, cuceriri, izbânzi ale omenirii, a reuni în sfârşit toate acestea într-un singur suflet şi a le înmănunchia într-un singur simțământ – aceasta ar trebui să zămislească o fericire necunoscută până acum de vreun om, fericirea unui zeu, plină de putere şi iubire, plină de lacrimi şi de râset, o fericire care, aidoma soarelui la apus, dăruieşte neîncetat şi aruncă în mare din nesfârşita sa bogăție, simțindu-se, ca şi soarele, abia atunci cea mai bogată când cel mai sărman pescar vâsleşte cu o vâslă de aur! Acest simțământ dumnezeiesc s-ar numi atunci – omenie![41]„

Aşadar, tendința idealistă a umanității, pusă în fața morții lui Dumnezeu, îşi dă seama de natura ei creatoare şi creează acum idealuri despre care are conştiința că sunt noi şi create pentru oameni. Tipul Supraomului, atmosfera existențială a acestuia, experiența lui intimă sunt propăvăduite de Zarathustra în discuțiile sale cu ceilalți, dar mai ales cu sine însuşi. Misiunea ce-i revine acum, după moartea lui Dumnezeu, e aceea de a menține totuşi caracterul eroic al existenței umane, de a readuce la viață tot ceea ce sub forma lui Dumnezeu apărea ca străin şi transcendent. Acest concept de Supraom pare să vină în contradicție cu cel deal patrulea şi cel mai cutremurător concept al metafizicii lui Nietzsche. Este vorba de **Eterna Reîntoarcere a Identicului**. Totuşi nu este vorba de o contradicție fiindcă numai un Supraom este cel care poate privi neantul care se deschide reflexiei celui care

[41] Friederich Nietzsche, **Ştiința voioasă**, Ed. Humanitas, Bucureşti, p. 204.

îndrăzneşte să se raporteze în mod autentic la Reîntoarcerea Identicului. Acest concept de negândit, aşa cum îl numeşte Heidegger apare şi în "Aşa grăit-a Zarathustra" dar şi în într-un pasaj, astăzi celebru, din "Ştiința voioasă":

"Cea mai mare greutate – ce-ar fi dacă, într-o bună zi sau noapte, s-ar strecura un demon în singurătatea ta cea mai mare şi ți-ar spune: ***Viața asta, aşa cum ai trăit-o şi cum o trăieşti tu astăzi, va trebui s- o mai trăieşti încă o dată şi încă de nenumărate ori; şi nu va fi nimic nou în ea, ci fiecare suferință şi fiecare plăcere, fiecare gând şi suspin şi tot ceea ce este nespus de mic şi de mare în viața ta, trebuie să ți se reîntoarcă, totul în aceeaşi înşiruire*** **şi acest păianjen şi această lumină a lunii printre copaci, de asemenea această clipă şi eu însumi. Veşnica clepsidră a existenței se răstoarnă iar şi iar, mereu – şi tu cu ea, praf al prafului!" Nu te-ai arunca la pământ şi ai scrâşni din dinți, blestemându-l pe demonul care ar vorbi aşa? Sau ai trăit o dată o clipă nemaiîntâlnită şi i-ai răspunde:** ***Eşti un dumnezeu şi niciodată n-am auzit ceva mai dumnezeiesc!*** **Dacă te-ar copleşi acest gând, aşa cum eşti, te-ar preschimba şi poate te-ar zdrobi; întrebarea în toate şi în orice** ***mai vrei lucrul acesta încă o dată şi încă de nenumărate de ori?*** **ar apăsa ca cea mai mare greutate asupra faptelor tale! Sau ar trebui să te iubeşti pe tine însuți şi viața pentru** ***a nu mai cere nimic*** **decât această ultimă şi eternă confirmare şi pecetluire?"**[42]„

Aici se relevă foarte bine relația dintre **"acest gând de negândit"** şi viziunea estetică a lui Nietzsche. Nu va reuşi să privească în acest abis al neantului şi eternității propriei existențe decât acela a cărui viață pare perfectă, nu din punct de

[42] Friederich Nietzsche, **Ştiința voioasă**, Ed.Humanitas, Bucureşti, p. 209;

vedere moral ci estetic, cel care, asemeni marelui pictor, privind la opera sa terminată va spune, **"da, îmi place!"** Întrebarea care urmează este de aceea retorică: cine poate fi acest om? Desigur nu un om ci Supraomul !

Ideea eternei reîntoarceri este cel mai bine conturată în ultima sa lucrare şi care se voia a fi cea mai importantă, **"Voința de putere":**

„Să gândim această putere în forma ei cea mai terifiantă: existența aşa cum este, fără sens şi țel, dar revenind inevitabil, fără un final care să fie Nimicul: *eterna reântoarcere*. Aceasta este forma extremă a nihilismului: Nimicul ("absurdul") veşnic! O formă europeană de budism: energia cunoaşterii şi a forței constrânge la o asemenea credință. El este cea mai ştiințifică dintre toate ipotezele. Noi contestăm țelurile definitive: dacă existența ar fi avut vreunul, el ar trebuit să fie atins.[43]

În această lucrare nihilismul se pune în slujba unei noi "morale" şi a unei estetici de un soi cu totul aparte: **"Ce înseamnă nihilismul? – *Faptul că valorile cele mai înalte se devalorizează*. Lipseşte scopul. Lipseşte răspunsul la întrebarea *De ce*?"**[44]

În aceeaşi operă găsim exprimat şi puternicul vitalism de care dă dovadă Nietzsche. La el, în mod curios însăşi ideea nihilismului este încărcată de viață şi apare ca promovare, ca motor, al unei noi vieți: **"*Nihilismul radical*** este convingerea unei inconsistențe absolute a existenței, atunci când e vorba despre valorile cele mai înalte recunoscute; inclusiv înțelegerea

[43] Friederich Nietzsche, **Voința de putere**, Ed. Aion, Oradea, 1999, p. 40-41

[44] Idem p. 9

faptului că noi nu avem nici cel mai mic drept să instituim un dincolo sau un **"în sine"** al lucrurilor, care să fie **"divin"**, care să fie morala întrupată. Această înțelegere este o consecință a **"Veracității"** mature: și astfel, chiar o consecință a credinței în morală."(Voința…p.9).În acest pasaj apare şi aspra critică nietzscheană vizavi de toate sistemele care împart Lumea în două: **o lume ideală** şi **o lume materială.** De aici şi acuza lui Nietzsche pentru acest fel de valori şi sisteme filosofice. El le obiectează tuturor acestor sisteme faptul că împărțind lumea în două şi creând iluzia unui ideal aflat într-o altă lume, ele conduc la o slăbire a forțelor vitale ale indivizilor de aici, din lumea noastră, în concepția lui Nietzsche singura posibilă. Astfel, oamenii, cu gândul la **ACEA ILUZORIE MÂNTUIRE ŞI RENAŞTERE SPIRITUALĂ** dintr-o lume de apoi, îşi pierd energia vitală în încercări zadarnice în discuții şi fapte lamentabile care slăbesc forțele individuale în favoarea unei lumi a cărei existență este chestionabilă. Căci, aşa cum spune filosoful de la Basel, "**dacă lumea ar fi avut până acum un scop ea şi l-ar fi atins deja."** Din această concepție rezultă şi aspra critică nietzscheană asupra tuturor acestor sisteme sau gânditori care propun distincția inteligibil sensibil. Aşadar **"caii de bătaie"** a lui Nietzsche vor fi: **creştinismul, iudaismul, platonismul, Socrate, Stoicii, Rousseau, Kant şi Hegel**. Cel mai înverşunat atac critic îl vor suferi totuşi Isus, Socrate şi creştinismul, persoane şi curente la care tendința de diviziune dihotomică pe criteriul sensibil – inteligibil, este cea mai evidentă. Cu tot acest atac acid să nu se creadă că această critică are o formă coerentă şi riguros organizată, ea fiind mai degrabă rodul unei reacții organice. Găsim de multe ori printre calitățile lui Nietzsche, aşa cum se autodescrie el însuşi, aceleaşi atribute pe care el le arăta ca aparținând propriilor duşmani. Şi, este meritul lui Ernst Bertram de a fi arătat câteva din aceste contradicții şi paradoxuri ale operei nietzscheene: "Nietzsche spune că la Socrate totul este exagerat, buffo, caricatură; că în acelaşi timp totul este ascuns, reticient,

subteran ("Masca este pe placul a tot ce este profund", se aude, contrapunctic, un sunet din *Dincolo de*…). Da, Socrate **"a fost măscăriciul care I-a făcut pe oameni să-l ia în serios"**

"Nu vreau să fiu un sfânt ci mai degrabă un măscărici…poate chiar sunt un măscărici", se aude ecoul din ungherele lui *Ecce homo*.[45]„ Aşa se întâmplă cu cazul lui Socrate dar şi cu a lui Isus. Astfel, autorul care scrisese Anticristul şi care fusese toată viaţa un înverşunat critic al creştinismului, la sfârşitul vieţii, când boala mentală de care suferea îl împiedica să fie tot timpul lucid, într-o scrisoare adresată unui prieten se semnează Isus. Toate acestea nu trebuie să ne mire. Comportamentul lui Nietzsche îşi găseşte explicaţia cea mai bună tocmai în aforismele sale: **"Trebuie să ai duşmani pe măsură ca să poţi deveni mare."** Probabil Socrate, Platon şi Isus erau duşmani pe măsura lui Nietzsche. Dar nu sunt ei singurii criticaţi. Critica face parte esenţială din însăşi organicul nietzschean. Nici un mare filosof din trecut nu pare să fi scăpat de săgeţile ascuţite ale filosofului german. Dar el aruncă săgeţi şi în prezent, ba chiar şi în viitor nu numai în trecut, astfel încât nimeni nu va putea să afirme ceva despre opera lui fără să găsească imediat şi un contraargument împotrivă.

Prin aceasta Nietzsche rămâne un mare om de cultură, care, ca orice spirit mare, nu acceptă diletantismul şi amatorismul, mai ales pe tărâmul culturii.

O mărturiseşte aceasta deschis în **"Voinţa de putere"**:

"Scârba cea mai mare mi-au produs-o până acum paraziţii spiritului: îi găsim deja pretutindeni în imunda noastră Europă, înzestraţi cu conştiinţa cea mai curată. Poate puţini cam trişti, puţin air pessimiste, în esenţă însă lacomi, impuri, strecurându-se insinuant, hoţeşte, încăpăţânaţi – şi inocenţi, ca orice păcătos mărunt şi

[45] Ernest Bertram, **Nietzsche – încercare de mitologie**, Ed. Humanitas, Bucureşti,1998.

microb. Ei trăiesc de pe urma faptului că alţi oameni sunt înzestraţi cu spirit şi dăruiesc cu braţele deschise: aceştia din urmă, aşa cum se cuvine esenţei spiritului bogat, sunt dezinteresaţi, lipsiţi de simţul burgez al prevederii şi risipitori iar darul lor e la lumina zilei. Căci spiritul este un prost administrator căruia nu-i place să ţină socoteală pentru toate câte trăiesc şi prosperă pe seama sa."[46]„.

Putem vedea aici şi o critică asupra acelor gânditori mărunţi care cred că pot să suplinească prin diverse tertipuri, poate şi prin erudiţie, ceea ce numai o trăire autentică spirituală şi totodată organică poate să ofere. Căci, pentru Nietzsche accesul la Fiinţă se face în mod necesar prin trăire, o trăire estetică de un soi cu totul aparte. Găsim aici poate şi un avertisment adresat de gânditor celor care doresc să se apropie de opera sa. Avertismentul pare să spună: nu poţi să-l înţelegi pe Nietzsche dacă nu ai trăit, ai gândit, ai simţit la fel ca Nietzsche. Ne întoarcem prin acest avertisment tocmai la începutul eseului nostru unde spuneam că orice idee ce se poate afirma despre filosofia lui Nietzsche este riscantă. Totuşi, ar merita subliniată în final concepţia axiologică a lui Nietzsche mai ales pentru faptul că astăzi el trece ca întemeietor al filosofiei valorilor. În opera sa îşi au originea expresii de largă circulaţie astăzi precum: **"tablă de valori"**, **"răsturnarea tablei de valori", "revaluarea tuturor valorilor", "instituirea unei noi table de valori"**.

NOUA TABLĂ DE VALORI, care reprezintă pentru Nietzsche o adevărată obsesie, este în acelaşi timp tabla primordială a umanităţii, ce fusese cândva distrusă de creştinism. Ceea ce propune Nietzsche este nou numai faţă de valorile creştine, centrate în jurul milei. Această valoare fundamentală a moralei creştine este o nonvaloare, fiindcă ea se opune legii selecţiei naturale , care este legea evoluţiei. Prin

[46] Friederich Nietzsche, **Voinţa de putere**, Editura Aion Oradea, 1999, p. 55-56

milă sunt lăsate în viață exemplarele mai puțin izbutite, cele slabe şi suferinde prin care pătrund în lume nonvalorile. Creştinismul, ca morală a milei, a instituit o falsă ierarhie de valori. Noua tablă de valori, pe care Nietzsche o propăvăduieşte, are în centrul său o valoare opusă milei: **puterea**. În viziunea lui Nietzsche, valoarea îşi are originea în voință, în sensul pe care-l dau germanii acestui termen: el înseamnă şi putere şi trimite în mod spontan la voința de putere. Valoarea este dictată de o voință liberă, care-şi dă sieşi legea.

Voința de putere funcționează ca un criteriu al valorilor autentice, dar ea nu are nimic în comun cu forța brută. Înlăturând excesele ce nu pot lipsi dintr-un discurs pasional, cum este cel al lui Nietzsche, rezultă o cu totul altă viziune privind ierarhia valorilor, decât cea atribuită îndeobşte celui care a scris Anticristul. Nu trebuie să căutăm în opera lui o coerență pe care el însuşi o respinge, însă anumite idei revin constant, iar una dintre ele este aceasta: voința de putere, ca valoare opusă milei şi destinată a fundamenta o nouă tablă de valori, opusă celei creştine, nu vizează decât orizontul spiritualului. Valorile noi marchează întotdeauna o ruptură față de cele recunoscute, dar la Nietzsche ierarhia însăşi suferă o răsturnare. Friederich Nietzsche vizează, nu o reîntoarcere la o vitalitate lipsită de spirit, ci o spiritualitate vitală, ceea ce este cu totul altceva. Desigur, în viața de zi cu zi, mila şi iubirea aproapelui nu pot fi decât valori pe care Nietzsche însuşi nu le contestă decât rareori. Ele devin însă nonvalori de îndată ce sunt aplicate întocmai în domeniul culturii şi al ierarhiei valorilor. Mila semnifică, din această perspectivă, criteriul extravaloric, ce va duce, desigur, la instituirea unor false ierarhii de valori. În general, societățile totalitare au instituit ierarhii valorice pe criterii inadecvate, de aceea asemenea societăți sunt în mod necesar decadente şi dogmatice. Atunci când în vârful unei ierarhii este situat cineva care prin propria sa valoare s-ar fi plasat cu mult mai jos, întregul sistem este

compromis.

VALORILE TREBUIE LĂSATE LIBERE. Ele se vor lupta una contra celeilalte, iar acest război al tuturora contra tuturor este cel care decide din interior locul fiecăreia. Rezultatul va fi deci o autentică ierarhie de valori, şi, mai departe, o societate puternică, o spiritualitate vitală. Deşi supraomul este văzut ca un fel de despot al culturii, în sensul că el impune şi celorlalţi propriile sale valori, nu trebuie uitat că principala sa trăsătură nu este forţa fizică ci puterea de a crea. Să nu uităm că Nietzzsche însuşi a crezut în acest ideal. Bolnav şi părăsit de speranţe, abandonat de aproape toţi foştii prieteni, fără să mai poată crede în idealurile tinereţii, torturat de necruţătoarea sa boală psihică Nietzsche a continuat să creeze în continuare. Acesta este semnul unui mare artist, al unui mare om de spirit. Aceasta cu toate că **Nicolai Hartman** va considera că Nietzsche nu a reuşit întru totul în încercarea sa estetică, îndeosebi în privinţa putinţei de a da formă intuitivă creaţiilor sale estetice pe care a încercat totuşi să le pună în scenă:

"Printre treptele variate ale frumosului, fără îndoială, numai cele mai înalte posedă această adâncime a transparenţei. Lucrul acesta nu trebuie să-l înţelegem doar cu referire la conţinut. Căci tocmai aici se pun formei straturilor exterioare cerinţele cele mai mari: acestea trebuie într-adevăr să posede transparenţa cea mai înaltă, ele trebuind să săvârşească ceea ce altfel nimic în lume nu poate săvârşi: să ne facă să vedem pentru prima dată aceea ce n-a existat vreodată, şi anume chiar dacă în sine el este ceva ce nu poate fi spus. În faţa mărimii acestei sarcini, cei mai mulţi au dat greş. Ei nu sunt cei mai mulţi, în adevăr vizionari şi purtători de Idei. Trebuie însă să spunem că ei dau greş de cele mai multe ori şi atunci când ei posedă înălţimea etică şi previziunea profetică, aşadar când sunt purtători de Idei. Se mai cere în adevăr încă ceva: putinţa de a indica adâncimea transparenţei, intuitivitatea

apariției. Este adevărat, arta cea mai mare ştie să le reunească în adecvație uimitoare; există totuşi multă artă profetică lipsită de cealaltă latură, care deci nu este capabilă să prezinte ideile sale intuitiv. În punctul acesta de exemplu Nietzsche nu a reuşit, ca poet: el a putut, fără îndoială, să intuiască noul său ideal al omului şi să-l iubească, dar nu a putut să-l obiectiveze intuitiv şi plastic. Şi de aceea el a rămas, cu toate formulele izbitoare pe care le-a acumulat, suspendat pe jumătate în abstracție."[47]

Să nu uităm că în ciuda criticii pe care o adresează lui Nieztsche, Hartman însuşi îi rămâne îndatorat compatriotului său mai ales în privința conceptului de viață ca operă de artă, concept de o asemănătoare izbitoare cu câteva din aforismele propuse de Nietzsche.

În final, merită spus că Nietzsche a fost şi rămâne un mare filosof al culturii, căile deschise de el în acest domeniu începând să se lumineze abia astăzi.

[47] **Nicolai HARTMAN - Estetica**, Editura Univers, Bucureşti, 1973

Friedrich NIETZSCHE (1844-1900)

„Unul dintre cei mai profunzi, enigmatici şi, în ultimă instanță, controversați filosofi din întregul perimetru al gândirii occidentale, Nietzche a fost aprobat, denigrat, venerat sau pur şi simplu neînțeles” – iată cum îl prezintă pe Friedrich Nietzche apreciatul Philip STOKES în volumul **100 de mari gânditori ai lumii** [48].

F. Nietzche, care vede lumina zilei în familia unui preot protestant, în anul 1844.

Ajunge cadru universitar la numai 24 de ani făcând parte din prestigiosul colectiv de profesori de la Universitatea din Basel. Din cauza degradării stării de sănătate este nevoit să se retragă parțial. Decide să adopte un stil de viață solitar, Călătoreşte mult prin Europa, încercând să-şi refacă sănătatea şi dedicându-se scrisului. Reuşeşte să-şi capete faima moderată în ultimul deceniu al vieții. Este mai mult ca sigur însă că nu a reuşit să conştientizeze acest lucru, întrucât în anul 1889 este

[48] **Philip STOKES** – ***100 Mari gînditori ai lumii***, Ed. Lider, Bucureşti 2003, p. 146.

afectat de o ultimă cădere nervoasă ireversibilă, adică înnebuneşte.

Filosofia lui Nietzche este grav afectată ca imagine de sora sa Elisabeth. Din cauza relaţiilor avute de acesta cu socialiştii germani, filosofia nietzscheeană a fost catalogată pe nedrept cu o reputaţie de sprijinire a nazismului, deşi mult mediatizatul şi cunboscutul concept de **Űbermansch** sau „supraom „ se apropie mai mult de omul virtuos al lui **Aristotel** decât de glorificatul erou arian. Apoi, colecţia de manuscrise modificate şi editate de Elisabeth, publicată nu la multă vreme după moartea filosofului sub titlul generic **Voinţa de putere,** „**a distorsionat gândirea lui Nietzche, şi ca atare, nu a fost primită cum se cuvine în secolul XX"** [49]

Despre creaţia lui Nietzsche se poate spune că include lucrări variate care tratează o largă gamă de teme, de la etică şi religie, până la metafizică şi epistemologie. Din întreaga sa operă se distinge un concept unitar, fapt sesizat în egală măsură de toţi cei care au fost influenţaţi într-un fel sau altul de ideile nietzscheene. Este vorba despre „conceptul de putere"

„Într-o anumită măsură influenţat de Schopenhauer, deşi fără o încărcătură metafizică aparte, a văzut forţa conducătoare fundamentală a individului, exprimată prin nevoia de a controla şi a domina forţele externe ce acţionează asupra sa. Aşadar, individul are nevoie de ceea ce existenţialiştii îi vor acorda ulterior, anume de puterea de a fi stăpânul propriului destin."[50]

Este interesantă ideea lui Nietzsche conform căreia frustrarea provocată de nevoia imperioasă de a domina forţele exterioare ce acţionează asupra omului, este responsabilă de existenţa a numeroase instituţii religioase, care, manifestă o tendinţă generală de a subjuga şi atenua voinţa. În conceperea

[49] **Philip STOKES** – ***100 Mari gînditori ai lumii***, Ed. Lider, Bucureşti 2003, p. 146.

[50] **Idem**, p. 146.

şi formularea ideilor sale filosofice, Nietzsche a fost puternic influenţat şi de tatăl său, care după cum subliniam mai înainte, a fost preot protestant. Nietzsche şi-a exprimat în mod deschis ostilitatea faţă de credinţa creştină pe care o va numi „morala de sclav". Conform gândirii sale, creştinismul putea fi considerat ca **„resentimentul celui mai slab faţă de cel puternic. Cei cărora le-a lipsit curajul de a-şi stăpâni propriile pasiuni, care în ultimă instanţă au dat dovadă de lipsa tăriei de caracter, au căutat să se răzbune pe cei mai puternici decât ei, şi nu în această viaţă, ci în cealaltă lume fictivă, unde o anumită putere, anume Dumnezeu, îi va răzbuna".**

Spre deosebire de contemporanii sau înaintaşii săi – îl nominalizăm aici pe Schopenhauer cu ideile căruia s-a considerat în oponenţă – Nietzsche nu a judecat voinţa de putere ca pe ceva căruia trebuie să-i expunem rezistenţă, ci ca pe ceva care trebuie urmat şi afirmat.

„Ea este – insistă Nietzsche- exuberanţa primăverii, afirmarea vieţii, rostirea lui Da!

Analizând cu atenţie operele filosofului de la Basel, putem distinge faptul că acesta nu a susţinut **dominaţia celor slabi de către cei puternici, şi nici nu a sugerat că supremaţia voinţei de putere aparţine în virtutea naşterii, unei elite speciale."** Mai degrabă el a subliniat faptul că pe plan istoric, cum dominaţia celor puternici are ca rezultat , şi este necesar să aibă ceea ce noi am putea numii astăzi „progresul evolutiv" al fiinţei umane.

Este mai mult decât interesant să constatăm că la Nietzsche puterea nu este considerată ca fiind fizică, ci mai degrabă psihică. De obicei, cei puternici sunt aceia care înregistrează împliniri ca individ. Aceştia reprezintă categoria de oameni care au reuşit să înveţe să-şi controleze conştientul şi subconştientul, să-şi sublinieze pasiunile şi să-şi canalizeze voinţa de putere, transformând-o în forţă creatoare.

Cred că este important să mai punctez o interpretare eronată, formulată frecvent la adresa operei lui Nietzsche. Studiind cu atenție şi interpretând în mod cât mai logic şi obiectiv profunzimea idelor filosofice nietzscheene se poate constata că acesta nu a aprobat **„morala de stăpân”** şi nici un astfel de sisteme specifice aristrocrației. El a susținut întotdeauna că cei puternici au o datorie față de cei mai puțin norocoşi.

„omul virtuților îl ajută totodată pe cel nefericit, dar nu, sau aproape nu din milă, ci îndemnat de un impuls care este zămislit de excesul de putere” – precizează Nietzsche.

BIBLIOGRAFIE:

- **Marin AIFTINCĂ – Ființă şi valoare,** Ed. Argonaut, Cluj Napoca, 2003;
- **Ernest BERTRAM – Nietzsche- încercare de mitologie**, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1998;
- **Gilles DELEUZE – Nietzsche**, Ed. All, Bucureşti, 1999;
- **Hartman NICOLAI – Estetica**, Ed.Univers, Bucureşti, 1973.
- **Friederich NIETZSCHE – Voința de putere**, Ed. Aion Oradea, 1999,
- **Friederich NIETZSCHE - Ştiința voioasă** ,Ed.Humanitas, Bucureşti;
- **Friederich NIETZSCHE - Genealogia moralei**, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1994;
- **Friederich NIETZSCHE - Amurgul idolilor**, Ed. Humanitas, 1994.
- **Friederich NIETZSCHE – Aşa grăit-a Zarathustra**, Ed. Humanitas, 1994.
- **Philip STOKES – 100 de mari gânditori ai lumii, Ed. Lider, Bucureşti, 2003.**

Capitolul 5

FENOMENOLOGIE ŞI HERMENEUTICĂ LA HUSSERL ŞI HEIDEGGER

FENOMENOLOGIA – METODĂ ŞI STIL DE FILOSOFIE

Filosoful contemporan **Husserl** este totodată şi unul dintre gânditorii care a dat o nouă direcţie filosofiei contemporane prin iniţierea unui nou domeniu al reflecţiei filosofice, domeniu ce poartă astăzi numele de **FENOMENOLOGIE**.

Deşi domeniul descoperit de el avea să-şi găsească discipoli atât printre conaţionali cât şi printre filosofii negermani, în final **fenomenologia husserliană** va ajunge să se dezvolte într-o serie de direcţii originale şi distincte, specifice fiecărui filosof în parte, direcţii pe care bătrânul Husserl nu putea nici să şi le imagineze probabil la începutul analizelor sale. Astfel, avem o **fenomenologie franceză** care se leagă în primul rând de numele lui **Maurice Merleau-Ponty,** fenomenologie cu care a simpatizat şi un post-modernist precum **Francois Lyotard,** o fenomenologie cehă dezvoltată într-un mod interesant de către **Jan Patocka** sau **Vladimir Jankilevics**, fenomenologi găsindu-se astăzi, de fapt, în mai toate marile şcoli de filosofie, indiferent că este vorba despre şcoala americană, englezească sau italiană.

Dar, cel mai faimos discipol şi totodată oponent a

stilului de filosofare husserlian rămâne **Heidegger.** Inițial asistent a lui Husserl, Martin Heideger va încerca o continuare a operei maestrului său, continuare pe care nu a putut să o înțeleagă nici măcar bătrânul maestru şi care a acuzat nu de puține ori filosofia heideggeriană de antropologism, psihologism sau existențialism. Fără a fi nimic din toate acestea filosofia lui Heidegger s-a vrut încă de la început a fi o **ontologie hermeneutică** sau o **fenomenologie hermeneutică,** fără a depăşi prin aceasta canoanele fenomenologiei transcendentale pe care şi-a propus s-o dezvolte încă de la începutul proiectului său.

Pare a fi ciudată această dezvoltare la Heidegger cu atât mai mult cu cât Husserl definea raportul fenomenologiei, al filosofiei inițiate de el de fapt, cu istoria într-o manieră destul de depărtată de vreo variantă de tip hermeneutic.

Astfel, în **"Filosofia ca ştiință riguroasă"**, Husserl ne spune:

"Filosofia modernă a unei Weltanschauung este, aşa cum am arătat deja, o odraslă a scepticismului istoricist. De regulă, acesta se opreşte în fața ştiințelor pozitive, cărora, inconsecvent cum este orice fel de scepticism, le atribuie validitate efectivă. Ca urmare, filosofia ca Weltanschauung presupune ansamblul tuturor ştiințelor particulare ca pe un fel de trezorerie de adevăruri obiective şi, în măsura în care ea îşi află scopul în aspirația noastră către o cunoaştere încheiată şi unificată, suficient de cuprinzătoare, în aceeaşi măsură priveşte şi ştiințele particulare ca pe un fundament al ei.[51]„

Aşadar, Husserl încearcă o depăşire a metafizicii, dar cu toate acestea raportul său cu istoria filosofiei rămâne neexplicitat, filosoful german construindu-şi mai degrabă filosofia într-o manieră mai apropiată de metodologia ştiințelor

[51] **Edmund HUSSERL - Filosofia ca ştiință riguroasă**, Ed. Paideia, Bucureşti, 1994, p.56;

exacte decât de demersul hermeneutic, aşa cum avea să o declare în aceeaşi **"Filosofia ca ştiinţă riguroasă"**:

"Cu toate acestea, din raţiuni evidente insistăm asupra faptului că şi principiile unor astfel de evaluări relative se află în sferele ideale, iar istoricul care valorizează, care nu vrea doar să înţelegem dezvoltarea pur şi simplu, poate doar să presupună nu şi – ca istoric – să fundamenteze. Norma matematicului se află în matematică, cea a eticului în etică, etc. Dacă istoricul ar vrea să procedeze în manieră ştiinţifică şi în evaluările sale, el ar trebui să caute fundamente şi metode de fundamentare în aceste discipline[52]."

Cu toate că demersul istoricist este mai degrabă legat de ideea unui Welthanscauung, ideea care nu l-a părăsit niciodată pe filosoful german, totuşi el nu se restrânge la aplicarea unei filosofii rigide care nu are nici o legătură cu istoria filosofiei, aşa cum bine remarcă unul dintre cei mai avizaţi cercetători români ai operei lui Husserl, **Alexandru Boboc:**

"Dincolo de ideea fenomenologiei ca *ştiinţă despre fenomene* (prezentată de matematicianul Lambert şi Kant) sau ca teorie a etapelor succesive ale spiritului (Hegel), fenomenologia iniţiată de Husserl propune o întoarcere la începuturi, adică la fundamente, la ceea ce este esenţial şi necesar pentru desfăşurarea demersului teoretico-ştiinţific şi filosofic. Tocmai de aceea, ieşirea din matca clasică a unei filosofii fundată pe raţiune, al cărei prototip îl constituie pentru Husserl, Descartes, şi orietarea spre *lumea vieţii* (Lebenswelt), lumea umanului, a determinat ceea ce s-a numit *despărţirea de cartezianism*[53]."

Totuşi, ***întoarcerea la începuturi*** are pentru filosoful

---

[52] **Edmund HUSSERL - Filosofia ca ştiinţă riguroasă**, Ed. Paideia, Bucureşti, 1994, p.55.

[53] **Alexandru BOBOC - Filosofia Contemporană, orientări şi stiluri de gândire semnificative**, Ed. Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1995;

german alte valențe decât cele pe care am fi tentați să i le atribuim, fenomenologia însemnând în primul rând o **metodă** şi abia în al doilea rând un **stil de filosofie**.

Aşadar, Husserl trimite către lucrurile însele, spre un univers în care obiectivitatea este asigurată prin epurarea lucrurilor de conotațiile lor accidentale. În felul acesta asistăm la ceea ce a fost numit, cu un concept bine ales ***reducția transcendentală***, reducția la eidos, la idei. Husserl propune de fapt o fundare teoretico-gnoseologică, adică fenomenologică a logicii pure, logică ce cuprinde un cerc teoretic închis de probleme care se raportează în mod esențial la ideea de teorie; întrucât nici o ştiință nu este posibilă fără o explicare pornind de la fundamente, adică fără teorie, logica pură în modalitatea cea mai generală cuprinde condițiile ideale ale posibilității științei în genere. De fapt, logica formală şi logica transcendentală tematizează logicul astfel încât el să poată satisface exigențe filosofice universale, de unde şi necesitatea logicii transcendentale, care nu este decât o concretizare a tezei generale fenomenologice, schițând întoarcerea de la domeniul analiticului-formal în evidența experienței lumii vieții. Acest nou orizont, neexperimentat în felul acesta de vreun alt filosof, se deschide interogației filosofice prin prezența imediată a egoului transcendental şi al intersubiectivității transcendentale. Aşa cum preciza Husserl, ego-ul transcendental nu instituie în sine un **alter ego** transcendental în mod arbitrar, ci în mod necesar. Tocmai cu aceasta subiectivitatea transcendentală se lărgeşte către intersubiectivitate, către socialitatea intersubiectiv-transcendentală, care constituie terenul transcendental pentru intersubiectivitatea naturii şi a lumii şi nu mai puțin pentru intersubiectivitatea existenței tuturor obiectualităților ideale. De la această etapă, prezentă deja în ***Cercetări logice***, filosofia husserliană se va dezvolta către regândirea fundamentelor umanității europene, pas pe care îl face odată cu celebra lucrare ***Krisis*** sau ***Criza umanității europene*** în care ni se spune:

“Pentru a putea face inteligibil caracterul inesențial al crizei contemporane, trebuia să se fi degajat conceptul de Europa în sens de teleologie istorică a scopurilor rațiunii infinite, trebuia să se arate cum lumea europeană s-a născut din ideile rațiunii, adică din spiritul filosofiei.[54]„

Deşi criza nu poate să se clarifice numai prin eşecul raționalismului, prin refuzul unei culturi raționale, cum susținea Husserl într-un moment critic din istoria Europei, pledoaria sa pentru renaşterea Europei din spiritul filosofiei printr-un ***eroism al rațiunii*** nu poate să nu-şi dezvăluie valențele active în noua stare de criză a unei Europe ce nu pare a mai înclina spre originalitatea ei comună cu cea a ***ştiinței universale***.

Din toate acestea rezultă un tip interesant de hermeneutică, care merge în dublul sens: revelarea fundamentelor umanității europene şi dezvăluirea posibilităților ultime ale cunoaşterii, aşa cum reiese din ***reducția transcendentală*.** Totuşi, demersul hermeneutic a lui Husserl este diferit de cel al altor autori contemporani precum **Paul Ricoeur** sau **Clifford Geertz**.

Paul Ricoeur definea interpretarea ca un joc dialectic, un proces continuu de ghicire şi validare (***guessing*** and ***validation***): acesta porneşte de la presupuneri inițiale, ghiceşte sensurile reprezentate de evenimentele observate, apoi trece mai departe, la observarea altor elemente, la formularea altor presupuneri, reîntorcându-se permanent la presupunerile anterioare, validându-le sau corelându-le în funcție de cele aflate ulterior. Iar înțelegerea unui text este *mişcarea prin care ajungem de la ceea ce se spune la despre ceea ce se vorbeşte în-prin el, este deci procesul de explicitare a mesajului implicit sau explicitarea contextului cultural reprezentat în text*. Astfel, garanția validității interpretării constă tocmai în acceptarea

[54] Edmund Husserl, **Criza umanității europene şi filosofia, în: Scrieri filosofice alese**, Ed. Academiei Române, Bucureşti, 1993, p.222.

caracterului deschis al ei, de aceea interpretarea unui text trebuie lăsată mereu *deschisă reinterpretărilor ulterioare*. Necesitatea acesteia ne apare şi mai pregnant dacă ne gândim la *relativitatea relaţiei între* **"parte"** şi **"întreg"**, la faptul că interpretarea unei structuri se bazează, pe de o parte, pe interpretarea altor structuri pe care le înglobează, iar pe de altă parte formează baza de la care se încearcă interpretarea structurilor înglobante[55].

O altă viziune hermeneutică care a făcut carieră în antropologia şi filosofia socială a secolului XX este cea a lui **Clifford Geertz**. Pentru el omul este o ființă care, asemeni unui păianjen, trăieşte într-o plasă, cea a *sensurilor* pe care el însuşi le ţese şi care nu este altceva decât cultura. Şi de aici reiese că aceasta nu este identificată cu ideile, valorile, normele, cunoştinţele etc. existente în mintea oamenilor, ci este gândită ca având un caracter public, ca fiind constituită din formele sale de exprimare: ea se reprezintă şi se reproduce prin diferite evenimente, gesturi, instituţii, obiceiuri, fiecare dintre acestea având o dimensiune interpretativă în raport cu ea. Mai mult, cultura este un *context* în care oamenii îşi transmit semnele altora, este *deci* ***sistemul semnelor interpretabile*** *care se* ***întrepătrund***, în cadrul căruia comportamentele, obiceiurile dobândesc sens şi pot fi descrise ca atare. Pentru desemnarea modelelor simbolice, care guvernează comportamentul şi gândirea, Geertz introduce termenul de ***sistem cultural***.

Sistemele culturale sunt modele despre şi pentru realitate: ele sunt, pe de o parte, reprezentări, imagini ale realităţii iar pe de altă parte sunt construcţii care definesc realitatea, o identifică cu o anumită interpretare a ei, o produc într-o anumită variantă, considerată a fi cea ***reală, normală, naturală***. Modelele culturale astfel înţelese au atât funcţii cognitive, cât şi funcţii afective şi sociale: ele nu numai că

[55] Paul Ricoeur, **The model of the Text: Meaningful Action Considered as a Text**, Princeton, 1992;

definesc realitatea, ci formează şi atitudinea faţă de ea, precum – de asemenea – fac posibilă comunicarea şi înţelegerea interumană. Funcţia de model cultural poate fi îndeplinită atât de către cadre conceptuale, categorii, cuvinte prin care realitatea este ***conceptualizată***, cât şi de către diferite obiceiuri, activităţi, evenimente, rituri prin care se consolidează concepţii, relaţii sociale, reguli şi moduri de a fi. Geertz analizează caracteristicile particulare ale religiei, ideologiei, artei şi sensului comun, căutând să identifice modalităţile proprii prin care se realizează funcţia culturală de bază a acestora. Metoda de analiză simbolică pusă exemplar în funcţiune de către gânditorul american este denumită de el **"descriere densă"**, iar de către alţi cercetători textualizare.

Textualizarea este procesul cognitiv/comprehensiv desfăşurat ca o mişcare circulară care izolează, apoi contextualizează; prin ea, un comportament, un act de vorbire, o credinţă, un rit este, pe de o parte, definit ca un ansamblu semnificativ şi este sustras dintr-o situaţie imediată în care apare, iar pe de altă parte este reintrodus în contextul său, în realitatea înglobantă. Citind cu atenţie analizele lui Geertz, putem observa că descrierea densă nu este pur şi simplu o prezentare în detaliu a unei situaţii concrete. Ea, mai mult decât atât, este o ***tehnică de interpretare*** bazată pe o îndelungată muncă de teren, pe observarea în detaliu a situaţiei respective, dar şi pe înţelegerea contextului în care ea apare şi pe cunoştinţele noastre dobândite în urma participării la alte evenimente. Cu ajutorul acestei tehnici se arată cum o instituţie socială, un comportament etc, devine şi este un locus semnificativ, un element comunicativ în cadrul unei culturi, cum îşi îndeplineşte funcţia interpretativă în cadrul grupului social vizat, cum se exprimă prin el imaginile despre sine şi despre realitate ale membrilor[56].

[56] Clifford Geertz, **The interpretation of Culture**, New York: Basic Books, 1973, p.3-30;

Aceste două exemple de model hermeneutic venite din filosofia culturii şi filosofia socială ne arată că demersurile de tip hermeneutic îmbracă o varietate de forme în funcție de domeniu, context şi spațiu cultural. Față de toate acestea hermeneutica de tip heideggerian este cu totul diferită. Deşi Martin Heidegger vine din acelaşi domeniu şi spațiu cultural cu Edmund Husserl, el va vorbi în scrierile sale despre o fenomenologie hermeneutică. Premisele acestei transformări se găsesc deja în primele scrieri ale lui Heidegger de după război. În acestea apare ideea că fenomenologia nu trebuie să pornească de la intuiție, aşa cum o vedea Husserl ca intuiție a obiectelor, ci de la înțelegere. Descrierea nu trebuie concepută ca ceva de natură obiectivă ci ea trebuie văzută ca fiind condusă de înțelegerea obiectelor ca fenomene. Motorul acestei mutații este pus în mişcare de celebra răsturnare heideggeriană prin care elevul lui Husserl pune în locul eului transcendental viața în facticitatea sa. Ori, această viață factică este viață în lume, ea este istorică şi poate fi înțeleasă istoric. Tocmai de aici şi marea deosebire față de Husserl care încerca să găsească instanțe obiective pentru a-şi structura discursul şi pentru a trasa limite cât mai exacte domeniului său.

Despărțirea lui Heidegger de Husserl, sugerează unii comentatori, poate constitui cheia înțelegerii tipului diferit de fenomenologie pe care îl practică cei doi autori, dar şi a celor două perioade diferite pe care le traversează gândirea heideggeriană:

"Trecerea de la Husserl la Heidegger este *de la **esență** la **existență***, respectiv de la ***descrierea fenomenologică*** la ***analitica existențială a fiindului uman,*** în fond, la o interpretare, o hermeneutică. În acelaşi timp, situarea acesteia pe filiera fenomenologică păstrează o unitate de metodă şi justifică teza lui Heidegger, după care sensul distincției între *Heidegger I* şi *Heidegger II* ar fi următorul: ***numai pornind de la ceea ce este gândit în I este accesibil ceea ce-i gândit în II,***

***însă I nu devine posibil decât dacă este conținut în II*.[57]„**

Un alt important comentator al operei heideggeriene, **Walter Biemel** vedea despărțirea dintre cei doi filosofi în modul următor:

“Husserl îl apreciase foarte mult pe Heidegger, văzând în el cel mai important discipol şi continuator – acum era dintr-o dată dezamăgit. Aici nu mai era vorba de o fenomenologie în spiritul său. Heidegger vedea în Husserl un înnoitor al filosofiei secolului XX şi organiza adesea seminarii în marginea *Cercetărilor logice*, mai ales despre Cercetarea a şasea. Dar el nu era de fapt un urmaş, ci o dată cu el filosofia a cunoscut o răsturnare la care Husserl nu se aşteptase.[58]„

Aşa cum spuneam, dacă pentru Husserl istoria faptică nu avea o importanță deosebită, pentru Heidegger, dimpotrivă, tocmai istoria devine firul călăuzitor pentru cercetarea fenomenologică. Şi aici trebuie înțeleasă aplecarea lui Heidegger către textele sfintei scripturi dar şi către filosofia vieții a lui Nietzsche. Tot aici trebuie găsit şi punctul de plecare în **analitica Deseinului** dar şi coborârea în străfundurile cele mai adânci ale istoriei filosofiei, la presocratici, Parmenide, Heraclit dar şi Platon şi Aristotel. Astfel, hermeneutica lui Heidegger trebuie înțeleasă dintr-o perspectivă multiplă: din perspectiva Daseinului, a textelor care vorbesc despre viață în facticitatea ei şi a istoriei filosofiei, acolo unde primii filosofi greci aveau posibilitatea situării în esența adevărului, în ***starea de deschis*.**

Referindu-ne la analitica Daseinului, punctul forte al teoriei lui Heidegger dar şi cea mai contestată parte a filosofiei heideggeriene, confundate nu de puține ori cu o analiză

---

[57] Alexandru Boboc, **Filosofia Contemporană, orientări şi stiluri de gândire semnificative**, Ed. Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1995, p.153.

[58] Walter Biemel, Heidegger, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1996, p. 37;

existențialistă, putem porni în demersul nostru tocmai de la justa şi comprehensiva observație realizată de **Otto Poggeler** în faimoasa sa lucrare **"Drumul gândirii lui Heidegger"**:

"Daseinul este el însuşi hermeneutic, deoarece lui îi sunt *vestite* ființa proprie şi sensul ființei în genere şi, pe acest temei, ființa oricărei ființări.[59]„

Elaborarea întrebării privitoare la ființă înseamnă aşadar: transparentizarea unei ființări – a celei care pune întrebări – în ființa sa. Ființarea aceasta, care este de fapt orice persoană umană şi care, printre alte posibilități o are şi pe aceea de a pune întrebări, a fost denumită **DASEIN**.

Principala caracteristică a Daseinului este aceea că nu este pur şi simplu, ființând într-un mod indistinct la fel ca celelalte ființări din această lume ci, că este acea ființare care în esența ei este preocupată de Ființa însăşi. Aici găsim şi provocarea de bază al fenomenologiei hermeneutice care urmăreşte să ajungă la întrebarea privitoare la sensul ontologic al Daseinului, sensul primar al hermeneuticii fiind totodată şi acela al unei ***analitici a existențialității existenței***.

Aşa cum spune şi **Walter Biemel**:

"Ontologia fundamentală nu-şi propune să elaboreze un concept cât mai cuprinzător al ființei, ci să ofere o analiză a modului de a fi, adică a structurilor fundamentale ale celui ce pune întrebarea, structuri numite existențiali. Ființa celui care pune întrebarea se deosebeşte de toate celelalte ființări prin aceea că el dezvoltă un raport cu sine însuşi. Putința de a se raporta la sine însuşi, de a se înțelege în posibilitățile sale de a fi, ba chiar de a trebui să le folosească, este o trăsătură fundamentală a acelei ființări care este privilegiată prin faptul că posedă o existență."[60]

Constituția ontologică a Daseinului este dată de către o

---

[59] **Otto POGGELER - Drumul gândirii lui Heidegger**, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1998, p.59

[60] **Walter BIEME - Heidegger**, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1996, p.40-41.

serie de existenţiali care îl fac pe acesta să fie într-un anumit fel, să fie totodată fiinţarea privilegiată care are un raport privilegiat cu Fiinţa. Printre existenţialii Daseinului se numără: **faptul-de-a-fi-întru-moarte, faptul-de-a-fi-aruncat-în-lume, faptul-de-a-fi-pradă, faptul-de-a-fi-deschisul-originar, faptul-de-a-fi-pentru-sine** sau **faptul-de-a-fi-integral**. Toţi aceşti existenţiali sunt explicaţi de Heidegger în ordine logică, astfel încât lucrarea sa **Fiinţă şi timp**, în proporţie de două treimi reprezintă o explicitare pe larg a existenţialilor Daseinului.

În primul rând Daseinul se găseşte în lume, aceasta iese în iveală prin faptul că, în primul moment al reflexiei el se constată ca fiind într-un anumit fel, modalitate de care nu este responsabil şi pe care nu şi-a dorit-o. De aceea Heidegger vorbeşte de **faptul-de-a-fi-aruncat-în-lume**. Din păcate această expresie a fost înţeleasă în termeni existenţialişti de către mulţi care au citit **"Fiinţă şi timp"** de-a lungul timpului. De fapt intenţia lui Heidegger nu era aceea de a atrage atenţia asupra unei anumite angoase sau stări psihice care face dureroasă existenţa omului în lume aşa cum apărea în operele **"Fiinţă şi neant"** sau **"Greaţa"** a lui **Jean Paul Sartre**. Intenţia heideggeriană a fost aceea de a arăta că Daseinul se găseşte deja în lume în momentul în care ia act de existenţa sa. Ori, lumea însăşi are o anumită structură care ţine de cotidianitate, facticitate, mundaneitate. Tocmai de aici şi tendinţa Daseinului de a se lăsa cuprins de lumea impersonalului *Se*. În marea lor majoritate oamenii au tendinţa de a se supune majorităţi, de a se conforma regulilor unui grup sau mediu social. De aici şi caracterul impersonalului *Se*. Noi spunem adeseori: se spune, se face, se cuvine, ceea ce înseamnă refuzul reflecţiei şi al gândirii. Poate tocmai de aceea tendinţa celor mai mulţi dintre oameni este aceea de a se lăsa *prinşi* în acest orizont, luând lucrurile ca atare şi nemaipunându-şi problema dacă posibilitatea respectivă este cea mai dezirabilă. Tocmai aici Heidegger atrage atenţia asupra

faptului că Daseinul se află mai întotdeauna ***toropit de lumea sa***, ceea ce înseamnă că el refuză posibilitatea care îi este cea mai proprie, aceea a reflexiei asupra propriei sale esențe şi origini. Din această cauză se întâmplă ceea ce a fost numit ***faptul-de-a-cădea-pradă***. Această expresie nu trebuie nici ea înțeleasă existențial ci luată ca şi existențial al Daseinului adică făcând parte din structura sa ontic-ontologică într-un mod indisolubil. Astfel, Daseinul ajunge să confunde Ființa cu ființarea şi să înțeleagă lumea plecând de la ființare şi nu de la ceea ce este originar şi întemeietor: Ființa. Chiar şi în înțelegerea de sine Daseinul ajunge să plece de la o ființare, altfel spus de la ceea ce este accident, de la ceea ce putea să fie sau să nu fie, identificându-se chiar prin aceste aspecte mundane care îl fac să-i scape tocmai esența. Există însă şi posibilitatea ieşirii din acest orizont iar aceasta îi aparține Daseinului autentic. Căci, Heidegger face această împărțire între Daseinul inautentic, despre care tocmai am vorbit şi cel autentic care are o cu totul altă manieră de comportare şi înțelegere. El ia ca punct de plecare în reflecția asupra lumii şi sinelui, posibilitățile care îi sunt cele mai proprii şi de la care plecând se înțelege într-o manieră originară şi de netăgăduit. Această înțelegere înseamnă de fapt o întâlnire cu Ființa la cel mai înalt nivel şi asumarea fricii care reiese din meditația asupra morții. Iar fiindcă vorbim despre moarte trebuie să aducem în discuție ceea ce Heidegger problematiza ca subiect de bază în **"Ființă şi Timp"**: Timpul. Moartea este un eveniment de neocolit, eveniment care îl face pe Dasein să fie ceea ce este, o ființă a intervalului dar şi a destinalității. Moartea nu este o simplă posibilitate la fel ca sutele de posibilități disponibile daseinului, ea este *certitudine*. Raportarea la ea şi depăşirea fricii ce reiese din relația cu acest eveniment ineluctabil face ca Daseinul să se raporteze, aşa cum spuneam, şi la o altă entitate care este timpul. Numai înțelegerea faptului de a fi o ființă limitată în timp îl poate face pe Dasein să ia anumite decizii, să fie ceea ce este. Nemurirea

i-ar răpi Daseinului nu numai posibilitatea deciziei dar chiar şi caracterul de Dasein împreună cu mulţimea existenţialilor care îl fac să fie ceea ce este. De asemenea, moartea îi conferă Daseinului posibilitatea **faptului-de-a-fi-integral**, de a-şi duce la împlinire posibilităţile sale, de a ajunge în posibilitatea proiectului care ţine iarăşi de propria sa structură. Astfel, prin **faptul-de-a-fi-deschisul-originar** Daseinul dă seamă de ceea ce constituie prima etapă a hermeneuticii heideggeriene, posibilitatea de revelare a Fiinţei, situarea în deschis, acolo unde se revelează nu numai posibilitatea cea mai proprie a Daseinului ci şi esenţialitatea Fiinţei. Prin aceasta Daseinul îşi arată caracterul de fiinţare privilegiată care nu doar este printre celelalte fiinţări ci este într-un mod privilegiat ca fiinţare absolută.

Din păcate, mai ales datorită tehnicităţii lumii în care trăieşte Daseinul ajunge să cadă-pradă-fiinţării iar aici se poate vorbi despre ***tirania obiectului tehnic*** care pune stăpânire pe Dasein făcându-l să uite tocmai caracterul său esenţial de foyer al Fiinţei. Aşa cum arată şi Alexandru Boboc:

"Dominată de prezenţa temei Fiinţei (Sein), gândirea târzie a lui Heidegger anunţă: omul întrebuinţează existenţa în sensul revelării, apărării şi configurării sale. Esenţa tehnicii o văd în ceea ce numesc ***tendinţă spre configurare*** (Gestell), a cărei funcţie spune: ***omul este format, revendicat şi provocat de o putere ce devine evidentă în esenţa tehnicii,*** *şi pe care el însuşi nu o mai stăpâneşte*. La această concepţie este de adăugat: gândirea nu mai pretinde nimic, filosofia este în stadiul terminal. S-ar putea ca drumul gândirii să conducă azi la tăcere iar principiul să fie: ***misterul supraputerii planetare a tehnicii îi corespunde caracterul de preliminare şi diferenţiere a gândirii, care încearcă să se ofere fără prea***

***multă deliberare acestui negândit.*"**[61]

Aceasta poate fi consecința ultimă a tehnicității excesive a **faptului-de-a-fi-pradă**. Ori, în momentul în care nu mai există nici un Dasein autentic asistăm şi la moartea filosofiei, de fapt o criză a umanității moderne despre care vorbea şi Husserl în prelegerile sale, aici demersurile celor doi filosofi întâlnindu-se din nou.

Cum spunea şi Rilke: **"dacă mai există măcar un om în care să rezide principiile umanității atunci umanitatea întreagă este salvată prin el."** Totuşi, s-ar putea să vină momentul în care să nu mai existe nici un Dasein autentic, în care ființarea să fie confundată cu Ființa într-o asemenea măsură încât distincția să devină imposibil de realizat.

Despre starea de inautenticitate a Daseinului vorbeşte foarte plastic şi Walter Biemel, descriind într-o manieră interesantă această situație existențială:

"Dacă însă posibilitățile Daseinului nu sunt extrase decât din faptul de a avea de-a face cu cele ce fac obiectul grijii imediate, Dasein-ul ajunge să uite ceea ce el a fost deja, adică tocmai acel ceva care contribuie la definirea a ceea ce el poate să fie. Uitarea este definită de Heidegger în mod expres drept modalitate a temporalizării a ceea ce a fost, şi anume în ipostaza sa neautentică ... Nu este deloc greu să găseşti în literatură ilustrații ale felului în care Daseinul refuză pur şi simplu să vadă ceea ce el a fost deja atunci când îşi proiectează viitorul, cum îşi neagă, ba chiar îşi refuză propriul său fel de a fi fost. În acest mod de a fi Deseinul se închide pe sine însuşi, se înşeală în mod necesar asupra sie însuşi, fuge de sine însuşi (vezi de pildă, Rața sălbatică a lui Ibsen).[62]**„**

---

[61] **Alexandru BOBOC - Filosofia Contemporană, Orientări şi stiluri de gândire semnificative**, Ed. Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1995, p.168;

[62] **Walter BIEMEL - Heidegger**, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1996, p. 74-75;

Tocmai de aceea Heidegger încearcă să recupereze facticitatea lumii, în locul eului transcendental Heidegger aşezând viaţa în multiplicitatea aspectelor sale. Aceasta pentru că în imanenţa timpului găsim clipa ca moment privilegiat al timpului, ca loc al deciziei şi hotărârii:

"Clipa nu este un moment prezent într-un şir temporal, ci este modul în care Daseinul este deschis către ceea ce întâlneşte sau, mai exact, către ceea ce el însuşi lasă să se întâlnească[63]." Ori, aici în dimensiunea clipei trebuie găsit al doilea moment al hermeneuticii heideggeriene, legătura cu viaţa factică şi trimiterea către Noul Testament:

"În prelegerea sa intitulată *INTRODUCERE ÎN FENOMENOLOGIA RELIGIEI*, ţinută la Freiburg, Heidegger a trimis la *experienţa factică a vieţii*, aşa cum se exprimă ea în epistolele Sfântului Apostol Pavel. Heidegger introduce în discuţie acel pasaj din capitolele 4 şi 5 din *Epistola întâia către Tesaloniceni a Sfântului Apostul Pavel*, în care acesta vorbeşte despre speranţa pe care este întemeiată viaţa creştinului, speranţa în revenirea lui Hristos. Pavel spune despre revenirea, despre venirea în viitor a Domnului: *Iar despre ani şi despre vremuri, fraţilor, nu aveţi nevoie să vă scriem, căci voi înşivă ştiţi bine că ziua Domnului vine aşa, ca un hoţ în noapte* (*Tesaloniceni*). Pavel, arată Heidegger, nu oferă nici o indicaţie temporală pentru această revenire; el chiar refuză în chip expres o astfel de indicaţie. Revenirea nu poate fi fixată, de pildă, în mileniul chiliaşilor; Sfântul Pavel vorbeşte doar de *instantaneitatea* ei. El nu oferă caractere *cronologice*, ci *kairologice*. Kairosul te aşează pe muchi de cuţit, în faţa deciziei. Caracterele kairologice nu măsoară şi nu stăpânesc timpul; dimpotrivă, ele ne plasează în interiorul

[63] Walter Biemel, **Heidegger**, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1996, p. 74.

ameninţării ce vine dinspre viitor.[64] **„**

În acest fragment din lucrarea lui Oto Poggeler despre Heidegger se evidenţiează în mod foarte clar maniera în care filosoful german gândeşte clipa ca şi kairos dar şi intenţia sa hermeneutică, prin coborârea către textele biblice, Sfântul Augustin sau Kierkegaard. Această revenire la respectivele texte nu este întâmplătoare, aceasta deoarece credinţa creştină experimentează viaţa în facticitatea sa. Ea este, după cum spune tânărul Heidegger, aşezată în chiar experienţa factică a vieţii, este această experienţă însăşi. Însă experienţa factică a vieţii este istorică; ea înţelege viaţa istoric sau, cum am spune astăzi, istorial. Ea nu trăieşte doar în timp, ci trăieşte timpul însuşi.

Această coborâre în timp trebuie pusă în relaţie cu un existenţial al Daseinului şi anume ***faptul-de-a-fi-deschisul-originar***. Căci, la fel ca în creştinism şi în concepţia lui Heidegger momentul pentru ieşirea în întâmpinarea Fiinţei este nedecis ţinând de timpul kairotic şi nu cronologic.

Al treilea moment al hermeneuticii lui Heidegger este ceea a fost numit ***destrucţia istoriei ontologiei***. Aceasta se face într-un dublu sens: prin coborârea la originile istoriei filosofiei şi prin dezvăluirea tuturor acelor momente pe care Heidegger le consideră ca exprimând adevărul Fiinţei. De fapt, destrucţia istoriei ontologiei înseamnă descoperirea conceptelor ei fundamentale, ba chiar trezirea simţului pentru istoricitate, oricât de paradoxal ar suna aceasta. Dar acest lucru înseamnă totodată o punere în lumină a omisiunilor săvârşite de ceea ce este încremenit în tradiţie şi mediat prin ea. Prin destrucţia istoriei încremenite a ontologiei urmează să ajungem în locul dinspre care ea devine transparentă pentru noi şi îi putem vedea şi înţelege limitele. În cursul întregii sale vieţi, Heidegger a urmărit acest proiect – în sensul acesta trebuie înţelese

[64] Otto Poggeler, **Drumul gândirii lui Heidegger**, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1998, pp.30

interpretările date de el lui Platon, Aristotel, Descartes, Leibniz, Kant, Hegel şi Nietzsche dar în primul rând presocraticilor Heraclit şi Parmenide. În celebra lui propoziție: **"Ne-am născut prea târziu pentru zei, prea devreme pentru Ființă"**, Heidegger concentrează o serie întreagă de semnificații care se leagă de principalele concepte ale filosofiei sale. În primul rând, filosoful german vrea să arate că perioada actuală este un timp nepropice pentru exercițiul filosofic iar oamenii care-l populează sunt de fapt nişte entități ale intervalului situate între un moment apus şi unul care încă nu a venit. De aici şi raportarea critică a gânditorului la ***esența tehnicii moderne*** şi la ***tirania obiectului tehnic*****.** Vechii greci, gândea filosoful german erau în posesia unui tip de adevăr pe care epoca noastră a ajuns să-l oculteze. Concepția despre adevăr a lui Heidegger se leagă şi ea destul de mult de gândirea anticilor şi a manierei lor originare de a privi Ființa.

În lucrarea **"Doctrina lui Platon despre adevăr",** Heidegger aduce în prin plan ***Mitul peşterii***, comentând semnificațiile şi simbolurile cuprinse în cadrul acestui mit. El compară soarta prizonierilor din peşteră cu aceea a Daseinului inautentic, a Daseinului toropit de lumea sa şi trăind într-o aparență de adevăr. La fel cum umbrele de pe pereții peşterii sunt luate drept realitate de către cei obişnuiți să nu chestioneze fundamentele cunoaşterii şi ale propriei lumi, oamenii comuni din lumea noastră sunt obişnuiți să considere drept adevărate prejudecățile lumii în care trăim. Ieşirea din lumea peşterii a prizonierului norocos şi contemplarea lucrurilor în lumina solară este asemeni întâlnirii dintre Dasein şi Ființă. Mitul peşterii devine astfel şi o morală pentru cei care refuză cunoaşterea propriei naturii şi a adevărului pe care aceasta îl presupune.

Acest al treilea moment al hermeneuticii Heidegeriene demonstrează faptul că opera marelui gânditor reprezintă o țesătură deosebit de complexă de concepte şi reprezentări iar marele ei mister îl reprezintă faptul că din orice direcție am

privi spre ea avem posibilitatea să ne reîntoarcem în orice punct de maximă importanţă al ei. De aceea se poate afirma că la Heidegger **fenomenologia este hermeneutică iar ontologia este fenomenologică.** Ne găsim aşadar în faţa unei măreţe încercări a gândirii umane de a se replia asupra fundamentelor ei, de a găsi calea spre adevăr într-o lume în care acest tip de interogaţie devine tot mai rar.

Edmund Husserl
(1858-1938)

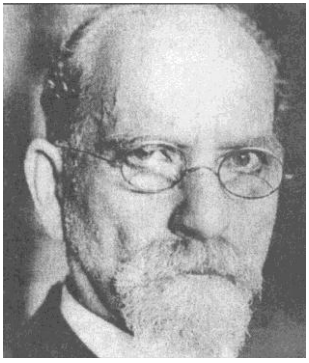

Cunoscutul filosof german. S-a născut în anul 1858. A fost profesor universitar la Gőttinger şi Freiburg. Este întemeietorul „fenomeno-logiei" ca reacție împotriva subiectivismului şi iraționalismului, idei exprimate mai cu seamă în lucrarea **„Criza ştiințelor europene şi fenomenologia transcedentală".** Husserl precizează că fenomenologia exprimă analiza des-criptivă a evenimentelor şi proceselor subiective, aflată la baza tuturor sistemelor existențialiste. Afirmă că **filosofia trebuie să-şi înceapă cercetările asemenea ştiinței, pornind de la probleme şi subiecte reale şi nu doar de la analiza cercetărilor întreprinse de alți filosofi.** Are contribuții importante în analiza semantică şi în formarea aparatului conceptual al logicii moderne. Amintim lucrările: **„Cercetări logice"**, **„Logică formală şi transcedentală"**, **„Meditații carteziene"**.

Deşi îşi făcu-se cunoscute ideile în acest sens anterior, Husserl a conceput cercetarea ştiințifică ca fiind nonempirică. **Ea este mai degrabă o explorarea conceptuală a percepției, credinței, judecății şi a altor procese mentale" –** precizează

filosoful. Ca şi în gândirea filosofică a lui Descartes, gânditorul german doreşte în filozofie o întreprindere în esenţă raţională ce începe cu **evidenţa în sine a propriei subiectivităţi a individului.** Acest concept va fi respins de succesorul şi urmaşul său intelectual, Martin Heidegger.

Se poate spune că fenomenologia lui Husserl începe cu afirmarea conceptului de „intenţionalitate" formulat de **Brenano,** potrivit căruia **„toate stările conştiente trimit la un anume conţinut, deşi acesta poate să existe sau nu, poate fi abstract sau particular".** Mergând pe direcţia trasată de Brenano, filosoful german sugerează că intenţionalitatea minţii face imposibilă separarea stării conştiente de obiectul ei, în sens ontologic.

Acestea pot exista doar împreună, ca două aspecte ale unui singur fenomen, concretizate în actul intenţional. În consecinţă, consideră că este îndreptăţit să afirme că, de fapt, **„conştiinţa este direcţionarea către un obiect".** Aprofundând această idee, filosoful consideră că în filosofie crucială este înţelegerea tuturor modalităţilor variate în care se manifestă această „direcţionare" sau intenţionalitate.

Husserl dovedeşte că este mai puţin preocupat de un scepticism evident în privinţa „cunoaşterii lucrurilor" decât de cel referitor la „cunoaşterea binelui" întrucât a identificat conştiinţa cu „actul intenţional". **Însă sinele, nu este actul, ci subiectul care îl observă.** Însă această concluzie este respinsă de Heidegger, dar adoptată de Sartre în lucrarea sa **„Fiinţă şi neant"** unde conştiinţa este portretizată ca un fenomen mic, capabil să nege ceea ce este real, prin intermediul refuzului şi imaginaţiei.

Noi putem spune că Husserl a avut o însemnată influenţă asupra existenţialismului şi antropologiei filosofice.

Martin HEIDEGGER (1858-1938)

Este născut la Messkirch, Baden în Germania. Studiază în cadrul Universității din Fraiburg, mai întâi teologia, apoi filosofia. A fost unul dintre cei mai buni studenți ai lui Husserl. Mai târziu îi dedică acestuia principala sa lucrare **„Ființă şi timp”**. Pătruns de ideile filosofice ale lui Nietzsche şi Kierkegaard, pune bazele fenomenologiei existențialiste. Este reprezentantul principal al existențialismului „ateu”. Procedează la o critică romantică a civilizației contemporane, condamnând proliferarea tehnicii şi determinând depersonalizarea individului, care ar cădea pradă **„banalității cotidiene”** (das Man). După părerea gânditorului existența „autentică” s-ar putea dobândi printr-o „gândire existențială”, prin trăirea intensă a **Anguoasei** în fața **Neantului,** a morții, idei dezvoltate pe larg în lucrările **„Ființă şi timp”, „Introducere în metafizică”, „Fenomenologie şi teologie”.**

Martin Heidegger poate fi considerat ca fiind unul dintre cei mai influenți gânditori ai secolului XX. Format la

şcoala fenomenologică, se îndepărtează ulterior de aceasta. Principala sa operă, **„Ființă şi timp”** din păcate rămasă neterminată, conține o analiză a modului specific de a fi în lume al omului. Ontologia fundamentală dezvoltată de filosoful german descrie structurile importante (existențialii) ale omului, sigurul care are posibilitatea de a pune întrebarea privind sensul ființei. Heidegger a făcut distincție între gândire şi tehnică, concluzionând că supremația celei din urmă în civilizația occidentală semnificând intrarea filosofiei în stadiul ei terminal. Singură, reflecția asupra limbii – idee dezvoltată în volumul **„Loc de adăpost al ființei”** – oferă o modalitate de a împiedica uitarea ființei. Această idee, precum şi altele din concepția sa filosofică sunt exprimate în formă extinsă în lucrările: **„Despre esența adevărului”**, **„Originea, operă de artă”, „Nietzsche”, „Esența binelui”, „Repere pe drumul gândirii”.**

Ca urmare a exprimării publice a unor laude la adresa lui Hitler, faima şi imaginea sa cunosc o deteriorare evidentă. Este îndelung criticat din aceleaşi motive, cariera sa fiind afectată negativ. Numeroşi contemporani ai lui Heidegger au considerat că acesta a fost cel puțin simpatizant al național-socialismului, dacă nu chiar adept sincer. Legat de toate aceste controverse, după război filosoful a declarat că tot comportamentul şi atitudinea sa legate de național-socialism aveau legătură cu un **experiment social de mare anvergură care a luat o turnură greşită.**

Se poate spune că din fericire, contribuția adusă filosofiei nu are culoare politică. Din fericire sau nefericire influența sa profundă asupra filosofiei a fost recunoscută.

Încă din antichitate, începând cu Platon, filosofii au gândit la **ceea ce este** şi **ceea ce putem cunoaşte** despre **ceea ce este.** Această problematică implică o serie de dualisme, în special cel cartezian al subiectului şi al lumii înconjurătoare. La fel ca şi Nietzsche, filosoful german respinge această divizare, respinge noțiunea unei lumi externe spectatorului conştient.

Martin Heidegger se concentrează asupra întrebării: „Ce este ființa?”. Filosoful pune problema că „**înainte de a ne putea întreba asupra a ce gen de proprietăți au obiectele, mai întâi trebuie să privim şi să examinăm, în manieră apriorică, ce înseamnă că ceva „este”.**

Întrebarea poate fi considerată ca izvorând din cea mai elementară nedumerire filosofică: <<De ce este CEVA mai degrabă decât nimic>>. Puțini filosofi sau sisteme filosofice au formulat această întrebare şi totuşi, pentru Heidegger, răspunsul este esențial şi necesar formulării altor interogații filosofice”.

În concepția lui Heidegger „ce este Ființa” se concretizează la interogația privitoare la particularitatea ființei umane. Filosoful dă **Ființei** numele vag de **Dasein**, adică **„a-fi–în-lume”.** Această noțiune **„a-fi-în-lume”** vrea să denote ceea ce noi în mod obişnuit numim subiect uman, însă distincția subiect-obiect este bine înțeles respinsă. Pentru Heidegger, **„a-fi-în-lume”** este o perspectivă care se dovedeşte a fi o situare a acțiunii desfăşurate în timp. În concluzie, Dasein-ul se doreşte a fi perspectiva, de la care pornind sunt generate acțiunile.

„…În viziunea lui Heidegger, interogația – De ce există ceva mai degrabă decât nimic?” trimitea la opțiunea Dasein-ului. Acest Dasein alege să construiască din nimic şi astfel, fără Dasein, nimic nu ar exista.[65]

Martin Heidegger şi opera sa rămân ca ceva permanent fascinant, meritând perpetum atenția tuturor acelora care doresc să descopere ceva inedit în filosofia secolului, nu cu multă vreme în urmă încheiat.

[65] **Philip STOKES** – 100 mari gânditori ai lumii, Ed. Lider, Bucureşti, 2003, p. 251

BIBLIOGRAFIE:

- **Ioan IVANCIU – Filosofia lui Paul Ricoeur**, Editura Realitatea Românească, 2004
- **Edmund HUSSERL – Filosofia ca ştiinţă riguroasă**, Ed. Paideia, Bucureşti, 1994;
- **Edmund HUSSERL – Criza umanităţii europene şi filosofia**, în: Scrieri filosofice alese, Ed. Academiei Române, Bucureşti, 1993;
- **Alexandru BOBOC – Filosofia Contemporană, orientări şi stiluri de gândire semnificative**, Ed. Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1995;
- **Paul RICOEUR – The model of the Text: Meaningful Action Considered as a Text**, Princeton, 1992;
- **Clifford GEERTZ – The interpretation of Culture**, New York: Basic Books, 1973;
- **Walter BIEMEL – Heidegger**, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1996;
- **Otto POGGELER – Drumul gândirii lui Heidegger**, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1998;
- **Martin HEIDEGGER – Fiinţă şi Timp, Ed. Grinta**, Cluj-Napoca, 2001;
- **Martin HEIDEGGER – Repere pe drumul gândirii**, Ed. Politică, Bucureşti, 1998.
- **Mic dicţionar enciclopedic,** ed. a II-a revăzută şi adăugită, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1978.
- **Ioan N. ROŞCA, - Specificul Fenomenologiei Franceze: Maurice Merleau-Ponty**, Ed. Ardealul, 2001.
- **Philip STOKES - 100 mari gânditori ai lumii,** Ed. Lider, Bucureşti 2003.

Capitolul 6

CONCEPȚIA LUI CONSTANTIN RĂDULESCU MOTRU DESPRE PSIHOLOGIA POPORULUI ROMÂN ŞI MISTICISMUL LA ROMÂNI

DESPRE PSIHOLOGIA POPORULUI ROMÂN

Constantin Rădulescu MOTRU a avut, aşa cum recunosc astăzi în mod unanim toţi cercetătorii filosofiei româneşti, un rol aparte în răspândirea şi punerea în circulaţia a unor cunoştiinţe noi şi în spiritul cel mai înaintat al filosofiei vremii sale. Astăzi, C.R. Motru este revendicat, aşa cum se ştie, nu numai de filosofie ci şi de psihologie şi sociologie, domenii în care a activat de asemenea şi în care a elaborat diverse teorii şi modele. De fapt, lucrările sale combină o serie de elemente din toate aceste trei ştiinţe, opera sa fiind o filosofie psihologizată sau o psihologie filosofico-sociologică. Interdisciplinaritatea prezentă în întreaga sa operă, o regăsim cel mai bine exprimată în **"Personalismul energetic"** , lucrare substanţială de peste 800 de pagini în care găsim exprimate cele mai îndrăznețe teze ale filosofului şi psihologului Motru. Această lucrare este şi cea care stă la baza edificiului sistemului său filosofico-psihologic, sistem în care se încearcă decriptarea personalităţii şi caracterului omului, a popoarelor şi nu în ultimul rând a naţiunilor. În acest demers, deloc simplu şi plin de capcane, filosoful român va intra în dialog şi cu câteva dintre cele mai importante nume ale filosofiei din vremea sa, dintre care se remarcă într-un mod absolut figura marelui Nietzsche, autor cu care Motru poartă o polemică dură dar

totodată şi fructuoasă.

Un alt filosof care se pare că a exercitat o influenţă deosebită asupra lui Motru este I. Kant. Vizavi de acesta, critica filosofului român este mai voalată, dar şi în cazul lui, Motru încearcă să traducă sistemul marelui filosof german prin filtrul propriei teorii asupra personalităţii umane. Lucrarea lui Motru nu rămâne lipsită nici de elemente venite din folclor, etnologie şi alte ştiinţe, elemente care fac analizele sale deosebit de îndrăzneţe pentru timpul său. Fiind elevul renumitului W.Wundt, creatorul psihologiei experimentale, Motru va încerca să aducă şi psihologia ştiinţifică la noi în ţară şi se numără printre primii universitari care au predat de pe poziţii de deplină cunoaştere şi în spiritul timpului său această disciplină.

Activând de pe poziţii de cunoscător în toate cele trei discipline amintite: **psihologia, filosofia** şi **sociologia**, numele lui C.R. Motru nu putea să rămână fără rezonaţe în epocă. **Nicolae BAGDASAR** îl va pune în a sa **"Istorie a filosofiei româneşti"** pe poziţia secundă de mare gânditor al modernităţii noastre, după materialistul Vasile Conta.

Totuşi, în ciuda voluminoasei sale opere şi a bogatei activităţi ştiinţifice, C.R.Motru nu a fost apreciat unanim de către toţi contemporanii săi. Uneori, întreaga sa operă a fost contestată ajungându-se chiar, aşa cum ne spune Ion Ianoşi în a sa **"Istorie a filosofiei româneşti"**, la pocirea batjocoritoare a numelui său din Motru în "mortu", făcându-se astfel aluzie la sistemul decrepit, abstract şi prea puţin atractiv al filosofului român. Memorabile rămân şi atacurile generaţiei '27, care îl condamnă din prisma unui filosofii mai vii, a unui trăirism mai apropiat de organic, de viaţă şi mult mai puţin încărcat de abstracţiuni.

Nu trebuie uitată nici formaţia de jurist a lui Motru, care îl face un bun cunoscător al sistemelor juridice din spaţiul european, îndeosebi a celor apusene. Totodată trebuie menţionat şi faptul că filosoful român a îndrăznit să scrie şi să

publice filosofie într-o vreme când în țara noastră domnea analfabetismul şi interesul pentru filosofie era aproape nul. În plus, dând dovadă de un deosebit altruism, el a încercat promovarea unor noi talente şi nume tinerii dintre noile generații de filosofi, dintre care, unii, vor deveni ulterior contestatarii săi virulenți.

Astăzi, când distanța temporală ne face opera filosofului mai accesibilă şi mai puțin expusă unei polemici directe, putem observa atât meritele cât şi lipsurile sale. Într-adevăr, timpul a decantat ceea ce părea la un moment dat abstract şi superfluu în opera gânditorul român astfel că valoarea sa poate fi apreciată printr-un filtru mai corect. În primul rând se poate observa puternicul determinism care există în chiar opera sa de bază, **"Personalismul energetic"**. În acelaşi timp se pot observa şi germenii naționalismului, care a fost o constantă a întregului secol XIX , secol care dealtfel e numit chiar secolul naționalismului. Astfel, nu este de mirare, că filosoful român încearcă să facă comparații, aprecieri, să scoată în evidență deosebiri, între poporul român şi alte popoare europene şi nu numai. Această tendință nu poate fi desigur înțeleasă decât sub germenii naționalismului, un curent atât de răspândit în epocă. Astăzi însă, când acest curent şi-a mai domolit din puterea sa de a influența şi revoluționa masele şi chiar gânditorii, analizele de genul celor a lui Motru ni se par oarecum speculative şi superflue pe alocuri. Pagini întregi scrise despre **natura sufletului românesc**, ne apar astăzi, mai ales în lumina noilor rezultate ale antropologiei culturale şi ale psihologiei cognitive, generalizări pripite, realitatea sufletească a milioane de indivizi care compun o întreagă națiune, neputând fi prea simplu încadrabilă într-un concept, fără a se recurge, aşa cum am spus la generalizări prea puțin valide.

În ciuda acestor probleme care se ivesc de la prima vedere cititorului operei lui Motru, rămân şi o serie de idei originale care trebuie amintite. Au fost deja menționate câteva din ideile filosofului român care îl apropie pe acesta de

interacţioniştii americani, îndeosebi de **COOLEY**. La fel ca şi acesta, Motru consideră că societatea şi omul sunt **"realităţi mentale"** sau **"realităţi sufleteşti"**, ansambluri relativ unificate de acte sufleteşti. Diferenţierea dintre realitatea externă şi cea internă este bine specificată şi foarte similar, în ambele doctrine, reuşindu-se depăşirea atât a solipsismului cât şi a realismului naiv. Motru ne spune că există atâta realitate câte sunt stările sufleteşti în cercul luminos al conştiinţei actuale, adică în actul nostru sufletesc. Actul sufletesc este un proces unitar, cum sunt toate procesele organice din natură. Lumea şi realitatea noastră este întocmai cu totalitatea **"actelor noastre sufleteşti"**, nimic mai mult, nimic mai puţin. Iar aceste **"acte sufleteşti"** nu sunt **"nici dincoace nici dincolo de lumea externă"**; ele sunt **"întreaga realitate cunoscută nouă: lumea externă şi internă la un loc"**.

Tot în acelaşi context, unele dintre observaţiile lui Motru despre caracter, rămân bine conturate şi chiar îşi păstrează valabilitatea până astăzi: **"Când manifestările externe decurg dintr-un fond sufletesc bine constituit, zicem că individul are nu numai o personalitate, ci şi un caracter. Caracterul este astfel o însuşire mai intimă, morală, pe când personalitatea este o însuşire mai externă, socială. Prin urmare, zidindu-ne personalitatea, se zideşte însăşi realitatea socială astfel încât între fondul sufletesc şi realitatea externă există o corelaţie interioară."**

Aserţiunile lui Motru despre viaţa sufletească, caracter şi personalitate s-au reflectat într-o manieră interesantă şi în filosofia sa asupra culturii. Şi aici însă, se găsesc prezente înclinaţiile sale teleologice ceea ce nu înseamnă că studiile sale asupra culturii sunt şi lipsite de originalitate. Pentru Motru unitatea de scop şi de tradiţii fixează temelia uneia dintre unităţile sufleteşti cele mai importante pentru individ. Prin urmare, o societate este ansamblul **"unităţilor sufleteşti înlănţuite"** şi **"această înlănţuire constituie ceea ce numim puterea sufletească a culturii"** şi deci a societăţii. Esenţa

societății este, iată, cultura. Fiecare unitate sufletească (derivată din modul diferit de grupare a diverselor elemente sufleteşti) alcătuieşte o **"unitate de cultură".** Societatea nu este nimic altceva, decât ansamblul acestor unități de cultură actualizate de actele sufleteşti efective. Societatea deci, este în esența ei o realitate mentală, sufletească sau noologică.

Trebuie consemnat totuşi că Motru s-a îndepărtat destul de mult de teoriile deterministe, prin unele aspecte ale gândirii sale, dar în acelaşi timp şi de cele individualiste, cum ar fi cea maioresciană a formelor fără fond, care constată această problemă, fără însă a putea să-i şi ofere o explicație, deoarece aceste teorii nu ajunseseră la înțelegerea adecvată a ceea ce înseamnă mediu sufletesc şi a importanței sale pentru om. Teoria lui Motru, conform căreia societatea şi puterea ei reală pot fi explicate numai prin **"experiența sufletească"** fixată în unități de cultură actualizate de acte sufleteşti, a fost novatoare în epoca sa. Mai mult, teoria subsecventă a "creşterii şi descreşterii" fondului sufletesc şi asupra rolului său de a filtra alte experiențe şi de a garanta cuantumul de libertate posibilă într-o epocă, dimpreună cu examinarea formelor degradate ale acestei realități sufleteşti, sunt toate idei şi teorii de o noutate absolută pentru acel moment când au fost elaborate, unele dintre ele, fiind intuiții care îşi păstrează prospețimea până azi. Motru este şi întâiul filosof român care a diagnosticat maladia modernității noastre, punându-i şi numele de politicianism, nume care vă dăinui în cultura noastră fiind folosit cu succes şi azi pentru a caracteriza unele individualități şi comportamente din sfera politicului.

Dacă însă, **„Personalismul energetic"** se defineşte a fi o formă de raționalism, mai exact "un raționalism pus la punct cu progresul științei contemporane", lucrarea de mai mică întindere **"Psihologia poporului român"** se defineşte, încă din primele sale rânduri, a fi **"o psihologie socială care are drept scop să determine şi să explice însuşirile sufleteşti ale unei populații"**. În această lucrare, la fel ca şi alți oameni de știință

ai vremii sale C.R.Motru pleacă la drum în încercarea de găsire a însuşirilor sufleteşti ale poporului român, de la trei factori pe care îi consideră esențiali în determinarea specificului oricărui popor: fond biologic sau ereditar, mediu geografic şi caractere instituționale dobândite de popor în cursul evoluției sale istorice. În concepția lui Motru, toți aceşti factori îşi pun amprenta asupra formării personalității unui popor sau comunități; dar în timp ce factorul geografic şi cel biologic acționează cumva mecanicist, cel instituțional se formează în decurs de generații în şir, prin sedimentarea celor mai importante caracteristici ale poporului respectiv. Aici Motru pledează, poate involuntar, pentru un ineism spiritual, căci altfel cum s-ar putea explica faptul că unele popoare ajung să-şi dezvolte o adevărată cultură instituțională, un spirit autentic şi original, pe când altele nu reuşesc să depăşească niciodată stadiul copilăriei. Motru ne spune:

"Popoarele care au creat instituții spirituale sunt cele cu cultură națională, adică cele creatoare de originalitate sufletească în istoria omenirii[66]".

Iar mai încolo ideea continuă:

"Nu toate popoarele sunt capabile de cultură națională. Spiritualitatea nu este un produs al timpului.[67]".

În acest context devine de neînțeles critica pe care o lansează ulterior asupra popoarelor care nu au reuşit să-şi dezvolte caractere instituționale. Poate fără să vrea, Motru se situează aici într-un tip de determinism care ne aminteşte întrucâtva de puterea destinului implacabil, aşa cum era ea descrisă de vechii greci.

Comparația nu este întru totul nevalidă deoarece autorul însuşi ne mărturiseşte că: **"Fiecare popor cult îşi are structura şi evoluția sufletească proprii sieşi, îşi are destinul**

[66] Constantin Rădulescu Motru, **Psihologia poporului român**, Ed. Paideia, Bucureşti, 1999, p.12;

[67] Idem p.12

său." Tema destinului este una recurentă în filosofia lui Motru, ea apărând chiar şi în titlul unei lucrări de metafizică şi anume **"Timp şi destin."** Ideea destinului se împleteşte aici în mod strâns cu aceea a idealului pe care trebuie să-l urmeze un popor. Un popor şi-a realizat destinul atunci când şi-a atins idealul. Criticând carenţele poporului român, Motru pare totodată să fie şi îngăduitor cu ele explicându-le prin faptul că **"la poporul român idealul e greu de atins căci are o cultură mai nouă".** Situându-se pe această poziţie critică Motru se defineşte ca împărtăşind poziţii asemănătoare cu cele maioresciene şi trădează totodată formarea filosofului la şcoala ilustrului înaintaş, Titu Maiorescu. În acelaşi timp, Motru se rupe de o întreagă tradiţie de patriotism desuet şi lipsit de substanţă care a adus elogii poporului român din orice poziţie şi perspectivă posibilă, de multe ori fără nici un spirit critic.

Inspirându-se oarecum din teoria formelor fără fond a lui Maiorescu, C.R.Motru contrapune individualismului sufletului românesc, individualismul culturilor apusene, care au ştiut fiecare la vremea lor să-şi găsească propriul ideal şi deci să-şi împlinească propriul destin. Astfel poporul român, aflat încă, nu tocmai în copilărie ca şi popoarele primitive africane, dar totuşi în prima tinereţe, este încă departe de maturitate, ceea ce înseamnă că suferă încă de o carenţă ontologică. Această carenţă Motru o explică printr-un şir de caracteristici negative pe care le îmbracă poporul român. Aceste trăsături de personalitate ale poporului cad ca nişte sentinţe, sunt spuse în manieră absolută de cele mai multe ori, într-o manieră herderiană, şi nu au mare validitate ştiinţifică, trebuie să o subliniem azi răspicat. Prima dintre aceste caracteristici enumerate, Motru o consideră a fi faptul că românului **"nu-i place tovărăşia".** Totuşi mai încolo se afirmă că **"Fiecare sătean face ceea ce va crede că va face toată lumea.[68]„**

[68] Constantin Rădulescu Motru, **Psihologia poporului român**, Ed. Paideia, Bucureşti, 1999, p.16;

Motru va explica acest paradox explicit prin faptul că **"Individualismul românesc este o simplă reacţie subiectivă, un egocentrism, sub influenţa factorului biologic.[69]"**

Idealul ar fi desigur transformarea individualismul subiectiv într-unul instituţional. Aceste caractere negative sunt explicabile prin faptul că poporul nostru nu este încă maturizat iar tendinţa imitaţionistă cât şi individualismul primitiv sunt doar consecinţele lipsei sale de maturizare. Deşi Motru nu face comparaţia aici cu persoana umană individuală, această apropiere este realizată în alte lucrări, mai ales în cele de psihologie în care ni se spune că adolescenţii, neavând o personalitate bine conturată încercă să se regăsească în diverse grupuri sociale, unele cu un statut social foarte scăzut, prin care se încearcă regăsirea propriei personalităţi, încă nedeplin formată. Tendinţa de a imita, de a te lăsa purtat de gura satului, de a ţine cont de ce ar putea spune ceilalţi, de te **"mişca încotro bate vântul"**, într-un cuvânt acest imobilism paralizant duce la stagnare şi este unul dintre factorii care trag ţara în jos.

Românul - ne spune Motru - este curajos dar numai în grup. Tot în grup el poate fi şi erou. Aceste calităţi se pierd atunci când trebuie să ia o decizie individuală, să acţioneze în numele său propriu. Astfel, curajul şi laşitatea nu sunt decât feţele aceleiaşi monede: a lipsei caracterului instituţional, al treilea element care duce la construcţia personalităţii unui popor, aşa cum am văzut la început. Toate aserţiunile conduc, aşa cum am văzut, la aceeaşi concluzie: poporul român nu are o personalitate pe deplin formată. În definirea personalităţii sale sunt implicaţi mai degrabă factorii biologici şi cei ai mediului geografic înconjurător. Nu degeaba se menţionează în diverse proverbe şi zicători populare, apropierea românului de natură: **"codru-i frate cu românul"**. Identitatea elementelor din natură cu cea a comunităţii de trăire şi limbă este exprimată şi în creaţiile culte fiind bine surprinsă chiar de către Eminescu

[69] Idem, p.17.

însuşi: **“Şi de aceea tot ce mişcă-n ţara asta, râul, ramul, mie prieten numai mie.”** Individualitatea nu pare să aibă ancoraj prea mare în fiinţa românului, lucru ce rezultă cu precizie prin faptul că românul e refractar modernităţii, dar când e să acţioneze împreună cu comunitatea sa face adevărate acte de vitejie.

Motru devine foarte acid în unele pasaje ale lucrării, punând pe seama românilor o serie de atribute negative. Astfel, românul este, în opinia autorului: **neperseverent, tradiţionalist, nedisciplinat, munceşte dezordonat şi nu ştie să aprecieze lucrurile după valoarea lor economică ci numai după cea subiectivă.** O altă trăsătură deficitară este aceea că, pentru român **“timpul nu este monedă”.** Timpul poate fi orice numai monedă nu. Aceasta şi în opoziţie cu englezul pentru care timpul înseamnă bani. Românul se târguieşte însă ore în şir pentru un lucru de nimic, din aceasta reieşind foarte clar valoarea redusă pe care o acordă timpului. Totuşi, Motru ţine să scoată în evidenţă şi trăsăturile pozitive ale poporului nostru, afirmând că acesta este: **primitor, răbdător, tolerant, iubitor de dreptate, religios.**

După enumerarea atâtor caracteristici, uneori de-a valma, filosoful mehedinţean pare să conştientizeze că aceste trăsături enumerate nu se potrivesc tuturor românilor, de aceea şi revine cu precizarea: **“O absolută identitate de structură nu există niciodată între toţi indivizii unui popor.[70]”**

Iar mai încolo ni se spune că dacă s-ar înşira laolaltă toate câte s-au afirmat despre poporul român s-ar forma un mozaic imposibil de descifrat.

[70] **Constantin RADULESCU MOTRU - Psihologia poporului român**, Ed. Paideia, Bucureşti, 1999, p.26;

CONŞTIINŢA RELIGIOASĂ ŞI MISTICISMUL LA ROMÂNI

Generalizările cu privire la poporul român sunt şi mai greu de formulat deoarece:

"Poporul cu o finalitate spirituală corcită din diferite timpuri este un popor pierdut pentru istoria omenirii[71]"

Din acest pasaj reiese foarte clar tendinţa lui Motru de a compara modelul nostru cultural şi spiritual cu cel al popoarelor apusene, despre care gânditorul român vorbeşte în termeni elogioşi şi le propune ca model de urmat. Spre deosebire de aceste popoare pentru care respectarea legilor este aproape o religie, una din caracteristicile românilor este şi aceea de nerespectare a legilor, românii, în special ţăranii români ghidându-se după legile nescrise, după legile comunităţii proprii şi nu după cele formale ale statului, care sunt prea abstracte pentru ei. Tot aici sunt evidenţiate şi o serie de alte metehne deloc lăudabile, ale poporului român la care: **"convingerile sunt întemeiate pe zvonul public"**, oportunismul este literă de lege, românul fiind **"după cum bate vântul şi întotdeauna de partea celui mai tare"**. De asemenea, religia nu izvorăşte din convingere adâncă ci este o

[71] Idem, p. 26

religie comunitară, mai degrabă o tradiție. Toate acestea dovedesc încă o dată că structura interioară a sufletului românesc nu e încă formată. De aici rezultă şi lipsa conştiinţei valorii sufletului individual. În aceeaşi structură insuficient formată se găseşte şi tendința poporului român către misticism. Religia, care este tot o formă a coeziunii comunitare se manifestă şi prin felul în care este văzută mântuirea. Aici, vocația mistică se împletește cu o viziune comunitară asupra sferei politicului: **"Toți aşteaptă mântuirea de la acțiunea poporului întreg[72]."** Aici însă nu este vorba despre solidaritate ci despre un fel de sociabilitate determinată de împrejurări externe. Aici Motru vorbeşte în termeni aproape nietzscheeni, influența filosofului german observându-se foarte clar mai ales în fragmentele următoare: **"Românul are un suflet gregar şi nu solidar căci solidaritatea este ținta spre care se îndreaptă cultura iar gregarismul este anterior oricărei culturi…Imităm ca oile faptele din jurul nostru şi nu arătăm o energie decât atunci când suntem în grup.[73]„** recunoaştem aici ceea ce Nietzsche numea spirit de turmă, spirit pe care îl condamna ca fiind creația firilor slabe, resentimentale şi lipsite de putere creatoare.

Motru pune gregarismul românesc pe seama condițiilor geografice şi biologice în care şi-a desfăşurat viața acest popor. Dacă în trecut gregarismul s-a dovedit a fi o caracteristică cu valoare adaptativă, sporind şansele de adaptare în acest spațiu, acum el este un balast inutil:

"Gregarismul sufletesc a fost în trecut pentru neamul românesc, cea mai nimerită armă de luptă. Fără el nu s-ar fi putut menține unitatea limbii şi bisericii. Dar, dacă el a fost de ajutor în trecut, acum este dăunător[74]„.

---

[72] C. R. Motru, **Psihologia poporului român**, Ed. Paideia, Bucureşti, 1999, p.40;

[73] Idem, p.43;

[74] Ibidem, p.46;

În următoarele capitole ale lucrării, mult mai puțin atractive, Motru ține să prezinte câteva dintre tipurile psihologice considerate de el reprezentative pentru poporul român şi felul în care el s-a manifestat în istorie. Aceste tipuri şi psihologii descrise sunt: **psihologia industriaşului, a martorului, a revoluționarului şi a ciocoismului.**

Industriaşul este prezentat ca fiind modelul spre care ar trebui să tindă românii, pe când ciocoiul este o însumare a caracteristicilor negative pe care le are neamul nostru, ciocoiul fiind o constantă de neignorat în decursul istoriei noastre. Psihologia martorului este descrisă mai degrabă datorită experiențelor de jurist a lui C.R.Motru, în cadru ei narându-se episoade picante din timpul proceselor.

Ideea de bază a lui Motru şi din această carte dar şi din alte lucrări e acea că munca este singura cale de rezolvare a problemelor sale dar totodată ea funcționează şi ca factor catarhic, având chiar darul mântuirii. Şi aici, Motru lansează o sentință dură asupra poporului român: **"Suntem meşteri de gură şi răi de faptă."**

În lucrarea **"ETNICUL ROMÂNESC"** se continuă discursul filosofului cu privire la caracterul românilor, de data aceasta insistându-se asupra formării religiei şi a mentalității religioase:

"Credințele, legendele, formulele de vrajă, simbolurile folosite de locuitorii satelor româneşti sunt minunate încrucişări spirituale născute din păgânism şi creştinism, cum nu se mai întâlnesc niciunde în cealaltă lume creştină."[75]

Aceasta poate şi pentru faptul că ortodoxismul este o învățătură îndreptată spre inima omului; iar aceasta vine în consonanță cu felul în care e construit sufletul românului. În

[75] **Etnicul românesc**, Ed. Fundației România de Mâine, Bucureşti, 1999, p.34;

aceeaşi lucrare apare şi mult vehiculata idee a spaţiului românesc ca entitate hibridă între Est şi Vest, între păgânism şi civilizaţie:

"Nu suntem la prima năvălire de barbari. Românii au fost doar de veacuri o veşnică santinelă pusă să apere, în acest colţ al Europei, creştinismul şi civilizaţia."[76]

Din această situaţie hibridă cât şi datorită incompletei formări a sufletului românesc reiese şi misticismul nostru. Totuşi, poporul român, aşa cum o va declara Motru în **"Personalismul energetic"** nu are vocaţie religioasă. Aceasta deoarece pentru o vocaţie religiosă ai nevoie de tradiţii seculare, deci de o îndelungată istorie instituţionalizată: **"Vocaţia religioasă este sui generis. Ea serveşte la conservarea specificului etern pe care-l are fiecare popor în sufletul său. Pe fruntea fiecărui om de vocaţie religioasă stă scris: prin mine se dezvăluie aceea ce aveţi fiecare etern în voi."**[77]

Discuţia continuă pe tărâmul vocaţiei religioase a popoarelor însăşi: **"O ultimă chestiune ce ne rămâne de examinat este chestiunea dacă viaţa religioasă constituie cu necesitate acea ce am numit specificul etern al personalităţii unui popor. Pot exista popoare fără viaţă religioasă? Adică, pot exista popoare fără tradiţii religioase şi deci fără posibilitate de a da din sânul lor vocaţii religioase? Popor fără religie nu există. Există, cu toate acestea, popoare care dau din sânul lor vocaţii religioase. Cum se explică sterilitatea acestora?"**

Aici, Motru este din nou foarte tranşant, critica făcută de el părând să vizeze din nou şi românii: **"Se explică din faptul că unele popoare au o dublă viaţă religioasă. Au o viaţă religioasă primitivă, profund legată de sufletul lor, şi**

---

[76] Idem p.36

[77] C.R. Motru, **Personalismul energetic**, Ed. Eminescu, Bucureşti, 1984, p.698;

au şi o viaţă de împrumut, nouă legată de tehnica civilizaţiei lor, dar superficială. Cu alte cuvinte, sunt popoare cu o dublă personalitate. Aceste popoare trăiesc cu inteligenţa lor într-o lume, şi cu inima lor în altă lume. Tradiţiile lor religioase se mărginesc la perpetuarea ritualului extern al cultului, şi nu la perpetuarea credinţei religioase însăşi. Aceste popoare, pe tărâmul religios, nu pot fi decât sterile în vocaţii. Puţine popoare îndeplinesc astăzi condiţile cerute pentru o adevărată viaţă religioasă. Mai la toate întâlnim o viaţă religioasă pe etaje. De acea să nu ne mirăm că vocaţiile religioase sunt aşa de rare"[78].

Lăsând la o parte metodele şi maniera de abordare a unor subiecte, cum este şi cel al românismului, găsim la C.R.Motru unele idei valoroase încă. Cel puţin pentru perioada în care a scris şi pentru istoria filosofiei româneşti, el rămâne un nume de marcă.

[78] **C.R. MOTRU -Personalismul energetic**, Ed. Eminescu, Bucureşti, 1984, p.699.

Constantin Rădulescu MOTRU (1868-1957)

S-a născut în localitatea Butoeşti din judeţul Mehedinţi în anul 1868. Este considerat ca fiind unul dintre cei mai de valoare filosofi şi psihologi români. În anul 1923 obţin titlul de Academician. Este profesor universitar la Universitatea din Bucureşti. Între anii 1938-1941 deţine funcţia de preşedinte al Academiei Române. În anul 1906 înfiinţează primul laborator de psihologie experimentală din România. Nu după multă vreme, mai precis în anul 1910 pune bazele şi conduce **„Societatea de studii filosofice”** numită mai târziu **„Societatea română de filosofie”**. Conduce sau coordonează mai multe publicaţii printre care **„Noua revistă română”, „Revista de filosofie”**, **„Analele de psihologie”**. În anul 1905 editează publicaţia **„Studii filosofice”** transformată după aproape două decenii, în anul 1923 în **„Revista de filosofie”**.

Gândirea filosofică a lui Rădulescu – Motru este dominată de **„personalismul energetic”** care consideră ca scop al evoluției cosmice formarea şi desăvârşirea personalității umane desupra căreia postulează personalitatea divină. Concepția referitoare la un determinism teologic, energetic şi personalist presupune includerea intervenției umane în mersul societății. Ideile sale sunt susținute cu numeroase principii din criticile lui Kant exprimate în **„Personalismul energetic”** şi **„Elemente de metafizică pe baza filosofiei Kantiene”.**

Situându-se pe poziții tradiționaliste şi etniciste, Rădulescu Motru a realizat o critică a fondului tradițional românesc **(„Românism”** - 1936), a politicianismului primitiv românesc **(„Cultura română şi politicianismul”** - 1904). Promotor al psihologiei experimentale în România, a elaborat numeroase lucrări originale în domeniu, printre care: **„Problemele psihologiei”** şi un **„Curs de psihologie”.** În probleme de ideologie politică a teoretizat conservatorismul **(„Doctrina conservatoare”**) şi a susținut teoria **„statului țărănesc”**. Spre sfârşitul vieții s-a apropiat de filosofia marxistă căutând să o concilieze cu personalismul său.

Sistemul filosofic elaborat de C.R. Motru denumit **personalism energetic**, a căutat să confere o fundamentare **scientistă personalismului**, îmbinându-l cu **energetismul** lui W. Ostwald. Filosoful român a conceput studiul personalității pe baze biologice şi ştiințifice subordonând însă întreaga evoluție a universului unui singur scop: formarea şi desăvârşirea personalității umane, deasupra căruia postulează **„personalitatea divină”.**

Deşi s-a situat în unele împrejurări pe poziții de stânga se poate spune despre el că a fost în general un teoretician al conservatorismului politic. Pentru susținerea celor afirmate se pot aminti lucrările sale **„Doctrina conservatoare”** – 1902 şi **„Concepția conservatoare şi progresul”** – 1922. S-a delimitat de anumite excese iraționaliste şi xenofobe ale **„gândiriştilor”**.

Legat de domeniul psihologiei – un domeniu virgin şi nebătătorit în România – activitatea sa a fost cu totul pozitivă. Concepând psihologia ca pe o ştiinţă exactă a scos în evidenţă legătura proceselor psihice cu cele fiziologice, a încurajat dezvoltarea cercetărilor experimentale de laborator şi a luat în consideraţie acţiunea factorilor sociali asupra vieţii psihice.

Constantin Rădulescu-Motru este unul dintre cei mai valoroşi gânditori născuţi pe pământ românesc. Însă asemenea multor alte personalităţi de certă valoare numele său nu este nici măcar amintit într-un sondaj efectuat în vara anului 2006 de două prestigioase instituţii media pentru desemnarea primelor zece personalităţi din România. În schimb, numele lui C.R. Motru figurează pe poziţia 98 într-un clasament efectuat la nivel planetar care nominalizează primii 100 de mari gânditori ai lumii, clasament efectuat după o grea şi responsabilă muncă de Philip STOKES. Orice comentarii legate de cultura generală a majorităţii românilor, de programa de învăţământ din şcolile ţării şi dorinţa de cunoaştere a valorilor umane naţionale este de prisos.

BIBLIOGRAFIE:

- **Constantin Rădulescu MOTRU – Psihologia poporului român**, Ed. Paideia, Bucureşti, 1999;
- **Constantin Rădulescu MOTRU - Etnicul românesc**, Ed.Fundației România de Mâine, Bucureşti, 1999;
- **Constantin Rădulescu MOTRU - Personalismul energetic**, Ed. Eminescu, Bucureşti, 1984;
- **Ion IANOŞI – O istorie a filosofiei româneşti**, Ed. Biblioteca Apostrof, 1996, Cluj-Napoca.

PARTEA
A DOUA

1. ZIARISTUL, între libertatea de exprimare şi responsabilitatea cuvântului scris.

2. Ce este oare CREDINȚA?

3. Presa Văii Jiului după 1989.

Ziaristul, între libertatea de exprimare şi responsabilitatea cuvântului scris

După mai bine de patru decenii de dictatură, am devenit brusc liberi. S-a dovedit însă în foarte scurtă vreme că odată obținută, nu prea am ştiut ce să facem cu **libertatea**…

Dar ce este oare LIBERTATEA?

Împărțit între nevoia de ordine şi nevoia de specificitate, între sistemele de reprezentare bazate pe **diferență** şi obligația de a norma aceste sisteme astfel încât ele să reducă entropia, omul este, de când lumea, predispus în egală măsură să-şi admită determinările dar să şi încerce să le depăşească. Este poate una dintre explicațiile pentru care conceptul de **LIBERTATE** este, unul dintre cele mai ambigue şi mai greu de operat dintre toate conceptele de sprijin ale existenței noastre. Este normal să definim libertatea în funcție de cultura căreia îi aparținem. Poate este mai uşor să definim voința, forța, onoarea, respectul sau loialitatea. Putem spune că în prezent, în primul deceniu al mileniului trei al omenirii, libertatea poate fi comparată cu o enormă umbrelă, sub a cărei umbră pe sol s-au putut adăposti la înghesuială, pacea şi agresiunea, generozitatea şi puzderia de laşități produse în fiecare zi, masacre sângeroase şi promisiuni liniştitoare,

iraționalitatea sterilizată şi senzualismul descătuşat, paradisurile artificiale şi creativitatea fertilă etc. Profitând chiar de ambiguitatea conceptului sub stindardul LIBERTĂȚII au defilat țanțoşi şi decerebrat cele mai greu de imaginat forme de sclavie şi terorism sau de alienare.

ESTE DIFICIL SĂ STABILIM, CU TOATE TEHNICILE DISPONIBILE, DACĂ DEFILAREA S-A ÎNCHEIAT SAU MAI CONTINUĂ ÎNCĂ.

LIBERTATEA are pentru fiecare persoană o valoare rațională şi afectivă. LIBERTATEA ar pute fi deci, posibilitatea unei ființe, a unui proces ori a unui grup de a-şi atinge în mod natural, organic, scopurile şi a-şi perspectiva devenirea fără ca alte ființe, grupuri, procese, elemente exterioare să devieze vădit, sau să stopeze brutal această devenire. Fără a lungi o teoretizarea amănunțită a conceptului de LIBERTATE, pentru înțelegere voi puncta doar un exemplu: LIBERTATEA de dezvoltare a unui pom fructifer sufocă LIBERTATEA de dezvoltare a altuia de alături dacă între cei doi pomi nu există o distanță optimă. Dacă țintele eului individual şi determinările aceluiaşi eu intersectează traseul unui eu vecin, conflictul este iminent.

Libera circulație şi competiția **liberă** nu sunt daruri. Pot fi considerate **poveri**. Dacă putem conştientiza că într-o societate democratică avem mai întâi obligații şi apoi pretenții la drepturi, asumarea responsabilităților publice, în pofida **enormelor avantaje presupuse**, duce nu la o lărgire ci la o restrângere a libertăților. Este un paradox al democrației moderne, conform căruia cu **cât ai mai multă putere**, cu atât ai **mai puțină LIBERTATE reală.**

Caracterizată ca o competentă şi exercitată performativ, libertatea noastră presupune o cât mai riguroasă cunoaştere a universului uman în care existăm. În postura de cetățean simplu, nu neapărat ca jurnalist, suntem adesea predispuşi să criticăm structuri şi instituții pe care nu le cunoaştem, să ne dăm cu părerea despre situații de care habar nu avem. Nu luăm

însă poziție, **nu ne criticăm pe noi înşine**, pentru că nu ne-am interesat în prealabil cum sunt alcătuite şi cum funcționează structurile **„comentate”** şi criticate. Nu instituțiile au obligația de a veni spre noi pentru a se destăinui.

Suntem deseori nemulțumiți de legile adoptate de aleşii noştri. Degeaba. Este dificil, chiar ridicol să protestăm că o lege este proastă şi să cerem schimbarea ei, după ce s-a promulgat, decât s-o facem **bună** înainte ca ea să fie „**bătută în cuie”** prin implicare concretă şi interes față de cunoaşterea muncii şi activității legislativului.

La prima vedere, un asemenea efort de atenție şi implicare pare copleşitor. Dar, toate semnalele dinspre instituții spre noi, în numele creării competitivității noastre de oameni liberi, nu presupune un studiu aplicat al fiecăruia la serviciile publice de informare ale prefecturilor, consiliilor județene sau locale, poliției, judecătorii – tribunale – curți de apel, Senat sau camera Deputaților. Presupun doar conştientizarea necesității de a fi corect informați despre treburile publice şi asumarea propriei noastre capacități de înțelegere şi judecată. Instrumentul avut la îndemână pentru materializarea celor mai înainte exprimate: **PRESA.**

Pe lângă educația noastră obişnuită, în afara datoriei noastre față de noi înşine de a fi vii şi treji, LIBERTATEA văzută ca o competență mai are un punct esențial de sprijin şi anume transparența informațională asigurată de mediile de orice fel. Câtă vreme suntem conştienți că suntem liberi, numai în măsura în care suntem noi înşine înlăuntrul unui sistem deschis, al perfectibilului şi nu al paradisiacului, câtă vrem suntem conştienți că libertatea gesturilor noastre cotidiene şi mai bine rezultat din ea se inter-relaționează cu participarea noastră, cu investiția noastră de încredere, în proiectul social, pentru mâine şi poimâine suntem obligați şi condamnați **SĂ ŞTIM** şi de unde plecăm, cum plecăm, şi încotro vrem să ajungem.

NU NE PUTEM CONSTRUI NICI COMPETENȚA LIBERTĂȚII, NU NE PUTEM EXERCITA NICI LIBERTATEA PERFORMATIV, FĂRĂ O PRESĂ LIBERĂ.

Odată cu prăbuşirea dictaturii ceauşiste se spune că în România cenzura şi controlul presei au fost înlăturate, libertatea cuvântului scris integrându-se în imperativele definitorii ale democrației. **DA şi NU** am putea spune într-un anume fel.

„Înainte” cenzura implica controale şi modificări ale propriei gândiri pentru ca orice operație gazetărească să se înscrie în coordonatele gândirii planificate, impuse de familiile conducătoare. Informațiile nu puteau atinge domenii nepermise, modalitatea de redactare avea o sferă bine delimitată în conținut şi limbaj de folosință generalizată. Este vorba despre cunoscutul **„limbaj de lemn”**. Cu toate restricțiile impuse, ziarişti talentați, îndrăzneți şi inventivi, au reuşit să strecoare atât în presă cât şi mai ales în literatura epocii forme camuflate de protest politico-social care au generat efecte diverse, au primenit conştiințe, dar mai cu seamă **au sădit speranțe**. Activitatea publicistică a rămas însă închistată în forme stereotipe, lipsite de interes şi primite de cititori cu o blazată indiferență.

Schimbarea regimului politic a determinat o schimbare radicală a activității jurnalistice. Ziariştii au fost descătuşați de regulile impuse, de controalele permanente, de eliminările sau adăugirile arbitrare, la cele gândite şi scrise de ei. Libertatea presei şi a responsabilității cuvântului scris, a devenit un atribut trâmbițat al democrației. Eliberați de orice constrângeri, evaluând uneori subiectiv rolul presei, şi dimensiunile reale a libertății acesteia, numeroşi „profesionişti” dar şi o puzderie de diletanți au generat o „**explozie de ziare”.** S-a scris despre tot şi despre toate. Într-un limbaj civilizat dar şi într-o exprimare de mahala, utilizând cuvinte şi expresii pe care hârtia putea cu greu să le suporte, respectiv, urechea să le asculte. Au fost

făcute „eforturi” pentru a satisface curiozitatea receptorilor de presă „de toate gusturile”.

În această declanşare bruscă, lipsită de tradiţie şi de rutină, au ieşit în evidenţă multe aspecte incontestabil pozitive. Chiar dacă punctele de vedere prezentate în diverse ziare au fost şovăitoare şi contradictorii, au contribuit la exerciţiul gândirii cetăţenilor, la informarea acestora, la înfăţişarea diverselor forme de evaluare a realităţii.

Însă, LIBERTATEA a fost şi a rămas din toate timpurile vechi o ispită. **Libertatea presei** a fost înţeleasă şi mai este încă de foarte mulţi **„lucrători la ziare”**, în mod voit ca un drept de a scrie orice şi despre orice, despre oricine, abordarea de subiecte cu caracter imoral, mergând până la pornografie şi pedofilie, libertatea de a împroşca cu noroi în persoane, instituţii şi în tot ce considera muşchiul lor, într-un mod lipsit de scrupule şi într-o exprimare de o penibilă vulgaritate. Se profita în mod cu totul exagerat de faptul că demarcaţia între **conţinutul libertăţii şi** a**buzul de libertate** nu era o delimitare clară impusă de **„ceva”** sau **„cineva”.** Nu există nici în prezent legislaţie în acest sens, fapt care determină continuitatea „de a profita”. Este curios de văzut cum va evolua în perioada imediat următoare şi de perspectivă această tendinţă de „a profita” în condiţiile în care infracţiunile de insultă şi calomnie – inclusiv prin presă – au fost eliminate din Codul Penal al României. LIBERTATEA presei era grosolan denaturată, fără a se ţine cont că libertatea presei se poate exercita nestingherit atât timp cât la baza ei stă respectul pentru **ADEVĂR**.

În actualul context al derulării activităţii mass-media sunt fireşti întrebări de natură morală: **Este ziaristul – şi presa în ansamblul ei – un cetăţean privilegiat prin însăşi profesia sa?** Este presa o activitate imunizată tacit, acceptată ca făcând excepţie de la principiul suprem al egalităţii în faţa legii?

Desigur NU! Este mai degrabă de crezut că tocmai presiunile şi constrângerile constate ale legislaţiei în vigoare şi chiar ale mentalităţilor la adresa presei au creat, în timp, pe

lângă coagularea eforturilor de apărare a libertății de expresie şi informație ale ziariştilor înşişi şi un soi de efect de relativă hiper-protecție, care poate lua în anumite cazuri, aspectul unui „exces" de drepturi. Etica profesională a jurnalistului este în acelaşi timp o prelungire şi o specificare a eticii generale a organismului social, chestiunea armonizării acestei etici profesionale cu o legislație care să o admită şi să o implice funcțional fiind încă una spinoasă.

Până la urmă, de ce trebuie considerată atât de importantă şi prețioasă LIBERTATEA PRESEI? Concret: pentru că practica vieții sociale ne demonstrează că îngrădind libertatea de expresie şi de informare a presei, funcția socială fundamentală a acesteia, cea de aşa zis **„câine de pază"** al puterilor statului este puternic stânjenită. Această explicație nu vine să absolve excesul „de drept" şi nici să facă iresponsabilitatea ziaristului un act scuzabil. Ea ne obligă însă, să privim presa cu luciditate, drept ceea ce este.

Presa nu poate şi nu trebuie să se substituie nici uneia dintre instituțiile statului de drept. Presa nu este nici poliție, nici judecătorie, nici spital de urgență, nici instituție legislativă, nici moaşă comunală, nici liceu de fete, nici vedetă rock, nici politician, nici… etc. Delimitându-şi existența într-un ritm trepidant, care face ca profesiunea însăşi să aibă cea mai scăzută rată de viață dintre toate profesiunile liberale, ziaristul se mişcă de cele mai multe ori mai repede decât polițistul, procurorul sau politicianul, poate şti deseori, într-un anume caz în parte, mai multe decât unul dintre cei înainte numiți, dar nu le poate lua, funcțional, locul. Sarcina ziaristului este acela de a consemna **ADEVĂRUL.** Nu un adevăr teoremă şi nici unul profetic. Adevărul pe care l-a aflat, atât cât la aflat, şi cât îl poate el interpreta pentru ca acesta să devină inteligibil pentru cititorul căruia i se adresează. Pentru ca profesiunea de jurnalist să poată fi exercitată în mod liber, căpătând astfel valoarea sa reală, adică aceea de **serviciu public eficient în slujba**

participativității civice, are nevoie de două drepturi garantate şi sprijinite:

1- dreptul de informare;

2- dreptul de liberă exprimare.

Deşi par lucruri simple, nu este aşa. De la garantarea constituțională a „acestor drepturi", la împlinirea lor faptică în practică, drumul este mai mult decât lung şi spinos. Şi astăzi, la fel cum a fost şi ieri.

Dreptul la informare şi liberă exprimare nu pot însă căpăta greutate fără a fi dublate de răspunderi conştientizate şi asumate judicios de către cel ce se cheamă ziarist: **răspunderea față de adevăr**. De aici derivă obligativitatea prezentării oricărei situații sau fapte, cu potențialitate contradictorie ori conflictuală, din punct de vedere a tuturor părților implicate, fără discriminare, echidistant.

Unul dintre cele mai importante principii de bază care responsabilizează ziaristul este însă acela al **refuzului seducțiilor**, de la banala mită, la mult mai subtila publicitate mascată, acceptarea de „călătorii de studii" sau de informare, plătite de cei interesați în dezvoltarea unui subiect, invitații la diverse recepții şi acțiuni de protocol în compania unor personalități „mai greu accesibile" şi multe alte tipuri de avantaje care ar avea ca preț denaturarea în direcția „interesată de finanțator", a obiectivității şi imparțialității celui care redactează şi difuzează informația.

Conform deontologiei profesionale, de care din păcate destui ziarişti fac totală abstracție, există o responsabilitate deosebită față de persoana umană devenită pentru o pricină sau alta „obiect" de investigație jurnalistică. Trebuie evitată calomnia. Trebuie exclusă expunerea publică nejustificată a vieții intime. Ziaristul are răspunderi față de echilibrul social, atât la nivel general cât şi la nivel individual, refuzând conştient să stimuleze apetitul morbind al receptorului de presă. Astfel, trebuie să evite descrierile şi imaginile violente, crude, abuzive, atât pentru a proteja imaginea victimelor, cât şi

pentru a micşora efectul „consumistic” care se declanşează instinctual. Ziarisul corect trebuie să aibă prin însăşi condiţia profesiei, care este una de echipă, responsabilităţi faţă de echipa din care face parte. El îşi va proteja redacţia, ziarul şi va respecta cu strictețe politica editorială. Se va consulta cu şefii ierarhici atunci când deciziile pe care urmează să le ia implică instituţia. În fine, nu va submina autoritate şi nu va periclita în nici un context imaginea şi personalitatea colegilor. Pe de altă parte, nimeni nu-l poate obliga pe ziarist să lucreze într-o redacţie de ziar care slujeşte direcţii şi interese contrare, divergente cu ale sale. Ziaristul, **nu va scrie la ordinul nimănui**, împotriva propriei sale conştiinţe, şi va face uz de **CLAUZA DE CONŞTIINŢĂ.** Atunci când între propriile sale convingeri şi politica ziarului se manifestă dezacorduri ireconciliabile.

Toate aceste informaţii care explicitează poziţia normală a ziaristului între **libertate şi responsabilitate,** conştientizate în tipul anilor de studii la facultăţile de profil din ţară, din păcate sunt doar parţial respectate. Practica şi activitatea jurnalistică dovedesc o „murdărie” nu chiar generalizată, dar extinsă în mass-media românească. Ziariştii care ar trebui să joace rolul unei contra-puteri, supraveghind respectarea legalităţii, ajung nu de puţine ori să-i servească exact pe cei care trebuiau să-i supravegheze, trădându-i pe cei în serviciul cărora trebuiau să acţioneze. Atât presa scrisă cât şi audiovizuală este puternic dominată de un puternic jurnalism de curte, de grupuri industriale şi financiare, de o gândire de piaţă, şi reţele de complicităţi. Fragilizată de teama şomajului, meseria de ziarist cedează ideii de informator-marfă şi abdică de la principiile care ar fi trebuit să le conducă. În societatea informaţională valabilă şi pentru presa occidentală, ziaristul nu mai are deloc autonomie, confruntându-se cu noi ierarhi şi noi stăpâni. Pe timp ce trece, noua paradigmă a presei seamănă din ce în ce mai mult cu o caricatură a celei vechi iar **independenţa ziaristului devine o legendă.** Lumea presei

apare la fel de sfâşiată de rivalităţi, tensiuni, mercantilisme şi orgolii ca lumea politică. Instituţionalizarea jurnalismului de piaţă, după respectul faţă de putere şi prudenţa în legătură cu banii din fondurile de publicitate creează condiţiile unui pluralism mediatic jigărit, un întreg **„lanţ de conjuncturi”** consolidând dominaţia acelora care deţin deja autoritatea şi bogăţia. Multe dintre subiectele „bombă” sunt ţinute la distanţă, lumea fiind aburită cu non-subiecte, gândirea jurnalistică conformându-se intereselor stăpânilor. S-ar putea da nenumărate exemple atât „centrale”, cât şi „locale” de prezentări evazive sau ambigue, minimalizări, deplasări de accente folosite în discursuri televizate sau exprimate prin interviu şi declaraţii în presa scrisă.

Oricum, în esenţă putem spune că, puterea mediatică este stăpânită şi dirijată peste tot în lume, - România şi Valea Jiului nefăcând excepţie de această regulă – de puterea economică şi financiară. În această „combinaţie” intervine, nu fără un scop şi interes **politica**, întotdeauna dornică şi vital interesată de comunicare. Politica şi politicienii ştiu foarte bine că intenţiile, mesajele, programele şi acţiunile în spatele cărora îşi au interesele, nu au sorţi de izbândă dacă nu sunt **„comunicate”.** Este un adevăr deja arhicunoscut al vieţii sociale că prin intermediul comunicării, al transmiterii şi manipulării de informaţii şi opinii relevante, forţele politice caută să obţină adeziuni, să influenţeze comportamente.

Pentru a face mai clar înţeles interesul politicienilor pentru **„stăpânire şi dominarea presei”** scrise şi audiovizuale, voi prezenta succint concluziile unui studiu special efectuat în acest sens. Modalităţile cele mai uzitate de politicieni pentru a-şi face reclamă, pentru a câştiga aderenţi şi simpatizanţi, adică alegători, constau într-un lanţ de şiretlicuri, identificate aproape zi de zi în mass-media românească: prezentarea aparent neutră a propriei politici; înlocuirea artificială a răspunsului prin critica întrebărilor puse de preopinenţi; sublinierea constantă a propriilor succese; atacul frontal asupra rivalului; atacul

disimulat asupra rivalului; trecerea sub tăcere sau negarea unor fapte sau evenimente, substituirea unei noțiuni alteia; fuga de răspundere, afişarea ostentativă a sincerității etc. Este un adevăr incontestabil că o apariție convingătoare la televiziune reuşeşte să atragă mai multă simpatie din partea cetățenilor decât o duzină de adunări sau mitinguri de masă, costisitoare, organizate de un partid sau altul. Devenită un fel de „sat planetar" în sensul de loc în care toți ştiu sau vor să ştie totul despre cât mai mulți, sau în care unii cred a ştii totul, fără să-şi dea seama că, de fapt, **ştiu numai ceea ce li se spune,** ori **apucă ei a afla,** lumea obține prin mass-media un nou simț.

Cred că nu mai este cazul să analizăm de ce interesul şi atenția deosebită a mai marilor şi importanților zilei pentru dominarea şi stăpânirea a tot ceea ce înseamnă mass-media. De ce puzderia de ziare, mai ales în provincie? Aparent, dar numai aparent, nu ar exista o rațiune a acestora. Numărul mare de publicații nu înseamnă şi calitate jurnalistică. În lipsa unei legislații în domeniu, absolut oricine poate fi **„editor de ziar"**. Fie că „titlul" respectiv apare o lună, două sau în tiraje de la câteva zeci în sus. Este relevant în acest sens un interesant articol publicat în presa centrală. Semnatarul articolului spune că în presa din capitală „s-a mai schimbat ceva". În provincie însă, inflația de presă se menține. Este chiar mai rău decât pe vremea lui Năstase. Într-o zonă din sud a țării, într-o capitală de județ, similar cu aproape toate marile sau mai micile oraşe apar nu mai puțin de 18 **„ziare"**. Da, chiar 18. Poate numărul lor este mai mare, existând şi apariții de buzunar, tot ziare numite, editate de asociații de proprietari sau te mai miri ce alți editori pricepuți şi inventivi. Majoritatea nu vând din tirajele „trase" nici cât să achite leafa contabilei. Din discuțiile cu unii dintre jurnaliştii ziarelor respective (care cu totul excepțional au angajați – colaboratori şi nu sunt făcute de o singură persoană), am reținut că aceştia sunt trimişi cu pluguşorul la strâns publicitate. De cele mai multe ori, scriu articole în funcție de cine dă lozul şi interesul patronului. Interes de cele

mai multe ori opus interesului public general. Publicația numită ziar, a devenit așa, un fel de antemergător pentru afacerile insului devenit peste noapte editor de presă. Rațiunea acestuia este simplă și motivată economic: **„scot liniştit 8-12 pagini, ştie primarul, şeful de la judeţ, de la fisc sau de la poliție că am gazetă şi poate mai pică ba un contract, ba mă ocoleşte garda sau parchetul."** Iată cum unii „ziariști" au devenit maeștri în arta șantajului ori pur și simplu unelte ieftine în mâinile unor șmecheri. Și tot de aceea sunt firme și instituții care dau reclamă la toată lumea, numai să nu apară, fie și într-o gazetă cu tiraj de 25 de exemplare (Cifra este corectă. Nu lipsesc zerororuri!), ceva naşpa despre cutare instituție de stat, primarul x sau funcționarul y, unde banii de la buget sunt „la discreție". Nu există pârghii legale sau deontologice care să curme acest fenomen. Concurența nu contează, seriozitatea unor colective redacționale și tirajele care într-adevăr acoperă zone întinse nu impresionează ordonatorii de credite a mai înaintelor amintite instituții bugetare continuând să promoveze aceeași politică de **„hai să ne înțelegem cu toată lumea, hai să trăiască toată lumea"**. În această conjunctură, a vorbi despre o piață media reală și sănătoasă este un nonsens, justiția dormind în păpușoi când vine vorba de cumetriile locale care violează ziaristica de bun simț.

Nici presa Văii Jiului nu face excepție de la regula generală. În loc să se adune și să fie conștienți că ce se întâmplă în prezent nu va fi veșnic, că unitatea face puterea, atmosfera mass-media este mai mult decât tensionată. Rivalitățile, orgoliile, „lucratul pe la spate" pentru publicitate în detrimentul altuia decimează tot ce se poate numi presă. Pe acest fond, toată lumea pierde…

BIBLIOGRAFIE

- **TURIANU Corneliu**, **PAVEL Doru** – **Calomnia prin presă**, Casa de Editură şi Presă Şansa SRL, Bucureşti, 1996.
- **MITRAN Ion** – **Politică şi comunicare**, Analele Universității Spiru Haret, nr. 1, 2000

CE ESTE OARE CREDINȚA ?

Da. Chiar aşa. Ce este oare **CREDINȚA**? Vine de undeva ? Este generată de ceva ? Este UMANĂ această **CREDINȚĂ** ? Poate ea domina ființa noastră? Poate **CREDINȚA** genera fenomenalul sau paranormalul. Poate **CREDINȚA** genera minuni? Unde este **"casa ei"**? Iată o sumedenie de întrebări la care ar fi bine dacă am putea răspunde repede, clar, obiectiv şi pe înțelesul cât mai multora.

Dicționarele definesc **CREDINȚA** în mod cât de poate de general: "1- Faptul de a crede în adevărul unui lucru; 2- Ceea ce crede cineva – Convingere religioasă deplină, religiozitate; 3 – Fidelitate, devotament, statornicie față de cineva sau ceva; 4 – Convingere, certitudine, părere, opinie, idee, crez; 5 – speranță, nădejde.[79]

Să vedem însă **CREDINȚA** şi din alt unghi, s-o analizăm **"mai amplu"** şi din alt context…

CREIERUL. Este parte a sistemului nervos central format din trunchiul cerebral, creierul mic şi emisferele cerebrale, mult dezvoltate la om. Creierul uman atinge o greutate medie variabilă de 1380 g la bărbat şi 1250 g la femeie.

Un studiu destul de controversat conchide că bărbaâii sunt mai inteligenți decât femeile cu o medie a coeficientului

[79] Dicționar Enciclopedic, vol. I, A-C Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1993.

de inteligență superioară cu aproape patru puncte. Autorul studiului, John Philippe Rushton profesor de psihologie la Universitatea Western Ontario, precizează că decoperirea sa ar putea explica de ce atât de puține femei reuşesc să urce în funcție la locul de muncă. În opinia profesorului, fenomenul „plafonului de sticlă" este cauzat probabil de o inteligență inferioară, mai degrabă decât discriminare sau lipsă de şansă. Rushton a ajuns la aceste concluzii după ce a analizat rezultatele testelor de aptitudine date de peste 100.000 de studenți, cu vârste cuprinse între 17 şi 18 ani, de ambele sexe. Compararea unor factori precum abilitatea de a înțelege rapid un concept complex, creativitatea şi capacitatea de a reacționa verbal – câteva dintre ingredientele principale ale inteligenței - a dezvăluit că băieții au un coeficient de inteligență mai mare cu 3,63 puncte. Media generală a coeficientului de inteligență este de aproximativ 100 de puncte.

Concluziile lui Rusthon, confirmate pentru toate clasele şi nivelurile de educație parentală spulberă un consens vechi de peste un secol, potrivit căruia bărbații şi femeile ar avea, în medie, aceleaşi abilități mintale. De asemenea, ele vin în conflict cu statisticile din şcoli, care arată că fetele obțin la examene rezultate mai bune decât băieții. Însă profesorul Rushton explică aparenta contrdicție prin faptul că fetele se maturizează mai repede şi din acest motiv sunt mai bune în şcoală. Se poate chiar spune că până spre finele adolescenței fetele sunt uşor **superioare** față de băieți, ceea ce maschează o diferență de fond. Cu toate că experții acceptă faptul că bărbații şi femeile diferă din punct de vedere mintal, bărbații find mai buni la orientarea în spațiu şi femeile la testele verbale, ei presupuneau că diferențele se estompează până la a dispărea, în ceea ce priveşte inteligența pe ansamblu.

Concluziile lui Rushton se bazează pe credința că diferențele precizate ar fi legate direct de mărimea creierului, în condițiile în care alte studii arată că bărbații au creiere uşor mai mari decât ale femeilor. Asta înseamnă că bărbații au mai mulți

neuroni. Întrebarea este ce fac aceşti neuroni? Profesorul Rushton încearcă să răspundă: **„Ei conferă, probabil, un avantaj în procesarea informației."** Criticii susțin că se poate ca rezultatele lui Rushton să fi fost **„dezechilibrate"** aprin includerea mai multor rezultate de teste date de femei, dar se opresc aici. Studiul pare să confirme alte cercetări similare, care sugerează că bărbații au creiere şi coeficiente de inteligență mai mari decât femeile.

Profesorul John Philippe Rushton doctor în psiholigie socială a mai stârnit o adevărată furtună în sânul comunității ştiințifice în urmă cu mai mulți ani (2002) când a susținut că intelignța şi comportamentul sunt influențate de rasă. Negrii, afirma el, sunt mai înclinați către infracțiuni, în timp ce asiaticii au şanse mai mari de a avea un coeficient de inteligență superior. Rushton îşi apără amble studii: **„Sunt concluzii nepopulare, dar oamenii nu trebuie să se sperie de studierea unor probleme controversate. Avem dreptul că aflăm adevărul"** – declară el.

Revenind la creier, putem spune că acesta cuprinde centrii nervoşi superiori de integrare şi de reglare a funcțiunilor organismului şi reprezintă baza materială a activității psihice şi a conştiinței umane. Elementul de bază al sistemului nervos este NEURONUL, celulă specializată în conducerea impulsurilor nervoase, compusă dintr-un corp celular, numit perikarion şi din prelungiri protoplasmatice de două tipuri : **axon** sau cilindru-ax, unic, de obicei lung, şi **dendrite,** de obicei multiple şi scurte. La naştere omul are între 10 şi 100 de miliarde de neuroni. Este cunoscut şi recunoscut de ştiință că acest **CREIER** este parte din materie **„organizată"** la cel mai complex nivel din câte există în universul cunoscut. Se mai ştie, fiind de ademenea dovedit de ştiință că omul foloseşte doar o mică parte din volumul **CREIERULUI.** Adică, ceva ce înseamnă 7-8 procente. Geniile, **„sar"** peste 12-14 la sută. Ce se întâmplă oare cu restul creierului nostru? Se ştie doar bine că **NATURA – DUMNEZEU** nu creează nimic inutil. Se ştie

că în fapt, întregul nostru creier este activ. Dacă nu ar fi aşa, dacă n-ar fi folositor, cu siguranţă că s-ar atrofia până la dispariţie.

„Mecanismul uman” este dominat de două stări: una conştientă, respectiv una inconştientă.

Starea conştientă prin organele de simţ şi alţi receptori ne face să **conştientizăm** tot ce este în jurul nostru şi parţial în **interiorul nostru** conform programelor existente în creier.

Starea inconştientă, poate mult mai complexă, controlează şi coordonează tot ce se petrece în corpul nostru de la nivel de celulă până la funcţionarea organelor interne, declanşarea, dirijarea şi stoparea tuturor reacţiilor şi transformărilor chimice, fizice, biologice, biochimice etc., etc., după programe mai mult decât riguros derulate de centrii de comandă din creier. Această ordine desăvârşită se menţine şi se derulează fără ca noi să conştientizăm acest lucru, fără să **comandăm** acest lucru. Regula este universal valabilă la specia umană, fie că este vorba de rasa albă, neagră, galbenă sau roşie. Inima bate în acelaşi ritm la omul normal. Fără să **„conştientizăm”**. Creierul ştie ce trebuie să facă. Celulele organismului **„lucrează”** într-un ritm normal, precis şi constant, alimentate de **„energia vitală”** extrasă din alimente printr-un complex şir de transformări multiple, complexe şi riguros de precise. Nu ştim acest lucru, nu-l conştientizăm, nu-l **comandăm** şi nu-l **vizualizăm** deşi **mecanismul** intern uman se derulează. Cum? După programul din creier. Din **zona cerebrală mare** şi încă puţin cunoscută.

Să mai continuăm cu câteva exemple. Ne aşezăm la masă. Mâncăm. Începem să mestecăm alimentele. Nu dăm din fălci la infinit, ci înghiţim exact când trebuie. Nici mai repede, mici mai târziu, ci exact când bolul alimentar este gata preluat de dinţi, limbă şi sucurile salivare. Conform soft-ului din hard-ul creier.

Embrionul uman se dezvoltă în **condiţii normale**, cu aceeaşi viteză, astfel încât exact la nouă luni **procesul**

tehnologic să fie gata. Cine şi cum dirijează şi controlează tot acest proces? Programul din creier.

Ne-am tăiat la un deget. Sau mai grav, am avut o intervenție chirurgicală cu o incizie spre interiorul corpului nostru. Cine şi cum **„programează"** lipirea tăieturii care se reface rămânând doar cicatricea ca amintire a intervenției făcute? Exemplele ar putea continua.

La un om sănătos se poate spune că programul cerebral, funcționează normal, corect. Ce se întâmplă însă când apare o boală, o disfuncționalitate a unui organ intern? Simplu: comanda de la creier la organul bolnav sau la zona corpului în suferință, suferă o dereglare. Dacă printr-o metodă oarecare, reuşim să refacem integritatea **căii de comandă** avariate vom putea constata revenirea la normal. În general o persoană bolnavă este **„reparată"** cu medicamente de către medic, aplicând principiile ştiințelor medicale. Am spus în general, deoarece se poate şi altfel…

Ați auzit cu siguranță relatări conform cărora un bolnav a auzit de un **medic bun** la care dacă va merge se va face bine. Şi aşa se şi întâmplă! Merge la acel medic, acesta nu-i face absolut nimic, doar îl consultă, îl mângâie în creştetul capului si-i recomandă câteva pastile banale. Şi boala dispare.

Interesante şi reale sunt exemplele când creduli se adresează unor **vrăjitoare sau regine c**are practică **magia albă** sau tot felul de **practici de vindecare dubioase.** Deşi în toate aceste cazuri este clar că putem vorbi de şarlatanie, înşelăciune şi păcăleală, uneori se obțin rezultate pozitive. Sunt **„rezolvate"** boli sau alte probleme gen faceri şi desfaceri de căsătorii, scoatere de argint viu, alcoolism, impotentă etc., etc. , etc.

Cele mai relevante rezultate se pot însă, consemna pe fond religios. Nu o dată preotul dintr-o biserică împreună cu credincioşii prezenți la procesiunea religioasă, rugându-se pentru însănătoşirea unui confrate au reuşit să-l facă bine şi să-l redea comunității.

Cine nu a auzit de vindecări miraculoase după desfăşurarea unor procesiuni religioase sau pelerinaje la aşa zise locuri sfinte? Numeroşi credincioşi şi-au considerat rezolvate probleme de diverse naturi după ce au sărutat sau atins moaştele unor sfinți sau sfinte din diverse biserici şi mănăstiri. Alții au băut **apă sfințită** şi s-au simțit mântuiți. Care să fie oare explicația acestor fenomene? Sunt minuni? Sunt fapte pentru rezolvarea cărora a intervenit divinitatea?

NICIDECUM! Oamenii s-au ajutat singuri. Prin **CREDINȚĂ**. Prin declanşarea puterilor care-şi au – cu siguranță - locul în partea **necunoscută** a creierului nostru. **Crezând** întra-adevăr în **CEVA**, acel ceva devine realizabil. Puterea gândului există, este reală şi dă rezultate. Dacă am şti mai multe despre **ce avem în cap,** poate am înțelege telepatia, telechinezia, levitația, hipnoza şi multe alte fenomene catalogate în prezent paranormale sau minuni şi poate, le-am putea chiar practica.

Încă din străvechea istorie a omenirii toate aceste aspecte legate de **CREDINȚĂ** au fost **exploatate** la maxim de **BISERICĂ**. Dar mai cu seamă de un mare număr al reprezentanților bisericii, clerul.

Există încă multe regiuni subdezvoltate pe globul pământesc unde omul trăieşte încă în „primitivism". La fel ca şi în epocile primare ale existenței umane, în aceste zone, credincioşii religiilor rămase primitive, cred că zeii trimit bolile şi toate relele şi că tot zeii sunt aceia care le pot îndepărta. Pentru că omul needucat, incult, nu este în stare să producă vindecări, acesta îl caută cel mai repede pe preot care să intermedieze intervenția salvatoare, vindecătoare între el şi divinitatea nedefinită. Pentru omul educat, medicul este cel care este căutat pentru îndepărtarea bolii. În spitale şi cabinetele medicilor nu există năucitorul fum de tămâie, lumânări sau alte halucinogene. Medicul vindecă fără tărăboi, fără procesiuni şi inervante imnuri gânguite nazal.

„Toate religiile promit o viață viitoare; Toate presupun că anumite persoane pot atinge stări superioare de existență prin învățături sau exerciții. Aceste persoane sunt preoți, adepți, sfinți, etc. Astfel de exerciții sunt caracteristice pentru superstițiile primitive, pentru mitologia greacă, pentru budism, pentru catolicism şi pentru majoritatea celorlalte religii… Puterea unei religii dispare atunci când aceasta încercă să devină rațională sau realistă." – precizează **Richard Serjeant** în lucrarea sa **„DUREREA".**

Trăim începutul mileniului trei. Avem condiții fără precedent de a învăța, de a ne instrui, de a pătrunde tainele universului, de a căuta răspunsuri la orice fel de întrebare pentru luminarea vieții. **CREIERUL** ne ajută. Pare de necrezut, dar chiar în acest context foarte mulți oameni ai vremilor noastre sunt decişi să-i urmeze pe „**întemeietorii de religii şi întemeietorii de miracole"** într-o sumedenie de secte şi frății, dacă aceştia afirmă cu tărie că îşi primesc învățăturile şi cunoştințele direct de la Dumnezeu, că drumul pe care îi ademenesc pe oameni este primordial şi unic şi că garantează mântuirea. Nu se poate şti numărul sectanților fanatici ai miracolelor. Este imposibil a se face un recensământ în acest sens. Se estimează însă că numărul acestora este alarmant de mare. Adică foarte multe milioane. Şi se mai ştie că **„întemeietorii de religii"** şi desigur iluzii, încasează, încasează, încasează…după sublimul exemplu al celor mari. În automăreția lor fanatică fondatorii sectelor nu observă că, în mijlocul curentului, ei nu schimbă decât caii, nu şi direcția, calea sau scopul. Pentru a **atinge** şi domina **CREDINȚA.** Şi atunci obții orice…

Marcu scrie (V.25) că la Isus a venit o femeie **care „suferise mult**". Personalitatea şi renumele de vindecător miraculos şi priceput la toate ale lui Isus erau arhicunoscute. **CREDINȚA** în capacitatea acestuia de a face minuni era o certitudine. Vindecătorul Isus a fost rugat să-şi aşeze mâinile

deasupra capului femeii pentru a o vindeca de o boală care mai bine de doisprezece ani o purtase pe la nenumărați doctori dar care nu au putut să o ajute. În jurul „maestrului" Isus lume multă într-o aşteptare plină de speranțe. Mulțimea voia să **vadă o minune!** Bolnava voia şi era convinsă că va trăi o vindecare miraculoasă. Suferinda venise la întâlnirea cu Isus cu un gând profund dominat de **CREDINȚĂ**: **„dacă aş putea doar să mă ating de haina Lui, mă voi tămădui".** Isus a făcut ce ştia că trebuie să facă şi **„îndată a secat izvorul bolii. Şi a simțit în tot timpul că s-a tămăduit de boală."** Cu siguranță că, **MÂNTUITORUL** trebuia să ştie de unde vine acest efect care îi era atribuit. Ştia **ce este** şi mai ales **ce efecte** are **CREDINȚA**. După ce femeia vindecată i-a atins veşmintele vrând să-i mulțumească, acesta i-a explicat , conform scripturii, într-o versiune mai mult decât modernă şi la obiect enigma vindecării:

„**fiica mea, CREDINȚA ta te-a mântuit; du-te în pace şi fii tămăduită de boala ta."**

Unul dintre cei mai deosebiți şi renumiți yoghini cunoscuți vremilor noastre a fost Paramahansa Yogananda. Acesta a întemeiat în anul 1917 Organizația **Self Realization Fellowship** (frăția auto-realizării), care are adepți în întreaga lume. Legile de conduită ale Frăției auto-realizării se grupează în jurul unei afirmații esențiale ale marelui yoghin:

„Dumnezeu îi ajută pe cei care se ajută singuri. El v-a dat puterea voinței şi a concentrației, credință, rațiune şi o minte sănătoasă, pentru ca voi să vă puteți ajuta singuri, în toate suferințele trupeşti şi sufleteşti. Voi trebuie să faceți apel la toate capacitățile voastre şi, concomitent, să-i cerşeşti ajutorul. Când vă rugați sau faceți meditații de vindecare, să vă spuneți mereu că aveți nevoie de propria VOASTRĂ putere, care va fost dată de Dumnezeu, pentru a vă vindeca pe voi înşivă sau pe alții."

Ca maestru şi practicant yoga, Paramahansa Yogananda cunoştea şi stăpânea foarte bine legile efectelor psihologice:

„Nu poți şti niciodată dinainte când vei fi vindecat, de aceea nu trebuie puse limite în timp. CREDINȚA şi nu timpul va decide când intervine vindecarea. Rezultatul final depinde de trezirea corectă a forței vitale şi a stării conştiente şi inconştiente a respectivului."

Cultura şi cunoştințele acestui yoghin deosebit, pentru care tămâia şi aghiasma i-au fost la fel de străine ca echilibrul şi fericirea unei căsătorii pentru un preot catolic adevărat, ating profunzimea şi esența vindecărilor miraculoase dintr-o CREDINȚĂ cu totul necreştină, care ne călăuzeşte mai degrabă spre **cunoaşterea** fenomenelor decisive ale vindecării autosugestive.

În cele mai multe cazuri, **credința în efectul** terapiei produce efectul scontat. De multe ori adevărata **CREDINȚĂ** depăşeşte granițele posibilului ştiințific cunoscut momentan, producând „**consecințe benefice"** care neputând fi explicate rațional sunt considerate de mulți **minuni.** Nu tot ce nu putem explica la un moment dat, nu înseamnă că nu este posibil şi **NORMAL**. S-a dovedit ştiințific faptul că subconştientul – conştientul-automat - declanşează funcții electrochimice ale creierului cu efecte imprevizibile pentru câmpul de percepere şi explicitare a unor oameni.

Testarea în spitale a numeroase medicamente noi, a dovedit în repetate rânduri că deja **CREDINȚA** în efectul produsului farmaceutic poate aduce vindecarea. Astfel, efectul asupra bolnavilor supuşi experimentului a fost aproximativ acelaşi fie că la 50 la sută dintre ei s-a administrat medicamentul real, respectiv la 50 la sută zahăr prelucrat după culoarea şi forma **pastilei test.** Efectul numit **PLACEBO** se bazează atât pe **CREDINȚĂ** cât şi pe **SUGESTIE**. Deci ceea ce Yogananda defineşte prin puterea **CREDINȚEI**, a voinței şi a concentrației la vindecare, ştiințele medicale folosesc noțiunea de **SUGESTIE.**

Ceea ce preoții şi teologii tăinuiesc în **„explicația miracolului"** era cunoscut cu aproape o jumătate de mileniu în

urmă. **Paracelsus** , pe numele său adevărat Theophrastus Bombastus von Hohenheim care a trăit între anii 1494-1541, a fost întemeietorul unei **ştiinţe a vindecării.** El a subliniat şi evidenţiat importanţa **„sufletului"** adică, ceea ce astăzi poartă denumirea de **„psihic"** în viaţa normală şi bolnavă. A recunoscut şi explicat pentru prima dată conexiunile patologice trecute până atunci cu vederea la boli catalogate noi ca nevrozele şi psihozele. Pentru Paracelsus vindecarea era opera forţei şi puterii **voinţei de viaţă.** Iată cât de actuale erau acum aproape 500 de ani opiniile gânditorului despre **„puterea de închipuire"** exprimate în valoroasa lucrare IMAGINATIO.

„Omul este supus imaginaţiei, iar imaginaţia, deşi este invizibilă, imperceptibilă, acţionează în corp şi printr-o substanţă, ca şi cum ar fi o substanţă.

Imaginaţia poate crea boală, o boală cumplită, şi poate produce bucurie şi sănătate.

De aici rezultă că imaginaţia este mai mult decât natura şi că ea domneşte, ea sustrage însuşiri înnăscute, astfel încât nu mai sunt recunoscute nici cerul şi nici natura pământului.

De aici rezultă că multe sunt, imposibile medicului şi cu cât este mai puternică imaginaţia, cu atât este mai slabă acţiunea medicului.

De aceea mulţi de însănătoşesc prin CREDINŢA IMAGINAŢIEI, însă mulţi se şi îmbolnăvesc.

Prin astfel de închipuiri se creează credinţa atât în miracolul sfinţilor, cât şi în medicamentul… care însănătoşeşte, lucru care este atribuit sfinţilor şi miracolelor… deşi totul a venit din credinţa dată de imaginaţie.

Credinţa poate fi dreaptă sau greşită, totul depinde numai de puterea imaginaţiei.

Si dacă un profet fals vrea să impresioneze poporul pentru a fi considerat un sfânt, iar rezultatele lui se bazează

pe credința iubirii şi a speranței, atunci miracolele acestea se vor produce, nu prin puterea lui, ci a celor care aduc o credință atât de puternică.

Mai ştim că acei care fac lucruri atât de minunate în numele credinței, dar care folosesc, în numele lui Isus, porunca, RIDICĂ-TE ŞI FII VINDECAT! trăiesc în falsitate şi înşelătorie. Căci miracolele pe care le fac se produc din voința bolnavului şi din puterea propriei lui credințe, pe care ei o cred primită de la Dumnezeu. De aceea el nu este însănătoşit prin darul celui în care-şi pune speranța, ci prin credința pe care el însuşi o are.

Datorită unor astfel de rezultate, sfinții nu există, numai la creştini, ci şi la turci şi la alții. De aceea nu trebuie privită persoana profetului sau a sfântului, ci credința celor care s-au însănătoşit, şi nu trebuie luată în considerare, credința falsă, căci acesta este idolatrie.

Căci lipsa rațiunii şi necunoaşterea naturii, este mare la foarte mulți, lucru care poate fi zilnic verificat, iar nimicurile se nasc la cel care are un cap fără creier".

Multe dintre prezicerile lui Upanişade cu mai bine de două milenii înaintea erei noastre în **„Convorbirile unui sătul de viață cu sufletul său"**, tot ceea ce gânditorul grec Aristotel (384-322 î.Hr.) a ridicat prin psihologia sa de grup la rang ştiințific, tot ce a dezvoltata Rene Descartes (1596-1650) şi Baruch Spinoza (1632-1677) despre conştiința umană, tot ce a explicat Gottfried Wilhelm Leibniz (1646-1716) prin introducerea termenului de **cauze ale scopului** şi a vorbit pentru prima dată despre existența unui **inconştient,** tot ce englezul John Locke (1632-1704) a condus prin cunoaşterea de **Sensation** adică percepția senzorială şi **reflection** adică autopercepția, la constatarea calității senzoriale subiective, tot ce a realizat compatriotul său David Hume (1711-1776) prin **TREATISE ON HUMAN NATURE** (Tratat despre natura umană) ca revenire a tuturor conținuturilor de conştiință la

impresii şi asocieri, tot ce a evidenţiat Wilhelm Mundt (1832-1926) în laboratoarele psihologice prin cercetări empirice, cu determinarea voinţei şi a conştiinţei existenţei umane, tot ce a obţinut Wilhelm Dilthey (1833-1911) cu afirmaţia lui, conform căruia omul este **„dat iniţial în trăire şi în totalitatea sa”**, tot ce l-a condus, în fine, pe Sigmund Freud (1856-1939) prin procedeele sale de vindecare a nevrozelor la noi puncte de vedere, tot ce a adus în discuţie Carl Gustav Jung (1875-1961) ca teorie a energiei, a dezvoltării individualităţii, precum şi cunoaşterea inconştientului personal şi colectiv, într-un cuvânt, tot ce au găsit, au cercetat şi au dovedit toţi aceşti învăţaţi oferă în ansamblu explicaţia **INEXPLICABILULUI APARENT**. Chiar dacă nu sunt cunoscuţi precursorii lor, precum şi urmaşii care le-au dus ideile mai departe, aceste cunoştinţe au devenit o parte a existenţei noastre cotidiene. Putem spune aşadar că în ciuda cunoştinţelor exacte, neştiinţa maselor mai oferă şi astăzi o şansă **întemeietorilor de religii**.

Lecturând acest text aş putea fi acuzat că am ceva împotriva religiilor. Nu este nicidecum aşa. Respect atât religia în care am fost botezat cât şi toate celelalte religii **care îi respectă pe credincioşi.**

Acolo însă unde neştiinţa credincioşilor este exploatată cu neruşinare, acolo unde mulţi fac jonglerii cu **miracole** şi **minuni** care nu sunt miracole şi minuni, unde se bate răsunător monedă pe **credinţa dresată** , unde religiile ameninţă şi îşi constrâng adepţii cu tot felul de inepţii şi pedepse pe lumea aceasta dar mai ales cealaltă, nu pot respecta religia respectivă indiferent de natura ei, riscând după opiniile multora cu care am discutat pe această temă preţul unei condamnări veşnice. Exprimarea liberă, punerea creierului la lucru pentru a găsi răspunsuri la întrebări sensibile, **nu înseamnă nicidecum renunţarea la Dumnezeu…**

Tot ceea ce oamenii nu înţeleg se află de fapt în mintea lor, în creierul lor. Cercetătorii de la mari universităţi ale lumii

au întocmit un top al lucrurilor misterioase şi tot ei au încercat să explice **„fenomene ale creierului”** ca: geneza viselor, ce părți din creier activează râsul, cum se memorează primul sărut, prin ce mecanisme apar semnalele de trezire din somn, şi alte **„senzații fantomă”**. Prelungirea vieții a rămas încă o enigmă, dar specialiştii în criogenie ar putea desluşi misterul.

Iată câteva exemple de **„fenomene”** controlate şi coordonate de **„porțiunea mare”** a creierului nostru.

- **Dacă am întreba zece persoane** ce sunt visele, cu siguranță am primi tot atâtea răspunsuri diferite. Una dintre teoriile acceptate de cercetători referitoare la geneza viselor ar fi că oamenii visează ce n-au făcut în timpul zilei şi trec prin emoții neexperimentate. Altă teorie spune că visele apar ca urmare a unor legături între neuroni. În general, oamenii de ştiință sunt de acord cu faptul că visăm în faza cea mai profundă a somnului, numită Rapid Aye Movement (REM – mişcare rapidă a privirii).
- **Existența unei vieți veşnice** este valabilă doar în poveşti. În existența noastră îmbătrânim pentru că sistemul nostru imunitar se degradează. Principalele cauze sunt bolile şi stresul. Odată cu înaintarea în vârstă, mecanismul de refacere a organismului îşi încetineşte funcțiile. Ipotetic putem spune că acest întreg complex de fenomene se derulează conform unui program din zona **„creierului mare”.**

O şansă pentru prelungirea vieții ar fi criogenia. Aceasta este o metodă care ar putea permite conservarea corpului uman afectat de o maladie netratabilă până la descoperirea „remediului”. La momentul de față cei mai avansați în acest domeniu sunt cercetătorii americani. Centrele de criogenie din Alcor Life Extension Fundation din Arizona fac experimente, păstrând corpuri umane decedate din cauza unor maladii incurabile pentru a le „umple” cu nitrogen lichid, la o temeratură de -320 grade Fahrenheit (78 K).

- **Unele experiențe ale vieții** sunt greu de uitat. Ca exemplu putem aminti primul sărut. Cum reuşeşte oare o

persoană să nu uite filmul unei astfel de experienţe personale? Un posibil răspuns ar fi „cutia cu amintiri” adică materia cenuşie în care sunt stocate toate amintirile şi sentimentele. Specialiştii în domeniul cercetării creierului uman susţin că oamenii nu uită niciodată emoţiile foarte puternice. În general, oamenii nu uită. Absolut toate informaţiile înmagazinate în creier sunt stocate şi activate în „sertăraşe”, reactivarea lor fiind posibilă dacă am cunoaşte mai multe despre ce şi cum fiinţează şi activează partea mare a creierului uman.

- **Datorită bioritmului**, oamenii respectă zilnic un program de 24 de ore. Una dintre cele mai evidente efecte ale ceasului biologic este trezitul din somn la o oră exactă, stabilită mental înainte de culcare. Despre ceasul biologic se mai poate spune că printre multe altele influenţează procese importante din organism cum ar fi digestia, reglarea temeperaturii corpului, tensiunea arterială, producţia hormonală etc. Cercetătorii au stabilit că intensitatea luminii potriveşte ceasul biologic, înainte sau înapoi, prin reglarea hormonului melatonină.
- **Râsul face parte** dintre cele mai puţin înţelese comportamente umane. Cercetătorii au descoperit că în timpul râsului trei părţi ale creierului uman se activează: o parte de gândire care ajută la înţelegerea unei glume de exemplu, o arie de mişcare ce pune muşchii în mişcare şi o regiune emoţională care provoacă hohotele. Necunoscut este însă de ce unele persoane râd la glumele roste, la filmele de groză sau alte comportamente şi fenomene care ar trebui să genereze reacţii exact contrare. Indiferent cum ar fi, cert este că râsul ne face bine...
- **Creierul nu uită niciodată** că are întregul organism uman în subordinea sa. Astfel, dacă o persoană ca urmare a unei întâmplări nefericite, suferă o amputare, stimulii nervoşi vor reacţiona ca şi cum organismul lipsă ar fi tot acolo. Nervii din locul afectat crează noi conexiuni şi continuă să trasmită semnale creierului ca şi cum „ramura lipsă” ar mai fi acolo.

Cunoscând şi aprofundând mai mult funcţionalitatea „creierului mare” cu siguranţă că am putea interveni şi influenţa viaţa noastră în sens pozitiv. Mai cu seamă în sensul protejării organismului uman faţă de boli. Apariţia unor boli noi despre care putem vorbi în ultimii ani sau neelucidarea cauzelor unor alte boli care persistă de sute de ani ar putea fi lămurită dacă omenirea ar investi mai multe fonduri pentru cercetarea creierului uman în detrimentul înnarmărilor de tot felul şi altor investiţii contrare vieţii şi existenţei umane.

Iată doar câteva dintre bolile misterioase permise a se manifesta de hardul din „creierul mare” insuficient cunoscut şi controlat.

- **SIDA.** De 25 de ani de când există a făcut mii şi mii de victime mai ales în ţările în curs de dezvoltare. Nu se ştie oficial „de unde vine”. Cu toate eforturile cercetătorilor până la momentul de faţă nu a fost găsit nici un leac împotriva teribilei boli.
- **Boala Alzheimer.** Se manifestă prin pierderi de memorie. În ultima vreme se constată o extindere a bolii. Nu are tratament.
- **Răceala obişnuită**. Deşi este cunoscută de sute de ani, se manifestă la persoane de toate vârstele fiind practic cea mai frecventă şi răspândită afecţiune. Doctorii încă nu cunosc cauzele „răcelii”.
- **Gripa aviară.** Omenii nu sunt imuni la virusurile purtate de păsări. Dacă suferă mutaţii, virusurile se pot transmite şi de la om la om. Mortalitatea poate fi extrem de ridicată. Gripa aviară „a panicat” în anul 2006 populaţia a numeroase ţări din Asia şi Europa.
- **Pica**. Este o bolă frecventă mai ales la copii. Se manifestă prin tendinţa de a mânca lipici, clei, gunoi şi alte dubioşenii. Apariţia ei este înrudită cu deficienţa de minerale. Specialiştii nu au găsit leac pentru această afecţiune mai mult decât ciudată.

- **Dereglările autoimune.** Celule organismului nu mai funcționează normal şi încep să „atace” sistemul imunitar. Bolile autoimune apar pe neaşteptate. Medicii pot doar să amelioreze simptomele, neexistând un tratament concret, pentru astfel de afecțiuni.
- **Scrizofrenia.** Este una dintre cele mai severe afecțiuni psihice. Bolnavii trăiesc în lumi paralele şi nu pot face diferența între real şi fantastic. Nu se ştie „de unde vine” şi cum poate fi tratată.
- **Boala Creutzfeldt Jakob**. Este o boală rară, care distruge treptat creierul, cunoscută şi sub denumirea de „boala vacii nebune”. De cele mai multe ori este fatală.
- **Sindromul oboselii cronice.** Nici un test de laborator nu poate măsura severitatea bolii, ale cărei simptome apar brusc. Cei afectați au senzația de oboseală insuportabilă, dureri de cap, tulburări de somn şi depresie.
- **Boala Morgellon.** Este o maladie cu simptome neobişnuite. Persoanele care suferă de această boală se plâng de mâncărimi intense ale pielii. Unii specialişti spun că boala este „închipuită”. Alții că simptomele sunt reale.

Presa Văii Jiului după 1989

În Valea Jiului presa s-a dezvoltat cu oarecare întârziere față de alte oraşe şi ţinuturi transilvănene şi datorită faptului că viața urbană a luat naştere aici mult mai târziu ca în alte părți. Locuitorii zonei s-au ocupat dintotdeauna cu agricultura şi creşterea vitelor, deşi din antichitate, respectiv din epoca romană, se găsesc urme materiale care confirmă exploatarea aurului în zonă. În timpul Evului Mediu, această ocupație începe să capete mai multă consistență, căci, într-un document din 20 noiembrie 1513, spălătorii de aur şi minerii din zonă sunt amintiți cu obligații precise către stăpânul lor feudal. Informația se menține şi în **Lista lui Ion Czemntes** din Cluj despre minele şi spălătorii de aur, ca şi în lucrarea lui Samuel Koleseri, intitulată **Auraria Romano-Dacică**. O exploatare sistematică a bogatelor zăcăminte de cărbune existente aici începe doar în secolul al XIX-lea, când stăpânirea austriacă încurajază excavația. Cert e că în a doua jumătate a sceolului al XIX-lea apar în Vale societatea maghiară "Salgotarjan", care face şi primele investiții substanțiale. Încet-încet, locuitorii zonei cu posibilități materiale mai reduse se îndreaptă şi înspre minerit, colonizând rând pe rând locurile din preajma minelor şi dezvoltând, în câteva localități deja existente, adevărate colonii minereşti, şi, în cele din urmă, pe lângă ceilalți factori de cultură cunoscuți, **îşi face apariția si presa.**

La început presa apărută în această zonă a fost scrisă în limba maghiară, deoarece populația căreia i se adresa aparținea comunității maghiare şi apoi limba oficială a administrației era limba maghiară. Se poate aminti astfel faptul că la Hunedoara este semnalat în 1876 ziarul **"*Hunyad*",** conținând ştiri "din județ, din țară şi de peste graniță". Cel dintâi periodic al locului este însă **"*Zsilvolgy*"** (Valea Jiului), cu subtitlul **"Vegyes tartalmu de különösen Közmüvrlödési Röplap"**, ceea ce s-ar traduce prin "Foaie volantă de cultură şi informație diversă", care are înscris pe frontispiciu şi locul şi data apariției, adică: "Deakgyarmat, 1887, januar ho 16", respectiv "Colonia Deak (din Petroşani), 16 ianuarie 1887". Cum exemplarul în cauză se păstrează ca "unicat" la "Muzeul Mineritului" din Petroşani nu ştim dacă publicația a avut o viață mai lungă sau a apărut cu totul incidental. Totuşi, se poate susține că au apărut mai mult numere din respectiva publicație, deoarece, redactorul publicației, Miklos Nagy, care semnează articolul de fond **Tortenelmi visszapillantás** (**O reprivire istorică**), promite că în numerele următoare, informațiile date de el despre vechimea mineritului din zonă, vor fi completate de dr. Solyom Fekete Ferencz, preşedintele Tribunalului din Deva. Ziarul a fost tipărit în Hațeg, în tipografia lui Isidor Berger.

Putem spune că aşa a început jurnalistica în ținutul Văii Jiului. Evoluția presei în zonă şi ținutul Hunedoarei a avut o derulare interesantă. Au apărut o multitudine de ziare cu apariție cotidiană, săptămânală sau cu o periodicitate mai lungă.

Apariția publicațiilor revistelor şi ziarelor hunedorene constituie subiectul unui amplu studiu aflat încă în lucru. Odată cu presupusa finalizare intenția este de a publica lucrarea **ISTORIA PRESEI HUNEDORENE** care va prezenta prima încercare de a identifica şi nominaliza toate ziarele apărute în Valea Jiului şi Ținutul Hunedoarei începând cu anul 1876. În ultima parte a acestei lucrări voi consemna o

listă a ziarelor şi periodicelor apărute după anul 1989 în judeţului Hunedoara. Prezentarea titlurilor va fi reluată în extenso în lucrarea finală, contând pentru acest lucru şi pe sprijinul şi colaborarea fondatorilor şi editorilor de presă, fapt ce nu am reuşit al realiza până la această dată, cu toate eforturile făcute.

„ ZORI NOI”

(23 decembrie 1989)

TRĂIASCĂ ROMÂNIA LIBERĂ!

COMUNICATUL
către țară al Consiliului Frontului Salvării Naționale

Cetățeni și cetățene,

Trăim un moment istoric, clanul Ceaușescu, care a dus țara la dezastru a fost eliminat de la putere. Cu toții știm și recunoaștem că victoria de care se bucură întreaga țară este rodul spiritului de sacrificiu al maselor populare de toate naționalitățile și, în primul rînd, al admirabilului nostru tineret, care ne-a resti

5. Restructurarea agriculturii și sprijinirea micii producții țărănești. Oprirea distrugerii satelor.

6. Reorganizarea învățămîntului românesc potrivit cerințelor contemporane. Reașezarea structurilor învățămîntului pe baze democrate și umaniste.

Eliminarea dogmelor ideologice care au provocat stări

Zori noi

Ziar al municipiului Petroșani

ANUL XLVI, NR. 1 (11 501) | SÎMBĂTĂ, 23 DECEMBRIE 1989 | 8 PAGINI — 50 BANI

APEL
Către întreaga populație a județului HUNEDOARA

CETĂȚENI !

Primul număr al ziarului liber, născut în noaptea de 22 decembrie 1989, a purtat în mod paradoxal acelaşi nume ca şi ziarul ce a apărut pentru prima dată în Valea Jiului, în 4 decembrie 1944. Adică, Zori Noi. Lucrurile nu au fost însă deloc simple. Ca în toate redacţiile din România comunistă, în perioada 16-22 decembrie, ziariştii au trudit din greu la confecţionarea discursurilor potentaţilor vremii, care cu spirit proletar, condamnau „huliganii” de la Timişoara, fără să aibe habar că în oraşul de pe malul Begăi, Revoluţia învinsese de o săptămână. La redacţia ziarului „Steagul roşu”, Revoluţia s-a produs ceva mai târziu, pentru că atrunci, în prima zi de Revoluţie, în fruntea redacţiei au rămas aceeaşi corifei ai PCR,

susținuți puternic de garda veche, care nu a lăsat celor mai tineri nici o şansă de exprimare şi manifestare liberă. Nici măcar pe aceea de a da un nume în ton cu suflul de libertate ce se consolida în țară.

După şedințe interminabile, după certuri aprige şi mai ales după repetate drumuri ale conducerii la noile organe, ce preluau puterea locală, conform obiceiului, pe la ora 2 noaptea se ia în sfârşit decizia de a se trimite la tipar primul număr liber al ziarului, cu titlul de „Zori Noi".

Primul număr a fost o amestecătură de comunicate ale FSN, de la nivel central, telexul, de pe care până atunci se preluau şedințele CPEx, devenind noua tribună de umplere a spațiilor ziarelor vremii, cu comunicate cu aceeaşi limbă de lemn şi cu informații care mai de care mai alarmiste. Dincolo de toate acestea însă, ziarul a ieşit pe piață pe data de 23 decembrie 1989, într-un tiraj de 22 000 de exemplare care pur şi simplu s-au evaporat, unele fiind cumpărate altele fiind oferite gratuit direct de la rotativă. Curios însă este faptul că nimeni din redacție nu avut curajul să scrie nimic, fiecare ziarist punându-şi pielea la adăpost, în caz că Revoluția nu ar fi ieşit victorioasă.

Evoluția cotidianului Zori Noi avea să nu mai fie aşa cum şi-o doreau ziariştii, pentru că odată cu regimul s-au schimbat şi regulile jocului, reguli absolut noi pentru toată lumea şi pe care unii dintre jurnaliştii vechi n-au reuşit să le învețe poate nici până în ziua de astăzi.

Dacă în prima noapte s-a instaurat la conducerea redacții o echipă numai pe jumătate schimbată, respectiv redactorul şef rămânând acelaşi, Simion Pop. Adjunctul a fost uns în persoana lui Tiberiu Spătaru, unul dintre cei mai comozi jurnaliști, care toată activitatea de ziarist a avut o problemă majoră: nu şi-a făcut niciodată norma. Şi-a făcut însă norma doar în ceea ce priveşte promovarea, pentru că prin luna februarie 1990, ajutat de o parte a ziariştilor a reuşit să se instaleze în fruntea redacției, având ca adjunct pe şeful de la

viața de partid, Ion Mustață. Cu alte cuvinte, ziarul a intrat într-o perioadă în care cenzura şi teama de a nu deranja noile organe ale puterii locale şi centrale au fost cuvintele de ordine şi frâna care a curmat orice inițiativă şi orice act de curaj. Nu este nici un secret faptul că ziarul devenise un apendice al noilor instrumente ale puterii, conducerea începându-şi ziua de muncă la „noul partid", iar ziariştii fiind obligați să scrie la comandă mai rău chiar ca înainte de 1989. Cu alte cuvinte, se schimbase un stăpân cu mai mulți, deşi grijile redacției trebuiau să fie cu totul altele. Era vorba despre necesitatea modernizării tiparului, era vorba despre aprovizionarea cu hârtie, era vorba despre achiziționarea unor mijloace de transport, era vorba despre organizarea unei rețele de difuzare a presei şi mai ales era vorba despre asigurarea salariilor personalului, salarii care nu mai veneau de la Gospodăria de partid.

Datorită acestor noi aspecte, viața redacțională a fost mai mult decât tensionată, mai ales că pe piața Văii Jiului au apărut noi publicații, care într-un fel sau altul făceau concurență, dislocând un număr important dintre cititorii tradiționali, obişnuiți să citească doar un singur ziar.

Situația dăinuie până prin anul 1991 în toamnă, când pe fondul nemulțumirii cvasigenerale, datorită dictaturii feroce a redactorului şef adjunct, Ion Mustață, colectivul redacțional se revoltă şi acesta este nevoit să renunțe la funcție, locul său fiind luat de Mircea Bujorescu, un ziarist mai tânăr, bun prieten cu Bachus, care îşi luase o aură de disident al defunctului regim de dinainte de 1990.

Cu toate acestea lucrurile iau o turnură favorabilă pentru ziar, pentru că redactorul şef, Tiberiu Spătaru este depăşit de situație, iar ziariştii mai tineri încep să prindă curaj, îmbunătățind simțitor actul publicistic. În ciuda numnărului mare de ziare apărute pe piață, Zori Noi continuă să dețină supremația, deşi tirajul său începe să scadă, la început nesemnificativ, apoi mai consistent, în ton cu noua situație socială ce începea să se instaureze în România.

După aproximativ o jumătate de an, în luna mai 1992, se înființează Societatea Comercială Zori Noi, societate cu capital integral de stat, care prelua întreg patrimoniul fostei redacții și bineînțeles și personalul angajat al acesteia.

În urma mai multor tururi de scrutin, desfășurate în prezența reprezentaților Prefecturii, Primăriei Petroşani și chiar a unui reprezentant al guvernului, chemat la ordin de vechea gardă din redacție, este ales ca director Mircea Bujorescu, un adept al FSN, unde era membru și de unde va ajunge la alegerile din 1992 pe funcția de consilier local. În primul consiliu de administrație al noii societăți pe lângă Mircea Bujorescu, director și președinte al CA vor fi numiți reprezentanți ai noii puteri din mai toate segmentele, indiferent dacă aveau sau nu aveau trangențe cu presa. Iată componența Consiliului de Administrație: Mircea Bujorescu, Ionel Botoroagă, subprefect al județului, Ioan Uifălean, vicepreședinte al Consiliului Județean, Vasile Negrilă, Garda Financiară, Ion Nicolae Căprar din partea Consiliului Local Petroşani, Nicuşor Vulpe, director la UMIROM Petroşani, Alexandru Bogdan, viceprimar al Petroşaniului, Gheorghe Chirvasă, ziarist și Maria Lupa, contabilul șef al societății.

Odată cu înființarea societății comerciale, ziarul intră într-o nouă eră a existenței sale, sub aspect publicistic crescând în mod evident, dar crescând și sub aspect economic, Se înființează noi suplimente ale ziarului ce aduceau venit, se achiziționează chioşcuri de ziare în mai toate localitățile Văii Jiului și se achiziționează două noi mijlocae de transport auto, respectiv o Dacia Break și o Dacia papuc. Sigur, cu disputele de rigoare și cu teama ancestrală a celor mai vechi că nu vor exista bani pentru a se achita ratele creditului contractat cu Banca Română de Dezvoltare. Griji inutile, pentru că sub apect economic lucrurile au evoulat, la fel cum au evoluat și sub aspectul întineririi colectivului redacțional, în care s-au angajat tineri jurnaliști. În luna iulie 1992, la puțin timp după alegeri, consiliul de administrație, emanat de FSN, aduce în redacție, pe

postul de director executiv pe Alexandru Bogdan, fostul viceprimar, de meserie inginer electromecanic.

În această perioadă, eforturile au fost îndreptate spre apariția permanentă a ziarului şi pregătirea documentației în vederea privatizării societății, proces care avea să dureze vreo doi ani de zile, pentru ca până la urmă societatea să fie privatizată prin metoda MEBO. În luna mai 1993, Mircea Bujorescu numeşte în funcția de redactor şef adjunct pe Gheorghe Chirvasă, iar la jumătatea anului 1993, după ce colectivul redacțional se curățase şi se întăriseră cu noi ziarişti, numele publicației devenise anacronic, motiv pentru care s-a pus în mod acut problema schimbării denumirii. Noua denumire a ziarului a fost cea de **MATINAL**, denumire preluată după numele emisiunii lui Paul Grigoriu, de la România Actualități. Noua denumire intră pe piață în data de 2 noiembrie 1993, cu un număr festiv.

Dar liniştea în redacție era departe de a se fi instaurat, pentru că ziarul Matinal, mai mult decât Zori Noi devenea din ce în ce mai puternic şi mai independent față de noua putere, motiv care a determinat Consiliul de Administrație FSN să treacă la măsuri, la sugestia directorului executiv, care deşi a fost adus în redacție de Bujorescu nu mai dorea să suporte supremația acestuia.

„ CUVÂNTUL LIBER”

(apărut la 23 decembrie 1989)

Ziarul a apărut prin hotărârea comună luată în ziua de 22 decembrie 1989, după căderea lui Nicolae Ceauşescu, de către redactorii ziarului județean „Drumul socialismului” Deva şi un grup de demonstranți ce au manifestat paşnic în Piața

CUVÎNTUL LIBER

ZIAR AL JUDEŢULUI HUNEDOARA | Anul I, nr. 3 | MARŢI, 26 DECEMBRIE 1989 | 4 pagini - 50 bani

Palatului Administrativ din reşedința de județ. În acea întâlnire s-a stabilit sistarea apariției ziarului județean de partid şi editarea unui nou ziar, pus în slujba „libertății şi adevărului" aşa cum se afirmă în editorialul primului număr tipărit în noaptea de 22 spre 23 decembrie 1989.

Cu apariție cotidiană, ziarul s-a pus în slujba idealurilor revoluționare susținând noile autorități, informând cititorii despre evenimentele din județ, profilându-se ca o publicație de informare, opinie şi atitudine cetățenească.

De la apariție şi până în prezent „Cuvântul Liber" deține rolul de lider autoritar al presei locale hunedorene. Apare şi în prezent.

„GAUDEAMUS"

Foaie a studenților de la Institutul de Mine Petroşani, apărută în ianuarie 1990. Redactor coordonator Florin Mircea Corcoz. Acesta a adunat în jurul său un grup de studenți care au promovat o jurnalistică de moment, aşa cum au crezut ei, sub auspiciile unei totale libertăți de exprimare. Temele abordate au fost diverse, de la viața studențească şi universitară, până la sport şi diverse aspecte din existența cotidiană a locuitorilor Văii Jiului.

„EXPRES”

Autointitulată „gazetă particulară de interes cetățenesc”. A apărut la 8 februarie 1990, la Deva. Sub impulsul libertății de exprimare din acele zile, gazeta prezintă relatări privind desfășurarea evenimentelor derulate atât în Deva cât şi alte localități ale județului Hunedoara.

„CĂLĂUZA”

Anul XII • Nr. 637 • 2002 — 3000 lei • 1 DM • 16 pagini

CĂLĂUZA

13 – 19 IUNIE 2002

Săptămânal independent aflat în slujba tuturor oamenilor

Gura târgului

La Hunedoara ar trebui un Spartacus de Valea Jiului!

De ceva vreme mulți oameni mă întreabă cine este Viorel Delaroman? Ce ziarist mai e și ăsta de atacă pe toată lumea: pe Ion Iliescu, pe Năstase, pe Rudeanu... Chiar și domnul profesor Nistor, un om blând din sfatul PSD mi-a mărturisit că și pe dumnealui l-a atacat într-o anume conjunctură.

Valeriu BÂRGĂU

– continuare în pag a 2-a –

DIN SECRETELE ÎNALTELOR CABINETE PRIVIND EXPLOZIA DE LA VULCAN

MINISTERUL INDUSTRIEI ŞI RESURSELOR, CABINET SECRETAR DE STAT

Ministerul pentru Relația cu Parlamentul

Domnului ministru Axinte Gaşpar

Referitor la declarația politică a domnului senator Mircea NEDELCU, din ședința Senatului din data de 20.05.2002, privind accidentul de la mina Vulcan din data de 15 mai 2002, vă comunicăm următoarele:

Secretar de stat – Romulus Ioan MOUCHA

– continuare în pag a 6-a –

Săptămânal cu apariție la Deva cu difuzare în întreg județul Hunedoara şi Alba, respectiv în zona Văii Jiului. Este fondat în anul 1990, la 1 februarie, sub coordonarea scriitorului Valeriu BÂRGĂU. Călăuza a fost una dintre primele publicații libere şi independente din zonă, aflată în slujba tuturor oamenilor, având un profil unic, majoritatea colaboratorilor provenind din rândurile proprilor cititori. Nu a înregistrat nici o pauză de apariție în cei peste 15 ani de când există pe piața

media hunedoreană. Apare într-un titraj de peste 9.000 exemplare. În paralel cu ziarul apare un supliment **Călăuza Naturistă**. Este editat de Compania Floarea Soarelui Com cu sediul în Deva, str. Horia nr. 30, județul Hunedoara. Coordonarea şi conducerea redacției este asigurată de Mariana PÂNDARU. Apare şi în prezent cu titlul **„Călăuza noastră”**.

„VALEA JIULUI”

Valea Jiului

PUBLICAȚIE LIBERĂ SĂPTĂMÎNALĂ Anul I, Nr. 5, Joi 15 martie 1990 PREȚUL 2 LEI

Pîinea va fi albă şi în Valea Jiului

Poate fi considerat primul ziar liber apărut în Valea Jiului după oficiosul Steagul Roşu transformat în Zori Noi. Este redactat, paginat şi tipărit de un grup de tipografi de la Tipografia Petroşani, secție a Tipografiei din Deva. Tematica abordată prezenta o multitudine de acțiuni locale ale **organismelor** politice şi administrative mai mult sau mai puțin legal constituite, a mitingurilor şi acțiunilor populației, multe informații de interes general. Apariția ziarului a fost săptămânală. Primul număr a apărut la 12 februarie 1990. Din colectivul de redacție au făcut parte: Nicu Trăistaru, Alexandru

Leşe, Gheorghe Câşlariu, Emil Demian, Lascu Stoica, Traian Boța. Tiparul a fost executat la Tipografia Petroşani.

„SEMNAL”

Publicație în sprijinul FSN (apoi în sprijinul Consiliului Provizoriu de Uniune Națională Petroşani). Primul număr al ziarului apare la data de 1 februarie 1990. Redactor coordonator: Valeriu Butulescu.

„SOLSTIȚIU”

Publicație de cultură. Primul număr a apărut la 8 februarie 1990 la Petroşani, la prețul de numai 2 lei, în 4 pagini. Redactor principal: Dumitru Velea – director al Teatrului Dramatic „I.D. Sîrbu” din Petroşani. Redactori: Dumitru Peligrad, Emilian Budac, Dumitru Munteanu, Doru Roman, Mihai Barbu.

„SOLSTIȚIU” precizează că îşi are rădăcinile înfipte în

cel unic număr **„Caiete subterane”**, din noiembrie 1980. Şi interzis. Acestor „caiete” redactorii publicației le-au spus: „Bun găsit!” în paginile publicației de cultură „Solstițiu”.

„SOLSTIȚIU”, un nume sugestiv, referitor la tragicul efort al românilor de a ieşi din marea noapte istorică, de gheață şi de frică, întinsă peste spirit şi viață mai mult de patru decenii. În noaptea de foc, din 21-22 Decembrie, 1989, în care toți românii au stat cu piepturile deschise în fața ghearei înfiorătoare a răului istoric, întunericul, gheața şi frica s-au spart şi au curs ca o lavă, în cele din urmă, acoperită de sângele cel mai pur al nostru. Întreaga lume ne-a stat de veghe, într-un Crăciun însângerat.

„SOLSTIȚIUL”, simbolul marii deşteptări, nu numai a timpului şi anului astral, ci a Românilor, care, cu Libertatea în brațe, netezesc calea spre Casa Comună a Europei.

SOLSTIȚIU, ca publicație, printre atâtea mult mai puternice, nu are pretenția ca prin vorbe să scoată la lumină adevărul: ştie că va veni timpul ca literele de foc, săpate pe dedesuptul lespezilor de umerii eroilor noştri, să vorbească. Să fie acele veşnice limbi de foc dintre pereții Locuinței. În cartea faptelor noastre, printre ale celorlalte popoare, va spumega „infinitatea spiritului”. SOLSTIȚIU, în paginile sale, va căuta să prindă câte-o fărâmă.”

Aşa s-a prezentat publicația de cultură „SOLSTIȚIU” de către redactorii ei, ca o „fărâmă de cultură” care adunată, azi, mâine, poimâine, să dea un tot. Numai în această publicație de cultură observăm obsesiv că **„Omul este pururi tânăr”**, că Eminescu dacă n-ar fi existat, ar fi fost inventat. Relevant este motto-ul publicației: **„Cultura e puterea popoarelor”** Eminescu. În această publicație de cultură, încă de la primul

număr au semnat: Dumitru Velea, Valeriu Butulescu, preot dr. Dorel Pogan, Ion Jianu, Dumitru Peligrad, Emilian Budac, Dumitru Munteanu, Doru Roman, Letiția Coza. Umor grafic de Robert Hummel. Au mai fost şi alți colaboratori printre care amintim pe Camelia Jula şi Ioan Velica. Publicația de cultură „SOLSTIȚIU" a apărut doar până la numărul 16 după care nu a mai făcut față din punct de vedere financiar şi nu a mai putut să supraviețuiască.

„ECOUL"

Bilunar de opinie şi informație. Apare la Deva în 27 februarie 1990.

„COLUMNA"

Bilunar de informație şi cultură. Apare în Hațeg, în februarie 1990, cu difuzare în localitățile mari ale județului şi Valea Jiului.

„ARENA"

Săptămânal sportiv apărut la Petroşani în februarie 1990. Redactor responsabil Genu Tuțu.

„ALFA”

alfa

PUBLICAȚIE
INDEPENDENTĂ
SOCIAL-CULTURALĂ

ANUL I
Nr. 1
VINERI
9 FEBRUARIE 1990
4 PAGINI 3 LEI

DIN SUMAR

...ANA BLANDIANA... OCTAVIAN PALER... F. NIETZSCHE... R. MOODY...
J. KRISHNAMURTI... KARATE... HIPNOZA... YOGA... ȘAH... MUZICĂ...
CUVINTE ÎNCRUCIȘATE... AȘTEPTĂM PROPUNERI...
PENTRU NUMĂRUL... VIITOR...
REDACȚIA...

Primul număr al publicației apare la 9 februarie 1990. Este declarată publicație independentă social culturală care din primul număr anunță intenția de a susține o rubrică permanentă cu titlul generic „Religie”. În materialul publicat este consemnată o discuție de la Parohia Ortodoxă din Deva cu prototopul Alexandru Hotăran şi preotul Nicolae Gherman pe tema Sfintei Varvara şi semnificația alegerii ei de către mineri ca simbol a sărbătoririi la 4 decembrie a Zilei Minerului.

Rubrica rămâne doar la nivel de intenție căci în numărul 2 al publicației lipseşte tematica religioasă, preferându-se articole politice sau subiecte de senzație ca Viața după moarte, Tehnica luptelor de karate, sau ştiința yoghinilor.

„RÎSU` LUMII”

Publicaţie umoristică. Apare la Deva în februarie 1990.

„RENAŞTEREA”

Săptămânal independent de opinie şi cultură. Apare la Hunedoara în martie 1990.

„CAMELEONUL”

Fericită ţara unde satira face parte din libertate
VITEZOVIC
CAMELEONUL
PUBLICAŢIE PARTICULARĂ DE UMOR UNIVERSAL ■ ANUL I, nr. 1, februarie 1990 ■ LEI 2
De ce?
Evenimentul săptămînii
Gorbaciov deschide calea spre pluralism în U.R.S.S.
SUMAR:
— Vin alegerileee...!
— O premieră: Sexy Humor
— Lambada, dansul

Prima gazetă umoristică din Vale a apărut în februarie 1990 la Petroşani. Se numea Cameleonul. Era o publicaţie particulară de umor universal şi avea ca editori pe Mihai Barbu şi Ion Barbu. Pe frontispiciul gazetei era scrisă următoarea

cugetare a unui gânditor sârb: **« Fericită ţara unde satira face parte din libertate ».** Primul număr a beneficiat de un mesaj semnat de Ileana Vulpescu **(Câtă inaginaţie a investit natura în Cameleon! Câtă imaginaţie a investit omul pentru a semăna vietăţii sus amintite! Era momentul ca aceste eforturi să fie fructificate şi grafic. Aveam nevoie de un material didactic. Vivat, deci, Cameleonul din Valea Jiului!).** Imediat ce legea a permis înfiinţarea primelor societăţi capitaliste, editorii au scos de la Primăria din Petroşani o autorizaţie pe persoană fizică şi au intrat în contact cu Traian Boţa, directorul singurei tipografii din Valea Jiului. Au aflat, cu acel prilej, că hârtia se obţinea numai pe repartiţie de la Letea Bacău iar a face un contract de tipărire era o primă utopie post revoluţionară. Tirajele de atunci se cifrau la câteva mii de exemplare pe care reuşeai, fără un serviciu de distribuţie specializat, să le vinzi în decurs de o săptămână. Distribuitorul Cameleonului din acea vreme era fratele editorilor, ing. Constantin Barbu, care avea un Oltcit în care se încărca, în câteva reprize, tirajul gazetei. Distribuţia se începea din Vest către Est. Era suficient, în acele timpuri romantice ale presei româneşti, să deschizi portbagajul maşinii şi să strigi un titlu de gazetă că lumea făcea o grămadă ca la rugby pe care dacă n-o controlai era în stare să-ţi răstoarne, instantaneu, maşina. Doi colaboratori destoinici în distribuirea gazetei erau doamna Georgeta şi dl. Titi Goanţă, tipografi vechi care vindeau presă, după orele de program, în Piaţa din Vulcan.

La tipografie lucrurile stăteau cum nu se poate mai complicat. Toată lumea tipărea ziare de succes şi a găsi un

spațiu tipografic liber, în 1990, era lucrul cel mai complicat din lume. Intâi de toate trebuia să ai acceptul dlui Traian Boța care se asigura că are suficiente rezerve (personale) de hârtie pentru a-ți da bunul de tipar. După ce plăteai, oficial, tirajul urma negocierea directă cu linotipistul, cu zincograful, cu zețarul, cu calandristul şi cu maşinistul. Fiecare avea prețul lui iar pentru că cererea era extrem de mare înainte de a tipări intrai într-o repriză de negocieri la Barul lui Kuki, aflat peste drum de tipografie. După consumul unei cantități variabile de rom Jamaica (între 200 şi 500 ml) urma livrarea sumei cu care te-ai înțeles direct în buzunarul tipografului. După ce tipografii (Emil Demian, Gheorghe Câşlariu, Ioan Leşe, Dumitru Goanță, Ion Iordache, Mugurel Stoica şi Tiberiu Loy) şi-au scos un ziar al lor (« Valea Jiului ») ziariştii puteau să plătească o parte din sumă în natură, adică în articole cu subiecte arzătoare la ordinea zilei. Era o afacere foarte bună pentru toată lumea dar tipografii făceau legea. Dl.Loy, de exemplu, era un tipograf slab la constituție care, atunci când trăgea un rom, ne spunea că poate alerga suta de metri sub 10 secunde. Noi îl ascultam şi nu aveam curajul să-l contrazicem, ca nu cumva să se supere că nu mai era un alt paginator disponibil în acea zi.) Toți câştigau şi nimeni nu se gândea la publicitate, pentru că toată lumea câştiga din vânzarea întregului tiraj. Un ziar se vindea la un preț modic (1 leu sau 2 lei) şi lumea cumpăra presa cu toptanul. Toate titlurile de pe piață erau interesante pentru că toate făcea dezvăluiri epocale despre Odiosul şi Sinistra. Publicația Cameleonul era **« o publicație dată dracului »** ceea ce nu însemna că nu avea nici un Dumnezeu. Gazeta îşi propunea să ofere, anual, un echivalent românesc al Premiilor Pulitzer intitulate Premiile Puliță. (Să nu vă sperie deriziunea onomastică a numelui băştinaş în raport cu impunătoarea sonoritate anglo- saxonă. Numele pe care vi le vom propune vor da, însă, prestanța necesară unui început. Primul mare premiu l-a câştigat dl Tudor Octavian pentru un text futurologic despre cum ar fi trebuit să fie viitori preşedinți ai

României libere:

« Istoria ne învață că pe foarte mulți preşedinți i-a pierdut femeia. E important să ştim cu ce se ocupă femeia viitorului preşedinte, ce ifose au fiii acestuia şi, în general, cu cine s-a adunat omul înainte de a candida la funcția supremă în stat. In profilul moral al amicilor candidatului se poate citi evoluția acestuia. Trebuie să le cerem viitorilor preşedinți să ne povestească totul despre prieteniile lor. Cât despre nevastă, ea trebuie să apară în public, ca să pricepem cu un ceas mai devreme în ce domeniu vrea să ajungă academician. Atenție la femei! Națiunile cu simțul umorului tânjesc după preşedinți gravi. Națiunile triste clădesc preşedinții în toate privințele sobre. Vreo zece ani de acum înainte noi nu am prea avea motive să ne hlizim unii la alții. E de-a dreptul indecent să pogori, cu aerul că eşti vesel şi fericit, între nişte oameni care aşteaptă de la tine idei nu sentimente. Atenție la preşedinții care nu se pot opri din râs. Trebuie opriți cu doctorul ».

Cameleonul a lansat în primul (şi ultimul) său număr dublu (6-7, anul II, 1991) ideea şi Regulamentul (trilingv) al primului Salon Internațional de Umor Grafic cu tema **« Totul despre Est »** al cărui vernisaj s-a petrecut, simbolic, în ziua de 15 iunie. Gazeta mai propunea cititorilor o pagină intitulată **« Playboy a la Roumaine »** ce a inserat articolul **« Cum l-am ras pe Gheorghe Gheorghiu-Dej »** având la bază un interviu luat lui Hegedus bacsi, frizerul oficial al partidului la Petroşani. Ion Barbu publica primele desene libere de orice constrângere. Unul dintre ele imagina un miner care intra echipat de lucru nu în mină ci chiar în bezna organului sexual feminin (reliefat sub forma unei guri de mină) a atras mânia proletară a unui jurist (de doi lei) care s-a dus să arate desenul cu pricina lui Miron Cozma, liderul maxim al vremurilor postrevoluționare şi primul cenzor postcomunist. Sediul Ligii sindicatelor era la Casa de cultură, peste drum de sediul primăriei. Pentru că toată

ziua, bună ziua, Miron Cozma vorbea la T.O. (telefonul operativ) cu mai marii zilei, între Casa de cultură şi Primărie s-a trasat prima zebră la doar câțiva metri de zebra oficială. Cozma nu putea merge în zig-zag ci doar drept înainte. Acesta, un om duplicitar, ne-a atras atenția că minerii nu pot tolera aşa ceva şi că trebuie să avem grijă de linia (deviaționistă) a gazetei. Cum editorii au lucrat şi ei la mină i-au replicat liderului sindical că minerii vorbesc, în mod frecvent, despre cărbune la suprafață şi despre femei în subteran. In 1991, ei au socotit că era vremea ca să vorbească despre femei şi la suprafață…

Pagina a doua era concepută, în spiritul gazetelor americane, ca o pagină editorială. Acolo erau găzduite scrisori de la cititori grupate sub titlul generic "Țara lui Caragiale". Scrisoarea a I-a venită la redacție era un Apel către primul ministru scris de un cetățean pe care l-a lăsat nevasta pentru unul mai tânăr. Omul era liber şi nu mai suporta starea de lucruri de la noi din țară. **„Toată lumea cere şi fură dar nimeni nu lucrează. Până când? Apoi fir-ar ei ai dracului să fie, să muncească nu să fure şi atunci vom avea de toate"**. In acest sens, omul dă ca exemplu două cazuri concrete. Un caz de la IAS Mangalia unde omul nostru s-a oferit voluntar, cu puținul lui aport, să contribuie la bunăstarea poporului nostru. In fiecare zi li se dădea de mâncare doar cartofi, varză, fasole dar fără carne. Când a protestat (civilizat) conducerea fermei i-a zis că „această mâncare v-o dă FSN-ul". Un al doilea caz se referea la minerit şi omul solicita ca în ultimul schimb al săptămânii să-i concentreze pe toți cei afectați de benzile care nu funcționau ca lumea şi să le curețe. „Această propunere a fost făcută, anterior, unui director de mină şi acesta i-a spus că el ar agrea ideea dar nu-l lasă Guvernul s-o pună în aplicare. Apoi, dacă aş avea putere, l-aş împuşca pe acel director !" Domnule Prim Ministru, uitați ce vă cer sau propun eu. Eu m-am hotărât (dacă vreți şi dv.) să-mi dați împuternicire scrisă şi semnată de dv., ministrul de interne şi ministrul

comerțului şi împreună cu 1-2 oameni, cunoscuți de-ai mei să mergem în țară la întreprinderi, depozite centrale, magazine, unități medicale, agricole, în fine, peste tot şi cu concursul prefecților, comandanților poliției şi unde găsim neregului şi vedem că este rea voință să trag cu ei de pământ de să-i ia dracul. Azi aş merge în județul Suceava, poimâine în Timiş peste alte zile în Bucureşti. Aşa că aş face controale neanunțate şi în unele cazuri în travesti (ca muncitor, țăran, etc). Eu aş mai avea o singură rugăminte: aş solicita un salariu bun nu că-mi trebuie bani dar n-aş vrea sub nici o formă de fi corupt de anumite persoane prinse în flagrant delict, deoarece ştiți că banul e ochiul dracului. Dacă nu oi face eu regulă pe unde-oi trece să nu-mi spuneți pe nume." Din informaiile noastre primul ministru nu a dat curs acestei scrisori deschise iar România, ca şi Petre Roman, au ajuns unde au ajuns. Ultima pagină se intitula « Capra vecinului » şi era dedicată umorului universal.

Cenaclul Cameleonul al tineretului (post)revolu]ionar a produs şi un imn, a la maniere de Vasile Alecsandri, intitulat **Odă ostaşului Român:**

Pas de deux! Tot înainte! Iepoca din nou zioreşte/ Avenirul României dat-au Verde ce-ncolțeşte/ Os de-Ardeal, de tine-s mândru s-antamez o luptă mare/ Ce-am s-o dau c-un stupid people în curs de brucanizare.

Mi-am văzut viza cu ochii, aş putea să plec ferice/ Acum lumea mă cunoaşte/ Roman zice, Petre zice!

Odată cu numărul 7, gazeta şi-a dat, nu din rațiuni financiare, obştescul sfârşit. Ion Barbu a fost angajat, ulterior, de România liberă şi de Academia Cațavencu iar Mihai Barbu a lucrat aproape un deceniu în presa cotidiană şi săptămânală locală.

„LIBERALUL HUNEDOREAN”

Săptămânal social-politic şi cultural. Apare la Deva în martie 1990.

„CREDINȚA STRĂMOŞEASCĂ”

„Şi veţi cunoaşte adevărul, iar adevărul vă va face liberi“ (IOAN 8, 32)

„Unde nu este Dumnezeu, totul este permis“ (DOSTOIEVSKI)

CREDINȚA STRĂMOŞEASCĂ

FOAIE RELIGIOASĂ ORTODOXĂ ROMÂNĂ

ANUL I, NR. 1 – MARTIE 1990 – PREȚUL 3 LEI

„Învățăm de la mineri...“

În luna martie 1990, apare la Petroşani prima publicaţie profesionistă de cultură religioasă cu titlul: **„Credinţa Strămoşească”** cu un subtitlu **„Foaie Religioasă Ortodoxă Română”**, editată de preotul paroh ortodox Mihai Muntean de la Biserica Sf. Nicolae din Petroşani. (lăcaşul de cult a fost dat în folosinţă în data de 22 iunie 1920). Ca motto pe prima pagină a publicaţiei era consemnată: **„şi ve-ţi cunoaşte adevărul, iar adevărul vă va face liberi”** (Ioan 8; 32).

Alături de un scurt istoric editorial semnat Părintele Mihai, publicația se bucură la primul număr de colaborarea lui **Bartolomeu Anania**, pe atunci Arhimandrit de Bucureşti, viitorul mitropolit al Ardealului, care semenează articolul **„Învățăm de la mineri”** în care evocă demersurile făcute la cererea minerilor pentru includerea în Acatistierul editat de Institutul Teologic Bucureşti a Acatistului Sfintei Varvara, patroana minerilor. Apoi, pot fi lecturate articole ca: **„Şi-a făcut Biserica datoria?”** de Lucia Muntean; **„Rolul lăcaşurilor de cult strămoşesc şi ale clericilor români în dezvoltarea culturii şi literaturii naționale”** de prof. Mircea Muntean; **„File din istoria Bisericii Ortodoxe Române”**; **„Cuvinte despre post”; „La Buna Vestire”; „Despre cinstirea Maicii Domnului”; „De la leagăn – peste moarte – înspre veşnicie”**, semnate de părintele paroh Mihai Muntean, rugăciuni, învățături şi practici creştineşti.

Publicația are o tematică bogată, diversificată, subliniind cotribuția Bisericii la înfăptuirea idealurilor de propăşire şi emancipare spirituală a poporului român. Se remarcă o bună calitate a poeziilor publicate şi un frumos reportaj de omagiere a Eroilor Revoluției ce şi-au dat viața pentu libertate şi victoria credinței în Dumnezeu.

„EXPLOZIA T”

Ziarul tineretului din județul Hunedoara. Apare la Deva, în martie 1990.

„PALIA”

Ziar independent al oraşului Orăştie. Apare în martie 1990.

„GLASUL ADÂNCULUI”

Bilunar particular pentru minerii Văii Jiului, a apărut în martie 1990 la Vulcan. Redactor şef: Pompiliu Comşa. Ziarul are o apariție meteorică, oprindu-şi existența după doar câteva numere.

„S.O.S. - REALITATEA”

Gazetă de dezbatere ecologică apărută la 24 martie 1990, Petroşani. Gazeta a fost editată de Filiala Valea Jiului a Mişcării Ecologiste din România. Coordonator, cunoscutul speolog Romulus Vențel.

„UNIVERSUL FAMILIEI”

„NICĂIERI NU POATE FI OMUL MAI FERICIT CA ÎN SÎNUL FAMILIEI”
(proverb românesc)

Universul familiei

Publicație particulară ■ Director: Valeriu Coandrăș

ANUL I, NR. 1 | 11 MARTIE 1990 | PREȚUL: 2 LEI

O lume deschisă familiei

REMEMBER. Un taciun în plus

M-AM ÎNTORS ACASĂ

Publicaţie pentru familie. A apărut în 11 martie 1990 la Petroşani. Moto-ul din capul ziarului preciza: NICĂIERI NU POATE FI OMUL MAI FERICIT CA ÎN SÂNUL FAMILIEI. (proverb românesc).

Director al publicaţiei era Valeriu Coandrăş. Redactor şef: D. Dem Ionaşcu. Secretar general de redacţie: Petre Bălan, Redactori Lucia Stan, Dorel Neamţu, Ioan Almăşan, Constantin Mateescu, Tiberiu Svoboda. Fotoreporter: Adrian Popa şi Tiberiu Ulman. Stenodactilografă: Angelica Istudor. Tehnoredactor: Mariana Străuţ. Adresa redacţiei era în Petroşani, str. Crângului nr. 4/5. Tiparul a fost executat la Tipografia Tg. Jiu cu sprijinul unei persoane deosebite, Constantin Rovinaru.

În primul număr, editorialistul sub iniţialele redacţiei „UF” vorbeşte despre marea familie care este România. Ziarul se dorea a fi o lume deschisă familiei, a marii familii a judeţului Hunedoara. Scriitorul Dumitru Dem Ionaşcu, membru al Uniunii Scriitorilor din România, autor a 13 cărţi de poezie şi proză, descrie starea de primăvară a Văii Jiului, a familiilor minerilor care scot la lumina zilei din adâncul pământului aurul

negru, simbol al vieții pe aceste meleaguri.

Valeriu Coandrăş, inițiatorul acestui demers jurnalistic, directorul publicației, lucra în domeniul presei încă de la vârsta de 19 ani (la ziarul ZORI NOI, apoi STEAGUL ROŞU, pînă în 1989 când devine din nou ZORI NOI şi apoi MATINAL).

Apariția ziarului este salutată de scriitorul **Augustin Buzura** (numărul 8 din iulie 1990): **„Universul Familiei este un ziar de bune intenții sociale. El stăruie într-un demers de suflet şi minte. El este un depozit de trăire, de viață înaltă, cu atât de largă generozitate susținut de oameni de bună simțire românească şi cultură din Valea Jiului. Fără Universul Familiei, unic în felul lui, oameni locului ar fi mai săraci spirituali, mai izolați, mai lipsiți de posibiliatea de a privi lumea dincolo de ea"**. Reflecții asupra ziarului consemnează în nr. 9 (iulie 1990) şi Laurențiu Cerneț, mai apoi scriitorii George Țărnea şi Irimie Străuț. Ziarul al cărui tiraj maxim a fost de 13.000 de exemplare, difuzat în județul Hunedoara a apărut săptămânal până la sfârşitul anului 1991. În conținutul paginilor cititorii puteau găsi articole, informații, interviuri, cuprinzând ca tematică toate sferele vieții familiale, adresându-se tinerilor, vârstnicilor, bărbaților, femeilor, copiilor, deopotrivă tuturor locuitorilor județului Hunedoara, indiferent de vârstă şi naționalitate, orientare politică sau religioasă. Au fost abordate cu consecvență toate genurile publicistice: reportaj, notă, fabulă, interviu, articol, caricatură, jocuri distractive, anchete sociale etc. O analiză atentă a colecției scoate în evidență numele celor care au semnat materialele publicate pe genuri publicistice: ● reportaje, anchete, articole culturale şi istorice - Dumitru Dem Ionaşcu ● satiră, cronici rimate – Mircea Andraş, ● curiozități, anecdote – ing. Ilie Breben, ●filatelie – Tiberiu Svoboda ● sport – Eugen Popa, Cosntantin Mateescu, Dorel Neamțu, ● note, editoriale – ing. Petre Bălan, ● desene, grafică – prof. Robert Hummel, ● poezie – Marian Boboc, Gheorghe Niculescu, Ion Chiraş, Maria Dincă, ● fotografie, grafică – Adrian Popa, ●

jocuri distractive – ing. Miron Horga, ● epigrame – Stelian Ologu, Nicolae Ienulescu ● noutăți editoriale – Lucia Stan, trasee turistice – prof. Mircea Ardeiu, ● modă - Rada Bărnuțiu, ● videofilm – Nicoleta Valcoan, ● muzică – Alice Coandrăș, ● glume – Ioan Almășan, ● note satirice – Pompiliu Comșa, ● top muzical – Norbert Coandrăș, ● reportaje – Ștefan Naghi, ● note, reportaje – Iulian Iordache, Laurențiu Gal, ● proză – Ion Săsăran, ● critică literară – Manole Popescu, ● Curier Juridic – jr. Ilie Şerban, ● desen – Pavel Benghe, ● analiză politico-economică – prof. Victor Iațenco, ● debut în proză şi poezie – Ecaterina Birău, Elena Cantemir, Eugen Coifan, ● curiozități – Nicu Zbuchea, ● Pamflet, teatru - actor Costin Iliescu, ● serial S.F - Andruşca Vătui.

Încetarea apariției publicației s-a dotarat în primul rând plecării în neființă a scriitorului şi omului Dumitru Dem Ionaşcu, o personalitate a scrisului de pe aceste meleaguri jiene, dar şi din alte cauze. După sistarea apariției Universului Familiei, redacția a mai scos pe piață, pentru o scurtă perioadă, **SUPLIMENT „UF”.**

„GAZETA ROMILOR”

Săptămânal independent în sprijinul Uniunii Democratice a Romilor din Valea Jiului. Coordonator, apreciatul ziarist ing. Dorin Ghețа. A apărut în mai 1990 la Petroşani.

„TIMPUL DE VALEA JIULUI”

ZIAR INDEPENDENT
FONDAT IN ANUL 1990
DIRECTOR ESCU

TIMPUL
— de Valea Jiului —

ANUL I
NR. 1
MARTI,
12—19 IUNIE 1990
4 PAGINI — 1 LEI

HEBDOMADAR DE OPINIE, INFORMAŢIE, ŞTIINŢĂ ŞI CULTURĂ

De ce TIMPUL?

Iată şi
prima ieşire în afara graniţelor ţării
a primului preşedinte liber ales al României
Domnul ION ILIESCU,
la Moscova

Modelul sueâez de societate, pe care îl
Vor dori Romînia, nu are o definiţie, sunăm
specialiştii, luîi-adevăr. Cred, ce știm noi cu
certitudine este lupta ca Djun Borg, cunos-
cutul tenismen suedez și-a găsit acoperiș în
altă țară, fiecmal pentru a nu mai fi nevoit
ca până la 90 le sută din venit să crdeze sta-
tului, drept impozit. Credem că un acelaș a

Ziar independent, hebdomadar de opinie, informaţie, ştiinţă şi cultură. A apărut în 12-19 iunie 1990 la Petroşani.

Director: Constantin Iovănescu

- născut la 08.08.1947 în comuna Stăneşti judeţul Gorj;
- a venit în Valea Jiului la 14 ani, după absolvirea şcolii elementare din satul natal, pentru a-şi face o meserie;
- contactul cu Valea Jiului îl ia în “Grafit”, la Lupeni, la şcoala profesională, ale cărei cursuri le urmează între 1961-1964, obţinând calificarea de preparator cărbune, prima promoţie în această specialitate;
- la nici 17 ani, se angajează la noua preparaţie de cărbune din Coroeşti-Vulcan, unde este repartizat împreună cu alţi 32 de colegi, din 50 câţi au urmat cursurile profesionale, pentru punerea în funcţiune a noii instalaţii;
- în paralel cu activitatea profesională urmează cursurile liceului din localitate, secţia seral;
- opţiunea sa era de a deveni inginer şi să se reîntoarcă în judeţul natal doar în această calitate, dar n-a fost să fie;

- în producţie a lucrat 10 ani, parcurgând toate treptele în meserie, fiind la un moment dat avansat la funcţia de tehnician;

- citind foarte multe publicații - ziare, reviste, broşuri - care apăreau la acea vreme, ar fi dorit să devină ziarist, însă considera că este imposibil din postura în care se afla. La un moment dat s-a ivit o oportunitate. Cu totul întâmplător a scris o informație la ziarul local al Văii Jiului - "Steagul roşu". Nu atât pentru a-şi încerca condeiul, ci mai ales pentru a vedea că apar articole şi despre preparatori, într-un ziar în care totul se învârtea în jurul mineritului, minerii şi faptele lor fiind cele care deținеau ponderea materialelor de presă. A fost încurajat de personalul redacțional, mai ales ziariştii în vârstă fiind preocupați şi de creşterea "generației de mâine". A continuat prin a trimite corespondențe despre faptele colegilor de muncă, după care i s-a recomandat să treacă şi dincolo de poarta întreprinderii, în oraş, în celelalte localități ale Văii Jiului. Vârsta, ineditul situației l-au determinat să "are ogoarele presei Văii", devenind unul dintre cei mai prolifici corespondenți voluntari. Din această frumoasă şi atractivă activitate câştiga chiar şi bani, un stimulent în plus. Cu toate acestea nu se vedea nici de această dată ziarist. Din ceea ce citise el prin ziare îşi formase convingerea că un ziarist este un om foarte pregătit, bine informat, cu o vastă cultură generală, care ştie de toate. Avea o strângere de inimă, considerând că liceul seral, pe care-l absolvise nu l-ar recomanda spre munca de ziarist.

Neprevăzutul, însă, i-a venit în ajutor, fiindu-i benefic şi schimbându-i viața. Inginer nu mai putea deveni, deoarece dorea cu tot dinadinsul să urmeze cursurile de zi ale unei facultăți. Aceasta devenise aproape imposibil, întrucât cel mai fericit moment din viață - căsătoria - îl îndepărta de dorința sa. Întreținerea unei familii, era destul de tânăr, la scurt timp au apărut şi copiii, nu era o treabă uşoară. Posibilitatea continuării cursurilor la o facultate ar fi fost doar tot la seral. Şi nu dorea în ruptul capului. "Seralul ne omoară" îi rămăsese în memorie spusele unui om de litere.

Pe acest fond de incertitudini, redacția ziarului "Steagul roşu", la care era corespondent voluntar, a organizat un concurs

de reportaje, articole note şi informaţii pe parcursul a şase luni. A participat, se înţelege. Câştigătorilor li se promitea trimiterea la facultatea de ziaristică din Bucureşti. Foarte tentant. Aşa s-a întâmplat. După acest concurs, împreună cu alţi doi participanţi, a fost trimis la admitere la facultatea amintită. Însă, nerodat cu probele practice dintr-o redacţie, acestea fiind eliminatorii la concursul amintit, nu a fost admis doar în baza notelor la probele teoretice. A revenit foarte dezamăgit în Valea Jiului. Era penultimul tren, la această facultate era şi limită de vârstă, iar buletinul de identitate avea un cuvânt greu de spus în cazul său. Redactorii ziarului "Steagul roşu" l-au încurajat să continue, întrucât nu era totul pierdut. Şi a continuat, scriind tot felul de materiale de presă. De data aceasta, însă, cei care-i vegheau activitatea îl şi ghidonau, chiar dacă uneori din umbră - cum să aleagă subiectele, cum să trateze faptele, precum şi alte secrete din această frumoasă meserie.

A fost încă o dată selectat pentru concursul de admitere la "jurnalistică", în anul următor, deşi cu recomandarea ca "dacă încă o dată ne faci de râs, să nu mai treci prin redacţie, cu riscul că pierdem un corespondent cu activitate bună". A băgat la cap. Iar în august 1974, când redacţia a primit înştiinţarea că omul trimis de la Petroşani a luat examenul, a fost o bucurie generală. Era pentru prima dată când era admis un candidat de la Petroşani, deşi facultatea funcţiona de câţiva ani, iar redacţia ducea o acută criză de redactori calificaţi. Cea mai mare bucurie a fost însă pentru cel în cauză. Îşi vedea visul vieţii împlinit - intrarea în rândul oamenilor foarte pregătiţi, cum îi considera (şi îi consideră încă) pe ziarişti. Dascălii de care a avut parte aici i-au dat prilejul să uite că vine dintr-o zonă nu tocmai bine cotată, că a făcut doar seralul, antrenându-l la foarte multe activităţi specifice, mai ales la cele legate de bibliotecă. Toate practicile de vară, dar şi cele de peste an le făcea la ziarul care i-a dat un nou sens vieţii sale, fiind un "cadru de viitor".

După absolvire însă a avut câteva oportunităţi de a rămâne în Bucureşti - la Agerpres, Televiziunea română, România liberă (la care chiar a lucrat primele trei zile din viaţa de ziarist calificat). Dar, cum Valea Jiului, abia scăpase dintr-o grea încercare - greva din 1977 a minerilor - noii şefi ai ziarului, trimişi să revigoreze activitatea de presă din Valea Jiului, au aflat că unul dintre oamenii trimişi la Bucureşti, la şcolire, a fost oprit la un ziar central, fără ca redacţia acestuia să aibă vreun merit în selectarea şi pregătirea lui. S-au plâns la "împărăţie" şi cineva de sus a ordonat revenirea "în patria mumă". Nu uită intrarea val-vârtej în secţia economică a redactorului şef adjunct, Constantin Vrânceanu strigând: "Care-i Iovănescu (n-apucase să îl cunoască, erau acolo trei colegi de an). Îţi strângi totul, dacă ai scris ceva, treci pe la casierie, îţi iei banii şi mâine mă suni din biroul redactorului şef de la Petroşani, altfel dau de dracu cu ăia de la secţia de presă". Era clar că visul său bucureştean se încheia aici. Scrisese în trei zile cinci materiale, din care unul deja era programat la apariţie pentru a doua zi. Şi-a luat banii, iar în ziua următoare, la ora 8,00 a sunat la telefonul cu pricina, aşa cum, scrâşnind din dinţi, promisese. "Raporta" că s-a ţinut de cuvânt. Această atitudine avea să-i aducă ulterior multe satisfacţii.

De atunci, **presa este viaţa sa**. Chiar dacă, tot prin ordin, a fost trimis, după doi ani, la ziarul judeţean, apoi tot prin aceleaşi metode, după alţi doi ani, a fost "promovat" în activitatea politică, presa i-a rămas la suflet, făcând din aceasta o adevărată profesiune de credinţă. A revenit la redacţia pe care a îndrăgit-o cel mai mult cu doar o lună înainte de evenimentele din 1989, fără să ştie ce va urma. A parcurs cu multă luciditate trecerea de la un sistem la altul, drumul invers faţă de cele învăţate. Ba chiar a încercat pionieratul în această etapă, la o vârstă care nu mai era mulată pe aventuri. Adică, s-a aventurat în presa privată.

În 12 iunie 1990 editează prima sa publicație săptămânală - **“Timpul de Valea Jiului”,** hebdomadar de opinie, informație, știință şi cultură. Titlul ziarului i-l datorează celui mai mare ziarist al tuturor timpurilor, cum personal îl consideră pe Eminescu, pe care l-a descoperit mai întâi ca ziarist, apoi ca poet. “Timpul” n-a rezistat decât 7 numere şi un supliment de vacanță, deşi depăşea cu mult tirajul ziarului de la care plecase. Dar a marcat începutul. Era un mare curaj atunci să pleci de la o firmă de stat la una particulară. Chiar şi ziariştii “consacrați” înțelegeau mai greu o asemenea mutare. Când a prezentat nota de transfer, i s-a spus chiar că nu s-a mai pomenit undeva să-ți poți cere singur transferul, sub semnătură proprie. Firma sa avea atunci un singur angajat, în persoana sa, care era şi director şi de toate. De-ale copilăriei activității private de după 1989!!!

După încetarea activității “Timpul”-ui, pentru scurt timp , a intervenit dezamăgirea. A continuat activitatea privată cu difuzare de presă, printr-o rețea proprie, apoi alte activități comerciale, replierea venind din mers. Ce mai, "capitalist" curat!

Reia în forță activitatea de presă, după scurt timp, în 1996, când, sub egida cotidianului “Jurnalul național”, editează, împreună cu televiziunea prin cablu DAGS TV din Petroşani, săptămânalul **“Jurnalul hunedorean”.** Numărul 1 apare în 3 august 1996. De ce hunedorean? Pentru că aşa a cerut trustul bucureştean. Patriotismul local face ca după trei luni, de la numărul 13, publicația să-şi schimbe numele în **“Jurnalul de Valea Jiului”.** După alte şase luni începe loby-ul pe lângă alți doi colegi, pentru a face din Jurnalul de Valea Jiului un cotidian puternic, ca alternativă la singurul cotidian din zonă - Matinal (continuatorul cotidianului “Steagul roşu”, la care, de altfel, lucraseră toți cei trei). După o muncă de convingere de peste trei luni, la aceeaşi masă s-au aşezat Constantin Iovănescu, Ştefan Nemecsek, Mircea Bujorescu (ziariști de presă scrisă) şi Gheorghe Duță (directorul

televiziunii prin cablu), unde primul susținea şi o emisiune interactivă "3D-Dialog, Direct, Deschis", un talk show la modă în acea vreme. Apariția noului cotidian a fost bine primită, însă avatarurile muncii în echipă în activitatea particulară au făcut ca tocmai inițiatorul să renunțe la colaborarea colegială. Apariția a mai continuat un timp după care a intrat în derizoriu şi şi-a încetat apariția.

În luna noiembrie 1997 editează, tot sub egida Jurnalului național, un nou săptămânal din seria "jurnal"-elor. **"Jurnalul reformei"**, săptămânal de opinie, informații, publicitate şi programe TV, al cărui prim număr apare în 1 noiembrie 1997 şi are ca rază de acoperire Valea Jiului şi județul Gorj. Ca şi alte publicații săptămânale apărute în Valea Jiului, nici acesta nu are o viață prea lungă, motivația fiind în primul rând de ordin financiar.

Dar nu renunță la presa scrisă. Astfel, în 1999 îl găsim la prima publicație de scandal din Valea Jiului. Aceasta s-a intitulat **"Atac de Valea Jiului",** fiind un "puişor" al publica]iei centrale **"Atac la persoană",** alături alte şapte asemenea publica]ii săptămânale din țară, de regulă în marile reşedințe de județ. Debutul editorial este făcut în 3 iunie 1999, primul săptămânal de scandal din Valea Jiului făcând furori pe piața media. Pentru prima dată în presa locală erau aspru criticate instituțiile statului, îndeosebi oamenii aflați în fruntea acestora. Tot pentru prima dată Valea Jiului a cunoscut coada la tarabele de ziare la ora când trebuia să apară "Atac"-ul. Da, dar aceasta se făcea cu un mare risc din partea colectivului redacțional, îndeosebi a coordonatorului acestuia – Constantin Iovănescu.

Publicația îşi continuă apariția sub egida săptămânalului bucureştean timp de 10 luni, 41 de numere, după care este editată de SC Timpex SRL, aparținând ziaristului Constantin Iovănescu. În redacția "Atac"-ului şi-au făcut ucenicia marea majoritate a actualilor redactori din presa locală a Văii Jiului, despre care se spune că aici şi-au făcut mâna şi au deprins

curajul de a aborda orice temă, oricât de spinoasă ar fi aceasta. Faptul că ziaristul Constantin Iovănescu, după ce timp de aproape 30 de ani a tratat partea plină a paharului în presă, încercând să promoveze experienţa înaintată din jurul său, din zona în care apărea publicaţiile editate sau coordonate de el, a venit vremea să fie mult mai incisiv. Destul tratase subiecţii de presă cu duhul blândeţii, trecând la abordarea criticii directe, la persoană, pe principiul "n-am mamă, n-am tată". Marele câştig a fost de partea cititorilor, care, de această dată au început să acorde o încredere totală ziariştilor din Valea Jiului, în contextul creşterii încrederii în general în presa. Chiar şi în prezent se consideră că este singura instituţie care încearcă să taie răul de la rădăcină. Nu întâmplător se spune că presa este "a patra putere în stat", sau, cum îi place ziaristului C. Iovănescu să spună, este una din cele patru puteri în stat. Are în vedere adevărul că în campaniile electorale presa este instituţia de prim rang în viaţa populaţiei ţării. Acesta a fost şi motivul pentru care săptămânalul "Atac de Valea Jiului" a adus câteva corecţii în titlu şi în atitudine, abordarea fiind mult diferită de cea iniţială. După un timp, Atac de Valea Jiului a devenit **"Atac – a patra PUTERE în Valea Jiului",** după care a renunţat la sigla agreată, "atac", considerând că atacul la persoană dă naştere la tot felul de interpretări, uneori departe de realitate. În prezent publicaţia se numeşte pur şi simplu **"A patra PUTERE în Valea Jiului",** şi se află în al optălea an de apariţie, iar după spusele directorului său va trăi atât cât va trăi şi acesta, iar în prezent sunt în stadiu avansat demersurile pentru ca această publicaţie să-şi extindă aria de acoperire şi în judeţul vecin – Gorj. De menţionat că, după apariţia "Atac"-ului (sub această titulatură este cerut şi astăzi, după opt ani, la tarabe), coordonatorul şi apoi directorul său şi-a pierdut toţi prietenii, un adevărat sistem de prietenii şi relaţii creat în aproape 40 de ani de viaţă şi muncă în Valea Jiului. Deşi continuă să creadă că adevăraţii prieteni sunt cei care te caută la necaz, nu doar la bucurie, adică indiferent de conjunctură.

Cu toate acestea, deşi era o modă cândva, nu a avut decât un singur proces, la bază fiind materiale publicate în primul şi cel mai virulent săptămânal de scandal.

Nu am făcut referire în această prezentare la perioada în care Constantin Iovănescu a făcut parte din activul Comitetului Municipal de Partid Petroşani, având funcţia de secretar cu probleme de propagandă. Vom prezenta şi aceste detalii în lucrarea finală Istoria Presei Hunedorene.

În prezent, Constantin Iovănescu este redactor şef la ziarul **Lupta în Gorj** al patrulea cotidian editat la Tg. Jiu şi difuzat în judeţul Gorj.

„CURIERUL SINDICATELOR”

Organ de presă al Ligii Sindicatelor Miniere Valea Jiului. Primul număr apare în săptămâna 13-20 septembrie 1990 la Petroşani. Coordonator: Dorin Gheţa.

„RELACHE”

Supliment al cotidianului „Zori noi”. Primul număr apare în săptămâna 20-27 octombrie 1990, la Petroşani. Redactor şef: Mircea Bujorescu .

„DATINA”

Apărut sub egida Primăriei Petrila în octombrie 1990. Redactor Ioan Dan Bălan. În **„Datina”** se spune că **„folclorul este sufletul unei naţiuni”**. Are o apariţie de 4 numere şi s-a dorit a fi, aşa cum era tipărit în primul număr, un supliment cultural-artistic al „Curierului sindicatelor”.

„BLITZ”

Revista franceză L'EXPRES INTERNATIONAL
susţine că BLITZ este un ziar impertinent
NUMĂRUL 18
SĂPTĂMÎNAL INDEPENDENT
Director:
Adrian Todorescu
23—30 IANUARIE 1991
PREŢ 4 LEI
ACTUALITĂŢI ŞI REPORTAJE

Publicaţie independentă pentru tineret, apare în 1990, Petroşani. Director onorific; Ion Mircea un om deosebit, secretarul Institutului de Mine Petroşani. Redactor şef: Florin Mircea Corcoz. Redacţia şi administraţia: Petroşani, str. 1 Decembrie 1918, nr. 93, etaj II, camera 7. „Blitz” a fost o publicaţie a unor tineri pentru tineri, o publicaţie împotriva celor care au vrut să fure tinerilor REVOLUŢIA.

„BLITZ”

Un ziar de actualități şi reportaje, apărut în 1990 la Petroşani şi a funcționat în paralele cu „Blitz” – Petroşani, publicație independentă pentru tineret. Preşedinte: Octavian Mitu. Director: M. Coman.

„IMPARȚIAL”

Publicație dependentă de Primăria Petroşani. A apărut în anul 1990. Director: Ionel Botoroagă şi Constantin Dincă. Redactor şef: Mihai Barbu.

„REALITATEA ROMÂNEASCĂ”

ADEVĂR
DEMNITATE
IUBIRE
REALITATEA ROMÂNEASCA
ZIAR INDEPENDENT DE LARG INTERES CETĂȚENESC
ANUL I, NR. 1 — 9 MAI 1990
Prețul 3 lei

Ziar independent, de larg interes cetățenesc, fiind realizat de societatea SC REALITATEA ROMÂNEASCĂ COMSERV SRL din Vulcan, sub coordonarea ziaristului Ştefan Nemecsek. În primul număr apărut la 1 Mai 1990. În

articolul de fond era consemnat : **„Suntem poate al o mielea ziar al României Libere. Începem editarea primului număr, cu greutățile iminente oricărui început de drum. Suntem conştienți că existența publicației noastre va fi asigurată de competența, dăruirea şi măsura în care vom răspunde aspirațiilor cititorilor noştri”**.

Conținutul şi orientarea ziarului se subordonează sensului cuvintelor din sigla ziarului: **demnitate, rațiune, adevăr, iubire.** Ziarul este independent, de larg interes cetățenesc. Articolele apărute în primele numere tratează teme privind activitatea poliției, viața sindicală, problemele pensionarilor, dar şi activitatea minieră, viața culturală şi socială a zonei. Articolele sunt semnate de Ştefan Nemecsek, Violeta Napa, Nelu Beşliu, Gheorghe Zavelea, Vasile Sufletu.

„REALITATEA MINEREASCĂ”

Ziar independent, de larg interes cetățenesc, fiind realizat de Societatea Comercială „Realitatea Românească

Comserv SRL Vulcan". Apare în săptămâna 15-31 iulie 1991. Director: Ştefan Nemecsek. Publicaţia se doreşte a fi un ziar independent în slujba minerilor Văii Jiului, care să prezinte existenţa minerului cu necazurile sale, bucuriile şi satisfacţiile de zi cu zi. Pentru ca ţara să cunoască minerii Văii Jiului, viaţa şi activitatea lor prin prisma propriilor lor opinii, ziarul a fost difuzat în afara Văii Jiului şi în Bucureşti, Timişoara şi Satu Mare.

„CURIERUL MINERILOR"

Curierul MINERILOR
Valea Jiului
Ziar al Ligii Sindicatelor Miniere Libere şi al R. A. H. Petroşani
Anul I. Numărul 1 10 — 20 iulie 1991 PREŢUL 5 LEI

Apare în 10-20 iulie 1991 la Petroşani ca ziar al Ligii Sindicatelor Miniere Valea Jiului şi al Regiei Autonome a Huilei Petroşani. Tematica ziarului era cu preponderenţă axată pe prezentarea activităţii miniere, prezentând în fiecare număr modul de realizare a programului de producţie la câte una dintre minele aparţinătoare Regiei Autonome a Huilei Petroşani. Articolele au fost semnate în primele numere de Viorica Brad, Ovidiu Iliescu, Cristian Ştefan, Ştefan Nemecsek. Coordonator: Ştefan Nemecsek.

„FLOAREA REGINEI”

Buletin montan periodic al Montan Clubului **„Florea Reginei”** Petroşani. Apare în anul 1992. Colectivul de redacție este compus din cunoscuți montaniazi: Aurel Dula, Ioan Dubek, Ioan Herman, Iuliu Hornak, Nicu Jianu, Viorel Stroe. Revista prezintă frumusețile munților înconjurători Văii Jiului, acțiuni montane organizate şi desfăşurate de membrii Montan Clubului, imagini semnificative cu peisaje montane impresionante.

„ACTUALITATEA VĂII JIULUI”

SUPLIMENT „REALITATEA ROMANEASCA“

ADEVĂR DEMNITATE RAŢIUNE IUBIRE

ACTUALITATEA VAII JIULUI

NR. 3, PREŢUL 3 LEI

Domnul ing. Alexandru Flaidăr, directorul U. E. Paroşeni afirmă:

A fost odată ca niciodată, dar nu tare de mult cînd dealurile Paroşeniului erau acoperite cu păsuni cu cesare achiziționării unor noi electrofiltre din stră- nătate, o întreprindere din Bistrița s-a antrenat în

Supliment al ziarului Realitatea Românească. Apare în toate localitățile Văii Jiului. Articolele publicate abordează teme privind mineritul Văii Jiului, activitatea economică şi comercială, probleme de sănătate şi ecologie. Coordonator: Ştefan Nemecsek.

„GÂNDURI - LA ANIVERSARE”

Revistă a Şcolii Generale nr. 1 Petroşani. Astăzi denumirea şcolii este I.G. Duca. Apare în anul 1992 cu ocazia sărbătoririi a 120 de ani de la înființarea şcolii. Redactori responsabili: Cucu Radu Sorin. Coordonator prof. Doina Hanna.

„INIȚIATIVA PARTICULARĂ

INIȚIATIVA PARTICULARĂ
supliment al publicațiilor
„REALITATEA ROMÂNEASCĂ“
și „VALEA JIULUI“
ANUL 1
NUMĂRUL 1
PREȚUL 6 LEI
DECRET — LEGE
privind organizarea și desfășurarea unor activități economice pe baza liberei inițiative

Supliment al ziarelor Realitatea Românească şi Valea Jiului. Tematica prezentată cuprinde aspecte privind organizarea şi desfăşurarea unor activităţi economice pe baza liberei iniţiative care să conducă la creşterea şi diversificarea gamei de produse şi serivicii în condiţiile pieţei libere. Pe lângă informaţii şi articole privind promovarea liberei iniţiative în

sectoarele de industrie mică şi servicii erau publicate Decrete şi acte legislative pentru a fi cunoscute de cei interesați. Coordonator: Ştefan Nemecsek.

„CĂLĂUZA VĂII JIULUI”

Publicație independentă aflată în slujba tuturor oamenilor. Apare în aprilie 1992 la Petroşani. Director: ing. Bujor Bogdan.

„Călăuza Văii Jiului” se doreşte a fi un semn de respect pentru oamenii acestor meleaguri, o ediție zonală care să ofere posibilitatea cuprinderii mai bune a problematicii acestui ținut unde „Călăuza” (de Deva) se vinde lunar în mii de exemplare. Noua publicație îşi propune pentru început o periodicitate lunară, în paginile sale urmând să-şi găsească reflectarea atât problemele Văii Jiului cât şi ale lumi în care trăim şi de contextul căreia trebuie ținut cont.

„PROTECȚIA MUNCII”

Periodic al Regiei Autonome a Huilei Petroşani. Apare în anul 1992. Prezintă probleme legate de legislația privind protecția muncii în minerit, evenimente şi accidente înregistrate la unitățile miniere în timpul desfăşurării activității de extracție a cărbunelui. Coordonator: ing. Valeriu Butulescu. Publicația a fost difuzată

într-un tiraj de masă, la toate unitățile miniere aparținătoare Regieie Autonome a Huilei Petroşani, bucurându-se de un larg interes, atât din partea cadrelor tehnico inginereşti cât şi a minerilor.

„INFORMAȚIA ORĂŞTIEI”

Organ al Consiliului Local şi Primăriei oraşului Orăştie. Apare în anul 1993.

„MATINAL”

CNH A CERUT PRIN INSTANȚĂ ANULAREA BREVETULUI SCRI

"Subminarea poate deveni ucigașă, dacă nu se respectă discip

tehnologică coroborată cu nerespectarea normelor de protecția m

LIDER ZONAL ÎN INFORMAȚII LOCALE

MATINAL

Cotidianul Văii Jiului

Nr. 3223 • Sâmbătă-duminică, 11-12 august 2001 • 8 pagini - 2500 lei

• Valentin Armean

- unul din titularii brev

În 1994, un grup de patru ingineri de la

atunci în funcții de conducere - Valentin Armea

Andrei Fodor şi Viorel Rădulescu - au inițiat

metodei de exploatare prin surparea cărbunelu

jurătoare. Experimentarea s-a făcut la EM Vulc

trecut la întocmirea Proiectului cadru, inițiato

legală a brevetării. Metoda a fost brevetată p

5/843/30.11.1994, intrând astfel în legalitate.

acestei noi tehnologii de extracție, conform

vigoare, erau necesare o seamă de autorizații

dat: avizul nr. 3521/3.11.1994 al INSEMEX Pe

2/17.05.1995 al Ministerului Muncii - Departa

Muncii, avizul nr. 9/5.10.1995 al Agenției

Resurse Minerale, avizul nr. 97/10.10.199

Industriei - Direcția Generală pentru Strategia

și Geologie.

COMPANIA NAȚIONALĂ "MINVEST" S.A. DEVA

Către COMPANIA NAȚIONALĂ A HUILEI PETROȘANI

Zgudulți de tragicul eveniment petrecut în subteranul minei Vulcan, ne facem ecoul celor peste 10.000 de salariați ai Companiei Naționale "MINVEST" S.A. Deva și transmitem mesajul nostru de solidaritate minerească și sentimentele cele mai profunde de compasiune pentru familiile celor care și-au pierdut viața la locurile lor de muncă.

Făcând parte din rândul acelorași truditori ai adâncurilor, înțelegem și știm care sunt rigorile și riscurile muncii minerilor dar

CCM AL CNH "lezează și limitează grav interesele salariaților"

S-au pronunțat sentințele în dosarele 3285 și 3286 dintre sindicatele

E TIM

SĂ CĂ

CU MAT

Matinal-ul debutează la 2 Noiembrie 1993. Prima apariție pe piață, într-un număr festiv a fost un succes deplin, trecerea de la o denumire la alta neavând în ciuda scepticismului afişat de unii şi alții nici o influență. Dar cu toată schimbarea de denumire, disputele din redacție au continuat. În februarie 1994, prin manevre de culise, Alexandru Bogdan este numit director al SC Zori Noi, iar la insistențele colectivului Gheorghe Chirvasă ocupă funcția de redactor şef, dând Matinal-ului ceea ce-i lipsise în mod vădit până atunci: verticalitate, incisivitate, influență şi putere economică. Cu toate acestea în scurt timp, Matinal suferă o pierdere masivă de oameni, Mircea Bujorescu plecând împreună cu 7 redactori, după ce cu vreo jumătate de an înainte garda veche a ziarului plecase la o altă publicație. Practic Matinal rămânea doar în cinci oameni din 14 redactori, cei rămaşi fiind nevoiți să intre într-o asociație de privatizare PAS de 21 de oameni, alături de femeia de serviciu, şoferi şi vânzătoarele de ziare.

După privatizare, în iulie 1994 au loc primele alegeri în noua societate. Este ales ca director Alexandru Bogdan, ca redactor şef Gheorghe Chirvasă şi încă trei membri ai CA, printre care o corectoare, Ileana Firțulescu şi şoferul Ghiță. Perioada 1994- 1996 a fost o perioadă moartă sub aspect economic, ziarul crescând în calitate, dar stagnând sub aspect investițional, mai ales că tiparul pe plumb la fosta tipografie de stat la fel ca şi hîrtia au cunoscut creşteri de preț succesive ce au împovărat până la saturație activitatea financiară.

După doi ani, atât cât era mandatul conducerii alese, la noile alegeri, în fruntea societății este ales Gheorghe Chirvasă, iar ca redactor şef este numit Mihai Barbu. Această perioadă este cea mai prolifică din întreaga istorie a ziarului. În cei doi ani de mandat, 1996- 1998 realizările sunt semnificative: finalizarea achitării creditului către SIF Banat Crişana, pentru privtizare, cu trei ani mai devreme; achiziționarea primei tipografii Offset din Valea Jiului; trecerea ziarului Matinal la format mare în opt pagini; consolidarea unei rețele proprii de

difuzare a ziarului consituită din 9 chioşcuri şi 20 de puncte de vânzare; construirea, amenajarea şi punerea în funcțiune a unui bar propriu; aducerea spre vânzare în rețeaua proprie a peste 300 de titluri din presa centrală; dotarea societății cu tehnică de calcul de ultimă generație şi multe altele, printre care trebuie menționat faptul că în cei doi ani, cifra de afaceri a societății a depăşit anual trei miliarde, iar angajaților li s-au dublat salariile. Dealtfel, anul 1996 şi anul 1997 sunt singurii ani în care societatea deşi avea credit pentru achiziționarea tipografiei a realizat profit iar acționarii au primit dividende. Tot în această perioadă au fost relaizate mai multe reviste de integrame în tiraje de peste 10 000 exemplare, a fost realizat un film documentar despre greva minerilor din anul 1997 şi a fost editată cartea „După 20 de ani- greva minerilor din 1977 de la Lupeni", carte lansată în data de 6 august 1997, în prezența preşedintelui României, Emil Constantinescu, cel ce a semnat şi prefața cărții amintite.

Şi cum orice lucru bun are şi un sfârşit, în iulie 1998, la alegeri, grupul de vânzătoare şi şoferul care dețineau majoritatea acționarilor aleg ca director din nou pe Alexandru Bogdan. Dar munca nu a plăcut nimănui şi cu atât mai puțin acționarilor de la Zori Noi. Zilele lui Bogdan ca director aveau să fie numărate, pentru că inactivitatea din mandatul precedent l-a condus la destituire, locul său fiind luat de Mihai Barbu. Din acest moment, începe nebunia. Din cauza unui management defectuos şi irațional, activitatea jurnalistică şi echilibrul economico-financiar intră în derivă. Nu mai sunt achitate taxele şi impozitele la stat la timp, salariile angajaților stagnează, rețeaua de difuzare este distrusă, barul redacției este închis şi se renunță în cele din urmă la toate sursele de venituri colaterale, cu excepția tipografiei, unde se tipăreşte doar ziarul pentru societate şi restul pentru nişte firme căpuşă. Până la urmă, se ajunge la grave neînțelegeri între cei trei membrii ai conducerii redacției. Barbu este înlăturat de la conducere, locul lui fiind luat de Dorel Neamțu, care a reuşit să conducă redacția

doar două luni de zile, până pe 1 decembrie 2000 când este ales ca director Gheorghe Chirvasă. Societatea avea mari probleme: restanțe de plată 1,2 miliarde, sume de încasat 880 milioane(din care 250 milioane neviabile), datorii la stat neachitate de 1 an de zile, salarii neridicate de câteva luni, iar posibilități de venituri, doar ziarul şi tipografia, plus o serie de anchete şi alte verificări efectuate de Poliție şi Parchet.

Gheorghe Chirvasă rezistă doar până pe 6 iulie 2001. Deşi aduce societatea la profit, în luna mai 2001, este înlocuit la conducere de Ileana Firțulescu. La puțin timp, un grup de 5 acționari vând pachetul majoritar de acțiuni al societății unui om de afaceri din Iaşi, Ioan Gherasim, o „verigă" a lui Mihai Prisecariu, fost consilier al lui Dan Ioan Popescu, ministrul Industriilor în guvernul PSD. Cu datorii uriaşe la stat, societatea avea să intre în lichidare judiciară, să piardă sediul şi în final să se desființeze. Aşa s-a scris istoria celui mai important cotidian al Văii Jiului, care mai trăieşte şi astăzi, ca o palidă umbră a ceea ce a fost cândva.

„TIMPUL de Valea Jiului"

Apare în 1994, la Petroşani. Redactor şef Constantin Iovănescu. Este supliment estival al ziarului „Timpul de Valea Jiului". Apărea în 8 pagini. Preț 5 lei.

ARDEALUL LITERAR

Revista a fost fondată în ideea valorificăprii cât mai judicioasă a literaturii române şi străine, pentru apărarea scriitorului român, în spiritul noului în creaţie. Au fost editate şi o serie de numere tematice ca de exemplu: număr dedicat literaturii din Basarabia; un alt număr dedicat criticului Gheorghe Grigurcu etc.

Primul număr a apărut în anul 1995 sub îngrijirea lui Valeriu Bârgău. Compania editoare: Floarea Soarelui Com, cu sediul în Deva, jud. Hunedoara. Redactorul şef al revistei, Mariana Pândaru. Aria de distribuţie a revistei: naţională. Tirajul depăşeşte 5.000 de exemplare. Lucrarea apare în condiţii grafice de excepţie, cu coperţile tipărite la policromie.

„PAPAGALUL DE PETRILA”

Supliment al publicaţiei „Datina”. Apare în 1993, la Petrila. Coordonator prof. Ioan Dan Bălan.

„PAPAGALUL DE PETROŞANI”

Apare în 1993, la Petroşani. Coordonator: ing. Valeriu Butulescu.

„UNDA DE ŞOC”

Publicaţie independentă – particulară, săptămânală, apărut în aprilie 1994, la Petroşani. Redactor şef: Mircea Bujorescu. În 1994, alături de alţi 6 colegi din redacţia cotidianului „Matinal” (Tiberiu Vinţan, Ştefan Cimpoi, Sorin Oprea, Vali Locota, Paul Niculescu, Gheorghe Olteanu) înfiinţează ziarul „Unda de şoc”, prima publicaţie particulară de anchetă şi scandal din judeţul Hunedoara. În prezent cade în ridicol, fiind editată de un P.F. , într-un limbaj de mahala şi cu o grafică medievală.

„SPORT ŞOC”

Ziar de sport cu apariţie săptămânală. Apare între anii 1995 –octombrie 1997 la Petroşani. Redactor şef: Mircea Bujorescu.

„CURIERUL VĂII JIULUI”

Publicație independentă apărută în 18-24 iunie 1993, de fapt cu nume schimbat din „Curierul sindicatelor” , „Realitatea minerească” „Curierul minerilor”. Ziarul s-a tipărit pentru început la Tipografia Tg. Jiu. Nu după mult timp, din motive economice mai rentabile, conducerea ziarului a decis schimbarea tipografiei, tiparul fiind executat la Prod Tipo Drobeta Turnu Severin. Din anul 1998 tipărirea Curierului Văii Jiului se va executa la Deva, apoi la Petroşani. Editorul ziarului a fost SC REALITATEA ROMÂNEASCĂ COMSERV SRL Vulcan, sub coordonarea ziaristului Ştefan Nemecsek. În primii ani de apriție ziarul şi-a crescut continuu tirajul ajungând în parioada de apogeu a jocului piramidala **Caritas** – când publica listele persoanelor din județul Hunedoara care urmau să-şi ridice banii – la un tiraj record de 34.000 de exemplare pe număr de apariție. Colectivul de redacție a fost format din persoane cunoscute în jurnalistica hunedoreană: Ioan Dubek, Ioan Mustață, Ştefan Nemecsek, Viorel Stăuț, Florentina Suciu, Genu Tuțu, Marioara Lupa, Nicolae Stanciu, mai tinerii Dan Popa, Evelin Ceciu, ș.a. Tehnoredactarea ziarului a fost asigurată de Daniela Filimon, Camelia Cristina Mohora şi Norbert Laszlo Horvath, mai târziu de Daniela Mikloş şi Paul Năstase. Curierul Văii Jiului poate fi considerat ca fiind cel mai logeviv ziar din Valea Jiului apărut după 1989. În prezent

directorul ziarului este ing. Daniela Mikloş. Editor – acelaşi Ştefan Nemecsek. Colectivul redacţional a inclus redactori permanenţi şi colaboratori printre care amintim pe: Gabriela Ivan, Mihaela Făgaş, Rucsanda Blaj, Hainal Hapek, Daniela Grăjdan, Ştefan Murgilă, Mihaela Bălaşa, Giurgevca Bretean, Andrei Fiedler, Gheorghe I. Drăghici-Slăvuţescu, Marieta Jurca, Ileana Luca, Alin Huiu, Melinda Onea ş.a. Ziarul îşi câştigă o bună imagine atât în Valea Jiului cât şi judeţul Hunedoara din anul 2005 funcţionând cu o subredacţie la Deva şi difuzare în principalele localităţi ale judeţului Hunedoara. La momentul de faţă înregistrează cel mai mare tiraj al ziarelor apărute în Valea Jiului. Apare cu două pagini de policromie, în condiţii grafice de excepţie, tiparul fiind executat la SC Tipo Prod Com Tg. Jiu.

„ABATAJ”

Apare în septembrie 1994, la Petroşani ca săptămânal de atitudine şi informaţie. Director Petre Braiţ. Redactor şef Marian Boboc. A fost editat de Liga Sindicatelor Miniere Valea Jiului şi tipărit la Imprimeria „Gutenberg” din Deva.

”VESTEA”

Apare în mai 1996 la Petrila. Periodic independent. Director Ioan Dan BĂLAN, redactor şef Elisabeta Bogăţan.

„JURNALUL HUNEDOREAN”

Apare în august 1996 la Petroşani, Săptămânal de reportaje, anchete, interviuri, informaţii, publicitate şi programe TV, editat de DAGS TV- Petroşani. Director: Duţă Gheorghe. Redactor şef: Constantin Iovănescu. În octombrie 1996 îşi schimbă denumirea în „Jurnalul de Valea Jiului” pentru ca din octombrie 1997 să devină cotidian. A apărut cotidian până în 1998. Din februarie 1998 a devenit săptămânalul „Jurnalul Văii Jiului” – magazin. Director: Duţă Gheorghe.

„JURNALUL REFORMEI”

Apare în octombrie 1997 la Petroşani. Săptămânal independent. Director: Constantin Iovănescu. A fost tipărit la Tg. Jiu.

„INFORMAȚIA SINDICALĂ”

Săptămânal editat de Consiliul de Coordonare al Ligii Sindicatelor Miniere Valea Jiului. Apare în anul 1998, la Petroşani. Coordonator: Mircea Bujorescu.

„GAZETA VĂII JIULUI”

Săptămânal de opinie şi divertisment, apărut în aprilie 1999 la Aninoasa. Director Mircea Borcan. Redactor şef: Ilie Munteanu. Editat de SC Mires SRL Aninoasa, str. Libertății nr. 27.

„VALEA JIULUI”

VALEA JIULUI
VERITAS
Saptamanal de informatie, anchete si atitudine
Anul I Nr. 35 ▪ 30 noiembrie 2000 ▪ 8 pagini ▪ 1900 lei
La mulți ani
cu ocazia
ZILEI NAȚIONALE
A ROMÂNIEI!
Vă oferă urmatoarele tarife
de conectare la Internet
tip DIAL - UP:
- Dial Up "5" 5 $/luna 5 ore
- Dial Up "10" 10 $/luna 10 ore
- Dial Up "20" 15 $/luna 20 ore
- Dial Up "50" 25 $/luna 50 ore
- Full - access 35$/luna
- Night - Hawk 15$ - (Orele 23-7)
www.contrust.ro Tel: 545400
Cititi neapărat

Săptămânal de informații, anchete şi atitudini. Apare în luna martie 1999, la Petroşani. Director: Cosmin Barbu. Redactor şef: Andrei Vlad. Redactori: Angella Dumitraşcu, Vlad Reghina, Vasile Beldie. Publicația tratează o multitudine de teme din realitatea Văii Jiului cu un profund spirit critic jurnalistic.

„LUMINA”

Săptămânal de informare şi opinie. Apare în ianuarie 1996. Editat de SC SIGMA PLUS din Deva. Director: Mircea MOLOŢ, Editor coordonator: Lucian Stanciu. Redactor şef: Alexandru Pârlea. Colectivul de redacție: Ioan Dărăbanț, Aurel Oprişa, Nicolae Jianu, Miron Țic, Mircea Bârcă, Alin Bena, Vladimir Birlinski, Septimiu Buzdugan, Viorel Nicula. Tehnoredactare computerizată: Lucian Noghiță. Culegere şi corectură: Codruța Muntean. Publicația a apărut în 8 pagini fiind tipărită la SC Grapho Tipex SRL Deva. În articolele prezentate în ziar era acordată o atenție prioritară problemelor din agricultură, apoi erau prezentate ştiri sportive, probleme privind activități de ecologie şi protejare a naturii, prezentarea unor obiective istorice, activități culturale şi religioase. Pentru publicitate era rezervată ultima pagină a publicației. Tot o pagină era dedicată materialelor de divertisment, cuvinte încrucişate sau integrame.

„ATAC DE VALEA JIULUI”

Apare în 3 iunie, 1999 la Petroşani, fiind primul săptămânal de scandal. Coordonator Cosmin Barbu, apoi Constantin Iovănescu.

Bocan se răfuieşte cu colegii din consiliul local
Motto:
“Cu omul neşcolit te lupţi un pic şi ai scăpat, dar duci o luptă colosală cu prostul care are şcoală”.
Atac de Valea Jiului
Apare joia

„LUMEA NOASTRĂ – WHY NOT?”

Revistă şcolară editată de Grupul Şcolar Industrial Lupeni. Apare în anul 2000. Director: prof. Estera Ana Filip, responsabil prof. Virginia Mureşan, redactor şef Creinicean Delia, redactor: Stepănescu Ilie, Dascălu Bianca.

„A PATRA PUTERE ÎN VALEA JIULUI”

Săptămânal de informaţie, opinie şi investigaţie, apărut în 1999, la Petroşani. Director Constantin Iovănescu. Tipărit la Tipografia Matinal Petroşani.

„ZONA SPECIALĂ”

Zona Specială
ziar de informaţie, opinie şi afaceri

Ziar de informaţie, opinie şi afaceri, apărut 9 noiembrie 1999 cu difuzare în toate localităţile Văii Jiului. Este editat de SC Realitatea Românească Comserv SRL Vulcan sub coordonarea lui Ştefan NEMECSEK ca editor. Ziarul se dorea în primă fază să ajungă la apariţie zilnică şi să înlocuiască Curierul Văii Jiului. Directorul ziarului a fost Tiberiu Vinţan, redactor şef – Ionuţ Rădulea. Colectivul de redacţie a întrunit numeroşi gazetari tineri din Valea Jiului, cu mult talent:

Nicoleta Brat, Ionuț Bălan, Oana Ciubotea, Nina Dumitrana, Valentin Fulger, Ramona Iftimie, Mircea Meseşan, Ciprian Mihalca, Cristi Morar, Silviu Morogan, Marius Mitrache, Ştefan Murgilă, Paul Niculescu, Sorin Oprea, Ionuț Rădulea, Genu Tuțu, Ioan Velica. Tehnoredactarea ziarului: ing. Daniela Miklos şi Cristian Nemecsek. Apare şi în prezent.

„HUNEDOREANUL”

Cotidian editat de Grupul de Presă Media Pro. Apare la Deva în 3 aprilie 2000, în condiții grafice deosebite. A fost „botezat” de celebrul antrenor Bela Karoly care a urat noului ziar să aibă succesul **„pe care l-am avut eu în gimnastică”**. Fără ca urarea să se îndeplinească integral, **HUNEDOREANUL** s-a impus ca un cotidian respectabil în județ. Apare şi în prezent.

„SĂPTĂMÂNA VĂII JIULUI”

săptămâna
VĂII JIULUI
ASTA-I REALITATEA!
AN I. NR. 6 ■ 20 - 26 OCTOMBRIE 2000 ■ 12 PAGINI ■ 1900 LEI
37
de zile au mai rămas până la desfășurarea alegerilor generale în țara noastră
CITIȚI
săptămâna
ACEASTA
ÎN VIZORUL SĂPTĂMÂNII

Săptămânal editat de SC Agro Stef SRL. Primul număr apare în luna septembrie, anul 2000, la Petroşani. În caseta redacțională a numărului 6 din SĂPTĂMÂNA VĂII JIULUI, tipărită în 12 pagini, fomat A5, apărută în săptămâna 20-26 ocrtombrie 2000 îl găsim redactor şef pe Marian Boboc, administrator Vera Graur, DTP Doru Deoancă. Colectivul redacțional era format din Adrian Cerchez, Gilbert Danco, Ion Hirghiduş, Marius Mitrache, Ilie Pintea. Adresa redacției era în str. Oituz, bl.1, sc. 2, ap. 11 Petroşani. Publicația era tipărită la Tipografia MEDIA PRINT INTERNAȚIONAL din Petroşani.

Citǎm câteva dintre titlurile articole din primele numere: „Nimicnicia politică pedalează” „Pensionarii s-au plâns lui David de prețul aberabt al apei”, „ Minerii de la Bărbăteni au avut un „K” de sărbătoare”. „La Petroşani, oamenii lui Iliescu au vrut scindare”. „Nu ştie nici generalul dacă o fi să înceapă balul”, „Inflație de ZIARIŞTI disponibiloizați… mental”. „Cultura pe Jiul de Est şi de Vest”.

„INFORMAȚIA VĂII JIULUI”

ANUL 1, NR. 1 Luni, 17 iulie 2000

ȘTIRILE ȘI AFACERILE ZILEI

Informația VĂII JIULUI

COTIDIAN DE INFORMARE ȘI COMUNICARE INTERACTIVĂ

Pensionarii acuză Guvernul de GENOCID

MARȘUL DISPERĂRII

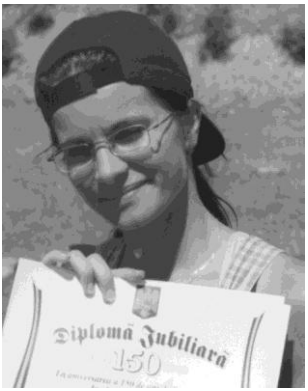

Cotidian de informare şi comunicare interactivă. Apare la Petroşani în 17 iulie 2000. Director: Nicoleta Brat. Redactor şef: Irinel Stegar. Secretar general de redacție: Dan Străuț. A fost o încercare de a scote pe piață un al doilea cotidian al Văii Jiului alături de MATINAL. Din diverse motive ziarul nu a rezistat decât o lună şi jumătate după care îşi încetează apariția.

„EXPLOZIV –VALEA JIULUI”

Prefectul Calistru Serafinceanu este cercetat penal !!!
Serie nouă, Anul II, NR.14 (67), 22 - 28 iunie 2001. Preț 2000 lei
În Valea Jiului
EXPLOZIV
Ziar de investigații, analiză și afaceri
De Ziua Poliției,
Angajații RAAVJ
continuă să

Apare în 1-8 martie martie 2000, la Petroşani. Redactori: Dan Străuț, Florin Henning. Tipărit la tipografia cotidianului „Matinal” Petroşani. Apare în Valea Jiului pe fondul dezvoltării accentuate a presei de scandal, dorindu-se a fi o publi-cație de investigații, analiză şi reportaj mai apropiată de regulile acestor genuri publicistice. Avându-l ca director pe Tiberiu Vințan şi redactor şef pe Ionuț Rădulea, publicația va cunoaşte o ascensiune spectaculoasă în anul 2000, dar din păcate, viața ei va fi scurtă, ea încetându-şi apariția odată cu separarea celor doi fondatori, la finele anului 2000.

„SCANDAL ÎN VALEA JIULUI”

Săptămânal pentru eradicarea minciunii şi corupţiei. A apărut la 6 aprilie 2000 la Petroşani. În acaseta redacțională a numărului 16 din 19 iulie 2000, apărut în 8 pagini, dintre care patru în policromie, Andrei Vlad redactor şef adjunct, Marian Boboc investigații monden, Liviu Tomiuc economic - social, Andrei Dumitru – fapt divers, Ariel Latkulik – tehnoredactare DTP, Vera Graur – secretariat difuzare, Antomina Tomiuc – corectură, Raluca Soare – corespondent special pentru București. Publicația a fost editată de SC VERITAS PRESS SRL. Din multitudinea titlurilor apărute consemnăm câteva: „Mamară de la Romtelecom zice că acum este independent” semnat de Liviu Tomiuc, „Și-n Petroşani avem un ziar … Cotrocenist”- Clara Pop, „RAAVJ aruncă banii publici pe apa sâmbetei” – Casandra A.P., „ Bârfe, zvonuri, baliverne”, „S-a lansat INFORMAȚIA VĂII JIULUI – Ziarul care va arunca în anonimat cotidianul Văii Jiului” - scandal, „Hai la lupta cea mare tineri gazetari”, „KAPUTT! - Mofturi matinale şi nu doar” – Marian Boboc, „Nea Liciu – proprietarul de bancuri”- Marian Boboc, „Artiştii lui Hummel au ocupat centru Petroşaniului”, „Doctorul George David a băgat Exploziv-ul în

Primăria din Petroşani", „Juristul Ilie Şerban a spus adio vieții… românești", „Sindicatul Solidaritatea-99 EM Livezeni refuză să-şi ajute un membru fondator.

„SPORT-TURISM DE VALEA JIULUI"

• Juniorii III ai Jiului spală ruşinea seniorilor • Zăpada a spus NU rugby-ului • Decizia AJF Hunedoara trimte CS Vulcan pe locul 2 •
S-a tra scortina la Divizia C la fotbal • JIUL acuzat de blat
SPORT TURISM
de Valea Jiului
Coordonator Genu Tutu
An I, nr. 13, 29 nov. - 6 dec. 2001
Preț: 3000 lei
Erau vremuri, când

Săptămânal de informare sportivă şi turistică, Petroşani, 2000. Redactor şef: Genu Tuțu. Au apărut 103 numere.

S-a continuat cu nr. 104 (nr. 1 în publicația săptămânală de informație diversă „Opinia – sport turism în Valea Jiului") care apare şi în prezent.

„RELAȚII NEPOTRIVITE"

Magazin cultural săptămânal al cotidianului „Matinal", apărut în 2000, la Petroşani. Colectiv de redacție: Mihai Barbu, Cecilia Stănescu, Loredana Juglea, Dorel Neamțu.

„Meridian 23”

Revistă de promovare a turismului, culturii, etnografiei şi istoriei locale. Apare în decembrie 2000, la Lupeni. Editor SC Comexim R SRL Lupeni. Director fondator: Emil Părău.

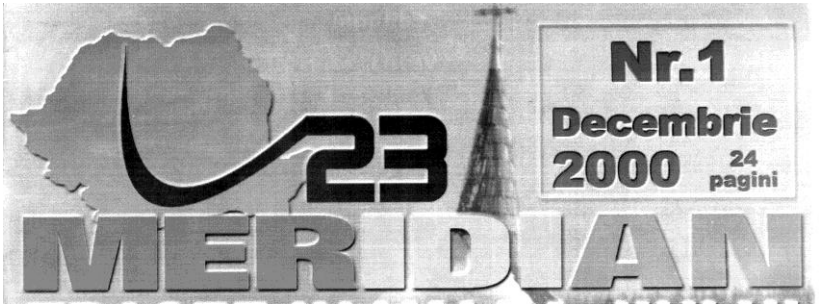

Redactor şef: Genu Tuţu. Redactori colaboratori: Romeo Roşia, Tiberiu Kelemen, Mihai Livadaru, Ioan Velica, Dragoş Ştefan Velica, Liviu Gherghin.

„MESAGER”

Publicaţie săptămânală editată de Consiliul Local şi Primăria Municipiului Petroşani. Numărul 1 apare în săptămâna 12-19 aprilie anul 2001. Redactor coordonator:

Mircea Bujorescu. Publicația prezintă acțiuni şi inițiative ale Primăriei şi Consiliului Local al Municipiului Petroşani, Hotărârile de Consiliu Local discutate şi adoptate în fiecare lună, mesaje şi înştiințări ale executivului Primăriei către cetățenii municipiului Petroşani, precum şi alte materiale informative şi de larg interes cetățenesc.

„EXCLUSIV”

EXCLUSIV

Ziarul celor care muncesc * Apare joi

Nr. 1 * 8-15 martie * 2.500 lei

Director: Tiberiu VINȚAN

LA MUNCĂ!

Odată cu primul zâmbet fără colți iematici ai soarelui, ieşim şi noi la rampă, cu o poftă de muncă – mulțumim! - ceea ce vă dorim şi dumneavoastră.

Pentru că vedem lumina tiparului de ziua femeilor, ne adresăm acum exclusiv acestora, cu gândurile cele mai frumoase. Gânduri pe care le nutrim şi față

Grupul de presă Exclusiv a fost fondat în decembrie 2001 de Tiberiu Vințan, sub egida SC Exclusiv Media Group SRL – agenție de publicitate şi relații publice din Valea Jiului, cu sediul în municipiul Vulcan, str. Coroeşti nr. 75. Prima publicație editată sub brandul Exclusiv a fost revista **„Afaceri în Valea Jiului”**, acesteia succedându-se, în timp, alte publicații: „Exclusiv”, „Politica Văii Jiului”, „Politică şi Afaceri” , „Minerul”, „Vulcan Exclusiv”, „Uricani Exclusiv”, „Lupeni Exclusiv”, „Petroşani Exclusiv”, „Zona alpină”.

Toate aceste publicații sunt rodul muncii unei echipe redacționale conduse de Tiberiu Vințan, formată din: Luminița Andronache, Sorin Oprea, Ilie Pintea, Claudiu Moldovan cărora li s-au alăturat, ca şi colaboratori, alte nume din peisajul publicistic local. Coordonatorul Grupului de presă Exclusiv, Tiberiu Vințan (n. 03.02.1972 la Vulcan, jud. Hunedoara), este un jurnalist format după momentul decembrie 1989, care a acumulat, în timp, o vastă experiență în mass-media. Absolvent al Şcolii Superioare de Jurnalism din Bucureşti în anul 1997 - cursuri coordonate de Ion Cristoiu -, Tiberiu Vințan a debutat în presă încă din perioada în care era licean, remarcându-se prin editarea primei publicații şcolare de după 1989, la Grupul Şcolar „Mihai Viteazul", în martie 1989. În acelaşi an, va deveni colaborator al ziarului „Zori noi", unde după o stagiatură de un an în cadrul tipografiei Petroşani va fi cooptat ca redactor stagiar, în iunie 1990. Aici va lucra alături de gazetari profesionişti, desluşind din plin tainele meseriei de jurnalist, în paralel cu începerea studiilor de specialitate. Imediat după schimbarea denumirii ziarului „Zori noi", în „Matinal", Tiberiu Vințan va deveni şef al departamentului „Tineret". În 1994, alături de alți 6 colegi din redacția cotidianului „Matinal" (Mircea Bujorescu, Ştefan Cimpoi, Sorin Oprea, Vali Locota, Paul Niculescu, Gheorghe Olteanu) înființează ziarul „Unda de şoc", prima publicație particulară de anchetă şi scandal din județul Hunedoara. Tiberiu Vințan va activa în redacția „Unda de şoc", până în anul 1996, când decide să-şi extindă domeniul de activitate şi în sfera audio-vizualului. Se angajează la DAGS TV, unde va lucra ca reporter special în cadrul departamentului „Ştiri" şi ca redactor, mai apoi redactor coordonator al publicației săptămânale „Jurnalul Văii Jiului", editată de acelaşi trust media. În 1998 preia conducerea departamentului editorial al postului de radio „Radio 74" din Petroşani, unde va îndeplini funcția de redactor şef, reuşind performanța de a ridica audiența unui post de radio religios pe primul loc în preferințele publicului din Valea

Jiului, datorită dezvoltării unui departament de ştiri eficient. În perioada 1998 – 2000, Tiberiu Vinţan va acoperi, concomitent şi alte activităţi de media, fiind reporter teritorial pentru postul de televiziune Prima TV, reporter zonal pentru postul naţional de radio Europa FM şi reporter special pentru „Radio Vocea Speranţei" Bucureşti. În anul 1999, cochetează cu un nou gen de presă, cu mare priză la public, fiind reporter special pentru publicaţiile de scandal „Atac de Valea Jiului" şi „Atac". Pe acelaşi segment de cititori, va înfiinţa, în anul 1999, publicaţia de scandal „Exploziv", împreună cu Ionuţ Rădulea. Bun cunoscător al pieţei locale de media, Tiberiu Vinţan va sesiza faptul că piaţa media din Valea Jiului devine sufocată de publicaţii de scandal, în detrimentul promovării de informaţie. În acest context, încearcă în primăvara anului 2000, printr-un parteneriat cu editura Realitatea Românească, editarea unui nou cotidian local, care să cuprindă în echipa redacţională, cea mai mare parte a jurnaliştilor tineri din Valea Jiului. Din nefericire, proiectul său nu va avea sorţi de izbândă.

În decembrie 2001, o dată cu înfiinţarea editurii Exclusiv Media Group împreună cu soţia sa Luminiţa Vinţan, Tiberiu Vinţan scoate pe piaţă prima publicaţie de nişă, destinată unui segment de cititori bine definit chiar din titlul acesteia: „Afaceri în Valea Jiului". Acesteia îi urmează, în perioada următoare, alte publicaţii de nişă: „Exclusiv", „Politica Văii Jiului", „Politică şi Afaceri", „Minerul", „Vulcan Exclusiv", „Uricani Exclusiv", „Lupeni Exclusiv", „Petroşani Exclusiv", „Zona alpină".

Publicaţia „Exclusiv" apare în martie 2001, având un caracter de publicaţie generalistă, subiectele abordate fiind vaste. Publicaţia apare sub egida Grupului de presă Exclusiv, fiind cea de-a doua „producţie" a acestuia.

Din colectivul de redacţie al publicaţiei au făcut parte: Tiberiu Vinţan – director, Luminiţa Andronache – editor, Ionel Petrescu, Ciprian Mihalca, Ioan Velica, Lucian Ispas – redactori.

Publicația va apărea săptămânal, în mod constant în perioada martie 2001 – iulie 2002, după care îşi încetează apariția, revenind ca brand media în 2004, când reapare ca publicație locală în municipiile Vulcan şi Lupeni şi în oraşul Uricani, urmând ca din mai 2006 să apară şi ca publicație locală a municipiului Petroşani. Toate aceste publicații având ca public țintă cetățenii localităților respective din Valea Jiului se vor distribui gratuit, editarea lor fiind susținută, în bună parte, de autoritățile administrației locale

PIAȚA DE ARDEAL

Este fondată în anul 2001 de scriitorul Valeriu Bârgău. Publicația s-a născut din nevoia de a prelua anunțurile de mică publicitate de la populație, respectiv pentru a le prezenta şi transmite în întreaga zonă a Ardealului, Banatului şi alte centre importante din țară. Este editată de Compania Floarea Soarelui Com, cu sediul în Deva. Redactor şef: Mariana Pândaru. Apare în 8 pagini, cu şase pagini alb-negru şi 2 policromie, format A3.

„ORIZONT LUPENEAN”

ORIZONT LUPENEAN

Revistă de cultură
An II, Nr. 8-9
IULIE-AUGUST
2002
• apare la LUPENI
16 pagini

La 25 de ani de la greva minerilor lupeneni, cetățenii au hotărât prin votul lor, exprimat prin referendumul desfășurat duminică, 28 iulie 2002, ca LUPENIUL să devină MUNICIPIU !

Ziar de informație şi cultură editat cu sprijinul Primăriei Lupeni, 2001. Redactor şef: Marian Boboc.

„ALTERNATIVA”

OMUL ARE URMĂTOAREA ALTERNATIVĂ SĂ LASE LUMINA SĂ INTRE SAU POATE SĂ PĂSTREZE OBLOANELE ÎNCHISE.
H. MILLER

ALTERNATIVA

SĂPTĂMÂNAL JUDEȚEAN EDITAT ÎN VALEA JIULUI

ANUL 1 NR. 6 ● SĂPTĂMÂNA 28 NOV. - 4 DEC. 2001 ● 8 PAGINI ● DOAR 2500 LEI

Săptămânal județean editat în Valea Jiului. Apare în octombrie 2001 la Petroşani. Este editat de SC „Alternativa Media" SRL, Petroşani, str. 1 Decembrie 1918, nr. 120. A apărut 19 numere după care toți ziariştii au trecut la „Gazeta Văii Jiului", deoarece nu au mai putut susține financiar „Alternativa".

In ziua de 17 octombrie 2001 patru ziariști plecati, **de voie de nevoie**, de la **MATINAL** au crezut că e « Vremea Alternativei ». Mihai Barbu (director), Gheorghe Chirvasă (redactor şef), Sorin Oprea (director imagine) şi Roland Szedlacsek (director IT) semnează, împreună, editorialul numărului zero.

„Toate îşi au vremea lor şi fiecare lucru de sub ceruri îşi are ceasul lui. Naşterea îşi are vremea ei şi moartea îşi are vremea ei. Săditul îşi are vremea lui şi smulgerea celor sădite îşi are vremea ei. Uciderea îşi are vremea ei, tămăduirea are vremea ei şi zidirea îşi are vremea ei. Plânsul are vremea lui şi râsul are vremea lui. Bocitul îşi are vremea lui şi jucatul; are vremea lui. Imbrățişarea îşi are vremea ei şi depărtarea de îmbrățişare îşi are vremea ei. căutarea îşi are vremea ei. Aruncarea cu pietre îşi are vremea ei şi strângerea pietrelor îşi are vremea ei. Ruptul îşi are vremea lui şi cusutul îşi are vremea lui. Tăcerea îşi are vremea ei şi vorbăria îşi are vremea ei." Aşa grăit-a Eclesiasitul. Şi tot Eclesiastul spune că orice lucru El îl face frumos la vremea lui.

„In acest superb început de noiembrie (2001) lansăm, ca un pariu cu noi înşine ALTERNATIVA. Credem că a sosit şi vermea ei. Nu este nimic mai bun pentru om decât să se veselească de lucrările lui. Vă invităm, ca săptămână de săptămână, să fiți părtaşi la bucuria noastră." Aşa se încheia, în ton extrem de optimist, primul editorial al **Alternativei**. Lângă numele gazetei editorii au ales un citat din H.Miller. **„Omul are următoarea alternativă: să lase lumina să intre sau poate să păstreze**

obloanele închise."

Trei dintre cei patru editori asociați au ales ca, după trista experiență avută la primul cotidian al Văii Jiului, să încerce cariera didactică. Ei intenționau să pună la cale, din lefurile lor de profesori, un săptămânal. Raționamentul s-a dovedit a fi extrem de naiv. Ştiți probabil ce înseamnă în România, în orice regim politic, un salariu de profesor debutant… Cum o nenorocire nu vine niciodată singură, la începutul secolului XXI, în Petroşani, exista o singură tipografie. Deşi doi dintre ziariştii care editau **Alternativa** dețineau o cincime din capitalul social al societății care deținea tipografia Matinal cei aflați, la conducerea SC Zori Noi SA au refuzat să-i tipărească. Dacă nu puteai tipări în Petroşani trebuia să faci o navetă săptămânală la tipografiile din Deva sau Tg.Jiu. Incercările de a împăca obligațiile didactice cu presa şi naveta s-au dovedit a fi, după 18 săptămâni, de netrecut. O redacție alcătuită din femei (investigații/ monden Karina Popa, economic/ administrație Nina Dumitrana, cultură/ artă Alexandra Săndulescu) a fost alături de editori până la ivirea primelor dificultăți financiare. Alternativa s-a dovedit a fi o gazetă extrem de vie mai ales prin paginile din mijloc grupate sub titlul « Răsună Valea », un titlu de succes preluat de la primul film românesc care relata despre aventurile petrecute pe şantierul tineretului de la Bumbeşti- Livezeni. In primele numere, **Alternativa** a beneficiat de câteva corespondențe din West Virginia (USA) de la Mihai Barbu care a descris, de la fața locului, experiența americană în transformarea unor zone miniere în orașe turistice profitabile. Ulterior, săptămânalul a publicat un serial cuprinzând primele impresii ale unor specialişti americani, redactate după vizitarea oraşelor Văii Jiului şi sugestiile lor privind schimbarea urbanistică a unor localități miniere prin modificări ce nu necesitau investiții serioase. Astfel, un săptămânal serios a sucombat datorită lipsei de bani & timp. Cei patru s-au grăbit. Vremea Alternativei nu sosise încă în Valea Jiului. Ulterior

partea redacțională a pus bazele, la solicitatarea unui consorțiu industrial, unui săptămânal transformat destul de rapid într-un cotidian de succes: **Gazeta Văii Jiului**.

„AFACERI ÎN VALEA JIULUI”

AFACERI
în Valea Jiului
economică
Director: Tiberiu VINȚAN
Publicație de analiză comentarii și afaceri
Anul V * Nr. 75 * 1-18 mai 2005 * 6 pagini
Redacția: Vulcan, str. Coroești nr. 75; telefoane: 0254/513.406; 0722-554.809 e-mail: exclusivmedia@rdslink.ro
Preț: 5.000 lei (50 bani)

„Afaceri în Valea Jiului” este prima revistă editată de Exclusiv Media Group. Revista a văzut pentru prima oară lumina tiparului, în ianuarie 2001, fiind editată în format A4, în 32 de pagini, cu copertă policromă. Din colectivul de redacție făceau parte, alături de Tiberiu Vințan – director, Victor Bădârcă – director fondator, Luminița Andronache – redactor şef, Ionel Petrescu, Ciprian Mihalca – redactori, Dan Străuț – corespondent. Încă de la primul său număr, revista se declară drept publicație de nișă, fiind prima de acest fel din peisajul, destul de bogat al presei locale din Valea Jiului la vremea respectivă. Astfel, în editorialul din primul număr al revistei, Tiberiu Vințan scrie că **„nici o publicație din Valea Jiului nu s-a adresat, până acum, realmente oamenilor de afaceri, deloc puțini în regiune, iar atunci când a făcut-o, acesta lucru s-a rezumat la articole critice, menite a le discredita sau, după caz, voala, imaginea publică.”**

În mod surprinzător, revista „Afaceri în Valea Jiului” îşi va găsi cititori consecvenţi, nu atât în lumea oamenilor de afaceri din Valea Jiului, cât în sectorul minier şi cel politic. Acest aspect va conduce la diversificarea conţinutului şi formei publicaţiei, până la dezvoltarea unor noi publicaţii de nişă, apărute fie ca suplimente ale revistei „Afaceri în Valea Jiului”, fie ca publicaţii de sine stătătoare.

„ORTACUL”

ORTACUL

Publicaţie săptămânală a Sindicatului Liber E.M. Livezeni,
Sindicatului E.M. Lonea 2004 şi Sindicatului Liber şi Independent E.M. Petrila
● Anul I (serie nouă) ● Nr. 10 ● 19 - 25 mai 2005 ● 4 pagini

Publicaţie a Sindicatului Liber E.M. Livezeni, apărut în 1 august 2002. Redactor şef: Marian BOBOC. Preşedinte sindicat: ing. Jurca Adrian. Vicepreşedinte: maistru Marian Filip. Din anul 2005 publicaţia **Ortacul** a fost susţinută financiar şi de Sindicatele miniere din Lonea şi Petrila.

„GAZETA VĂII JIULUI”

Fabricat 100% în Valea Jiului

Gazeta Văii Jiului

Săptămânal de opinie, reportaje şi informaţie

Nr.1, Anul I, 21-27 Mai 2002 *16 pagini* 3000 lei

Editorial

La început de drum!

În ritmul finanţării lucrărilor actuale, introducerea gazului metan în Valea Jiului

Primul număr la Gazetei Văii Jiului a apărut pe 21 Mai 2002, de sărbătoarea Sfinților Împărați Constantin şi Elena, data apariției fiind fixată de editorul Aurelian Serafinceanu, la vremea aceea Prefectul județului Hunedoara. Gazeta, la început cu apariție săptămânală, a ieşit pe piață în 20 de pagini, cu paginile 1 şi 20 la policromie, fiind una dintre cele mai consistente săptămânale din județ, cu un conținut complex, atât ca informație, cât şi ca genuri publicistice. Publicația a fost editată de SC PRINTNET SRL Petroşani, o firmă nou înființată, care avea ca principali acționari, patru firme ce aparțineau lui Aurelian Serafinceanu,

respectiv: GEROM, UMIROM, ROTRANS ŞI OXIGAZ. SC Printnet beneficia de tipografie proprie, iar administrator al firmei a fost numit ziaristul Gheorghe Chirvasă, cel care era şi redactorul şef al publicației, dar şi directorul Tipografiei. În caseta redacțională a primelor numere ale gazetei se regăseau cele mai cunoscute nume din presa locală, printre care amintim pe Ștefan Nemecsek, Mircea Bujorescu, Ilie Pintea, Mihai Barbu, Genu Tuțu şi alții.

Din păcate, numărul angajaților pentru editarea ziarului se limita doar la directorul firmei, Gheorghe Chirvasă şi Sorin Oprea, cei care făceau de toate, de la documentare şi până la corectură şi distribuirea exemplarelor tipărite în toată Valea Jiului. Numărul colaboratorilor menționați s-a diminuat de la săptămână la săptămână. La sfârşitul lunii noiembrie a aceluiaşi an, mai precis pe data de 19 noiembrie când **Gazeta** a devenit cotidian, mai lucrau efectiv la ziar doar trei oameni cu director cu tot. Gazeta a continuat să dăinuiască şi după ce acțiunile au fost înstrăinate unui oarecare Mihai Moga de pe la Cluj, un novice în ale jurnalismului, care a schimbat complet grafica ziarului. Necazurile au venit însă şi din altă parte. Gazeta a trebuit să se finanțeze singură, ajutorul dat de cei ce îl patronau constând doar în tipar, unde s-au adunat la un moment dat datorii de sute de milioane. Cea mai grea lovitură însă a fost primită de Gazetă în anul 2004, la alegerile locale şi parlamentare, când ziarul a sprijinit PSD, fără însă a încasa nici un leu pentru serviciile prestate.

Din aprilie 2005, ziarul are o altă conducere. Un grup de tineri coordonați de Cătălin Docea ca director şi Ramona Roşulescu - redactor şef, au preluat destinele Gazetei, reuşind în scurt timp să schimbe fața şi conținutul ziarului, situându-l practic pe un prim loc în ceea ce priveşte media locală scrisă din Valea Jiului. Printre redactorii Gazetei îi găsim pe Anamaria Nedelcof, Petrică Bodron, Cătălin Răduțoiu, Dana Eftimie, Mihaela Mihai, Claudia Nichițelea, Alina Olaru, Vasilică Ichim. Grafica şi tehnoredactarea au fost asigurate de Lucian Murărescu, Geza Szedlacsek, Ciprian Petrişor şi Daniela Filimon. Ca principali colaboratori îi putem nominaliza pe Genu Tuțu, Aurel Slăbîi şi Claudiu Moldovan, acesta din urmă şi ca fotoreporter. Viabilitatea şi eficiența compartimentului de publicitate a fost şi este asigurată de Amalia Jurgiu. Ziarul ajunge la cititorii Văii Jiului prin intermediul lui Nicolae Mitricioiu care se ocupă de difuzare. Tiparul este executat la Tipografia RoContruct Petroşani.

Povestea extinsă a Gazetei Văii Jiului va fi reluată şi prezentată în Istoria Presei Hunedorene.

„ACTUAL - SPECIAL”

Autotintitulat „Adevăratul săptămânal”. Apare la Deva, în perioada anilor 2002-2003.

„ORIZONTURI ŞCOLARE”

Publicație de specialitate a cadrelor didactice
Fabricată 100 % în Valea Jiului
Orizonturi școlare
Anul I ● Nr. 3 ● noiembrie 2002 ● 8 pagini ● 5.000 lei
"Puțini sunt aceia pe care nu-i poți învăța să facă mulțumitor ceva. Marea noastră greșeală este că încercăm să solicităm fiecăruia în parte virtuțiile pe care nu le are, neglijând a cultiva pe cele ce le posedă." (Marguerite YOURUNAR)

Publicație de specialitate a cadrelor didactice din Valea Jiului. Primul număr apare în martie 2002 la Petroşani. Publicația şi-a propus să fie o revistă prin intermediul căreia toate cadrele didactice din Valea Jiului să-şi poată exprima public gândurile şi părerile despre anumite evenimente din viața şcolară, culturală, economico-socială a acestei zone. În caseta redacțională îl găsim director pe Vasile Pop Şc. Gen. Nr. 7 Petroşani, redactor şef şi tehnoredactor Monteola Gherlan Şc. Gen. Nr. 7 Petroşani, redactori Mariana Ghincioi Şc. Gen. Nr. 6 Petroşani, Cristina Tudoraşcu Şc. Gen. I.G. Duca Petroşani, Marioara Vâlceanu Şc. Gen. Nr. 2 Lupeni, Ştefana Onel Şc. Gen. Nr. 5 Vulcan, Sandina Nicola Şc. Gen. Nr. 7 Petroşani.

Tiparul a fost executat la Tipopgrafia PrintNet Petroşani în condiţii grafice deosebite. Publicaţia a fost editată de Conducerea Şcolii Generale nr. 7 Petroşani. Din primele numere amintim câteva titluri: **„Ce este Step by Step?”** semnat de inst. Lăcrămioara Avrămuţiu şi inst. Diana Cazan de la Şc. Gen. "Avram Stanca” Petroşani; **„Calculatorul mijloc didactic polivalent”** semnat de înv. Dan Başa Şc. Primară Brotuna, com. Vaţa de Jos; „**Cunoaşterea Universului de către copii prin abordarea proiectului tematic Cerul şi Pământul”** semnat de educ. Olivia Pîrv - Grădiniţa P.P. şi P.N. nr. 1 Petroşani; **„Clasa de Elevi – o comunitate”** semnat de înv. Simona Chiroşca; Şc. Gen. Nr. 3 Lupeni; **„Rolul şi eficienţa resurselor în procesul instructiv educativ”** semnat de înv. Adriana Oanţă - Şc. Gen. Sf. Varvara Aninoasa; „**Proiect de mentorizare a unui copil supradotat**” – prof. Eleisabeta Bogăţan - Şc. Gen. Nr. 6 Petrila; **„Stima de sine”** înv. Delia Holobuţ - Şc. Gen. „Sf. Varvara” Aninoasa; **„Mijloce şi tenici de lucru folosite în orele de educaţie plastică”** - înv. Elena Mocanu - Şc. Gen. Avram Stanca Petroşani.

Din păcate publicaţia îşi încetează apariţia în luna noiembrie a anului 2002.

„ALTITUDINI”

ALTITUDINI

Publicație lunară editată de Asociația Valea Jiului

ALTITUDINI

Anul 1 ◆ Nr. 1 ◆ ianuarie – februarie 2003

ASOCIAȚIA VALEA JIULUI

www.avj.ro

Strategie pentru Valea Jiului pag. 4

STRAJA oferă cel mai lung și mai ieftin sezon de sporturi de iarnă din România pag. 8

Interviu cu Părău Ocația Dumitru pag. 9

Mica Americă sau El Dorado de Valea Jiului pag. 11

Microcredite pentru zonele miniere pag. 15

Cuvânt de început

Noi pentru noi

Mineri mărșăluind spre București. Mineri intrând în București. Mineri defilând victorioși pe arterele Bucureștiului. Mineri muriți în subteranele Văii Jiului. Mineri sfârtecați în bucățele cu arșii în explozii din abatajele. Violență, prea multă violență! Și sărăcia. Fețe întunecate... Aceasta este imaginea din ultimii ani a Văii Jiului.

◆ Valea Jiului a avut o istorie agitată. Cotonogiți veniți din toate colțurile Europei l-au scos din liniștea lor ancestrală pe păstorii din Dealul Bucii și de pe Jiet, cărbunele lucios le-a... secatul oamenilor forței și – de multe ori – le-a luat și mințile. Lupeni '29 și Lupeni '77 au rămas scrise cu roșu în cărțile de istorie.

◆ Credem că nu este drept să fie așa.

◆ Credem că suntem oameni la fel de buni, la fel de deosebiți ca și dumnevoastră. Oameni care știm zâmbi. Și putem dovedi aceasta. Bucuroși de ajutorul comunităților internaționale, pentru că ne considerăm și noi europeni, dar, în primul rând, contăm pe propriul nostru ajutor.

◆ Așa a apărut Asociația Valea Jiului. Noi pentru noi. Știm exact ce avem de făcut, știm exact cum va arăta Valea Jiului în momentul în care vom putea spune că ne-am îndeplinit menirea.

◆ O economie puternică, cu investiții serioase și locuri de muncă sigure, oameni plimbându-și liniștiți duminica după-amiaza pe bulevard și scoțându-și pălăria cu un gest larg atunci când își vor saluta cunoscuții. Oameni care vor zâmbi. E mult? Credem că nu. E doar ceva firesc. Putem face această pentru noi și o vom face.

Consiliul Director AVJ

◆ În data de 2 decembrie 2002 a avut loc la Petroșani Adunarea Constitutivă a Asociației Valea Jiului (AVJ).

◆ AVJ este o organizație non-guvernamentală care reprezintă cea mai largă diversitate socială din Valea Jiului: administrație locală, județeană și centrală, sector privat, societate civilă, învățământ și sănătate.

◆ Asociația urmărește să identifice, în urma consultărilor, o platformă de interese comune unanim acceptată de cei implicați în dezvoltarea regională și locală.

Primul număr al revistei apare în luna ianuarie 2003. Se doreşte a fi un periodic al Asociației Valea Jiului. A fost editat de Eromania GATEWAY în colaborare cu Centrul pentru Jurnalism Independent. Redactor şef Felicia Portase. Secretariat de redacție Dan H. Popa. Revista a apărut printr-un grant acordat de Banca Mondială. Revista apare full color într-o grafică atractivă, pe hârtie cretată. Dintre principalele titluri consemnăn câteva: **„Strategie pentru Valea Jiului”**, **„În Valea Jiului oamenii de ispravă s-au întâlnit pentru binele comunității”**, **„Export de imagine”**, **„Orașul de Sus STRAJA oferă cel mai lung şi mai ieftin sezon de sporturi**

de iarnă din România”, „Mica Americă sau El Dorado de Valea Jiului”, „În Vale nu există bariere”.

„CABANA”

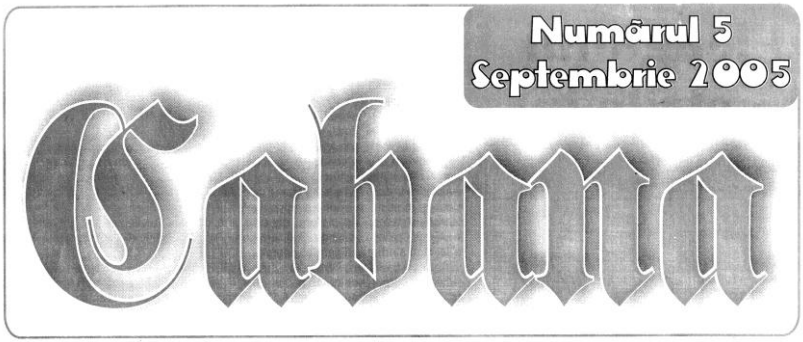

Publicație editată de Asociația de Turism Parâng - Groapa Seacă. A apărut în aprilie 2002 la Petroşani sub coordonarea şi îngrijirea ing. Bujor Bogdan un iubitor al muntelui, al ordinii şi disciplinei de montaniard. Tiparul a fost executat la Tipografia Matinal Petroşani.

Publicația şi-a propus să mediatizeze informații, ştiri şi reportaje care prezintă viața şi activitatea împătimiților de drumeții montane, frumusețile munților care înconjoară Valea Jiului, aspecte inedite din viața ciobanilor şi în general a crescătorilor de animale din zona Parâng şi Retezat, povestea unor vestigii istorice din zonă. CABANA consemnează şi o serie de aprecieri ale unor personalități din România sau din străinătate referitoare la activitatea turistică din zonă, sălbăticia şi naturaleța piscurilor montane de o originalitate unică. Un exemplu: **Andrew Vorkink**, director al Băncii Mondiale din New York precizează într-o mică însemnare din numărul din septembrie 2005 al CABANEI **„Am vizitat cu mare plăcere**

Cabana Groiapa Seacă şi am apreciat ospitalitatea gazdelor. Petroşani este o zonă minunată, cu mari resurse materiale şi umane. Eu vă doresc mult succes în dezvoltarea acestei zone, care are un mare potențial de viitor." Consemnăm câteva dintre titluri: „Bună Ziua Ciobanilor", „Omenia în munți", „Parângul tezaur de tainice frumuseți", „Un elixir accesibil – aerul ionizat", „Crucea lui Bogdan", „Sarmizegetusa – pompeiul istoriei noastre", „Cheile Tăii – leagănul alpinismului Petrilean, „Copacii dădători de viață", „Muntele în pericol", „Reguli de organizare a Cabanei".

„OPINIA- SPORT TURISM DE VALEA JIULUI"

Săptămânal de informare locală
OPINIA
de Valea Jiului
SPORT
TURISM
Fondat în anul 2001 • Nr. 171 • 1-5 iunie 2005 • 10 pagini • 5.000 lei • 0,50 lei

Publicație săptămânală de informație diversă, apărută în 5 noiembrie 2003 la Petroşani. Membrii fondatori: Genu Tuțu, Bolocsi Kerestely, Marius Lung, Nicolae Gui, Virgil Dumitru, Ioan Herman, Hajnal Zacsko. Editori coordonatori: Genu Tuțu, Bolocsi Kerestely. Redacția: Mircea Nistor, Ramona Roşulescu, Adrian Stark, Eugen Popa, Aurel Slăbâi, dr. Octavian Popescu, Ana Pătraşcu, Ioan Velica.

„MAGAZIN ORTODOX”

Revistă religioasă creştin-ortodoxă, apare lunar şi este distribuită gratuit, în toate Bisericile din Valea Jiului şi împrejurimi. Primul număr a fost tipărit în octombrie 2003, în 16 pagini, color, fiind sponsorizată de firma COMEXIM-R S.R.L. Lupeni (patron Emil Părău), având colaborarea Protopopiatului Ortodox Român Petroşani şi binecuvântarea Episcopiei Aradului şi Hunedoarei. Colectivul de redacţie este format din trei oameni, Adriana Radu Mocanu, o ziaristă cu state vechi în breaslă, fost redactor şef al cotidianului „Matinal” şi director al săptămânalui „Pur şi simplu INCOMOD”, Corneliu Bran, fost redactor al aceloraşi publicaţii, colaborator al mai multor publicaţii sau trusturi de media din presa centrală şi Petre Cibian tehnoredactor. Ideea naşterii acestei reviste i-a aparţinut sponsorului şi redactorilor săi, fiind concepută pentru creştinii ortodocşi din Valea Jiului şi nu numai, rolul publicaţiei fiind educaţional şi ecumenic în egală măsură. În peste cei trei ani de apariţie, **„Magazinul Ortodox”** a intrat în conştiinţa creştinilor, care o primesc lunar la Bisericile la care sunt arondaţi, publicaţia devenind în acelaşi timp şi material didactic pentru elevii care studiază religia în Vale. Au colaborat la revistă multe personalităţi din rândul

clericilor şi profesorilor de religie, din Vale şi chiar din țară, coordonați competent de protopopul Dorel Pogan din Petroşani. Încă de la primul număr al revistei, aflat la celebra Biserică hunedoreană din Densuş, cu ocazia resfințirii picturii străvechi din acest lăcaş sfânt, de după renovare, **dr. Timotei Seviciu**, episcopul Aradului şi Hunedoarei a binecuvântat apariția acestei reviste, susținând apoi şi un interviu, cu cuvintele: **„În sfântă rugăciune, urare de bine pentru redactorii şi cititorii acestui Magazin Ortodox”.** Ministrul culturii de-atunci, Răzvan Theodorescu, aflat la acelaşi eveniment a menționat: **„Îmi pare bine că în sfârşit este contrazisă „tradiția” potrivit căreia Valea Jiului este „Jalea Viului”, concept care ar trebui să dispară şi vreau să cred că va dispărea (…) De aceea salut inițiativa apariției unei asemenea reviste de cultură religioasă în acest loc al trudei şi speranței”**. Întrebat de un ziarist, de ce a apărut tocmai acum o astfel de revistă, sponsorul ei, Emil Părău a răspuns: **„ A apărut acum pentru că acum i-a venit vremea… Acum s-a arătat vrerea Celui de Sus ca noi toți să putem contribui la o lucrare în premieră pe meleagurile Văii Jiului.”** După aceste cuvinte alte comentarii sunt de prisos.

„JURNALUL VĂII JIULUI”

Editor coordonator :

Nicu TAŞCĂ

- născut la 2 august 1978
- intrarea în presă iunie 2000 – Informaţia Văii Jiului (septembrie 2000-septembrie 2003
- redactor la săptămânalul Valea Jiului
- septembrie 2003 editor coordonator Jurnalul Văii Jiului
- Absolvent Universitatea din Petroşani Facultatea de Ştiinţe, Specializarea Psihosociologie – iulie 20005

"Jurnalul Văii Jiului" a apărut în octombrie 2003 din iniţiativa mai multor tineri care doreau să facă presă adevărată. A apărut pentru că am considerat că pe piaţa publicistică a Văii Jiului, altfel destul de aglomerată, nu se regăsea un ziar sobru, un ziar de analiză dar care să prezinte şi fapte. Acest ziar a fost înfiinţat şi dus până în prezent, în ritmul săptămânal al apariţiei sale, de cea mai tânără echipă de ziarişti şi comentatori din zonă, având o medie de vârstă de 25 de ani. Echipa care a plecat la drum a fost formată din subsemnatul, sociologul Valentin Fulger, care mai târziu a ocupat funcţia de director, Luminiţa Toader, Dana Blănaru, Daniel Pato, dar şi tehnoredactorii Traian Borodi şi Zoly Fodor. Primul număr a văzut lumina tiparului în data de 10 octombrie 2003, având un conţinut pliat de două teme importante la acea vreme: vizita preşedintelui Ion Iliescu la Petroşani şi o dezbatere în jurul creării Alianţei Dreptate şi Adevăr. Încă de la început, publicaţia noastră a fost atipică pentru că nu s-a pliat pe segmentul de public pe care se înghesuie foarte multe publicaţii, cel din zona minieră şi conexă. În toamna lui 2003 am iniţiat prima analiză a sistemului de termoficare din Valea

Jiului, pe fiecare oraş şi societate în parte. În noiembrie 2003, s-a alăturat echipei economistul Bogdan Răvaş, devenit responsabil pentru rubrica „Jurnalul economic", şi a rămas cu noi şi astăzi.

În martie 2004, am publicat, în exclusivitate, primul interviu cu un oficial al Delegației Comisiei Europene în România. Persoana intervievată a fost Angela Filote, ofițerul de presă şi relații publice al Delegației Comisiei Europene în România.

Antropologul Alin Rus a publicat în săptămânalul nostru studii de antropologie a unor locuri din Valea Jiului, în perioada mai-iulie 2004. Tot în vara lui 2004, s-a alăturat echipei cel mai tânăr component, Alin Huiu, cel care a pus multă pasiune şi a introdus în conținutul ziarului pagina sportivă. De atunci şi până astăzi, el este responsabil cu sportul în redacția noastră. Am considerat oportun să oferim cititorilor o incursiune în alambicatul sistem juridic românesc. Astfel juristul şi mai apoi avocatul Ciprian Coandreş a ținut timp de nouă luni rubrica „Jurnalul juridic". Luna august a anului 2004 a adus cea mai importantă acțiune jurnalistică. Atunci, mai mulți intelectuali importanți ai României, printre care Zoe Petre, Gabriel Andreescu, Ovidiu Pecican şi Cristian Pârvulescu, au vorbit prima dată despre Valea Jiului şi viitorul ei. O lună mai târziu, Ionuț Alexe, un tânăr analist specializat în relații internaționale, a început să publice în ziarul nostru. Până la sfârşitul anului au văzut lumina tiparului mai multe analize pertinente despre situația politică de la acea dată şi despre contextul internațional şi relațiile noastre cu alte țări şi civilizații.

Cristian Pârvulescu, preşedintele Asociației ProDemocrația, a revenit în paginile ziarului nostru în luna octombrie, cu un interviu bazat pe situația societății civile din Valea Jiului. La sfârşitul anului 2004, Daniel Pato şi-a întrerupt colaborarea cu noi. El a reuşit mai bine de un an de zile să fie o piesă importantă în echipa de tineri analişti a Jurnalului Văii

Jiului. Câteva luni mai târziu, a venit în echipă Mihaela Ghiuca, cunoscută activistă în mai multe ONG-uri, care s-a acomodat foarte repede stilului de lucru.

Ne-am creat un public aparte, care cuprinde persoane cu studii medii şi superioare care îşi desfăşoară activitatea în medii dintre cele mai diverse de la minerit la servicii şi instituţii publice. N-a fost uşor, dar astăzi putem spune că avem publicul nostru. Am acordat o atenţie deosebită societăţii civile adevărate, care este greu vizibilă în presa din Valea Jiului. Cum era şi firesc, au fost unii colegi care ne-au părăsit, alţii au făcut pasul înapoi, dar nucleul a rămas intact. Am format o echipă de oameni foarte tineri dar foarte bine pregătiţi pe domeniile lor ceea ce a atras atenţia asupra noastră. Am adus intelectualii mai aproape de locuitorii Văii Jiului prin interviuri cu cele mai importante personalităţi culturale, universitare şi politice din România, misiune pe care nu o consisderăm încheiată. Am scris şi am publicat opinii despre viitorul nostru în Uniunea Europeană. Ne-am specializat în domenii dintre cele mai importante: accesul la informaţiile de interes public, regionalizarea, instituţiile, strategiile şi programele Ununii Europene. Am fost critici cu tot ce nu e democratic, în limitele bunului simţ şi a comportamentului normal. Am fost duri pentru că unele fapte reclamau duritate. Toate acestea pentru a fi altfel decât ceea ce este deja pe piaţă, pentru ca cititorul nostru să afle lucruri care îl interesează cu adevărat şi să se regăsească în opiniile şi comentariile noastre. Au fost multe momente grele, din punct de vedere economic, uman şi personal. Ne-am atras antipatii, ură, duşmănii şi nu puţini au fost cei care au încercat, unii au şi reuşit, să ne facă rău. N-au avut curajul unor înfruntări directe, ne-au lovit mişeleşte, pe la spate. Iar asta face diferenţa dintre noi şi ei.

Nu vom spune că am reuşit. dar cei care ne cunosc şi ne citesc pot confirma sau nu acest lucru. Am vrut să demonstrăm că se poate şi altfel, mai bine.

Am fost acuzați, înjurați şi blamați de unii, blocați şi marginalizați de alții, dar am rezistat pentru că cititorii noştrii ne-au arătat că trebuie să rămânem aşa şi să continuăm să fim critici cu excesele, cu ignoranța, nemunca şi prostia. Aşa vom fi şi în continuare.De ce? E simplu. Pentru că jurnalismul este viața noastră" – spune Nicu TAŞCĂ.

MIORIȚA

Revistă de etnografie şi folclor a Centrului județean pentru conservarea şi promovarea culturii tradiționale hunedorene – Deva. Colegiul de redacție este format din personalități ale culturii hunedorene ca Radu Ciobanu, Ioachim Lazăr, Ioan Sicoie. Redactorul coordonator al revistei este Marcel Lapteş, respectiv secretarul de redacție Nicolae Jianu şi redactor Mircea Lac. Prezentarea artistică a revistei este realizată de Eugen Pescaru. Ilustrația reprezentând imagini sugestive din lumea satului românesc este semnată de Nicolae Jianu şi Marcel Lapteş.

Câteva dintre titlurile care atrag atenția sunt deosebit de sugestive: **„Va muri satul?"** semnată de scriitorul Radu Ciobanu; **„Hunedorenii şi idealul național"** semnat de dr. Victor Şuiagă; **„Un valoros şi enigmatic monument – castelul de la hunedoara" –** dr. Ioachim Lazăr – Muzeul

Civilizației Dacice şi Romane – Deva; **„De la sandala romană la opinca țăranului român”** – Corneliu Stan; **„Parohia Ortodoxă Cinciş şi legăturile ei cu Corvineştii”** – preot dr. Ioan Octavian Rudeanu – Direcția pentru Cultură, Culte şi Patrimoniu Național Hunedoara; **„Tristețea unor sate pădurăneşti”** – dr. Rusalin Işfănoni – Muzeul satului Bucureşti; **„Momârlanii – un grup etnic închis?”** – dr. Ioan Lascu - Universitatea Craiova; **„Obiceiuri, practici şi simboluri în cadrul comunităților țărăneşti din platforma luncanilor”** - dr. Lucia Apolzan ; **„Satele din cer”** – Adrian Mitiş – Muzeul Satului Bucureşti; **„Bradul – simbol pentru viață şi moarte”** – prof. Constantin Clemente; **„Portul popular de sărbătoare la jieni”** – Tiberiu Svoboda; **„Sate pierdute, aşezări dispărute” –** prof. Gligor Haşa; **„Satul vechi şi nou al țăranului român” –** prof. Mircea Lac – Palatul Copiilor Deva; **„Măsuratul oilor în comuna Lelese” –** Dorica Ungureanu- Directorul Căminului Cultural Lelese.

Redacția revistei a găsit un sprijin deosebit din partea doamnei Coralia Maria Jianu pentru traducerea în engleză a sumarului.

Colectivul redacției îşi exprimă deschiderea spre orice colaborare, neacceptând însă nici o abatere de la profilul revistei. Culegerea computerizată şi tiparul sunt executate de SC GRAPHO TIPES Deva.

„DEŞTEAPTĂ-TE ROMÂNE!”

SOMNUL NAȚIUNII NAȘTE MONȘTRI
Anul II - Numărul 62 - 12 pagini - 14 - 21 iunie 2005
DEȘTEAPTĂ-TE ROMÂNE!
www.desteaptateromane.ro
Săptămânal independent al județului Hunedoara
5000 lei
05 lei
INFORMAȚII, OPINII, COMENTARII, PAMFLETE ȘI MULTE... SURPRIZE

Săptămânal independent al județului Hunedoara apărut la 1 martie 2004 Petroşani. Prezintă cititorilor prin articolele, informațiile, interviurile publicate, opinii şi comentarii privind viața şi activitatea locuitorilor Văii Jiului, activitatea partidelor politice, aspecte ale modului de derulare a activității administrațiilor publice locale, etc. Colectivul de redacție: Lucian Alecsa, Mircea Andraş, Ludovic Peter, Loredana Stoicoiu, Iosif Toth. Sufletul şi principalul finanțator al săptămânalului a fost Mihai Viorel Bonea.

„(Con)texte”

(CON)TEXTE
Apare sub direcția lui Marian Boboc
PUBLICAȚIE A CENACLULUI "BOEMA" ● APARE LA PETROȘANI ● ANUL III ● NR. 25 ● APRILIE ● 2005

Publicație a Cenaclului Boema Petroşani, Apare în 2003 sub direcția lui Marian Boboc.

GHIMPELE

Revista s-a născut din nevoia publicului cititor de a avea o publicație de umor şi în special de „greață politică”. Apare într-un tiraj de peste 20.000 de exemplare. Apare în format A3 cu 16 pagini Alb-negru şi 2 pagini color. Fondatorii revistei sunt: Gligor Haşa şi Valeriu Bârgău. Directorul general al revistei: Gligor Haşa. Compania editoare: Floarea Soarelui Com. cu sediul în Deva, jud. Hunedoara.

„PUR ŞI SIMPLU… INCOMOD”

Publicație săptămânală, cu apariție în întreaga Vale a Jiului, în 16 sau 12 pagini, două color. Director Adriana Radu Mocanu. Redactori ing. Gheorghe Davidescu, Corneliu Bran, tehnoredactor Petre Cibian. Colaboratori: toți care au ceva „incomod” de spus, pentru cei care ar trebui să apere legea şi

interesele oraşelor Văii Jiului. Săptămânalul are cuprins în paginile sale o paletă de rubrici de interes general pentru toată lumea, indiferent de vârstă, sex sau condiție socială: politică, economic, cultură, anchete sociale, divertisment, monden, sport, muzică, informații locale şi centrale. Incomod pentru unii, dar savuros pentru cititorii săi, INCOMODUL rămâne o publicație de ținută, neutru pe plan politic, lucru apreciat pozitiv de cititorii săi, iar informațiile date în rândurile sale sunt sută la sută corecte. Probabil că tocmai de aceea, în campania electorală din 2004, a fost singurul săptămânal din Vale care a avut solicitări de campanie electorală din partea absolut a tuturor partidelor politice şi a candidaților independenți, ziarul păstrându-şi echilibrul până la capătul campaniei electorale.

„INFORMAȚIA”

ZIARUL
informatia
SAPTAMANAL JUDETEAN DE INFORMATIE, OPINIE SI ANCHETA
Anul II, numărul 28
Săptămâna 4 - 10 aprilie 2005
Preț 5.000 lei 0,50 lei, 8 pagini

Săptămânal județean de informație, opinie și anchetă, apărut în septembrie 2004, la Petroşani. Redactor coordonator: Ileana Firțulescu. Redactor principal: Tristan Albinic. Tipărit la Ziua - Ana Maria Press Bucureşti.

Ziar finanțat de SC Protector Internațional Bucureşti.

Ileana Firțulescu

- născută la 1 ianuarie 1955
- intrarea în presă la cotidianul Steagul Roşu Petroşani
- Absolvent al Şcolii populare de arte – clasa Iosiff Tellman
- cursurile Facultății de Drept „Vasile Goldiş” Arad
- cotidianul Matinal
- redactor şef televiziunea Alpha Petroşani
- redactor şef Ziarul Informația

Ziarul INFORMAȚIA a apărut inițial - 8 septembrie 2004 - ca săptămânal al Văii Jiului, într-o zonă ostilă presei chiar şi din cauza unor “presari”, deşi inflația publicațiilor a

fost crescută. Ziar nou prin abordare, ziariști… vechi, cu multe "bătălii" câştigate. După şase luni, prin Ziarul INFORMAȚIA, Valea Jiului a ieşit din granițe pe piața județeană. Primirea a fost neașteptat de bună. Motivația invocată de cititori într-un sondaj de opinie a fost acuratețea redării informațiilor, diversitatea lor, echilibrul în abordare şi… curiozitatea unor evenimente văzute din mijlocul unei lumi controversate. Tirajul şi accesările pe net au crescut constant. Care a fost motivul celor ce au mai înființat încă o publicație, când în Vale mai existau peste 20? Parafrazându-l pe Deeping Wrwick, editorul SC INDUSTRIAL PROINVEST Petroşani şi colectivul redacțional, coordonat de Ileana Firțulescu, au pornit dintr-un fel de nebunie.

În viață ne străduim necontenit pentru ceva mai bun, chiar dacă uneori ne lăsăm pradă dorințelor noastre. Acest lucru nu implică argumente, deoarece e mai puternic decât rațiunea. Avem de ales… Alegem drumul cel mai aspru, numindu-ne noi înşişi nebuni, dar continuând tot astfel până la capăt. În sufletul omului cinstit a existat dintotdeauna o dorință de a înfrunta adversitatea, acel instinct care-l impinge în permanență spre ceva mai nobil, mai bun. El seamănă cu un om trudit care sapă un colț de grădină. Încă o buruiană? De ce n-ar îngropa-o? De ce n-ar lăsa-o unde se găseşte? Dar instinctul datoriei împlinite e mai puternic. Se apleacă şi smulge buruiana, jurându-se poate că va fi ultima. Şi mai este un motiv – spun redactorii săptămânalului - pentru care există Ziarul INFORMAȚIA. Jurnaliştii redacției ştiu, vorba lui Brâncuşi, că dacă nu formezi o ființă cu lucrul tău, mai bine să te apuci de altceva. Şi mai știu un lucru esențial: cuvintele reprezintă o forță de care TREBUIE să fii conştient.

„NOROC BUN!”

NOROC BUN!

4 pagini 3000 lei Anul 1 Nr. 1 octombrie 2004

Director: Mihai BARBU (mihaibarbu2001@yahoo.com)

Redactor-şef: Marian BOBOC marian_boboc2004@yahoo.com

periodic de atitudine culturală şi civică • apare în Valea Jiului

Editorial

...CU PICTORIAL

Publicaţia pe care o aveţi în mână îşi propune să nu vă ofere nici timpul probabil, nici cursul euro, nici reţete culinare, nici soluţii miraculoase pentru slăbit, nici modă, nici horoscoape, nici clasamente, nici mersul

Contraeditorial

De la cine şi ce să înveţe ortacii?

Culpabilizarea "en gros" şi "en detail" a minerilor curge la Vale la fel ca Jiurile. Când leneş şi domol la vreme de

În luna octombie a anului 2004 a apărut, la Petroşani, o publicaţie pusă la cale de un trio compus din Mihai Barbu (director), Marian Boboc (redactor şef) şi Geza Sedlacsek (director Desktop Publishing). Redacţia era în living-ul primului iar întâlnirile celor trei, în vederea tehnoredactării publicaţiei, erau un prilej minunat de, periodică, bună dispoziţie. Prima pagină a publicaţiei avea, pe coloana din stânga, un editorial semnat de director iar pe cealaltă parte un contraeditorial semnat de redactorul şef. Mihai Barbu a scris, în primul număr, următoarele: **“Publicaţia pe care o aveţi în mână îşi propune să nu vă ofere nici timpul probabil, nici cursul euro, nici reţete culinare, nici soluţii miraculoase pentru slăbit, nici modă, nici horoscoape, nici clasamente, nici mersul trenurilor, nici mersul autobuzelor, nici programul farmaciilor, nici telefoane utile, nici rebus, nici integrame, nici pierderi, nici oferte, nici relatări din viaţa internaţională, nici despre problemele globale ale omenirii, nici anecdote, nici epigrame, nici scoruri la pauză, nici rezultate finale, nimic despre viaţa sexuală, în general, şi**

nici despre disfuncţii erectile, în particular. Nu vom publica nici articole lungi, nici bla-bla- bla-uri şi nici, că tot suntem la ora de franceză, nu vom avea parti- pris-uri. Vrem să vă oferim o publica]ie de doar câteva pagini, scrisă în Vale, despre problemele concrete ale Văii, despre ceea ce este blamabil şi ceea ce este lăudabil în viaţa culturală şi socială de pe Jiurile de Est şi de Vest. Vom scrie scurt şi vom pune, imediat, punctul pe i. Trăim în secolul vitezei motiv pentru care dorim să intrăm, deja, în subiecte. Vom avea de toate, vorba Planetei Moldova."

În contraeditorialul său redactorul şef se întreba retoric: „De la cine şi ce să înveţe ortacii?" Iată ce scria, în 2004, Marian Boboc, într-o vreme când nu era, încă, membru al Uniunii Scriitorilor: "Culpabilizarea en gros şi en detail a minerilor curge la Vale la fel ca Jiurile. Când leneş, când domol la vreme de vară, când iute şi înspăimântător la ceasurile primăverii/ toamnei. Le pun şi eu celor din Dealul Institutului câteva întrebări: unde au fost ei când fu cu mineriadele? Oare rostul unui intelectual nu e şi acela de a lumina mulţimea? Oare, să zicem, un universitar trebuie să mucegăiască în gradele sale? Să nu aibă altceva în gând şi-n faptă decât propria parvenire pe spatele studenţilor şi unii- mai rar- ai ortacilor?

Tot în primul număr se putea citi o relatare savuroasă despre Valea văzută din Penthouse sau Nitzoizarea Văii. Articolul, pe care îl reproducem mai jos, e însoţit de un desen imens al Marinelei Niţu, prietena Luceafărului din Vale, din care minerii scot, la greu, cărbune prin intermediul unei galerii aflate în zona aparatului genital. Desenul a apărut, iniţial, într-o faimoasă revistă pentru domni.

"Cerul este albastru, dealurile au formele apetisante ale unor sâni siliconaţi pe care se dezvoltă codri verzi de brazi, telescaunul care nu funcţionează, doi turişti admiră Coloana Infinitului ţâşnind armonios din buricul Marinelei Niţu, un sfârc al Divei este cucerit de un alpinist care flutură victorios un drapel alb. Cinci mineri dau la lopată,

alți patru joacă, desigur, cărți. Patru mineri stau la birt. Dintre ei unul trage la măsea, unul doarme direct pe pământul patriei iar doi îşi trag în frezâ. La Disco-bar, doi indivizi servesc consumatorii: unul cu mici, altul cu tării. Cinci ortaci consumă. Unul şi-a tras gagică pe care o ține, protector, de după şale. La parterul unui bloc de prefabricate e un coafor. Pe trotuar, o femeie sprijină blocul. Aşteaptă un client gras să coboare dintr-o maşină bengoasă. Ți se face părul măciucă! Asta-i imaginea Văii!"

Această minunată dar efemeră publicație de atitudine culturală şi civică a fost încurajată, să-şi mențină profilul, şi de ing. Daniel Surulescu, pe vremea romantică şi juvenilă când era director general adjunct al Companiei. Nu după multă vreme, Surulescu a fost avansat iar publicația şi-a dat obşescul sfârşit. Cei trei (minus Ghezu) se vor reîntâlni, mai târziu, de pe alte poziții şi în alt context, cu ocazia realizării unor importante proiecte culturale privind redescoperirea unei Văi ignorate. **Noroc bun!** s-a dovedit a fi, am putea spune de la înălțimea zilei de azi, o antecameră generoasă, a ORTACUL-ului de mai târziu.

„MINERUL"

Revistă editată pentru minerii de la EM Uricani de Exclusiv Media Group cu sprijinul Sindicatului Liber EM Uricani, începând cu anul 2004.

Coordonarea redactării şi editării „Miner"-ului a fost realizata de Tiberiu Vințan.

„MINERUL”

SINDICATUL LIBER
E.M. LUPENI
MINERUL
ANUL I * Nr. 1 (19-26 august 2004) * 8 pagini * GRATUIT
REVISTA MINERILOR DE LA EM LUPENI – Editor: Tiberiu VINȚAN

Numărul pilot al acestei publicații de nișă, editat de Exclusiv Media Group, apare la Lupeni, în 6 august 2004, de Ziua Minerului, la solicitarea Sindicatului Liber al minei Lupeni, revista fiind distribuită gratuit minerilor. Impactul ei va genera permanentizarea apariției acestei publicații la Lupeni. Editorul revistei, Tiberiu Vințan scrie, de altfel, în editorialul din numărul 1 al revistei: „Când am editat revista Minerul ca supliment al ziarului **Politică şi afaceri în Valea Jiului** nu aveam să intuiesc faptul că impactul acesteia a fost unul răsunător. **Aşa da !,** au spus mai mulți mineri. **De mult nimeni nu a mai scris despre noi atât de corect, atât de complet.”**

Colectivul redacțional al revistei „Minerul” – care va apărea, între anii 2004-2006 – în paralel şi ca revistă a minerilor de la EM Uricani şi, respectiv EM Vulcan, va fi compus din Tiberiu Vințan, Luminița Andronache, Ionel Petrescu, Ioan Velica, Ion Aurel Titel, Ioan Ivănuşi, Ioan Curuț, Zoltan Lacataş, Ionuț Ciubotaru, Dan Surulescu.

Revista „Minerul” va apărea la Lupeni, mai întâi cu o periodicitate săptămânală, apoi bilunară şi lunară, până în anul

2006, când mentorii ei, directorul EM Lupeni, ing. Nicolae Ivănuş şi preşedintele Sindicatului liber EM Lupeni Ioan Aurel Titel, se pensionează. Urmaşii acestora nu consideră necesară susținerea în continuare a acestei publicații, care continuă însă să apară, ce-i drept sporadic, cu ocazia diferitelor evenimente de seamă din viața mineritului Văii Jiului, sub egida Grupului de presă Exclusiv.

LICEUL MEU

Revistă editată de Exclusiv Media Group avându-l ca fondator pe Tiberiu Vințan. Primul număr al revistei apare în

Revistă editată de Grupul de presă Exclusiv Media Group • Director: Tiberiu VINȚAN
LICEUL MEU
Revistă de orientare școlară și profesională realizată de Grupul Școlar "Dimitrie Leonida" Petroșani

sptembrie 2005 fiind realizată de un colectiv de redacție format din cadre didactice de la grupul Şcolar Dimitrie Leonida din Petroşani. Din acest colectiv au făcut parte prof. Atena Vlăduceanu (director), prof. Luminița Andronache Vințan (coordonator), prof. Mariana Boboc, prof. Oana Fişter, prof. Cornelia Pantelimon, prof. Marius Perin, prof. Mihaela Manolea, prof. Lidia Drăghici – redactori.

LUPENI

Director: Tiberiu VINȚAN
LUPENI
Supliment al revistei "AFACERI ÎN VALEA JIULUI" dedicat exclusiv municipiului Lupeni
Anul I * nr. 1 (mai 2005) * 8 pagini * 2000 lei (20 bani) * Gratuit pentru abonatii revistei

Apare ca supliment al revistei AFACERI ÎN VALEA JIULUI dedicat exclusiv Municipiului Lupeni. În editorialul din primul număr directorul publicației, Tiberiu Vințan, scrie că: **„Un om informat este un om mai puternic. Un om informat vede mult mai corect realitatea din jurul său şi activitatea oamenilor pe care i-a ales să-i reprezinte în fruntea urbei."** Publicația Lupeni Exclusiv are ca fondator pe Cornel Resmeriță - Primarul Municipiului Lupeni.

URICANI

Director: Tiberiu VINȚAN
URICANI
Supliment al revistei "Afaceri în Valea Jiului" dedicat orașului Uricani
Anul I * nr. 9 (mai 2005) * 2.000 lei (20 bani)* Gratuit pentru abonati

Revistă editată de Exclusiv Media Group cu sprijinul autorităților administrației locale, al sindicatelor miniere de la Mina Uricani şi al mediului de afaceri autohton. Fondator al

publicației este Dănuț Buhăescu, primarul orașului. Publicația va avea ca scop nu doar informarea cetățenilor cu privire la deciziile administrației locale ci va fi un inedit ghid turistic al uneia din cele mai frumoase zone ale Văii Jiului.

VULCAN

Director: Tiberiu VINȚAN
VULCAN
Supliment al revistei "AFACERI ÎN VALEA JIULUI" dedicat exclusiv municipiului Vulcan
Anul II * nr. 8 (mai 2005) * 8 pagini * 2000 lei (20 bani) * Gratuit pentru abonatii revistei

Prima publicație exclusiv locală, ce va apare ca supliment al revistei Afaceri în Valea Jiului este rodul unei idei a primarului Gheorghe ILE materializată de Grupul de Presă Exclusiv.

„DRUMEȚUL”

Revistă de interes turistic adresată iubitorilor de munte. Este editată de Asociația Pro Parâng Petroşani. Apare în noiembrie 2004. Redactor coordonator Dumitru Puşcaşu.

„COSAS”

Revistă şcolară editată de elevii Liceului Teoretic Lupeni. Primul număr a apărut în luna aprilie 2004, cu sprijinul Primăriei Municipiului Lupeni, personal a primarului Cornel Resmeriță. Tipărită în condiții grafice destul de reuşite, full color, pe hârtie cretată, revista prezintă tematici de interes general, interviuri cu personalităpți ale Municipiului Lupeni, teste de cultură generală, poezii semnate de elevii liceului, încercări de proză şi mai multe pagini de divertisment şi informații de cultură generală.

„SERVUS HUNEDOARA”

Este un cotidian județean. Apare cu nr. 1, luni, 26 aprilie 2004. Ziarul este editat de TMT Media Internațional. Director general: Valentin Popescu. Editor coordonator Ştefan CIOCAN. Redactor şef: Bogdan BARBU. Redactor şef adjunct Ramona Ştefan. Colectivul de redacție: Geanina MĂTIEŞ,

Elena MATIEŞ, Gabriela Rădoi, Cristina DANILESCU; Oana BIMBIRICĂ. Corespondent special: Laurenţiu MIHU. Fotoreporter: Remus SUCIU. Editare foto: Iza NEAG, Grafician: Ştefan BUZAN. Tehnoredactare Mona MONDEA. Director marketing Savin Cristian RISTA. Consilier manager Nicolae DIACONU. Distribuţie: Sztrîmbly Alexandru Cristian.

SERVUS Hunedoara fiinţează în Valera Jiului cu o subredacţie la Petroşani, coordonată de Tiberiu VINŢAN. Redactor de Valea Jiului: Luminiţa Andronache. Tiparul, în condiţii grafice deosebite este executat la tipografia Garamnod – Cluj Napoca.

Tematica ziarului este diversă. La fel şi genurile publicistice abordate. Prin activitatea responsabilă desfăşurată, tânărul şi ambiţiosul colectiv al SERVUS-ului, a reuşit prin ţinuta şi modul de prezentare a articolelor în cele 16 pagini dintre care 4 în policromie, să menţină viabil şi băgat în seamă un cotidian difuzat în toate localităţile importante ale judeţului Hunedoara.

„INSIEME/ ÎMPREUNĂ”

Această gazetă este o primă coproducţie româno- italiană în domeniul media din Valea Jiului. Publicaţia a apărut în două numere (în două culori, ulterior în policromie) în anul 2004 (aprilie-mai, iunie) urmare a unei colaborări între Liceul de Informatică Petroşani şi Liceo Scientifico F.Severi din Castellamare di Stabia-Italia. Textele au fost scrise în română şi italiană, fiind rodul unui proiect Comenius între cele două licee.

insieme
împreună
Anul I
Nr. 2
Liceul de Informatică Petroșani
Liceo Scientifico F. Severi Castellammare di Stabia
Iunie - Iulie 2004
ROMANIA / ITALIA
Publicațiile insieme împreună au apărut cu sprijinul financiar al Comisiei Europene prin programul SOCRATES

In cele două numere (8 pag. plus 16 pag.) au semnat elevii Cristian Melczer, Alessandro Prestia, Horațiu Cojocaru, Francesco Martone, Airin Lohenleyr, Ioana Diana & Maria Georgia Toroapă, Jessica Iozzino, Bianca Petronela Jilip, Francesca d'Amora, Melinda Maria Stoica, Iolanda Schettino, Andra Codreanu, Allegra Amiratti, Bianca Elisabeta Anghel, Stefana Cosenza, Oana Pătruț, Eva Donnarumma, Ioan Bican, Annarita Monaco, Viorel Octavian Dumitrescu, Raffaela Pensieri, Florina Cherciu, Allessandra Maiello, Izabela Todor, Angela Esposito, Sorana Vătavu şi Claudia Buoncuore. Profesorii italieni Claudia Evangelisti, Tisbe Ruoco, Liliana Longobardi, Giuseppina Gallo, Giovanni Ciaravolo şi Antonio Paolito alături de colegii lor români Georgeta Sterca, Victoria Morari şi Mihai Barbu au coordonat activitatea jurnalistică a elevilor din cele două licee. Articolele erau relatări despre experiențele trăite de participanții la proiect în vizitele efectuate în România şi Italia. (Italia văzută prin ochii românilor, România văzută prin ochii italienilor.) Redactorul responsabil al acestui periodic a fost Mihai Barbu ajutat de un destoinic fotoreporter & tehnoredactor- Geza Szedlacsek.

„VIAȚA de la est la vest”

Publicație periodică apărută în 2005 la Petrila. Director general: Emil Părău. Redactor şef: Ioan Dan Bălan. Colectivul de redacție: Petrică Birău, prof. Elisabeta Bogățan, dr. Dumitru Gălățan, ing. Daniela Onofre, dr. Octavian Popescu, prof. Alin Rus, ing. Ioan Velica.

„SUPERLATIVE”

Revistă de cultură şi divertisment al liceului Teoretic Mihai Eminescu Petroşani. Apare în anul 2005. Redactori şefi: Bîrsoianu Andra, Marcu Mariana. Prof. coordonator: Gilbert Danciu. La acest liceu mai apar revistele ”Pribos”(biologie), „Aperion” (chimie) „Palimpsest” (istorie şi ştiințe socio-umane). Revistele sunt editate de elevii liceului şi coordonate de profesorii se specialitate.

„LADA DE ZESTRE”

Publicație a cercului de etonografie şi folclor a Şcolii generale nr. 4 Petrila – Jieț. Apare în luna decembrie 2005. Coordonator revistă: prof. Irina Boboc. Director şcoală: inv. Marioara Ciocan.

„e-Timpul”

Părăsind redacția „Opinia - Sport-turism”, Leila Osman devine editor lansând în septembrie 2005 ziarul cu periodicitate săptămânală. Reuşeşte 13 de numere, după care ziarul îşi încetează apariția.

„Mă gândesc dacă sunt în măsură să vorbesc despre eul meu, reprezentat în munca mea de jurnalist şi despre ceea ce însemn în Univers! Şi totuşi… Mă numesc Leila Osman şi sânt singura femeie din presa scrisă a Văii Jiului care, la acel moment al anului 2005, avea curajul să spună cuvinte potrivite într-un alt(fel) de ziar, intitulat *e-Timpul* al cărui *editor am fost.* Că

As-ul fusese aruncat în peisajul media şi nu avusese finalitatea scontată e numai un motiv personal - pe care nu-l voi dezvălui din aceeaşi considerație care a determinat, odinioară, să cadă imperii! –spune Leila OSMAN

e-Timpul cuprindea în paginile ziarului *e-Timpul* pentru ŞTIRI, *e-Timpul* pentru DEZVĂLUIRI, *e-Timpul* pentru MINERITUL CARBONIFER, pagina de publicitate e-Afacere, *e-Timpul* pentru ATESTARE DOCUMENTARĂ, e-Timpul pentru CHESTII EXTRA(ORDINARE), *e-Timpul* pentru FEMEI DE FEMEI (sau pentru BĂRBAȚI DE BĂRBAȚI).

Directorul ziarului *e-Timpul* a fost Romeo SZEDLACSEK, în timp ce din colectivul de redacție făceau parte Leila OSMAN, Mircea ANDRAŞ, Arcadie S. Fotoreporter Geza SZEDLACSEK şi inepuizabilul Claudiu MOLDOVAN, colaborator al majorității publicațiilor care apar în Vale.

Portofoliul profesional în mass-media: iulie 1999-octombrie 1999 Radio Doina Constanța, noiembrie 1999 TV MEDIA FAM Petroşani, 30 noiembrie 1999-15 martie 2003 cotidianul MATINAL Petroşani, în paralel cu Radio 21 Petroşani, în anul 2003, redactor la OPINIA DE VALEA JIULUI cu suplimentul SPORT - TURISM şi am prezentat emisiunea LUMEA FILMULUI la Radio RCN Petroşani. La 1 septembrie 2005 apărea primul număr al săptămânalului *e-Timpul* , iar numărul 13 şi ultimul în data de 9 decembrie 2005. De la 1 februarie 2006 sânt redactorul-şef al publicației săptămânale OPINIA CETĂȚEANULUI" – spune Leila OSMAN

„REALITATEA PETRILEANĂ”

Publicaţie de informaţii, opinii şi divertisment. Apare în decembrie 2005 la Petrila, sub patronajul Asociaţiei de

Proprietari nr. 1 din localitate. Este declarată publicaţie a oraşului Petrila. Manager: ing. Claudiu Mîrlogeanu. Redactor şef: Mircea Andraş.

„OPINIA CETĂȚEANULUI”

Cu toate că pe piaţa media din Valea Jiului numărul publicaţiilor din presa scrisă atinsese, până la nivelul anului 2005, cifra 15, săptămânalul apărut în februarie 2006, avea să reconsidere OPINIA CETĂȚEANULUI, de altfel numele publicaţiei editate de directorul Blasiu Kerestely. OPINIA CETĂȚEANULUI este cea de a doua publicaţie editată de

Kerestely. Anterior, ideea lansării unui ziar în peisajul media încolțise în mintea sa încă din anul 2003, când s-a întors din Portugalia. Blasiu KERESTELY – pe scurt BOLCI – a fost prezent în media locală în primii ani post revoluționari, fiind alături de Gheorghe Duță, fostul patron al televiziunii prin cablu DAGS TV unul dintre pionierii televiziunii prin cablu în

OPINIA PRESS
Noi publicăm opinia publică!
http://users.rol.ro/opinia
0729 944 929 • 0723 080 971
Opinia Press
http://users.rol.ro/opinia
opinia@rol.ro
tel: 0729 944 929
0723 080 971
e-Realitatea în care trăim!
OPINIA CETĂȚEANULUI
Fondat 2006 • Anul I • 1 - 7 februarie 2006 • Nr. 1 • 12 pagini • 70 bani

Valea Jiului şi nu doar.

De altfel, tot împreună cu Gheorghe Duță, şi înainte de anul 1989 a colaborat cu postul național TVR 2 când transmitea ştiri din Valea Jiului.

La 30 martie 1993 a fost inaugurată televiziunea prin cablu DAGS TV din Petroşani, unde a avut o contribuție împreună cu Gheorghe Duță, aducând aparatură din Ungaria pentru primele programe TV.

În cadrul D.A.G.S TV în colaborare cu Genu Tuțu, Simona Oargă, Lucia Hărănguş, ş.a a lucrat ca operator şi realizator de emisiune, până în în data de 26 iunie 1998 după care a lucrat la Televiziunea Parâng, sub conducerea lui Sergiu Poliopol. În anul 1996 a fost director marketing al publicației Jurnalul Văii Jiului care la început a avut apariție cotidiană, pentru ca ulterior să devină săptămânal de 32 de pagini. Din redacția ziarului făceau parte Mircea

Bujorescu, Constantin Iovănescu, Ştefan Cimpoi, Aurel Slăbâi, Ioan Velica, Ioan Dan Bălan, Genu Tuţu, director Gheorghe Duţă ş.a..

Aflându-se că doreşte să editeze o publicaţie săptămânală, Genu Tuţu i-a propus un parteneriat. El realiza la momentul respectiv publicaţia Sport Turism.

Aşadar, împreună au elaborat un nou ziar, după o nouă gândire, intitulat OPINIA DE VALEA JIULUI (cu suplimentul SPORT- TURISM).Din redacţie făceau parte Mircea Nistor, Ramona Roşulescu, Adrian Stark, Eugen Popa, Aurel Slăbîi, Octavian Popescu, Ioan Velica, Geza Szedlacsek şi Leila Osman. Din luna ianuarie 2005 a întrerupt colaborarea cu Genu Tuţu, el rămânând în continuare cu această publicaţie săptămânală. A avut o perioadă de acumulări calitative, timp în care a gândit conţinutul unui ziar în care cetăţenii Văii Jiului să-şi poată exprima opiniile.

Viaţa este un şir de nemulţumiri de la cel care nu are nimic şi speră ca ziua de mâine să-i aducă ceva la cel care are de toate şi tot ar mai vrea, de la patronul devenit miliardar peste noapte şi până la şomerul pentru care cina nu este cea de taină. Aşa s-a născut publicaţia săptămânală **Opinia Cetăţeanului** în care simţind nevoia de a spune ceea ce gândeşte un şir de nemulţumiri, un spectacol al supravieţuirii cu un veşnic lăcaş al speranţei, o luptă continuă pentru dreptate, pentru democraţia bunului simţ.

În presa independentă uneori, se pierde din vedere esenţialul. Astfel se ajunge ca ziariştii (şi prin ei cititorii) să vadă copacii şi nu pădurea.

Redacţia Ziarului Opinia Cetăţeanului este alcătuită din Leila Osman-redactor-şef, redactorii Melinda Kelemen, Adrian Stark, Andrei Banto, Mircea Andraş şi Dorel Neamţu. Consilier juridic: avocat Virgil Dumitru. Fotoreporter: Claudiu Moldovan.

„ECOUL VĂII JIULUI”

În vara anului trecut, 2005, la o discuție a încolțit ideea scoaterii pe piața (sufocată de altfel) Văii Jiului, o nouă publicație. Nu că ar fi fost mare nevoie de încă una, ci pentru a avea o ocupație, dar şi pentru a demonstra că şi o femeie este capabilă să pună pe picioare o publicație. Nu a ținut cont de „încurajările” anumitor prieteni şi colegi de breaslă, nici de sfaturile celor mai buni prieteni care au avertizat-o că-şi bagă singură capul în lanț. Nu a gândit să se îmbogățească din acest ziar, nici măcar să considere că ceea ce face este o afacere. La început de drum şi-a propus doar să fie verticală, să fie pe cât posibil obiectivă în ceea ce scrie, să laude sau să critice atunci când este cazul sau doar să relateze fără a da nici o nuanță unui anume eveniment. Nu şi-a propus nici să fie ceva mai sus decât alții, nu şi-a propus decât să dovedească faptul că poate răzbi acolo unde până acum, cu o singură excepție, Leila Osman, au răzbit doar bărbații.

Fără prea mult tam-tam, pe 16 martie 2006 a apărut primul nume al săptămânalului „Ecoul Văii Jiului”. Nu a avut loc nici o lansare oficială aşa cum se obişnuieşte în peisajul

mediatic. Ziarul a apărut pur şi simplu, a fost scos la vânzare, continuă să apară, deşi au existat multe voci care au spus că va rezista pe piață cel mult 4 numere. Colegii cu care Corina a plecat la drum, în mare au rămas aceeaşi: Claudiu Moldovan, Alina Mateaş, Alin Oprea. Au existat şi persoane cu care a avut o perioadă, scurtă de colaborare: Nicu Taşcă şi Genu Tuțu. Doi dintre colaboratori sunt tineri, novici în ale gazetăriei, dar dornici de a face performanță, de a deveni buni gazetari.

MESAGERUL HUNEDOREAN

Numărul 0 · Joi, 8 iunie 2006 · Gratuit · www.mesagerulhunedorean.ro

Mesagerul HUNEDOREAN

Cotidian al județului Hunedoara

Director: Mircea Lepădatu

Editorial

Cine suntem. Şi ce vrem

Astăzi a apărut primul număr al MESAGERULUI HUNEDOREAN. De fapt, este impropriu să spunem primul număr, deoarece ziarul pe care tocmai îl tineți acum în mână s-a născut

Un devean a supraviețuit

Este ultimul cotidian hunedorean al cărui prim număr a apărut luni 12 iunie 2006. În numărul pilot scos pe piață joi 8 iunie 2006, directorul cotidianului Mircea Lepădatu sublinia **„când pregăteam lansarea acestui nou cotidian al județului**

Hunedoara, mulți ne-au întrebat cum de ne încumetăm la o asemenea întreprindere deoarece piața hunedoreană a presei este cam ocupată de publicațiile care se editează în Deva – cotidiane, săptămânale – başca cele din Valea Jiului."

După ce a analizat situația din toate punctele de vedere, inclusiv cea financiară - editarea unui cotidian cu şase apariții pe săptămână însemna o investiție de multe miliarde, bani care se recuperează foarte greu sau poate deloc – după evaluarea forțelor umane, Mircea Lepădatu, un cunoscut gazetar hunedorean a decis editarea **Mesager-ului** Hunedorean şi lansarea sa pe piață. În politica editorială a ziarului s-a stabilit un punct prioritar: echidistanța politică. Apoi, susținerea şi sprijinirea intreprinzătorilor locali, ziarul dorindu-se a fi un adevărat mesager al realităților hunedorene, aşa cum sunt ele cu bune şi cu mai puțin bune.

În concluzie, cine sunt şi ce vor cei care compun echipa Mesagerul Hunedorean? Sunt o echipă de jurnalişti hunedoreni cu multă experiență care au adunat în jurul lor alți colegi mai tineri, plini de energie şi dorința de afirmare. Tineri şi talentați, energia şi talentul acestora compensează în mare măsură lipsa de experiență. O echipă care vrea să-şi facă meseria cât mai bine, cât mai corect şi cu deplinul respect pentru cititor.

Mesagerul Hunedorean a pornit la drum cu următoarea echipă redacțională şi tehnică: director - **Mircea Lepădatu;** redactor şef – **Sorina Popa**, senior editor – **Alexandru Gruian**; reporter special: **Constantin Iovănescu**; Lumea afacerilor: **Adrian Filip**; comunitate: **Irina CHIROIU**; sport: Nicolae Gavrea, Călin Florea; fotoreporter: Andrei Culda; corector: Bianca Gulă; desktop publisher : Denisa Lala, Anita Meitner, Ovidiu Faur, inginer sistem: Horia Boncuț; Financiar cotabilitate: Doina Fărău; publicitate – marketing: Roxana Iacobache; administrație-difuzare: Dumitru Vlad – şef departament, Marian ALBU. Cotidianul este editat de SC

MEDIA HUNERDOREANĂ SRL, fiind tipărit la imprimeriile Unirea Press Alba Iulia.

„ZONA ALPINĂ”

Revistă de turism, apare în anul 2006. Realizatori: Sorin Oprea, Ilie Pintea şi Tiberiu Vinţan, cu sprijinul aceluiaşi statornic susţinător al promovării turismului în zona Văii Jiului, Emil Părău. Revista este lansată în Masivul Straja Lupeni, într-un cadru de sărbătoare totală.

Grupul de presă Exclusiv îşi va continua politica de sectorizare în domeniul editării publicaţiilor locale, prin editarea unei noi reviste de nişă, în martie 2006, fiind scoasă de sub tipar ediţia cu numărul 1 a publicaţiei **„Zona alpină”**. Publicaţia, editată în condiţii grafice de excepţie, într-un format de buzunar, uşor accesibil, este destinată în mod exclusiv turiştilor care vizitează Valea Jiului, în mod expres staţiunile turistice Straja şi Parâng.

Colectivul redacțional al revistei este alcătuit din Tiberiu Vințan – director, Luminița Andronache, Sorin Oprea, Ilie Pintea – redactori, Rolland Szedlacsek – grafician.

ORAŞUL ANINOASA

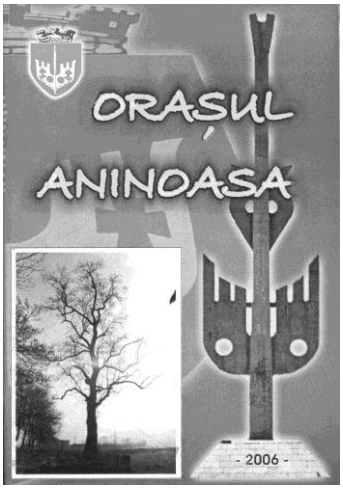

Revistă de informare, editată de Primăria şi Consiliul Local al Oraşului Aninoasa. Este adresată cetățenilor din Aninoasa, dar şi tuturor locuitorilor Văii Jiului. Prezintă articole prin care redactorii revistei fac cunoscute eforturile făcute de administrația locală în vederea materializării proiectelor sociale care privesc viața comunității, facilitățile privind turismul local, viața culturală a oraşului, obiceiurile populare, sărbătorile tradiționale, activitatea sportivă etc. Editor coordonator: Genu Tuțu. Grafica Romeo SZEDLACSEK. Revista este tipărită în condiții grafice reuşite, full color, pe carton cretat.

ORAŞUL URICANI

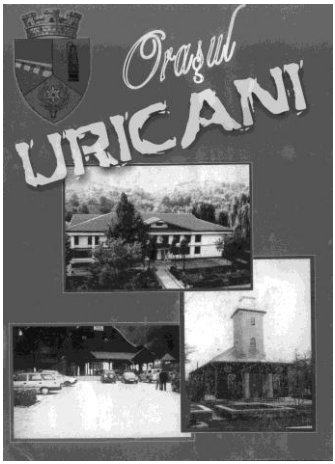

Revistă apărută din inițiativa Consiliului Local Uricani şi a Primarului localității Dănuț Odagiu – Buhăescu. Publicația a fost primită cu interes atât de locuitorii orașului cât şi turiştii care tranzitează zona. Publicația face cunoscut în extenso Uricaniul ca zonă turistică de interes local şi național. Numeroase imagini color prezintă frumusețea sălbatică a munților Retezat, fauna unică a acestor zone şi posibilități deosebite pentru petrecerea plăcută şi utilă a timpului liber în mijlocul naturii. Cel care răsfoieşte această revistă poate face cunoştință prin intermediul imaginilor şi a textelor prezentate cu talent gazetăresc cu obiceiurile locale privind creşterea animalelor, măsuratul oilor, ineditul sărbătorilor de iarnă, tradiția meşteşugurilor populare şi multe altele. Editor coordonator Genu TUȚU. Tehnoredactare Romeo SZEDLACSEK.

GAZETA DE REZERVĂ 1

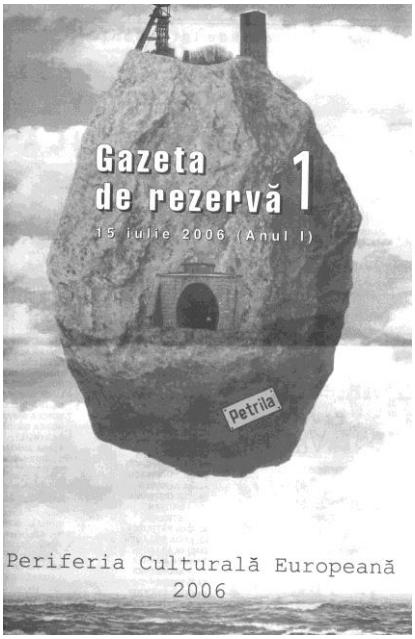

(15 iulie 2006, anul, I, nr.1)

Această apariție ocazională a fost prilejuită de o inițiativă a caricaturistului Ion Barbu de a declara Petrila Periferia Culturală Europeană. Acțiunea era pusă în evident contrast cu Sibiul care urma, în 2007, să devină Capitală Culturală Europeană. Dacă la Sibiu urmau să se aloce sume exorbitante, acțiunile culturale de la Petrila s-au limitat la bani puțini şi organizatorii s-au rezumat doar la accesarea fondurilor private. Redacția acestui unic număr de 28 de pagini, conceput după modelul grafic şi ideatic al României literare, a fost compusă din Ion Barbu, Mihaela Șchiopu, Rolland Szedlacsek, Mihai Barbu şi Marian Boboc. În Contrafort, Mihai Barbu a scris Despre periferia culturală şi curcubeul lui Bush. "Dacă răsfoieşti cărțile pe care le face Ion Barbu , împreună cu invitați iluştri din afara Văii Jiului, îți dai seama de paradoxul care guvernează acest tip de politică editorială. Petrila a devenit, grație caricaturistului- editorialist de la **Ziua, Cațavencu** şi **Dilema veche**, un loc foarte puțin cercetat dar foarte des citat. Lumea de la Centru se hotărăşte, greu, să calce chiar şi prin iarba grasă din Poiana Miresei, darmite să mai coboare şi în funduri întunecate de mină. Privirea este exterioară şi, de cele mai multe ori, e tributară

clişeelor de tot felul. Minerii sunt demonetizaţi şi azi pentru mizeriile în care au fost târâţi, la începuturile democraţiei originale, la chemările de sirenă ale emanaţilor post revoluţionari."

Între Centru şi Periferie e o ruptură evidentă. Mahalaua era un sat mare şi pestriţ unde oamenii aveau alte îndeletniciri dar nu abandonaseră întrutotul pe cele tradiţionale. Oamenii locuiau la oraş dar trăiau, gândeau şi se comportau ca rudele lor de la ţară. În Valea Jiului, aflată în zorii industrializării, au venit oameni din toate colţurile Imperiului Austro- Ungar. Ei stăteau în Colonii muncitoreşti dar se comportau ca nişte domni în exil care au adus cu ei o mare tradiţie culturală. Mihaela Şchiopu a scris mult (Materasa, Coloana despre Lizi, Vizuina, Elisaveta, Ultimadona/ Casa filosofului vagonetar) despre ceea ce a însemnat pentru Petrila, an de an, festivalurile, parastasele şi periferiile culturale. Adrian Alui Gheorghe a descris Colivăresele din Petrila. Marian Boboc a evocat o perioadă interbelică din vremea când Petrila semăna cu iaurtul. Radu Pavel Gheo scrie despre Petrila ca despre un Ghost Town, Andrei Bodiu îi dedică poezia Orăşelul poeziei lui Ion Barbu, artist din Petrila. Petre Stoica dedică Petrilei Sfaturi metafizice iar Şerban Foarţă face o Sesizare poetică. Marcel Tolcea a dat seamă despre Etica şi murala în artă. Marian Boboc semnează o Cronică a pesimistului cu titlul Petrila fără Allen Ginsberg, dar cu…, un imn special dedicat celui mai estic oraş din Vale ("petrila- oraş mirosind a smirnă şi tămâie/ petrila- pe zidurile tale s-au scris versuri frumoase/ peste inscripţii porcoase").

„JIUL FOTBALISTIC”

O revistă a tuturor iubitorilor de fotbal din Valea Jiului. Este fondat în martie 2006. Editor coordonator: Genu Tuțu.

PULSUL VĂII JIULUI

“Trăi-vom cât Parângul!”
PULSUL
Văii Jiului
MAGAZIN BILUNAR DE VALEA JIULUI ŞI GORJ
www.pulsulvaiijiului.go.ro / anul 1. Nr. 3. / noiembrie 2006 / 8 pag. - preț: 48 bani
PAG 5
VALEA JIULUI, ODINIOARĂ...
PAG 5
TEATRUL, A DOUA VIAȚĂ
Sigur că da! Dumneavoastră cititorii, atâți câți sunteți, poate vă întrebați de ce editorialele pe care le semnez poartă același titlu, de la apariția publicației și până în prezent? Răspunsul e simplu ca “bună ziua”: împreună trăim, muncim, ne amărâm și suferim pentru chinuita viață a copiilor și nepoților noștri. Împreună ducem viața grea, de parcă Dumnezeu ne-a întors spatele. Nu, nu vă temeți. Dumnezeu e cu ochii pe noi. El vrea mai binele pentru sufletele noastre, doar să-i primim Lumina și Calea,
ÎMPREUNĂ
-editorial de
Romulus BURDAN
n bot. Apoi, la schimbarea bandiților cu tâlhari, oracăie iar, că poate, poate vor primi iar un... pix de...clugulit. Puțini, al naibii de puțini, au curajul zicerii adevărului. Acești puțini, în genere, n-au culoare
PATRIA NEAMULUI. Ei, acei puțini, nu-s romanticii zilei. Ei nu-s nici călăi, călăilor neamului. Nu sunt așa ceva..... Acești puțini sunt doar rezonanța clopotului neamului fie cel

Este ultima publicație în cursul derulării pregătirii **Istoriei Presei Hunedorene** după anul 1989. **Pulsul Văii Jiului** se doreşte a fi un magazin bilunar de Valea Jiului şi Gorj. Inițiativa editării publicației aparține lui Romulus BURDAN. Apărut în 8 pagini cu 2 pagini color PULSUL prezintă cititorilor săi tematici serioase din viața economică, socială şi culturală a zonei. Caseta redacțională ne prezintă o echipă cu nume cunoscute în Valea Jiului : Ilie N. Constantinescu, Nicolae Haneş, Nicolae Ungureanu, Valeriu Stanciu. Administrator Romulus Burdan. Redactor şef Mircea

Andraş. Foto şi tehnoredactare Iosif TOTH. Tiparul este executat la Tipografia Prod Com SRL Tg. Jiu.

Descoperire inedită

MASTERS

(1980)

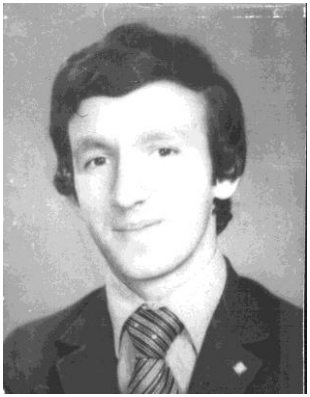

În decursul cercetării pentru documentarea şi strângerea materialului privind **ISTORIA PRESEI HUNEDORENE** am făcut o descoperire indeită. În anul 1980, în perioada când în România nu exista altfel de presă decât cea controlată şi „editată" de Partidul Comunist în cartierul Sohodol din Paroşeni – Vulcan un tânăr de excepție **a scos pe piață** o mică publicație locală. Este vorba de MASTERS. O **mică publicație**, scrisă de mână, multiplicată în câteva zeci de exemplare şi difuzată în Paroşeni şi Vulcan. Era citită **din mână în mână.** Temele tratate erau diverse, punându-se accent mai ales pe competițiile sportive. Erau prezentate în primul rând campionatele de fotbal, volei, tenis şi alte sporturi unde comunitatea din Sohodol Paroşeni, avea reprezentanți.

Cine a avut cutezanța să promoveze o astfel de publicație şi o astfel de **presă**?

Un îndrăzneț pasionat al condeiului, pe numele său **Ioan Muntean-Berzan**. A fost al cincilea copil din cei opt ai familiei Muntean- Berzan. A văzut lumina zilei împreună cu

THE CRONYCS Nr. 01

SPORT - TENIS 29.06.80

Așadar iată-ne la început de drum, odată

MASTERS

Produced by: MACKENNA'S PRESS INTERNATIONAL

AUTORI Mackenna's Press and Company

Nr. 15 22 august 1980

= ASTĂZI MARELE EXAMEN =

26 iunie 1980... start în campionatul de tenis Uvertura acestuia avea să aducă față în față pe doi din cei care vor participa azi la finalele de la Deva - Nicu - MARIUS. De atunci au trecut 57 de zile pline de meciuri spectaculoase care au dat culoare campionatului care a constituit punctul de atracție a sezonului estival. Au fost meciuri frumoase stârnind un real interes în rîndul celor care iubesc acest sport. Acum va trebui să ne mobilizăm ca niciodată căci ceasul al 12-lea se apropie. Un călduros bravo tuturor și acum mult succes lui: Nicu MARIUS LEVENTE și IOANE care vor participa la Deva.

În întîmpinarea mai sărbători Nicu a venit de la Gorj-Napoca făcînd „cinste" așa ca de ziua lui zile la rînd. Rezultatul remarcabil care este dedicat mai sărbători dovedește încă odată marile eforturi ale acestui minunat colectiv

sora sa geamănă Maria la 27 iulie 1962 la Vulcan. A urmat Şcoala Generală la Paroşeni, apoi Liceul Chimic la Lupeni, dând examenul de bacalaureat în anul 1980. Încă din primii ani de şcoală a avut înclinaţii literare având o minte ascuţită şi pragmatică. După ce a venit din armată s-a angajat la Uzina Electrică Paroşeni fiind şef de tură la secţia chimic. Se hotărăşte să dea examen la Facultatea de Filologie din Cluj. Reuşeşete printre primii pe listă. Nu am putut afla care a fost motivul pentru care nu s-a prezentat la facultate, renunţând la începerea studiilor universitare. Se îmbolnăveşte. Medicii constată că este vorba de uremie în sânge. Ajunge la dializă. După cinci luni de suferinţă se stinge din viaţă la data de 28 octombrie 1988. Odată cu dispariţia tânărului Ioan Mntean – Berzan, cerul speranţelor luminează cu o stea mai puţin. Păcat…

Soarta face ca sora sa geamănă Maria să se îmbolnăvească nu peste multă vreme de aceeaşi bolă: uremie. Se stinge din viaţă mergând alături de fratele său geamăn în anul 1996.

Vom reveni cu povestea extinsă a MASTERS-ului şi a lui Ioan MUNTEAN-BERZAN în varianţa completă a **Istoriei Presei Hunedorene.**

NOTA:

Cercetarea a relevat şi alte publicaţii apărute în ţinutul hunedorean pe care, însă, nu le-am putut consulta deocamdată, întrucât nu am găsit receptivitate şi sprijin din partea redacţiilor respective, atitudine care sperăm să se schimbe pentru a putea vorbi de un câştig în realizarea unei lucrări care se doreşte a fi **cât mai completă**.

În Valea Jiului au circulat ziare şi reviste de la nivelul judeţului Hunedoara cât şi ziare şi reviste de la nivel central din România.

Fişierul rămâne, aşadar, deschis. Munca de cercetare continuă. Cu toate greutăţile întâmpinate, cu toată ignoranţa unora, lucrarea finală ISTORIA PRESEI HUNEDORENE se conturează…

CUPRINS

Cuvânt înainte 7
Cuvântul autorului 9

CAPITOLUL 1
DETERMINISM ŞI INDETERMINISM ÎN VIAȚA SOCIALĂ 15

Determinismul social în gândirea vechilor greci 17
Determinismul social în filosofia antică grecească 19
Determinismul social în filosofia medievală 26
Determinismul social în filosofia modernă 28
Determinismul social în filosofia contemporană 38
Bibliografie: 53

CAPITOLUL 2
CONCEPȚIA LUI ROUSSEAU DESPRE RAPORTUL DINTRE SUVERAN ŞI PRINCIPE, RESPECTIV POPOR ŞI GUVERNĂMÂNT 55

Contractul social, context istoric şi social 57
Influenta lui Rousseau asupra istoriei filosofiei 60
Contractul social merite şi lipsuri 66
Rousseau sau adeptul ordinii civice 72
Jean - Jacques Rousseau (1712-1778) 78
Bibliografie: 84

CAPITOLUL 3
PROBLEMATICA ŞI CONTROVERSE FILOSOFICE ACTUALE PRIVIND ADEVĂRUL ŞI CRITERIILE DE ADEVĂR 85

Adevărul ca valoare a cunoaşterii 87
Teoria asupra semnificării şi structurii adevărului 89
Problema purtătorului 90
Principalele teorii asupra adevărului 92

Teoria adevărului corespondență 92
Teoria adevărului coerență..... 95
Teoria pragmatică a adevărului..... 98
Consens şi adevăr. Teoria consensualistă 100
Teoria adevărului ca stare de neascundere a ființei..... 102
Adevăr şi valoare ştiințifică 103
Bibliografie 120

CAPITOLUL 4
FILOSOFIE ŞI VALOARE ÎN OPERA LUI NIETZSCHE 121

O gîndire profundă, enigmatică, controversată… 123
bibliografie:..... 149

CAPITOLUL 5
FENOMENOLOGIE ŞI HERMENEUTICĂ LA HUSSERL ŞI HEIDEGGER..... 151

Fenomenologia – metodă şi stil de filosofie..... 153
Bibliografie: 176

CAPITOLUL 6
CONCEPȚIA LUI CONSTANTIN RĂDULESCU MOTRU DESPRE PSIHOLOGIA POPORULUI ROMÂN ŞI MISTICISMUL LA ROMÂNI.... 177

Despre psihologia poporului român 179
Conştiința religioasă şi misticismul la români 188
Bibliografie: 196
PARTEA A DOUA 197
Ziaristul, între libertatea de exprimare şi responsabilitatea cuvântului scris 199
Bibliografie 210
Ce este oare credința ? 211
Presa Văii Jiului după 1989 227
Cuprins 347

Mulțumesc și pe această cale sprijinului acordat pentru apariția acestei cărți:

- **SC COMEXIM R SRL LUPENI**
  (domnului **Emil PĂRĂU**)
- **SC JIUL COMALIMENT SRL VULCAN**
  (domnului **Octavian NASTE**)
- **SC DARO STAR PRODIMPEX SRL VULCAN**
  (domnului Remus BECUȘ)
- **SC EDY URSU SRL PETROȘANI**
  (domnului Constantin FULGA)
- **SC AVEG SRL PETRILA**
  (domnului Gheorghe MARCHIȘ)

Mulțumesc pentru consultanță și sprijin la realizarea fișierului presei hunedorene aparute după 1989 domnilor:

- **Alin Rus**
- **Ioan Velica**
- **Gheorghe Chirvasă**
- **Mihai Barbu**